

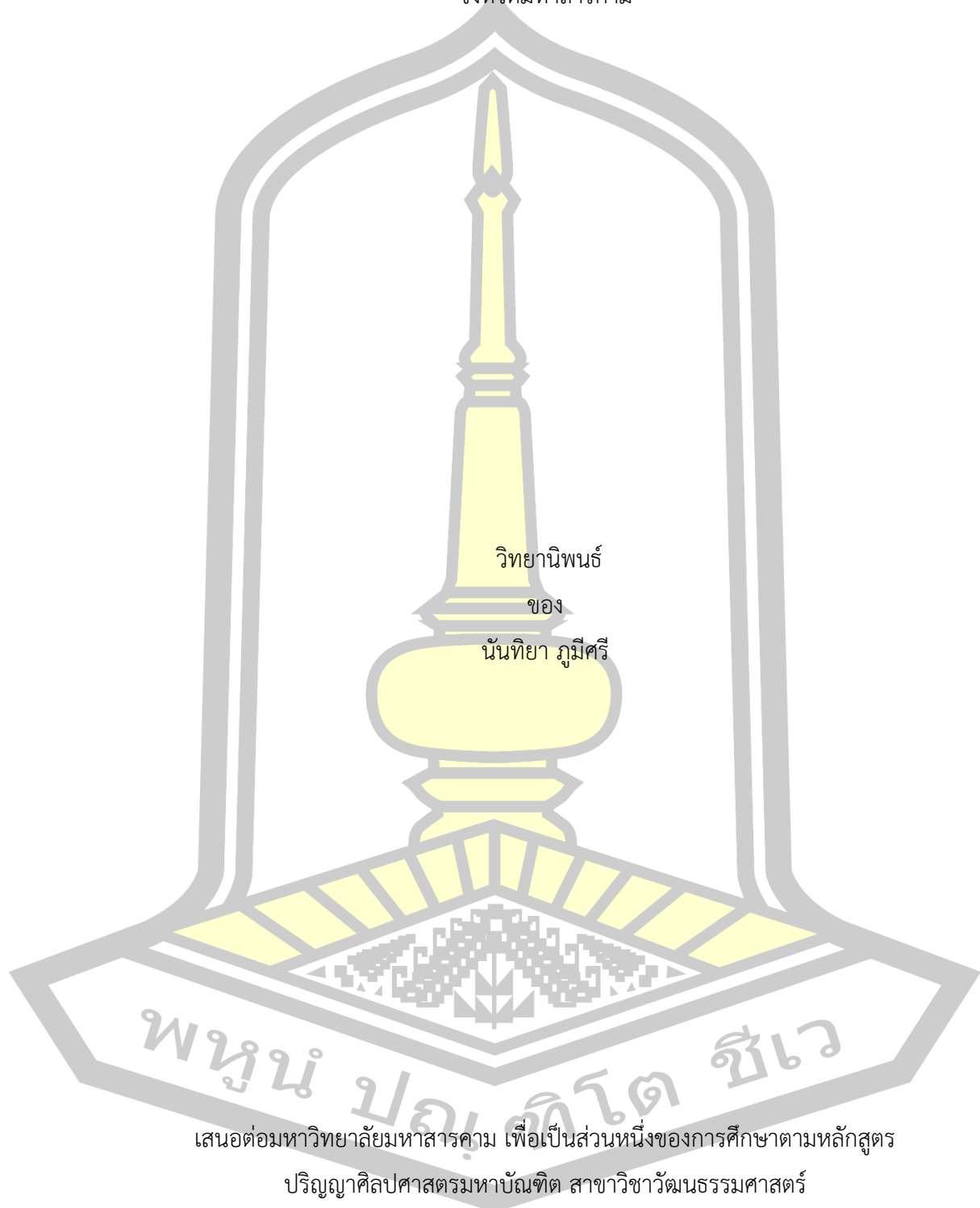
พลวัตวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอกอสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

วิทยานิพนธ์
ของ
นันทิยา ภูมิศรี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มกราคม 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พลวัตวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอกอสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม

The dynamics of community funeral culture in Kosum Phisai Municipality

Kosum Phisai District Maha Sarakham Province

Nantiya Pumeesri

พหุบัณฑิต

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Cultural Science)

January 2024

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวนันทยา ภูมิศรี
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. นิตานาจ ไสภาพล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รศ. ดร. อีระพงษ์ มีไธสง)

.....กรรมการ

(ดร. รุติศักดิ์ เวชกามา)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผศ. ดร. ราชนัย นิลวรรณภา)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. พิระ พันลูกท้าว)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรม
ศาสตร์

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	พลวัตวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม		
ผู้วิจัย	นันทิยา ภูมิศรี		
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ชีระพงษ์ มีไธสง		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2567

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพลวัตทางวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยและเพื่อศึกษากระบวนการกลายเป็นธุรกิจการจัดงานศพในชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพมีเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 20 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเครื่องมือการวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า พลวัตการจัดงานศพในอดีตของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ผู้คนนิยมจัดงานศพที่บ้านและนำศพไปเผายังเชิงตะกอนตามวัดที่อยู่ในเขตอาศัย งานศพในอดีตเน้นความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อมีการสร้างเมรุเผาศพโดยใช้ถ่านและสร้างศาลาพักศพทำให้ผู้คนค่อย ๆ เปลี่ยนมาเป็นการจัดประเพณีงานศพที่วัด ส่วนการจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ความนิยมจัดประเพณีงานศพที่วัดมากขึ้น เพราะทุกวัดในเขตเทศบาลได้มีการสร้างเมรุและศาลาพักศพที่สะดวกสบาย มีการปรับปรุงเมรุเป็นแบบไฟฟ้า ลดควันทำให้ชุมชนปลอดภัย และการให้ความหมายและคุณค่าในเรื่องของเวลาที่สัมพันธ์กับพิธีกรรม และในเรื่องของวัตถุเพื่อแสดงออกถึงสถานะภาพทางสังคมอันนำมาสู่วัฒนธรรมทุนนิยมและธุรกิจการจัดงานศพ กลายเป็นสินค้าในลักษณะมรดกพาณิชย์ ได้แก่ การจัดดอกไม้หน้าศพ การจัดเลี้ยงอาหาร การทำโลงศพ ที่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของเจ้าภาพให้ได้รับความสะดวกสบาย รวดเร็วและหรูหรา

คำสำคัญ : พลวัตวัฒนธรรม, งานศพ, จังหวัดมหาสารคาม

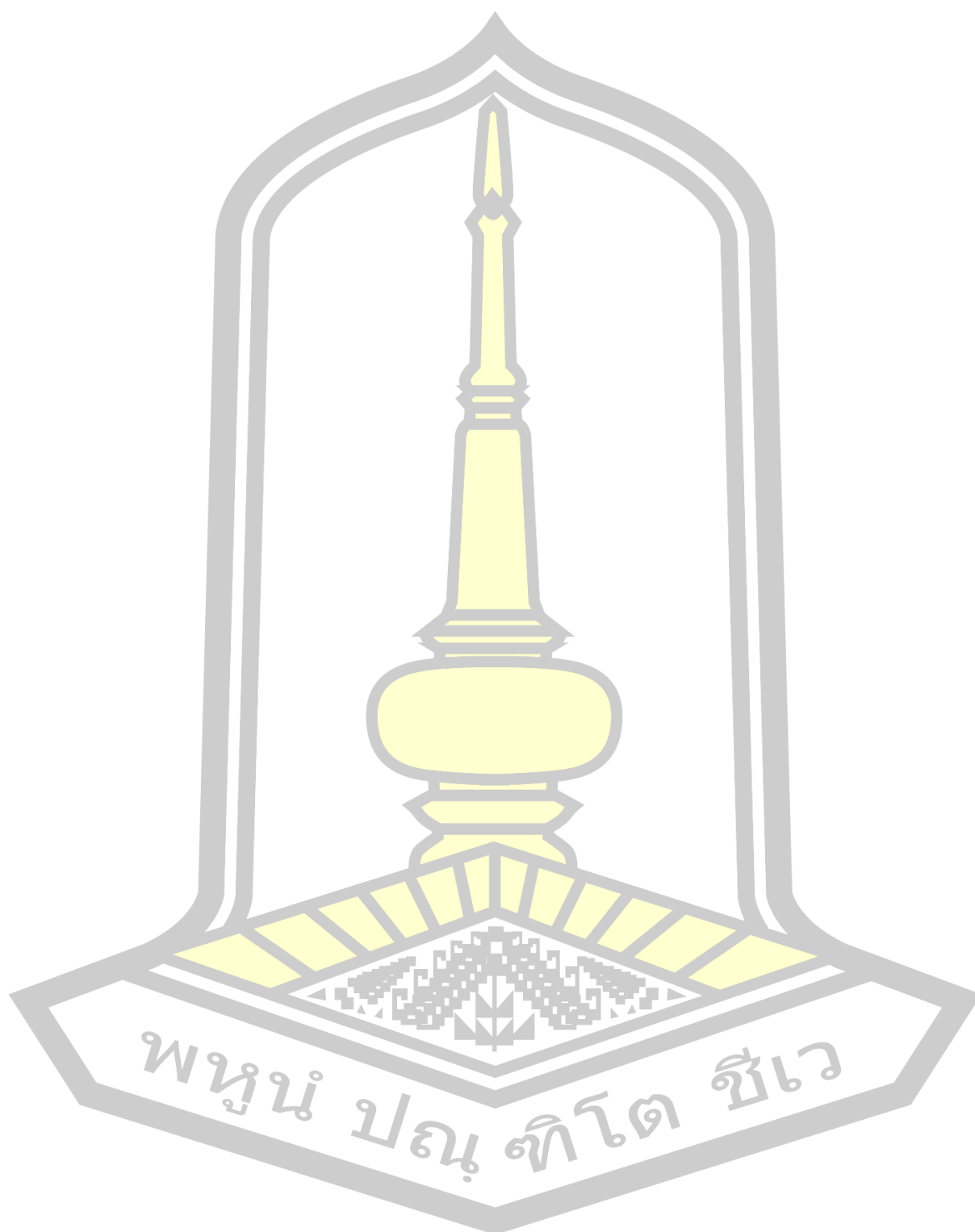
TITLE	The dynamics of community funeral culture in Kosum Phisai Municipality		
	Kosum Phisai District Maha Sarakham Province		
AUTHOR	Nantiya Pumeesri		
ADVISORS	Associate Professor Theerapong Meethaisong , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Cultural Science
UNIVERSITY	Mahasarakham University	YEAR	2024

ABSTRACT

This research consists purposes were to study the cultural dynamics of funeral arrangements in Kosumphisai sub-district municipality and to study the process of becoming a funeral business in Kosumphisai sub-district municipality. It is a qualitative research. The research tools consisted of an interview form, an observation form, a recording group discussion form. The target group of the research consisted of 20 people who were selected by purposive sampling. The data gathered from research tools and related documents were analyzed in terms of content.

The results showed that People prefer to hold funerals at home and cremate the bodies in the sediments of temples in residential areas. Funerals in the past emphasized the relationship of people in the community. in helping each other When a crematorium was built using charcoal and a burial pavilion make people gradually changed to a funeral tradition at the temple as for the current funeral arrangements of the community in Kosumphisai Sub-district Municipality The popularity of organizing more funeral traditions at temples Because every temple in the municipality has built a crematorium and a convenient burial pavilion. The crematorium has been improved to be electric. Reduce smoke, make the community pollution-free. and the meaning and value of time in relation to rituals and in terms of objects to express the social status that led to capitalist culture and funeral business. Become a product in the form of a commercial death, including flower arrangements in front of the corpse. Catering food, coffin making that can meet the various needs of the host to be comfortable.

Keyword : cultural dynamics, funeral, Maha Sarakham Province

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความกรุณาจากท่านอาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ช่วยขัดเกลา ให้ความรู้ คอยชี้แนะแนวทางผู้วิจัย ทั้งในเรื่องของการทำวิจัย การเขียน ตลอดจนการเอาใจใส่ทุกรายละเอียดของงานด้วยประสบการณ์ของท่าน ทำให้ผู้วิจัยได้ความรู้จนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้วิจัย ที่สามารถเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอขอบพระคุณ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่คอยให้คำชี้แนะแนวทาง ตลอดจนการเก็บรายละเอียดของงานวิจัย และพัฒนาเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา ครูอาจารย์ ผู้ที่ให้การอบรมสั่งสอนด้วยดีเสมอมาและขอขอบคุณบุคคลผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยทุกท่าน และเพื่อนนิสิตร่วมห้องที่คอยช่วยเหลือตลอดมา

สุดท้ายขอขอบคุณทุกแรงบันดาลใจที่ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยใจที่เคารพรัก

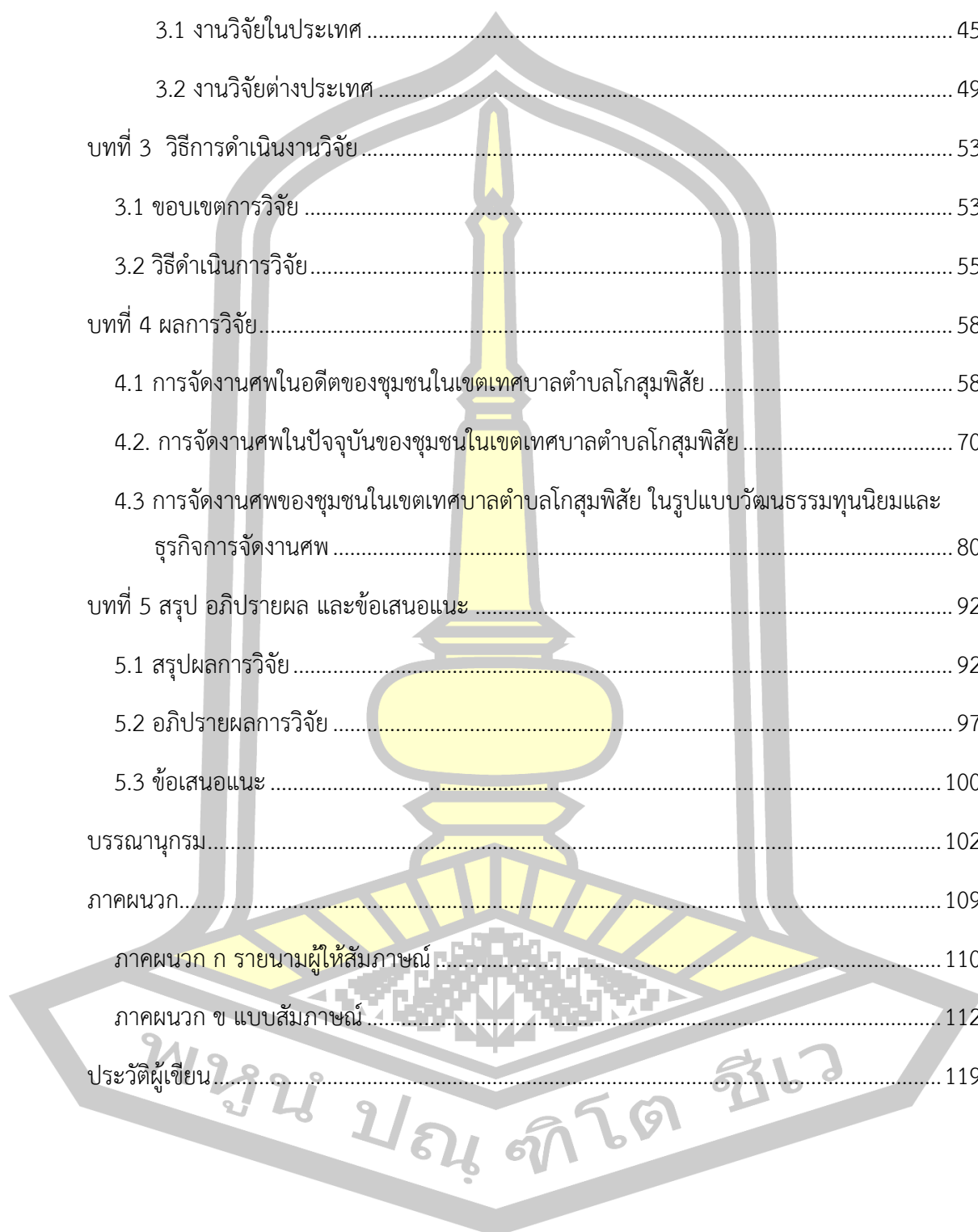
นันทิยา ภูมิศรี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ภูมิหลัง.....	1
1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
1.3 คำถามการวิจัย.....	5
1.4 ความสำคัญของการวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีการงานศพ.....	8
2.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	19
2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพลวัตวัฒนธรรม.....	19
2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับระบบทุนนิยม.....	21
2.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจ.....	25
2.2.4 แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า.....	32
2.2.5 บริบทประเพณีงานศพและบริบทพื้นที่วิจัย.....	35

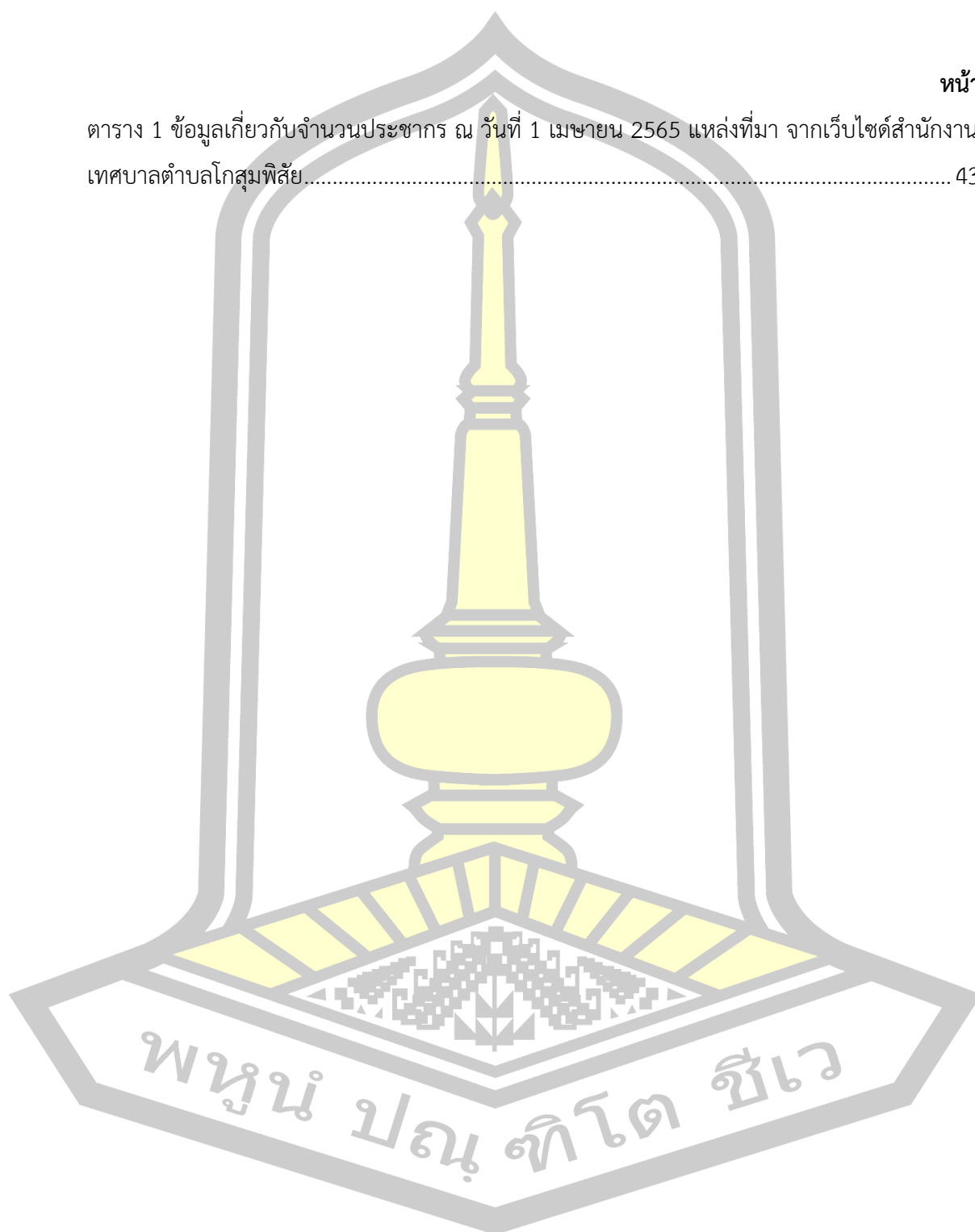
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	45
3.1 งานวิจัยในประเทศ	45
3.2 งานวิจัยต่างประเทศ	49
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย.....	53
3.1 ขอบเขตการวิจัย	53
3.2 วิธีดำเนินการวิจัย.....	55
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	58
4.1 การจัดงานศพในอดีตของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย	58
4.2. การจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย	70
4.3 การจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ในรูปแบบวัฒนธรรมทุนนิยมและ ธุรกิจการจัดงานศพ	80
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	92
5.1 สรุปผลการวิจัย	92
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	97
5.3 ข้อเสนอแนะ	100
บรรณานุกรม.....	102
ภาคผนวก.....	109
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	110
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	112
ประวัติผู้เขียน.....	119

สารบัญตาราง

หน้า

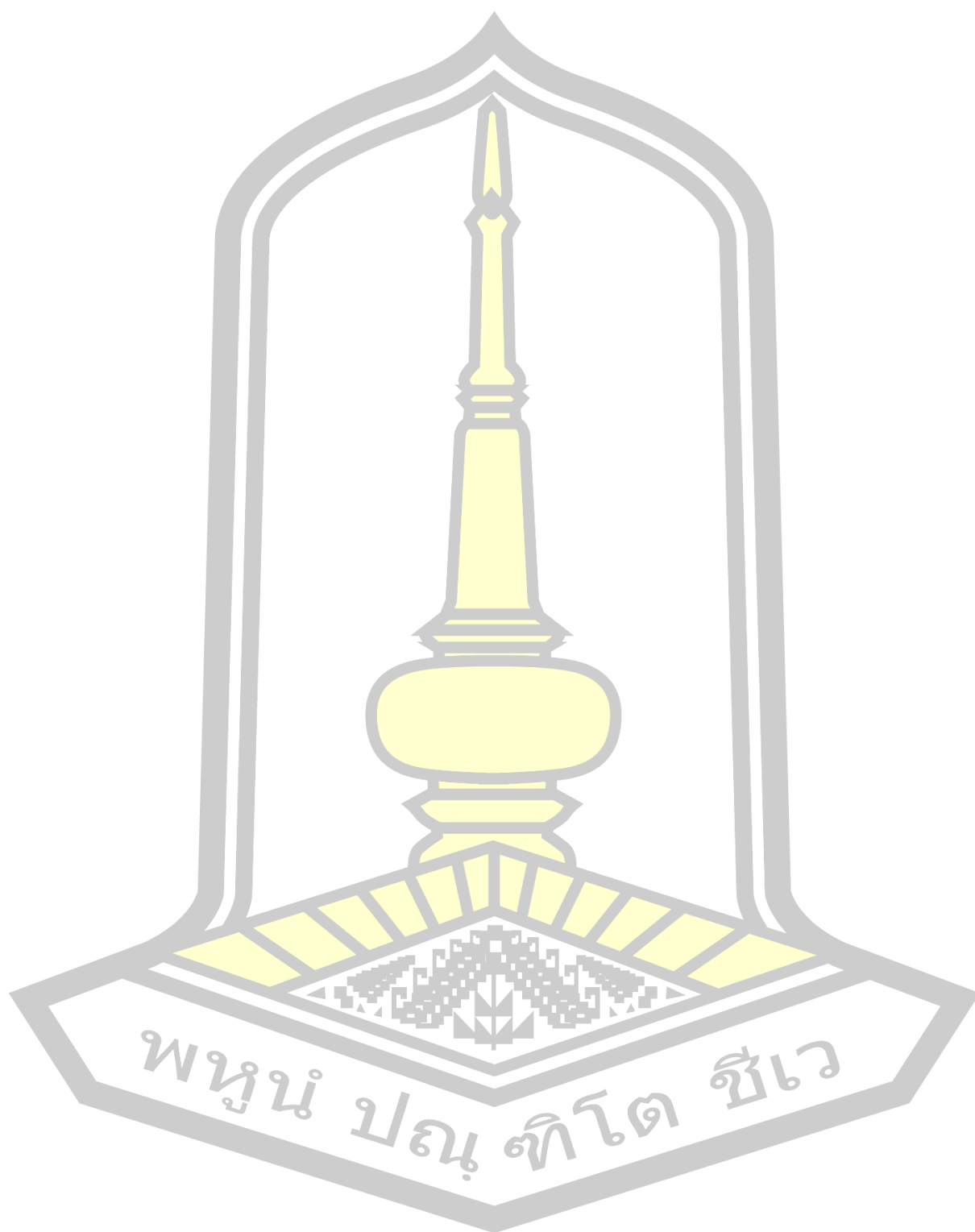
ตาราง 1 ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร ณ วันที่ 1 เมษายน 2565 แหล่งที่มา จากเว็บไซต์สำนักงาน เทศบาลตำบลโกสุมพิสัย.....	43
--	----

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	7
ภาพประกอบที่ 2 โรงศพที่ทำจากฝ้ายบ้าน	60
ภาพประกอบที่ 3 การห้ามศพออกจากบ้าน	62
ภาพประกอบที่ 4 การจุ่งศพ	62
ภาพประกอบที่ 5 การเวียนศพสามรอบ	63
ภาพประกอบที่ 6 การล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว	64
ภาพประกอบที่ 7 เชิงตะกอนที่เตรียมสำหรับเผาศพ	64
ภาพประกอบที่ 8 การเผาศพ	65
ภาพประกอบที่ 9 โรงศพในปัจจุบัน	72
ภาพประกอบที่ 10 การสวดพระอภิธรรม	73
ภาพประกอบที่ 11 การจุ่งศพ	74
ภาพประกอบที่ 12 การเผาศพบนเมรุ	74
ภาพประกอบที่ 13 ศาลาที่ตั้งบำเพ็ญกุศลวัดสังข์ทองวนาราม	81
ภาพประกอบที่ 14 เมรุวัดสังข์ทองวนาราม	82
ภาพประกอบที่ 15 พิธีกรในงานศพ	83
ภาพประกอบที่ 16 ร้านขายโรงศพในชุมชน	85
ภาพประกอบที่ 17 โลงเย็นหรือโลงแอร์ภายในร้านขายโรงศพ	86
ภาพประกอบที่ 18 พวงหรีด	87
ภาพประกอบที่ 19 การประดับดอกไม้หน้าโรงศพ	88
ภาพประกอบที่ 20 การประดับดอกไม้ที่เมรุ	88
ภาพประกอบที่ 21 แม่ครัวกำลังประกอบอาหารในงานศพ	89

ภาพประกอบที่ 22 แม่ครัวกำลังเตรียมอาหารในงานศพ..... 90

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลัง

พิธีศพ ถือเป็นพิธีกรรมสำคัญที่จัดขึ้นในโอกาสที่มีบุคคลในชุมชนเสียชีวิตลง ตามทัศนะของคนทั่วไป การตายถือเป็นการสิ้นสุดแห่งตัวตน เป็นการพลัดพรากที่จะไม่ได้พบกันอีกระหว่างผู้ตายกับผู้อยู่เบื้องหลัง ดังนั้นเมื่อมีคนตายจึงจำเป็นที่ผู้อยู่เบื้องหลังจะต้องจัดพิธีกรรมที่ถูกต้องตามธรรมเนียมของแต่ละสังคม เพื่อบรรลุนิติภาวะประสงคตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา ความตายเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตที่ทุกคนกลัวและหาคำตอบว่าเหตุใดจึงต้องตาย และตายแล้วไปไหน มนุษย์จึงพยายามสร้างความเชื่อเกี่ยวกับการตายหลายประการเพื่อช่วยขจัดความกลัว (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ 2548 : 46-47) ในสังคมไทยพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายหรือพิธีศพนั้นได้ปฏิบัติตามแบบแผนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ตามคติของพระพุทธศาสนาถือความจริงว่าสังขารร่างกายปรุงแต่งขึ้นด้วย ธาตุทั้ง 4 คือ ดิน (เนื้อหนัง กระดูก) น้ำ (น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย) ลม (ลมอากาศหายใจเข้า ออก) ไฟ (ความร้อน ความอบอุ่นในตัว) เป็นที่อยู่อาศัยของชีวิต อันมีอยู่สั้นยาวตามอายุ เมื่อชีวิตได้ละทิ้งแล้วสังขารที่เหลือก็หาประโยชน์อันใดแก่ผู้ใดไม่ เพราะเห็นได้ว่ามีแต่ทรุดโทรมหลุดหกลไป ตามลำดับการฉุนขึ้นนั้นการเผาศพให้สิ้นเรื่องจึงเป็นการดีด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น หมดห่วงใย แก่ผู้อยู่หลัง ไม่เหลืออยู่ให้เป็นที่เกิดขวางแก่ผู้ใดในที่ใดๆ เป็นความสะอาดที่หมดเชื้อโรคภัย (หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิสกุล. 2522 : 108-109) ส่วนความตายในมิติทางศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนหลีกเลี่ยงไปไม่ได้เพราะว่าเกิดขึ้นย่อมมีดับไปเป็นธรรมดา หรือตามสภาวะธรรมของสังขารทั้งหลายที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอนเป็นไปตามวัฏจักร การเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ แต่ในระบบความเชื่อของแต่ละศาสนาทำให้มนุษย์มั่นใจว่าสามารถเอาชนะความตายได้ด้วยการยืนยันชีวิตในภพหน้า ส่วนการประกอบพิธีกรรมทำให้มนุษย์มีความเป็นตัวของตัวเอง ตามรูปแบบสังคมที่วิวัฒนาการปรับเปลี่ยนมายาวนานตั้งแต่เกิดจนตายมีวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อและค่านิยมที่ถือปฏิบัติกันมาของแต่ละบริบทของพื้นที่ ดังนั้นเมื่อมีคนเสียชีวิต จึงมีการประกอบพิธีกรรมในประเพณีงานศพตามระบบความเชื่อของแต่ละศาสนา (ธรรมพร สุขมี , 2559 : 1)

พิธีกรรมปลงศพเป็นประเพณีที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิด ชีวิตความเป็นอยู่ เป็นการสูญเสียทั้งในฐานะเป็นสมาชิกในครอบครัว ชุมชน และสังคมในวงกว้าง ทุกสังคมจะมีพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายที่ล้วนสะท้อนถึงความคิดของมนุษย์ที่มีความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์อีกด้วย พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายจึงเป็นเรื่องของพิธีกรรมที่แสดงออกในรูปแบบและสัญลักษณ์ ตามอิทธิพลความเชื่อของกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสืบเนื่องมาจากอดีตและกำลังจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในสังคมปัจจุบัน (กัญทิมา เรไร. 2543 : 125-126) ประเพณีการจัดพิธีศพของชาวอีสานในสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็ยังจัดแตกต่างกันไปตาม

ความนิยม และตามฐานะของทางเจ้าภาพที่เป็นเช่นนี้เพราะภาคอีสานประชาชนหาได้เป็นลาวทั้งหมด ไม่ มีกลุ่มชนหลายเผ่าพันธุ์หลายภาษาประปนกันอยู่ แม้แต่ในบรรดาชนที่เรียกว่าคนลาวนั้น ถ้าหาก ยกเว้นความคล้ายคลึงกันในบางลักษณะของวัฒนธรรมแล้วก็ยังคงมีความแตกต่างในเรื่องเผ่าพันธุ์ แหล่งที่มา ภาษา ขนบประเพณี และวิถีชีวิตด้วย เนื่องจากสาเหตุดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้มีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นลักษณะเฉพาะตัวจนถึงทุกวันนี้ (ศรีศักร วัล ลิโกดม. 2533 : 272-273)

พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายเป็นพิธีขั้นสุดท้ายของชีวิตถือเป็นพิธีกรรมที่ไม่ได้ มีความหมาย เฉพาะผู้ที่ตายไปแล้วเท่านั้น แต่มีความสำคัญทั้งทางด้านสังคมและจิตใจแก่บรรดาญาติพี่น้องผู้อยู่สืบ วงศ์ตระกูล (ปราณี วงษ์เทศ. 2534 : 3) ในอดีตเมื่อมีคนเสียชีวิตลง ประเพณีงานศพเป็นไปอย่างเรียบง่าย คนในชุมชนต่างช่วยกันลงแรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสถานที่ การประดับตกแต่งโลศพ พิธีกรรมที่ต้อง มีการสวด ต่างคนต่างช่วยกันหาสิ่งของที่จำเป็นในการประกอบพิธีกรรม ถือว่าเป็นงานใหญ่สำหรับ ชุมชน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมช่วยกันรับผิดชอบช่วยเหลือกัน โดยจัดงานศพให้เรียบร้อยดังตามจารีต ประเพณีของแต่ละชุมชน (พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ, 2554 : 3) โดยเฉพาะสังคมชาวพุทธในอดีตที่ ผ่านมา การมีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมงานศพจะมีมากใครสามารถหาอะไรได้ก็จะมาช่วยกัน เช่น การจัดการศพจะมีสัปเหร่อเป็นผู้จัดการศพ งานจัดเลี้ยงแขกที่มาในงานใครมีอะไรก็จะนำมาช่วยภายใน งาน ได้แก่ มะพร้าว ข้าวสาร และอาหารอื่นๆ เป็นต้น สำหรับงานที่ต้องใช้ฝีมือความสามารถด้านศิลปะ ได้แก่ การทำโลศพ การประดับตกแต่งโลศพ การจัดดอกไม้หน้าศพ ก็ต้องอาศัยผู้ที่มีศิลปะให้ความ ช่วยเหลือหรือแม้แต่ในช่วงระยะเวลาฌาปนกิจศพ ไม้พืนที่ใช้สำหรับใช้เผาศพ คนในชุมชนต่างคนต่างเอามา โดยไม่คิดเป็นเงินหรือค่าจ้างแต่ประการใด (ธรรมพร สุขมี , 2559: 1)

ปัจจุบันพบเห็นได้ว่า แม้กระทั่งพิธีกรรมความตายของมนุษย์ก่อนจะสิ้นชีวิตได้มีการสังเวย ครอบครัวยุติสนธิมิตรสหาย หรือคนใกล้ชิด ถึงงานศพของตนที่สามารถออกแบบได้ตามที่ชื่นชอบ หรือจัดงานศพให้เหมาะสมกับฐานะทางสังคมของตนเอง เพราะสังคมไทยเชื่อว่าการปฏิบัติตามความ ประสงค์ของผู้ตายถือเป็นหนึ่งในการทดแทนบุญคุณ จึงปฏิบัติสืบทอดต่อกันมารวมถึงบรรดางานศพที่ มักเป็นงานที่มีเวลาเตรียมตัวน้อยที่สุดในบรรดางานต่างๆทางศาสนา เนื่องจากยากที่จะบอกกล่าวถึง ยุติสนธิมิตรสหายล่วงหน้า ดังนั้นจึงมักทำตามรูปแบบที่นิยมกันซึ่งขั้นตอนและกระบวนการจัดงาน ศพของศาสนาพุทธนั้น ประกอบไปด้วยวิธีที่ซับซ้อนและหลายขั้นตอนบวกกับสภาพปัจจุบันที่ผู้คนตก อยู่ในกระแสบริโภคนิยมมีลักษณะนิสัยนิยมชมชอบความสะดวกสบายรวดเร็ว หุหุหุและสำเร็จรูป จึงก่อให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพขึ้นมามากมาย อาทิเช่น ร้านขายโลศพ ร้านขายดอกไม้ บริการเช่า เต็นท์ โต๊ะอาหาร อาหารจัดเลี้ยงและเครื่องเสียง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้การจัดงานศพในปัจจุบันได้ แปรเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการให้บริการอย่างหนึ่ง จากอดีตที่เจ้าภาพงานศพต้องจัดการงานศพด้วย ตัวเองทุกขั้นตอน รวมไปถึงการจัดหาอุปกรณ์สำหรับงานศพ แต่ในสังคมไทยปัจจุบันเจ้าภาพสามารถ

เดินไปยังร้านค้าบริการที่ให้บริการเกี่ยวกับงานศพได้อย่างสะดวกสบายด้วยตนเอง หรือมีการมาเสนอขายบริการจัดงานศพทันทีที่เจ้าภาพเข้ามาติดต่อกับทางวัด (ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ, 2548 : 68) พิธีศพเป็นพิธีที่ซับซ้อนกระทำกันอย่างยิ่งใหญ่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ค่าหีบศพ ดอกไม้ประดับเมรุ ค่าบำรุงศาลาฯ ค่าอาหาร ค่าเครื่องดื่ม ค่าบริการธรรณสงฆ์ ค่าสายสิญจน์ ผ้าขาว ปัจฉายถวายพระที่สวดอภิธรรม ค่าดอกไม้จันทน์ ของที่ระลึกในวันฌาปนกิจศพ ก็จะแปรเปลี่ยนไปตามจำนวนวันที่ตั้งศพ หากตั้งไว้หลายวันค่าใช้จ่ายก็จะสูง (ปราณี วงษ์เทศ. 2534 : 14) งานศพถูกให้คุณค่าและความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน โดยประเพณีดั้งเดิมยังคงอยู่ควบคู่ไปกับสินค้าและบริการที่เข้ามาเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับมนุษย์ในยุคปัจจุบัน โดยใช้เงินเป็นตัวซื้อหาสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของเจ้าภาพงานศพ (Appadurai, 1989) ทำให้การจัดงานศพและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเปลี่ยนไป จากที่เคยให้การช่วยเหลือแบบไม่ต้องการสิ่งตอบแทนด้วยความมีน้ำใจ เกื้อกูลแบบวิถีชนบทเลือนหาย เปลี่ยนไปเป็นการเช่าบริการ รับเหมา รับจ้าง ทุกอย่างต้องจ่ายเงินในการซื้อและจัดหามาแทบทั้งสิ้น แนวโน้มการจัดงานศพที่กระบวนการกลายเป็นสินค้าโดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่สามารถทำให้งานศพออกมาในรูปแบบที่สมบูรณ์เหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมทั้งของผู้ตายหรือของเจ้าภาพพิธีศพตามแบบประเพณีโบราณอีสาน ใช้ป่าช้าเป็นสถานที่เผาศพซึ่งทำเป็น เชิงตะกอนมีพิธีกรรมตามแบบโบราณ มีข้อห้ามที่เรียกว่า คะลำ ไว้คอยเตือนสติสอนใจผู้เข้าร่วมพิธีงานศพในชุมชนมิใช่ภาระของเจ้าภาพเพียงบ้านเดียวเหมือนในเมืองหลวง แต่เป็นภาระร่วมกันของญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านที่ผูกพันกันทางสายเลือดมายาวนาน งานศพจึงเป็นงานใหญ่ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้คนมากมาย อาทิ แม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้สูงอายุ ผู้นำและพระสงฆ์ ปัจจุบันเมรุเผาศพถาวรถูกสร้างขึ้นในบริเวณวัดแทนที่เชิงตะกอนป่าช้ากลายเป็นสถานที่สาธารณประโยชน์ พิธีกรรมถูกปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยทำให้เห็นพัฒนาการของการประกอบพิธีกรรมตลอดทั้งความเชื่อในพิธีกรรมได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย (ไสว เสนาราช. 2550 : 29-30) เมื่อพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดพิธีศพนับตั้งแต่การเคลื่อนย้ายศพเข้าวัดจนร่างผู้ตายมอดไหม้ เป็นถ้ำรูลี้อย่างแตกต่างไปตามฐานะและความพึงพอใจของเจ้าภาพ ค่าใช้จ่ายในพิธีศพของคนไทยทั้งหมด 30 ราย เริ่มตั้งแต่มีผู้เสียชีวิต จัดการกับศพ (นิดยาป้องกันเน่าพอง พิธีอาบน้ำศพ และรดน้ำศพจนถึงบรรจุศพในโลง) สวดพระอภิธรรม ฌาปนกิจ เก็บอัฐิ ทำบุญครบ 7 วัน 50 วัน และ 100 วัน รวมค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นแล้วประมาณ 15,000 - 60,000 บาท (กอบกุล อุทัยรัตน์. 2528 : 183 - 184) สิ่งเหล่านี้ถูกยึดถือเป็นแนวปฏิบัติกันต่อไป และมีหลายเรื่องที่ไม่ตั้งอยู่บน ความสมเหตุสมผล เช่นกินเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน ห้างไฟ ไฮโล ถึงแม้จะเล่นในวงเงินไม่มากแต่ก็เป็นที่นิยมกันแทบทุกงาน เป็นปัญหาร่วมที่รื้อการแก้ไขและปรับเปลี่ยนให้ถูกต้องบนทางสายกลาง จากการตีความหมายของการจัดการงานศพตามค่านิยมที่ไหลจากเมืองสู่ท้องถิ่น จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ออกห่างจากความหมายของการสูญเสียและโศกเศร้าของญาติมิตรที่ถูกทดแทนด้วยค่านิยมที่ชี้วัดความหรูหรา

เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหา ที่ทำให้งานศพในชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ถอยห่างจากวิถีปฏิบัติในอดีตที่ตั้งอยู่บนการช่วยเหลือเกื้อกูล ความเห็นอกเห็นใจ และถ้อยทีถ้อยอาศัยในชุมชน

ระบบทุนนิยมได้แปรเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนเราให้เข้าไปสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ผ่านระบบตลาด การบริโภคผลผลิตต่างๆ ส่วนใหญ่จะต้องได้รับการแลกเปลี่ยนกับเงินตรา ซึ่งเปลี่ยนไปจากวิถีการดำเนินชีวิตแต่เดิมซึ่งเป็นการผลิตเพื่อใช้เอง อิทธิพลเงินตราได้เข้ามาแปรเปลี่ยนเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม เป็นการผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนผลผลิตต่างๆ ทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมจำเป็นต้องพึ่งพาเงินตรามากขึ้น (ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ 2548 : 1) การเข้ามาของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ได้ทำให้ระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นมีความซับซ้อน ความเชื่อ วัฒนธรรม การปฏิบัติและพิธีกรรมถูกละเลย ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ เกิดการแข่งขัน เห็นแก่ตัวมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจและวัฒนธรรมทุกอย่างกลายเป็นเชิงพาณิชย์ในชุมชนมากขึ้น ระบบทุนเน้นการบริโภคปัจเจกชนสุดโต่ง และบูชาการแข่งขันให้ความสำคัญกับเงิน ระบบวิถีทุนได้ชักจูงให้เกิดการบริโภคฟุ่มเฟือย เช่น ตู้เพลง และมือถือ ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองน้อยลงมีหนี้สิน มีการแข่งขันกันมากขึ้น ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม ปัญหาสุขภาพ ครอบครัวและชุมชนถูกระทบกระเทือน คนในชุมชนเริ่มนิยมที่จะมีสัมพันธ์กับผู้ที่มีเงิน โดยละทิ้งความสัมพันธ์ดั้งเดิมที่อยู่ในชุมชน ทำให้วัฒนธรรมชุมชนอ่อนแอ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2547 : 12)

ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นอีกมิติหนึ่งทางสังคม ที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับระบบทุนนิยม ซึ่งทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเข้ามาของระบบทุนนิยม แต่เดิมวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเป็นการผลิตเพื่อบริโภคและเพื่อแจกจ่ายแบ่งปันในชุมชนสังคมแบบเครือญาติ ปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนเป็นการผลิตและแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่อให้ได้เงินตราสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมในชุมชน โดยเฉพาะการประกอบพิธีกรรมงานศพในชุมชน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ เดิมทีเมื่อมีคนเสียชีวิต(คนตาย) เกิดขึ้นคนในชุมชนก็จะมีการสื่อสารประกาศกันให้ทราบกันทั่วครัวเรือน แล้วก็จะมีการประชุมกันที่บ้านงานศพ (เจ้าภาพ) ตามคติความเชื่อเพื่อวางแผนในการประกอบพิธีกรรมงานศพซึ่งงานศพแต่ละงานที่จัดขึ้นจนเสร็จสมบูรณ์ จะได้รับการสนับสนุนจากครัวเรือนในชุมชน ในด้านอาหารการกิน การตกแต่งสถานที่ และค่าทำศพให้กับวัด ซึ่งมองเป็นวัฒนธรรมแบบสังคมเครือญาติในเรื่องของการช่วยเหลือมากกว่าเรื่องอื่นๆ ปัจจุบันวัฒนธรรมการประกอบพิธีกรรมงานศพได้แปรเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือ การประกอบพิธีกรรมงานศพ คติความเชื่อใหม่ที่มุ่งเน้นการใช้ระบบเงินตราเพื่อแลกซื้อความสะดวกสบาย ความหรูหราซึ่งวัฒนธรรมการประกอบพิธีกรรมงานศพภายใต้ระบบทุนนิยม มีแนวโน้มเข้าสู่กระบวนการ

กลายเป็นสินค้าและการแลกเปลี่ยนเป็นระบบเงินตราในเชิงธุรกิจมากขึ้น โดยอาจมีผลต่อการลดความสำคัญต่อระบบความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมทางศาสนาให้ลดน้อยลงไป รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนในอนาคตได้อีกด้วย

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่เด็ก ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินวิถีชีวิตภายใต้ระบบทุนนิยมของผู้คนในชุมชนมาตลอด จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยถึงพลวัตการดำเนินงานศพที่เกิดขึ้นและกระบวนการของงานศพที่กลายเป็นธุรกิจของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไปอย่างไรบ้าง

1.2 ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตทางวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย
2. เพื่อศึกษากระบวนการกลายเป็นธุรกิจการจัดงานศพในชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

1.3 คำถามการวิจัย

1. การเปลี่ยนแปลงของประเพณีงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยเป็นอย่างไร
2. กระบวนการกลายเป็นธุรกิจการจัดงานศพในชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยเป็นอย่างไร

1.4 ความสำคัญของการวิจัย

เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่า องค์ความรู้เรื่องรูปแบบการจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย และสิ่งประกอบสร้างที่ทำงานศพให้กลายเป็นวัฒนธรรมทุนนิยม เพื่อเป็นแบบอย่างและองค์ความรู้ให้แก่วัดต่าง ๆ หรือประชาชนทั่วไป ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดงานศพ อีกทั้งยังเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานและองค์กรภาครัฐ เพื่ออนุรักษ์คุณค่าประเพณีงานศพของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

พลวัตวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

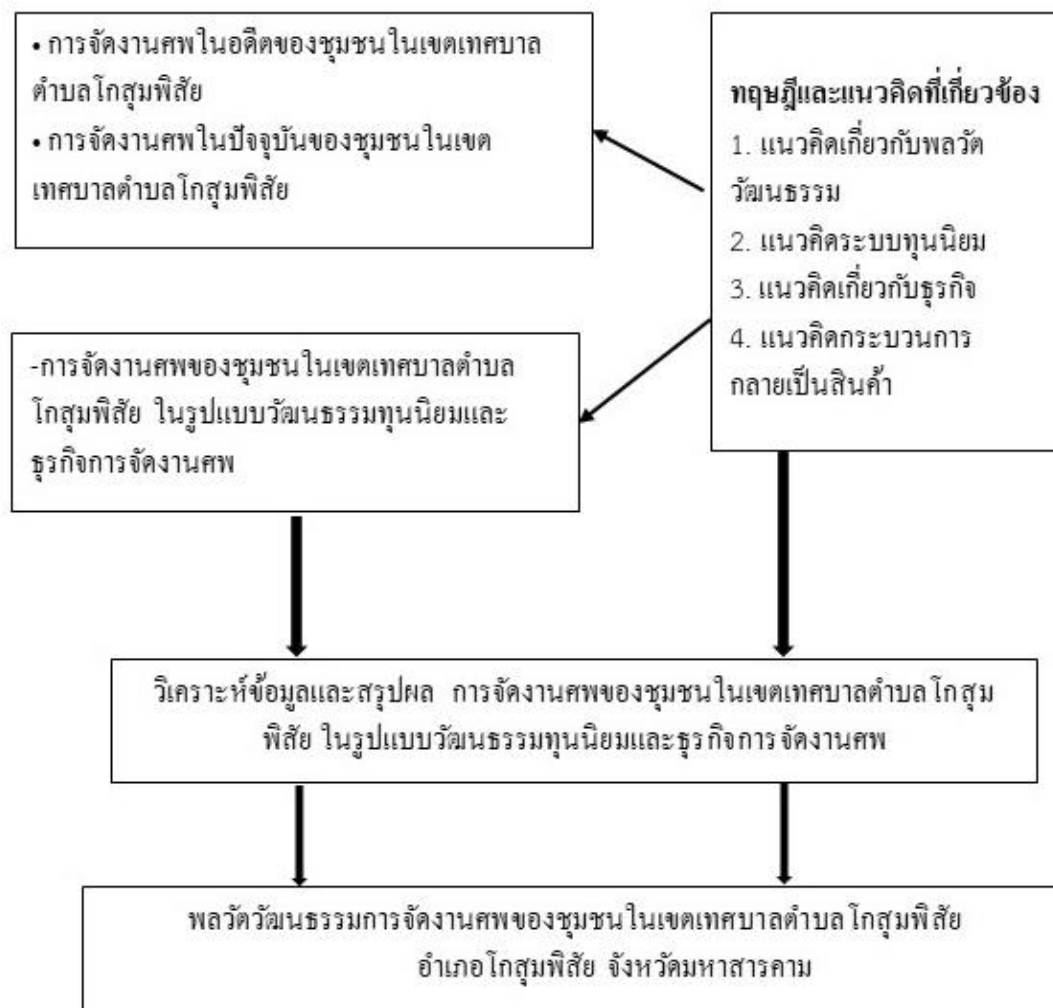
การจัดงานศพ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับคนตายอย่างมีขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมการ การปฏิบัติการจัดตั้งก่อน ระหว่าง และหลัง จนสิ้นสุดกระบวนการเกี่ยวกับศพผู้ตาย

ชุมชนในเขตเทศบาลโกสุมพิสัย หมายถึง ชุมชนบ้านคุ้มสังข์หมู่ที่ 3 และชุมชนบ้านคุ้มกลาง หมู่ที่ 1 ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

กระบวนการกลายเป็นธุรกิจ หมายถึง การบริการหรือสินค้าที่ต้องอาศัยเงินในการ แลกเปลี่ยนหรือซื้อ เพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการนั้น

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา กระบวนการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการศึกษาเรื่องราวการจัดงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยที่กลายเป็นสินค้า โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาจำแนกเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาประกอบด้วยเนื้อหาสาระ ดังนี้

- 2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีการงานศพ
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพลวัตวัฒนธรรม
 - 2.2.2 แนวคิดทุนนิยม
 - 2.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจ
 - 2.2.4 แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า
 - 2.2.5 บริบทประเพณีงานศพและบริบทพื้นที่วิจัย
- 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 2.3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีการงานศพ

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของพิธีศพของคนอีสาน มีดังนี้

2.1.1 พิธีศพของคนอีสาน

พิธีศพของชาวอีสาน มีการประกอบพิธีตามหลักพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่จะมีกรรมวิธีการหรือวิธีการในการประกอบพิธีที่คล้ายคลึงกัน แต่อาจจะแตกต่างกันไปบ้างในเรื่องของรายละเอียด อาทิ อุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในพิธีกรรม การสวด การแสดงพระธรรมเทศนา ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อของคนในท้องถิ่นแถบนั้น สาเหตุของการทำศพอาจกล่าวได้ว่า ประการแรกเพื่อจะทำพิธีเช่น ให้อุทิศแก่ผู้ตาย ประการที่สองคือเป็นพิธีปัดรังควาน ป้องกันสิ่งร้ายมารบกวนคน ในชุมชน ส่วนประการสุดท้าย คือ เพื่อที่จะได้ทำพิธีทางศาสนาเป็นการอุทิศให้ผู้เสียชีวิต ถือเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้เสียชีวิตเป็นครั้งสุดท้าย (เสฐียร โกเศศ. 2539 : 16)

(1) ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2548 : 46-47) ได้กล่าวถึง ความเชื่อเกี่ยวกับการตายว่า ความตายเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตที่ทุกคนกลัวและหาคำตอบว่า เหตุใดจึงต้องตายและตายแล้วไปไหน มนุษย์จึงพยายามสร้างความเชื่อเกี่ยวกับการตายหลายประการเพื่อช่วยขจัดความกลัวนั้น แยกออกได้เป็น 3 ประการ ดังนี้ สาเหตุของการป่วยไข้หรือภัยที่นำไปสู่ความตาย สาเหตุที่ทำให้คนตายมีหลายอย่างเช่น เจ็บป่วยด้วยโรคและถึงแก่ความตายเองหรือตายด้วยอุบัติเหตุ ความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าปฏิบัติต่อผีเรือนไม่ดีก็ทำให้เจ็บป่วยถ้าไม่แก้ไขให้ถูกทางจะถึงแก่ความตายหรือหากถูกทำคุณไสยบางอย่าง อาจถึงแก่ความตายได้ ส่วนประกอบของการมีชีวิตและความแตกต่างที่เกิดขึ้นได้แก่ การมีรูปร่าง และมีจิตใจ ผู้ที่มีชีวิตจะต้องมีทั้ง 2 ส่วนประกอบกัน รูปร่างของผู้มีชีวิตสามารถสัมผัสได้ เช่น เคลื่อนไหวได้ มีลมหายใจมีเลือดมีเนื้อ แต่เมื่อตายแล้วรูปร่างก็จะเสื่อมสลายไป วิญญาณจะออกจาก ร่างและเชื่อว่าหลังจากตายแล้ววิญญาณจะรอไปเกิดใหม่ เมื่อถึงเวลาที่จะไปเกิดเป็นสิ่งที่มีชีวิต เวียนว่ายอยู่แบบนี้เรื่อยไปจนกว่าจะหมดกรรมแล้วจึงไม่ต้องมาเกิดอีกการจัดงานศพให้แก่คนตาย มีการอาบน้ำศพเพื่อเป็นการแสดงความเคารพและขอขมาผู้ตายก่อนจะบรรจุศพ ใ้โลง และมีการนิมนต์พระมาสวด มีการกำหนดวันเผาศพจะเห็นได้ว่าการกระทำทุกอย่างที่จัดให้กับคนตายนั่น จะเตรียมและทำทุกอย่างให้ดีที่สุดสำหรับคนตาย เพราะถือว่าเป็นการทำให้ครั้งสุดท้ายก่อนที่จะนำไปเผา เชื่อว่าการอาบน้ำศพเป็นการทำความสะอาดร่างกายครั้งสุดท้ายเพื่อให้ร่างกายไร้มลทิน และแต่งกายคนตายให้สวยงาม เวลาจากโลกไปจะได้มีเสื้อผ้าใส่ ส่วนใหญ่จะเลือกชุดที่ผู้ตายชอบที่สุด

หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิสกุล (2522 : 108-109) ได้กล่าวว่า ตามคติของพระพุทธศาสนา ถือว่าความจริงว่าสังขารร่างกายปรุงแต่งขึ้นด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน (เนื้อ หนัง กระดูก) น้ำ (น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย) ลม (ลมอากาศหายใจเข้า ออก) ไฟ (ความร้อน ความอบอุ่นในตัว) เป็นที่อยู่อาศัยของชีวิต อันมีอยู่สั้นยาวตามอายุ เมื่อชีวิตได้ละทิ้งแล้ว สังขารที่เหลือ ก็หาประโยชน์อันใดแก่ผู้ใดไม่ เพราะเห็นได้ว่ามีแต่ทุกข์โศกเศร้าหลุดหลีกไปตามลำดับการฉุนขึ้นการเผาเสียให้สิ้นเรื่องจึงเป็นการดีด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น หมดห่วงใยแก่ผู้อยู่หลัง ไม่เหลืออยู่ให้เป็นที่ยึดขวางแก่ผู้ใดในที่ใดๆ เป็นความสะอาดที่หมดเชื้อโรคภัย

พิธีศพในปัจจุบันที่แม้จะประกอบขึ้นและอธิบายความหมายตามความเชื่อที่อิงอยู่กับพุทธศาสนาเป็นหลัก แต่ก็ยังมองเห็นการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมที่ยังตกค้างอยู่ เช่น ความเชื่อที่ว่าวิญญาณของผู้ตายที่กลายเป็นผีจะมีอำนาจก่อความเดือดร้อนให้คนเป็นได้ ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดของพิธีกรรมที่ยังยึดปฏิบัติตามท้องถิ่นทุกภูมิภาคในประเทศไทยซึ่งโดยทั่วไปแล้ว สำหรับประเพณีไทย เมื่อมีผู้เสียชีวิตในบ้าน ญาติมิตรก็จะเริ่มจัดการกับผีเสียชีวิตเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลือกัน โดยไม่ต้องออกปาก นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการมาช่วยงานศพได้กุศลแรงกว่าช่วยงานบุญด้านอื่นๆ ด้วย (ปราณี วงษ์เทศ. 2534 : 7 - 8)

สรุปว่า ความเชื่อเกี่ยวกับความตายคือ การตายเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตที่ทุกคนกลัว จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเพื่อขจัดความกลัว เช่น การเซ่นไหว้ผู้ตาย การทำพิธีปลงศพ และพิธีทางศาสนา ดังนั้นในสังคมไทยแม้จะมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายตามความเชื่อที่อิงอยู่กับพุทธศาสนา แต่ก็มีผลกระทบกับความเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณอย่างกลมกลืน

(2) ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

ณรงค์ เส้งประชา (2539 : 95 - 96) ได้กล่าวถึงประเพณีการตายไว้ว่า เมื่อสมาชิก คนใดคนหนึ่งในครอบครัวตาย คนในครอบครัวก็จะแจ้งให้ญาติมิตรทราบเพื่อมาร่วมงานศพ พิธีสำคัญในงานศพ ได้แก่ การรดน้ำศพ การสวดพระอภิธรรม ทำบังสุกุล การส่งกุศลให้ผู้ตาย การทำบุญเลี้ยงพระ การทำบุญร้อยวัน ในสมัยก่อนคนไทยเรามักจะเก็บศพไว้ระยะหนึ่งก่อนซึ่งอาจเก็บไว้ในสถานที่เก็บศพหรืออาจฝังไว้ หลังจากนั้นจึงนำไปเผา แต่ในปัจจุบันไม่นิยมและถ้าจะเก็บไว้ก็เก็บไว้ไม่นาน ส่วนมากจะทำการเผาหลังจากที่สวดพระอภิธรรม 3 - 7 วัน เมื่อเผาแล้วก็มีพิธีเก็บอัฐิ นำไปบรรจุไว้ตามเจดีย์ในวัด หรือไม่ก็เก็บไว้ที่บ้าน พิธีงานศพในแต่ละภูมิภาคของไทยอาจแตกต่างกันไปบ้าง แต่แนวปฏิบัติส่วนใหญ่ก็คล้ายๆ กันมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในทำนองเดียวกันและยังมีความเชื่อเหมือนกันว่าบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ววิญญาณยังคงมีอยู่ และวนเวียนคอยคุ้มครองป้องกันลูกหลาน ดังนั้นจึงทำให้เกิดประเพณีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ตายไปแล้ว

พระมหาปริชา ปริญาโน (2495 : 35-59) ได้กล่าวถึงประเพณีโบราณไทยอีสานเกี่ยวกับการตายมีมาก อย่างเช่น กิจกรรมทำก่อนตาย บอกทางสวรรค์ อาบน้ำศพ หวีผมศพ นุ่งห่มผ้าศพ รดน้ำหอมศพ เงินใส่ปากผี จันเขื่อนดี สวดมาติกา สวดยอमुख ยกศพออกจากเรือน ไม้ขีดทาง ที่ปลงศพ เวียนสามรอบ กระแทกกองฟอน ถ้างหน้าศพ โยนผ้าขามโลง ไม้ข่มเหง หวานกลัปลพฤกษ์ มาติกาบังสุกุล วันที่ไม่ควรเผาศพ เผาศพ เก็บกระดูก

สุทัศน์ ตันสุวรรณ (2536 : 47) กล่าวว่า ตามประเพณีอีสาน ศพเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 10 ขวบตลอดจนคนตายร้ายและตายด้วยโรค เช่น อหิวาตกโรค และไข้ทรพิษ เป็นต้น ห้ามนำไปเผา ต้องฝังทั้งนั้น และเมื่อฝังแล้วก็ห้ามขุดขึ้นมาเผา ถ้าตายด้วยเจ็บไข้ธรรมดา เมื่อฝังแล้วก็ขุดขึ้นมาเผาภายหลังได้ คนอีสานมีความเชื่อว่าศพที่ห้ามเผา ถ้าขุดขึ้นมาเผาก็เกิดความเดือดร้อน เกิดเจ็บไข้ต่าง ๆ แก่คนเป็น จึงมีคำปรัมปรากล่าวว่า “บ่ให้คันผีลูก ปลุกผีตื่น” เห็นจะตรงกับที่พูดกันว่า “ปล้ำผีลูก ปลุกผีตื่น” ซึ่งแสดงต้นเค้าให้เห็นว่า ประเพณีห้ามขุดศพขึ้นมาเผาแต่ก่อนคงถือกันทั่วไปอย่างจริงจัง ปัจจุบันก็ลดความเชื่อลงไปมาก

สรุปว่า ประเพณีเกี่ยวกับการตายของคนอีสานนั้น จะมีพิธีการปฏิบัติเป็นอันมาก และประกอบพิธีตามหลักของพระพุทธศาสนา คือ การแสดงถึงความกตัญญูของลูกหลานและการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย การประกอบศาสนพิธี และมีประเพณีข้อห้ามต่างๆ เช่น ประเพณีห้ามขุดศพขึ้นมาเผา

คือ ศพเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 10 ขวบ ตลอดจนคนตายร้ายและตายด้วยโรค เช่น อหิวาตกโรค และไข้ทรพิษ เป็นต้น ห้ามนำไปเผาต้องฝังทั้งนั้น และเมื่อฝังแล้วก็ห้ามขุดขึ้นมาเผา เพื่อมุ่งหวังให้เกิดความสงบสุขแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่และวิญญาณผู้ตายจะได้อยู่อย่างสงบ

(3) พิธีกรรมงานศพของคนอีสาน

พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับศพนั้น กล่าวกันว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นสากลที่สุดของมนุษยทั่วโลก เพราะมนุษย์มีการปลงศพด้วยวิธีการต่างๆ ตั้งแต่การฝัง เผา รมควัน อาบน้ำยาต้องปลอ่ยให้เน่าหรือทิ้งไว้เฉยๆ (ปราณี วงษ์เทศ. 2534 : 232)

อภิธาน สมใจ (2541 : 16 - 18) ได้กล่าวถึงพิธีศพว่า พิธีศพ ถือว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่างานพิธีประเภทอื่นๆ เห็นว่าในงานศพนั้นเป็นการสร้างโอกาส หรือเปิดเวทีการแสดงกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มคนในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อบรรลุเป้าหมาย 5 ประการคืองานศพเป็นเวทีพิธีกรรมเพื่อป่าวประกาศข่าวสารยืนยันการขาดสูญตัวตนของผู้ตายอันประกอบด้วยคุณสมบัติทางสรีระและคุณสมบัติทางสังคม คือหมดสมาชิกภาพ ขาดจากกลุ่มสังคมที่เป็นอยู่จริงด้านการกระทำหรือการแสดงตนทางสังคม งานศพเป็นเวทียืนยันการสิ้นตัวตนในชีวิตนี้ จากคนเป็น สู่คนตายแล้วกลายเป็นชีวิตอื่นตามความเชื่อแห่งลัทธิธินพิธีกรรมงานศพ เป็นเวทียืนยันสถานภาพทางสังคมของคนเป็นว่าคนมีชีวิตปกติจะเป็นอยู่อย่างเดิมหรือจะต้องเปลี่ยนแปลงสถานภาพ บทบาท และความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างกันภายในภายนอกกลุ่มภายหลังมีคนตาย งานศพจึงมีความสำคัญต่อสังคมในชุมชนในสองด้าน คือ เป็นเวทีที่ใช้ยืนยันสถานภาพของทั้งคนตายและคนเป็นพร้อมๆ กันโดยในการแสดงตัวตนเพื่อการยืนยันสถานภาพของคนเป็นแต่ละคนในงานศพนั้น จะมีมากน้อยแตกต่างกันไปก็ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ดั้งเดิมของคนเป็นผู้นั้นกับคนตาย กับครอบครัวกลุ่มเครือญาติของคนตาย กับเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมชุมชน ผู้คนในชุมชนใกล้เคียง ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ ดังนั้น เราจะสามารถพบสถานภาพ ตำแหน่ง บทบาท ความมั่นคงหรือหน้าตาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การบริหาร ของคนเป็นคนนั้นๆ กลุ่มนั้นๆ หรือสถาบันนั้นๆ ได้ในบรรยากาศงานศพและกิจกรรมพิธีกรรมอื่นๆ ที่จัดใหม่มีขึ้นเพื่อชีวิตหลังความตาย ในโอกาสเช่นนี้ คนเป็นจะได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในกลุ่มเครือญาติ เพื่อนฝูง คนต่างรุ่นต่างเพศวัย นำไปสู่การสานต่อความสัมพันธ์เชิงบวก และจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ว่าทางด้านเงินทอง อำนาจ อารมณ์จิตใจ และข่าวสารความรู้พิธีและพิธีกรรมเพื่อคนตาย เป็นการยืนยันคุณค่าความมีอยู่เป็นอยู่ของชีวิตนี้ของชีวิตอื่นและของวิถีชีวิตวัฒนธรรมประจำถิ่น ในด้านกฎหมาย งานศพเป็นพิธีกรรมที่ยืนยันการหมดสภาพทางนิติบุคคลของผู้ตายและยืนยันสภาพทางกฎหมายของคนเป็นอีกด้วย อาทิ การเป็นหม้าย การกำพร้าพ่อแม่ และการสืบทอดมรดก ซึ่งปกติแล้วสถานภาพตามกฎหมายของบุคคลจะต้องเปลี่ยนไปทันทีที่ถูกประกาศ โดยพิธีกรรมงานศพแล้วงานศพเป็นทั้งวิถีปฏิบัติทางวัฒนธรรม คือมีแบบแผนวิธีการที่ผู้คนต้องทำตามและเป็น

วัฒนธรรมจุ่มงหมายปลายทาง เพื่อบรรลุเป้าหมายทางสังคม โดยทั่วไปแล้วพิธีกรรมและการดำเนินพิธีศพในสังคมไทยมักจะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันแทบจะทุกท้องถิ่น

ในอดีตก่อนตาย เมื่อมีผู้ป่วยอาการหนัก ญาติมิตรมักจะจัดให้มีพิธีกรรมสวดธำมรงค์ต่อชะตา สูตรขวัญกล่อง คำโพธิ์คำไฮ หรือทำพิธีตัดกรรมตัดเวรให้ ซึ่งบางครั้งเมื่อทำพิธีตัดกรรม ตัดเวรแล้ว ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงกับผู้ป่วยได้เร็ว เช่น ผู้ป่วยที่ทรมาณอยู่เป็นปีก็จะเร่งตายภายใน 2 - 3 วัน บางคนเมื่อพระสวดเสร็จไม่ถึงชั่วโมงก็ถึงแก่ความตาย มีบางคนผู้ป่วยมาเป็นแรมปีก็เริ่มหายวันหายคืน และเป็นปกติ ในที่สุดเมื่อมีอาการหนักจนสิ้นใจ ลูกๆ และญาติมิตรจะคอยเตือนให้ผู้ป่วยตั้งสติ เพื่อระลึกถึงพระรัตนตรัยและบอกหนทางสวรรค์ให้คนป่วยได้ยินดังๆ ว่า พุทโธฯ หรือ อรหันต์ฯ จนกว่าจะสิ้นลมหายใจ เมื่อผู้ป่วยถึงแก่กรรมแล้ว ญาติมิตรก็จะแจ้งข่าวการตายให้ญาติผู้ใกล้ชิดและผู้เคารพนับถือที่อยู่ใกล้เคียงและห่างไกลทราบข่าวด้วยวิธีการต่างๆ ประเพณีงานศพของชาวอีสาน มีวิธีการและขั้นตอนประกอบพิธีกรรมจำแนกตามข้อมูลที่ปรากฏได้ 4 ขั้นตอน คือ

วันถึงแก่กรรม (วันตาย)

ภคิโตบรมอิสานกล่าวไว้ว่า “ ชื่อว่าความตายนี้แขวนคอทุกบาดอย่าง ไผ่แขวนอ้นด่อนเสมอตามดั่งกัน” หรือ “ชื่อว่ากรรมถึงแล้วจำใจจำจาก บ่มีไผ่แก้พ้นคืนได้โลกเฮา” หรือว่า “ว่าผู้เพิ่นไปค้าทางไกลยังอยู่ตัว คั่นบ่กลับตัวบ้านยังได้ข่าวสาร” “อันว่าการตายนี้บ่มีทางสืเห็นเง จักว่าตลกเขตกำ หนือใต้ที่ใต้ จักว่าไปดีฮ้ายทางใดบ่เห็นกลิ่น ผุ่งหมู่ญาติพี่น้องเฮให้ฮ้ำหา”

ตามคติธรรมทางพุทธศาสนาถือว่าสังขารมนุษย์นั้นปรุงแต่งขึ้นมาจากธาตุ ทั้ง 4 คือ ดิน ได้แก่ เนื้อ หนัง กระดูก น้ำ ได้แก่ น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย เป็นต้น ลม ได้แก่ ลมหายใจเข้าออก และไฟ ได้แก่ ความร้อนในร่างกาย สิ่งเหล่านี้เป็นอนัตตา คือไม่อยู่ในการควบคุมของใคร หรืออาจกล่าวได้ว่า ความตายนั้น จะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ ไม่มีใครกำหนดวันตายของตนเองหรือหยั่งรู้วันตายได้ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นจะต้องมีการจัดการเกี่ยวกับผู้ตาย หรือศพ หรือผี เพราะถือว่าการตายเป็นเรื่องอัปมงคล เป็นเสนียดจัญไร จะต้องทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้ผีร้ายกลับมาทำอันตรายหลอกหลอนผู้คนได้ หรืออาจจะเป็นการแสดงความนับถือ ความรักความห่วงหาอาลัยต่อผู้ตายด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

การอาบน้ำศพ ให้ร่างกายสะอาด โดยมักเชื่อกันจะทำให้จากไปสู่โลกอื่นอย่างบริสุทธิ์ หมดจดในสมัยก่อนจะทำการอาบน้ำด้วยการต้มน้ำให้เดือด แล้วตักน้ำร้อนอาบ จากนั้นจึงอาบด้วยน้ำเย็นใช้มะกรูดขมิ้นตำปนกันขัดถูศพให้ทั่ว บางแห่งใช้น้ำต้มใบส้มป่อยกับมะกรูดขมิ้น ซึ่งวัสดุเหล่านี้ มีคุณสมบัติในการชำระสิ่งสกปรก อีกทั้งยังเป็นวัตถุมงคลอีกด้วย โดยการอาบน้ำศพนี้เป็นการกระทำเพื่อแสดงออกถึงความรักเคารพในหมู่ญาติพี่น้อง จึงปฏิบัติต่อศพอย่างดีและปรารถนาจะให้ผู้ตายหมดสิ้นบาปกรรมที่เคยทำไว้ โดยการชำระให้ศพสะอาดด้วยวัตถุมงคลต่างๆ (สุเมธ เมธาวิทยากุล. 2525 :

การหวิมศพ มีความเห็นที่แตกต่างกัน บางท่านก็ว่าต้องหวิเพียง 3 ครั้ง บางท่านก็ว่าต้องหวิเป็น 2 ซีก คือหวิไปทางด้านหน้าและด้านหลัง หมายถึง ให้คำนึงถึงเรื่องอดีต คือ การกระทำของผู้ตายตั้งแต่เกิดจนตาย อันจะเป็นเหตุกำหนดอนาคตว่าผู้ตายจะไปเกิดยังที่ใดซึ่งยังให้ข้อคิดกับคนเป็นอีกว่า หากต้องการอนาคตที่ดีก็ต้องสร้างเหตุในปัจจุบันให้ดีกว่า เมื่อหวิแล้วต้องหักหวิออกเป็น 2 ท่อนขวางตั้งแต่ทางภาคอีสานหรือลงอย่างเดียวห้ามหวิขึ้น เมื่อหวิแล้วหักออกเป็น 2 ท่อนทิ้งเลย (แปลก สนิธิรักษ์. 2504 : 162)

นุ่งผ้าให้ศพ ใช้ผ้าขาวนุ่ง 2 ชั้น ชั้นในเอาชายพกไว้ข้างหลังแล้วนุ่งทับข้างนอกอีกทีหนึ่ง เอาชายพกไว้ข้างหน้า การที่นุ่งผ้าเอาชายพกไว้ข้างหลังนับเป็นการนุ่งสำหรับคนตาย และการนุ่ง เอาชายพกไว้ข้างหน้านั้นนุ่งสำหรับคนเป็น หมายถึง การเกิดต่อไป แสดงว่าคนเราเมื่อเกิดมาแล้วต้องตายตายแล้วก็เกิดอีก ทนทุกขเวทนา เวียนว่ายตายเกิด อยู่ไม่รู้จักสิ้นสุด การที่นุ่งขาวนั้นเป็นการแสดงทางที่จะหนีทุกข์ คือ ให้รักษาศีล ปฏิบัติธรรม รักษากาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ (อรุณินทร์ วิริยะบุรณะ. 2531 : 57) การนุ่งผ้าและสวมเสื้อให้ศพ ในประเพณีความเชื่อของชาวอีสานนั้น การใช้เครื่องนุ่งห่มแต่งตัวศพต้องใช้ของใหม่ๆ ทุกอย่าง ไม่ใช่ชุดขาวห่มขาว เครื่องนุ่งห่ม ต้องทำตำหนิ เสียทุกชิ้น คือฉีกให้เสียหายบ้างเล็กน้อย เวลานุ่งให้กลับทาง เช่น นุ่งผ้าขึ้นก็ต้องกลับทางตีน ขึ้นข้างบน เอาหัวขึ้นไว้ข้างล่าง การนุ่งให้เอาชายพกไว้ข้างหลัง ผ้าที่ห่มให้เฉลี่ยงป่า เสื้อที่สวม ให้กลับข้างหน้าไว้ข้างหลังอย่างนี้เป็นต้น (เสฐียร โกเศศ. 2507 : 54)

ใส่เงินในปากศพ เงินใส่ปากศพนั้นชาวอีสานนิยมใช้เงินเหรียญอาจเป็นเหรียญห้าเหรียญสิบทางคติโลกถือว่ามอบให้ผู้ตายเป็นค่าเดินทางจ้างรถจ้างเรือสำหรับเดินทางไปสู่เมืองผีหรือเมืองสวรรค์ทางคติธรรมสอนให้รู้จักใช้เงินให้เป็นประโยชน์ คือ ให้แบ่งกิน แบ่งใช้ เก็บไว้เป็นทุน ทำบุญให้ทานอย่าตระหนี่ถี่เหนียวเกินไป (ปริชา พิณทอง. 2530 : 40)

การมัดศพ เมื่อแต่งตัวศพเรียบร้อยแล้วก็ถึงตอนมัดศพเรียกว่า มัดตราสัง คือ มัดสามเปลาะให้มีมือถือกรวยดอกไม้ รูปเทียน เครื่องตราสังใช้ด้ายดิบมาจับให้เป็นเส้นขนาด 3 ทบ เพื่อให้เหนียวดึงไม่ขาด ทำให้เป็นห่วงคล้องคอ มือ เท้า ทางคติโลกถือว่าเพื่อมิให้ศพพอง ขึ้นอืด โลงแตก ทางคติธรรมถือว่าเครื่องผูกมัดคนมี 3 อย่าง คนที่มัดตราสังจะพูดว่า “ปุตโต คีโว” หมายความว่า ห่วงผูกผูกคอตรึงหัวใจอยู่เสมอจากนั้นจะทำการรัดประคดที่อกแล้วเอาเชือกโยงมากกลางตัว ทำห่วงตะกรุดเบ็ดผูกหัวแม่มือแล้วรวบรัดผูกมัดมือทั้งสองให้พนมไว้ที่อกพูดคาถาว่า “ภริยา หัตถเถ” หลังจากนั้นโยงด้ายดิบมาที่เท้า ทำห่วงผูกข้อเท้าทั้งสองข้างให้ติดกันแล้วพูดคาถาว่า “ธนัง ปาเท” เชือกคือสมบัติมรดกที่เท้า ตรงกับภาษิตโบราณว่าไว้ว่าต้นหาฮักลูกคือเชือกผูกคอ ต้นหาฮักเมียเหมือนดังปอผูกศอก ต้นหาฮักข้าวของคือดังปอกสุบดิน ต้นหาสามอันนี้มาขึ้นให้เป็นเชือกให้กลิ้งเกลือกอยู่ในวัฏฏะสงสาร (ปริชา พิณทอง. 2530 : 41)

การตั้งศพ ชาวอีสานเรียกว่าดอยศพ โดยศพที่แต่งแล้วจะใส่ในโลงหรือไม่ก็ตามจะตั้งไว้ในที่ใดก็ตาม ต้องหันหัวศพไปทางทิศตะวันตกเสมอ ทางคติโลกถือว่าการนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตกนอนอย่างผี หันไปทางทิศตะวันออกนั้นนอนอย่างคน ทางคติธรรมถือว่าสอนให้พิจารณาว่าการตาย คือ การเสื่อมไป สิ้นไปเหมือนกับพระอาทิตย์ตกไป

การเบิกโลง เป็นพิธีกรรมที่ทำกับโลงศพก่อนที่จะยกศพใส่โลง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โลงศพว่างจากสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ผีสารภุชเวตดาทั้งหลายที่สิงสถิตอยู่กับไม้ที่เอามาทำโลงถือว่าเป็นโลงที่มีวิญญาณเป็นเจ้าของแล้ว เมื่อนำศพผู้ตายบรรจุวิญญาณของคนตายจะถูกบงกชภูริ่งแกและไม่ยอมเดินทางไปกับซากศพของตนจะเป็นผีสิงสถิตอยู่ในบ้านไม่ไปผุดไปเกิดเสียที นับว่าเป็นจัญไร จึงให้มีพิธีทำน้ำมนต์ธรรมสาร อันเป็นน้ำมนต์กำจัดเสนียดจัญไรให้ออกจากโลง อาราธนาคุณพระรัตนตรัยมาช่วยจัดขับไล่ด้วยอีกทางหนึ่ง นำเสื้อและฟูกใส่ลงโลงแล้วนำปูนขาวโรยทั่วบริเวณฟูกและเสื้อ เพื่อเป็นการดูดซับน้ำเหลือง ที่ซึมออกจากร่างศพและป้องกันสัตว์แมลง ช่วยป้องกันกลิ่นเหม็นอับจากศพได้อีก นอกจากนั้นยังนำยาฉุนและใบฝรั่งวางหรือโรยรอบๆ ศพ เพื่อเป็นการป้องกันกลิ่นหรือดับกลิ่นศพที่เก็บไว้หลายๆ วัน ซึ่งอาจจะรบกวนแขกที่มาร่วมทำพิธีทางศาสนาได้

2.1.2 วันตั้งศพบำเพ็ญกุศล (วันฉันทะ)

วันฉันทะ ถ้าแปลตามรูปศัพท์แปลว่าฉลองเรือนมงคล แต่ความจริงหมายถึง งานศพ เป็นการเรียกให้ตรงกันข้ามกับความหมายที่แท้จริง คนอีสานเรียกบ้านคนตายที่ยังไม่ได้ทำพิธีแจกข้าวว่า ฉันทะ เวลาเอาศพไปป่าช้าเรียกว่า เอาคนไปลงฮ่มลงเย็น ทุกคืนที่ฉันทะ จะมีวงศาตคณาญาติและเพื่อนฝูงมาจันทะ (มาช่วยมาประชุมฉลองพร้อมกัน) จนกว่าจะถึงวันเผาเรียกว่า จันทะฉันทะ ในวันฉันทะดีจะมีการเลี้ยงอาหารและการละเล่นต่างๆ ผู้มาร่วมงานจะทำตัวให้ร่าเริงเข้าไว้ ไม่นิยมแสดงความเสียใจกับเจ้าภาพเพราะเชื่อว่าจะยังเป็นการเพิ่มความเศร้าสลดให้มากขึ้น ผู้คนที่มาจันทะจึงต้องช่วยกันทำให้เจ้าภาพเกิดความสุขสนุกสนานเพื่อให้เจ้าภาพได้ลืมความเศร้าโศกผู้ป่าวผู้สาวก็พูดจาหยอกล้อกันในงานนี้มีการเล่นหมอแคน หมอลำคณะและการละเล่นต่างๆ ไม่ก็หาหนังสือคำกลอน โบราณให้แขกคนอื่นๆ ฟัง เช่น เรื่องการะเกด ลินไซ เป็นต้น วันฉันทะนี้จะไม่ทำถ้าผู้ตาย ตายด้วยโรคติดต่อ อุบัติเหตุ ถูกฆ่าหรือเหตุร้ายอื่นๆ ธรรมเนียมอีสานยังห้ามไม่ให้เผาศพประเภทนี้ด้วย แม้แต่พระสงฆ์ก็ไม่ให้ไปสวดที่ป่าช้าหรือนำศพไปให้ทำแค้ไปสวดที่เรือนผู้ตาย หลังจากนำศพลงเรือไปแล้วเท่านั้น (อุททอง ประศาสน์วินิจฉัย. 2551 : 51 - 53)

ฉันทะ หมายถึง บ้านที่มีคนตาย คือบ้านที่กำลังมีศพตั้งอยู่จะกี่วันก็ตาม คนอีสานเรียกบ้านนั้นว่า ฉันทะ เวลาที่ชาวบ้านไปร่วมงานศพก็เรียกว่าไปเอาบุญฉันทะ ก่อนแจกแจงต่อว่าไปงานบุญฉันทะที่บ้านใคร ใครตาย ตายเพราะเจ็บไข้ด้วยโรคอะไรหรือตายเพราะอุบัติเหตุ คนอีสานรุ่นก่อนไม่มีข้อกติกาว่า ต้องแต่งชุดดำเพื่อไปร่วมงานศพ คนอีสานรุ่นพ่อแม่แต่โบราณไม่ได้กำหนดให้งาน

ศพเป็นงานของความทุกข์โศก แต่เป็นงานของความรู้แจ้งสว่างไสว ทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลก คือ การร่วมงานเพื่อลดทอนความทุกข์และความเศร้าของญาติ พี่น้องผู้ตาย จึงมักมีการนำการเล่นต่างๆ มาเป็นสิ่งที่บันเทิงใจในงานศพเสมอ ทั้งนี้เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ญาติๆ ที่กำลังตกอยู่ในสภาวะทุกข์ ทางธรรมคือ การสั่งสอนกันอย่างแยบยลให้เข้าใจถึงสภาวะความไม่เที่ยงของสังขาร จึงหมายเรียกบ้านที่มีคนตายว่าเฮือนดี เพื่อให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้พิจารณาหลักธรรมคำสอน เรื่องอนิจจังของสังขาร ว่าคนที่ตายนั่นได้ฝากประเด็นของความไม่มั่นคงของชีวิตไว้ให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ ได้รู้จะได้ร่วมทำบุญอย่างฉลาด เข้าใจต่อความเป็นไปของชีวิต เพื่อลดความเมาเมาต่อกองกิเลสทั้งหลาย ความตายจึงเป็นเรื่องที่ควรพิจารณาด้วยดี แม้ว่าความตายไม่ใช่เรื่องที่ดี แต่พึงพิจารณาให้เห็นถึงด้านดีตามหลักพระพุทธศาสนานั่นเป็นเรื่องธรรมดาของสรรพชีวิต มีเกิดจึงมีตาย จะหมดสิ้นความตาย ต้องไม่มีที่เกิด จะหมดการเกิดต้องหมดสิ้นอาสวะทั้งหลายที่เป็นมูลเหตุหรือเชื้อให้มีการเกิด ถ้ายังมีเกิดอย่าพึงหมายใจว่าจะไม่มีตาย เพราะทั้งสองสิ่งล้วนสืบเนื่องกัน ผู้มีสติปัญญาจึงเรียกงานที่มีคนตายว่า งานบุญเฮือนดี ก็เพราะนัยแห่งการเรียนรู้ที่แยบยลอย่างนี้ (“เฮือนดี”. 2552 :เว็บไซต์)

2.1.3 วันฉาปนกิจศพ (วันเผา)

วันฉาปนกิจศพของชาวไทยเรียกกันทั่วไปว่า วันเผาศพ เป็นวันสำคัญที่สุด เนื่องจากมีขั้นตอนพิธีกรรมมากมาย และเป็นวันสุดท้ายของศพที่จะเข้าสู่เชิงตะกอน วันห้ามเผาศพโบราณอีสาน ท่านห้ามวันพระ วันอังคาร และวันเก้ากอง วันนอกนั้นก็เผาได้ทั้งสิ้นการยกศพออกจากเรือน มีประเพณีปฏิบัติจนเป็นเงื่อนไขว่าก่อนยกศพออกจากเรือนเจ้าภาพจะต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวดศพที่บ้านให้ผู้ตายเรียกว่ามาให้อภัย และนิมนต์พระสงฆ์มาบวชให้ลูกหลานผู้ตายเพื่อจะทำพิธีงูศศพ ขายให้บวชเป็นสามเณรถือศีล 10 ข้อ หญิงให้บวชเป็นชีพรามณ์ถือศีล 8 ข้อ เมื่อถึงเวลาขณะยกศพออกพ้นเรือนก็จุดประทัดเป็นสัญญาณเพื่อให้ชาวบ้านไปร่วมส่งสการศพโดยพร้อมเพียงกัน ในอดีตเมื่อยกศพพ้นเรือนแล้วบรรดาลูกหลานของผู้ตายจะต้องเทน้ำในหม้อ ในคุในถังคว่ำทั้งหมด ชักบันไดขึ้นเก็บ และพลิกกลับบันไดเสีย โดยมีความเชื่อกันว่าทำเพื่อบังมิให้วิญญาณ ผู้ตายจำทางกลับบ้านได้ พระอริยานวัตร เขมจารี (2526 : 15 - 16) ได้ให้ความเห็นว่า การส่งสการศพ คือการส่งสการกระดูกนั้นเอง แต่ชาวอีสานเรียกสั้นจึงกลายเป็นส่งสการศพ ได้แก่ การนำเครื่องสการกระดูกคือ ดอกไม้ รูปเทียนไปสการกระดูกศพ การทำสการศพนี้ถือเป็นประเพณีที่ตึงาม เชื่อว่าเมื่อเราได้ประมาทพลาดพลั้งแก่ผู้ตาย ถ้าเราเอาเครื่องสการกระดูกไปทำความเคารพในป่าช้าก็ถือว่าหมดโทษหมดภัยต่อกัน ดังนั้น จึงมีผู้นิยมไปส่งสการศพผู้ตายถึงป่าช้าเป็นจำนวนมาก

การห้ามศพ ประเพณีห้ามศพของชาวอีสานให้ใช้คานหามไม้ไผ่บ้าน 2 ลำ เอาโลงศพขึ้นตั้งขึ้นด้วยตอกชะเนาะ เลือกลูกหลานชายหนุ่มหามข้างละ 3 - 4 คน ก่อนหามนำรูป เทียน ดอกไม้ทัดหู

แล้วยกคานหามศพขึ้นบ่า เอาเท้าศพไปก่อน ห้ามพักกลางทาง ห้ามเปลี่ยนบ่า ห้ามข้ามสวนข้ามนา ด้วยถือว่าเป็นของต้องห้าม (คะลำ)

การจูงศพ เมื่อเคลื่อนศพไปสู่ป่าช้า จะมีการจูงศพโดยใช้ด้ายโยงไหมโยง จำนวนหลายทบ ขนาดใหญ่เป็นเชือกจูง ถือว่าเป็นเกียรติแก่ผู้ตายและเจ้าภาพ ถ้าผู้ตายมีลูกชาย หลานชายก็บวชเป็นสามเณรจูงศพ ถ้ามีลูกสาวหลานสาวก็บวชชีพรหมณ์จูงศพไปป่าช้าด้วยกัน ในขบวนจูงศพจะมีพระสงฆ์จำนวนหนึ่งนำหน้า ผู้บวชจูง ผู้เคารพนับถือและญาติมิตรตามลำดับ ระหว่างเดินทางมีการหวานข้าวตอกนำหน้าการจูงศพ ตลอดระยะทาง ทางคติโลกถือว่า หวานข้าวตอกให้ผีลงมาเก็บกิน จะไม่ทำให้ผู้หามหนัก ทางคติธรรมถือว่า สอนให้คนเป็นพิจารณาคุณค่าคนตาย ว่าคนตายรูปกับนามแตกต่างกันเหมือนข้าวตอกแตกก็เป็นเช่นนั้น

การเวียนสามรอบ เมื่อหามศพไปถึงกองฟอนที่ป่าช้าแล้ว ก็ให้หามเวียนซ้าย รอบกองฟอน 3 รอบ เป็นสิ่งมีความหมายว่า ทุกชีวิตจะตกอยู่ในห้วงวัฏฏะ วน 3 รอบ คือ วนเวียนอยู่กับเหตุ 3 อย่าง ได้แก่ กิเลส กรรม วิบาก ก่อนจะยกศพขึ้นตั้งกองฟอน จะกระแทกกองฟอนแรงๆ 3 ครั้ง เป็นสัญญาณเตือนผู้ตายว่าที่นี่เป็นบ้านที่ตั้งอยู่แห่งใหม่ การกระแทก 3 ครั้ง นั้นหมายถึงอนิจจังไม่เที่ยงไม่คงที่ คือไม่เด็กตลอดไม่หนุ่มตลอด เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกข์ เจ็บปวดทุกข์ทรมาน และอนัตตา ดับตายหรือเอาไว้มองอยู่นั่นเอง (สวิง บุญเจิม. 2539 : 520 - 521)

การโยนผ้าข้ามโลง เมื่อทำพิธีรดน้ำศพเสร็จแล้วญาติของผู้ตายจะโยนผ้าที่คลุมศพข้ามโลง กลับไปกลับมา 3 ครั้ง โดยโยนข้ามโลงศพไปมาให้ตกดิน 2 ครั้ง พอโยนครั้งที่สามจึงมีผู้คอยรับเอาไว้ แล้วนำเอาไปถวายพระ การโยนผ้านี้ชาวบ้านเชื่อกันว่า ทำให้ผีหลงทาง คือ โยนไป โยนมาผีก็ตาลายเลยหลงทางตามมาเอาผ้า ในทางพระท่านสอนคนเป็นว่าสมบัติหรือสิ่งของในโลก มันเป็นของในโลก มิได้เป็นของใคร มันหมุนเวียนเปลี่ยนมืออยู่อย่างนั้น ไม่ว่าเงินหรือสิ่งของจะเก็บจะสะสมไว้ทำไมมากมายตายไปมันก็เป็นของคนอื่น ถ้าเขาใช้ในทางที่ถูกก็ดีไป แต่ถ้าเขาใช้ผิดบาปกรรมก็ตกเป็นของผู้สะสมด้วยเพราะเป็นเสมือนสะสมอาวุธให้คนใช้ทำชั่ว คาถาโยนผ้ารับผ้าว่า ปุตุตา นัตถิ ทะนะมัตติ ฌาปิตัมปิ นะเต สะริรัง กุโต ปุตุตา กุโต ะนะงั แปลว่า จะมัวบ่นเพ้ออยู่ทำไมว่าลูกของเรา ทรัพย์สินของเรา แม้ร่างกายของเรายังถูกเผาอยู่ขณะนี้ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ทรัพย์สินอยู่ที่ไหน ลูกอยู่ที่ไหน

การทำไม้ข่มเหง หลังจากโยนผ้าแล้วก็จะทำไม้ขนาดใหญ่และหนักพอสมควร 2 ท่อนมาวางทับโลงศพไว้ทั้งซ้ายและขวา ตามประเพณีอีสานเรียกว่าไม้ข่มเหง คนอีสานมีความเชื่อเป็น 2 อย่าง คือ กันมิให้โลงศพตกลงไปข้างใดข้างหนึ่ง เมื่อไฟไหม้พื้นจะยุบลง และเชื่อว่าผีจะออกมาอาละวาดไม่ได้ เพราะกลัวไม้ข่มเหงใหญ่นี้ ส่วนทางพุทธศาสนาสอนคนเป็นว่าโลกนี้มีการต่อสู้กันอยู่ 2 อย่างคือ ธรรม (ความดี) กับ อธรรม (ความชั่ว) ทั้งสองฝ่ายจะสู้กันอย่างหนัก ถ้าฝ่ายไหน อ่อนแอ ฝ่ายนั้นก็จะถูกข่มให้ตายไปกับศพ คาถาวางไม้ข่มเหง ให้วา นะหิธัมโม อะธัมโม จะอุโห สะมะวิปาकिन อะธัมโม นิ

ระยั้ง เนติ ัมโม ปาเปติ สุกะติง แปลว่า ความดีกับความชั่วให้ผลต่างกัน ความชั่วพาไปตกทุกข์ ความดีพาไปถึงสุข

การทอดผ้าบังสุกุล ก่อนจะเผาศพจะมีพิธีทางศาสนาเริ่มด้วยให้พระ สมาทานศีลแสดง พระธรรมเทศนาหน้าศพ สวดมาติกาบังสุกุล และถวายปัจจัยไทยธรรม แล้วจึงทอดผ้าบังสุกุล (ทอง สุข มันทาทร.2543 : 86 - 87) กล่าวถึงหลักปฏิบัติในการทอดผ้าบังสุกุลในพิธีศพไว้ ว่าถ้ามีการทอด ผ้าบังสุกุลในพิธีศพ ให้เชิญท่านผู้มีอาวุโสหน่อยไปหาท่านผู้มีอาวุโสมากตามลำดับ และเชิญประธานใน พิธีทอดผ้ามหาบังสุกุลเป็นอันดับสุดท้าย เพื่อจะได้ประกอบพิธีประชุมเพลิงหรือประกอบพิธี พระราชทานเพลิงศพต่อไป ผู้เชิญถือภาชนะสำหรับรองรับผ้าบังสุกุล เช่น พานทอง ด้วยมือทั้งสอง ประคองเข้าไป เชิญโดยทำความเคารพแล้วเชิญและเดินตามหลังผู้รับเชิญไปทางซ้าย เมื่อไปถึงเมรุ แล้วยืนห่างจากผู้รับเชิญประมาณ 1 ก้าว มอบผ้าบังสุกุลให้ท่านแล้วลงจากเมรุ เตรียมผ้าบังสุกุลใส่ ภาชนะรองรับไปเชิญท่านต่อไป ผู้รับเชิญ เดินไปข้างหน้าผู้เชิญยังไม่ต้องรับผ้าบังสุกุล เมื่อถึงเมรุแล้ว ยืน เบื้องหน้าหีบหรือโลงศพหรือโกศศพ ทำความเคารพตามประเพณีนิยม รับผ้าบังสุกุล แล้ววางทอด ไว้วางด้านขวาหรือตั้งฉากกับโลงศพ แล้วภาวนาว่า รูปัง ชีรติ มัจจานัง นามะโคตตัง นะชีระติ ขณะที่เชิญ แยกขึ้นทอดผ้าบังสุกุล ก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นพิจารณาควบคุมกันไป ขณะที่พระสงฆ์ขึ้นไปบนเมรุ ผู้ ทอดผ้าบังสุกุลพืงน้อมไหว้และประนมมือ ขณะพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้วน้อมไหว้อีกครั้งหนึ่ง ขณะพระสงฆ์ลงจากเมรุ

การฌาปนกิจศพ เป็นขั้นตอนสุดท้ายหลังจากประธานและคนอื่นๆ ทอดผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว โดยประธานในพิธีจะเป็นผู้ทอดผ้ามหาบังสุกุลและวางดอกไม้จันทน์ ผู้มาร่วมงานหรือมาส่งสการ ทุก คนลุกขึ้นทยอยกันขึ้นวางดอกไม้จันทน์บนเมรุ โบราณอีสานท่านว่าเพื่อเป็นการไม่ให้เป็นบาปที่ไปเผา ร่างกายพ่อแม่หรือญาติ หรือเพื่อนกัน ให้บริกรรมคาถาว่า อะยมปิโซ เม กาโย เอวังภาวี เอวังธัมโม เอวังอะนะโต แปลว่า ร่างกายของเรานี้ก็จะเป็นอย่างนี้ จะมีสภาพอย่างนี้และข้ามพ้นความเป็นอย่าง นี้ไม่ได้เลย เมื่อทุกคนวางดอกไม้จันทน์เรียบร้อยแล้วก็จัดการเผาต่อไป เป็นอันเสร็จพิธีฌาปนกิจศพ เมื่อ เสร็จจากการเผาศพ ผู้ที่ไปร่วมงานต้องเข้าวัดล้างมือ ล้างหน้าหรืออาบน้ำ ประเพณีนี้เป็นการปลด เปลื้องมลทินที่ไปเผาศพ มีความเชื่อว่าได้ล้างสิ่งจัญไรหรืออัปมงคล ที่อาจติดตัวมาให้สะอาดหมดจด เหลือแต่สิ่งมงคลนั่นเอง ประเพณีที่ยังทำกันอยู่ในชนบทก็คือ ล้างเท้า ล้างหน้า ล้างศีรษะ เสยผม หรือ บางแห่งก็ไปอาบน้ำในสระที่วัดก็มี (เสฐียร โกเศศ. 2531 : 162)

2.1.4 วันหลังฌาปนกิจศพ (วันเก็บอัฐิ)

การเก็บกระดูกหรืออัฐิหลังจากเผาศพ ส่วนใหญ่จะทำในวันรุ่งขึ้นซึ่งคาดว่า ไฟที่เผาศพดับ สนิทแล้ว (บางแห่งก็เก็บกระดูกหลังจากเผาศพได้ 3 - 7 วัน) บรรดาลูกหลานและญาติมิตรของผู้ตาย จะไปนิมนต์พระสงฆ์ไปยังที่เผาศพ จัดอาหารคาวหวานไปด้วย เมื่อไปถึงก็นำอาหารคาว หวานเลี้ยงผี

คนตายตรงบริเวณที่เผาศพนั้น ลูกหลานจุดธูปเทียนบอกผีผู้ตายให้กินอาหาร ทั้งไว้สักครู เมื่อคิดว่าผู้ตายกินอิ่มแล้ว จึงยกอาหารไปเก็บ หลังจากนั้นบรรดาลูกหลานและญาติ พี่น้องก็ช่วยกันเกลี่ยเศษกระดูกและขี้เถ้าบริเวณที่เผาให้เป็นรูปคนนอนหงายหันหัวไปทางทิศตะวันตก สมมุติว่าตาย เสร็จแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาบังสุกุลตายโดยสวดว่า อนิจจา วต สังขารา อุปาทาย ธัมมิโน อุปชิตตวา นิรุชฌันติ เตสังวูป สโมสุโข แปลความว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้น และเสื่อมไป เป็นธรรมดา มีเกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป ความเข้าไปสงบระงับแห่งสังขารทั้งหลายเท่านั้นย่อมนำมาซึ่งความสุข เมื่อพระสงฆ์บังสุกุลตาย (ชักอนิจจาตาย) เสร็จแล้ว จึงเกลี่ยรูปนั้นแล้วทำรูปใหม่ขึ้นอีก โดยหันหัวไปทางทิศตะวันออก สมมุติว่า เกิด เสร็จแล้วลูกหลานและญาติพี่น้องช่วยกันโปรยดอกไม้ ประพรมน้ำหอมลงบนร่างกระดูกนั้น แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาบังสุกุลเป็น (ชักอนิจจาเป็น) อีกครั้งหนึ่ง โดยสวดว่า อจิรัง วตยัง กาโย ปฐวิง อธิเสสสิ นุชโท เปต วิญญาโณ นิรัตถังวะ กลิงกรัง แปลความว่า ร่างกายนี้คงไม่นานหนอ จักนอนทับซึ่งแผ่นดิน เมื่อวิญญาณปราศจากร่างอันบุคคลทิ้งเสียแล้ว เป็นราวกับท่อนฟืนที่ไม่มีประโยชน์ เมื่อเสร็จจากบังสุกุลแล้ว จึงช่วยกันเก็บกระดูกใส่ขวดโหลที่มีฝาปิดนำไปฝากพระให้ช่วยเก็บรักษาไว้ที่โบสถ์หรือศาลาวัด ถ้าหากลูกหลานและญาติพี่น้องของผู้ตายเป็นผู้มีฐานะดีก็จะสร้างธาตุให้ภายในบริเวณวัดและนำกระดูกเหล่านั้นบรรจุไว้ในธาตุต่อไป ส่วนถ้าถ่านบริเวณที่เผาศพก็รวบรวมห่อผ้าขาวนำไปลอยที่แม่น้ำลำคลอง ซึ่งบางแห่งก็ฝังดินไป อัฐิที่เก็บในขวดนั้นลูกหลานและญาติพี่น้องจะนำมาทำบุญแจกข้าวอุทิศส่วนกุศลอีกครั้งหนึ่ง

ประเพณีการทำบุญเช่นนี้ชาวอีสานถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะมีความเชื่อว่าผู้ตายจะรอรับกองบุญที่ยิ่งใหญ่ที่ลูกหลานญาติพี่น้องจัดไปให้ ประเพณีทำบุญแจกข้าวเป็นการทำบุญอุทิศถึงผู้ตาย มีกำหนด 2 วัน วันแรกเป็นการทำบุญเลี้ยงแขก และถวายภัตตาหารเช้าและเพลแด่พระสงฆ์ มีเทศน์อาณิสสเจริญพระพุทธรูป กลางคืนมีมหรสพสมโภช วันที่สองนำภัตตาหารและไทยธรรมไปถวายพระที่วัดและทำพิธีบรรจุอัฐิธาตุเป็นอันเสร็จพิธี หากลูกหลานญาติมิตรมีฐานะดีอาจทำบุญอุทิศส่วนกุศล 50 วัน 100 วัน หรือทำบุญกฐินแทนการทำบุญแจกข้าวก็ได้

สรุปว่า พิธีกรรมงานศพของคนอีสาน มีการประกอบพิธีกรรมตามแบบแผน ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก มีขั้นตอนในการประกอบพิธีเริ่มตั้งแต่มีผู้เสียชีวิต ตั้งศพบำเพ็ญกุศล เผาศพ ตลอดจนถึงพิธีเก็บอัฐิ คือ การอาบน้ำศพ นุ่งผ้าให้ศพ ใส่เงินในปากศพ ขี้ผึ้งปิดตาปิดปาก การมัดศพ การตั้งศพ การทำโลงศพ การเบิกโลง สวดมาติกา การสวดพระอภิธรรม การงันเฮือนดี การยกศพออกจากเรือน การส่งสการศพ การหามศพ การจูงศพ การล้างหน้าศพ การโยนผ้าข้ามโลง การทำไม้ข่มเหง การทอดผ้าบังสุกุล การฉาปนกิจศพ และการเก็บอัฐิหรือทำบุญอัฐิ

2.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพลวัตวัฒนธรรม

พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กองต (Comte, 1988: 9-15) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสได้ให้ความหมายพลวัตทางสังคม วัฒนธรรมว่าด้วยสังคมพลวัต (social dynamics) เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยโครงสร้างของสังคมที่เป็นระบบ แบบองค์รวม (holism) ประกอบด้วยสถาบันหรือส่วนต่างๆ ทางสังคมแต่ละส่วนของสถาบันต่างก็ทำหน้าที่ของตนเองประสานกับส่วนอื่นๆ (parts) ในลักษณะที่ต่างฝ่ายเอื้อต่อกันสนับสนุนพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกัน (interdependent) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นระเบียบให้มนุษย์อยู่ในสังคมได้เป็นปกติเมื่อ ส่วนหนึ่งส่วนใดของสังคมเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงส่วนต่างๆ ของระบบทางสังคม

สำหรับสุภาวดี เชื้อพราหมณ์ (2556: 133) ได้ให้ความหมายอย่างชัดเจนว่า เป็นการปรับเปลี่ยนไปตามภาวะปกติตามครรลองของการดำเนินชีวิตของชุมชนให้เกิดวิถีชีวิตและพลังจาก อำนาจของมนุษย์ทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เน้นให้เห็นปัจจัยที่ก่อให้เกิด หรือแรงผลักดัน (force) และวิถี (way) จากแรงผลักดันที่กระทบหรือทิศทางการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอด ในส่วนของประเวศ วะสี (2547: 23) ให้ความหมายว่า พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกจาก ไม่ได้ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง วัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม และจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงสร้างทางสังคมคงอยู่ เพราะมีความผูกพันทาง จิตใจของหลายๆ คนเข้าด้วยกันรากฐานของสังคมคือวัฒนธรรม การพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าขึ้น ต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งหรือเป็นรากฐานสังคมจึงจะมีความมั่นคงและยั่งยืน เช่นเดียวกับพัทยา สายหู (2540: 23) ได้กล่าวว่า พลวัตสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมทำให้เห็นความแตกต่าง ระหว่างกลุ่มสังคม เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มเดียวกันย่อมทำอะไรในแบบอย่างเดียวกัน สำหรับ สุพัตรา สุภาพ (254 1: 35) ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมทุกอย่างที่แสดงออก ถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ประกอบด้วยความรู้ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม ประเพณี

ในส่วนของ ประเวศ วะสี (2547: 51) ได้กล่าวถึง พลวัตทางสังคมเป็นพลังในการแก้ไขปัญหา ของสังคม สร้างประโยชน์และความสงบสุขในสังคมได้ พลวัตวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดพลวัต ทางสังคมและสร้างให้เกิดการรวมตัวของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคม นอกจากนี้ชิตพล กาญจนกิจ (2541: 117) ได้กล่าวว่า พลวัตวัฒนธรรมมีความไว้วางใจและความร่วมมือที่เป็นกลไกสำคัญที่จะถูก นำมาใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ที่สามารถว่าด้วยพลวัตทางสังคมเป็นพลัง สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยมองว่าพลวัตทางสังคมเป็นคุณค่าเก่าแก่ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นมรดกตกทอดในสังคมไทยที่ช่วยให้เศรษฐกิจและสังคมอยู่ร่วมกันได้สอดคล้องกับอนันท์ นาคนบุตร (2545: 16-20) ได้กล่าวถึงพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมว่า เป็นการขับเคลื่อนโดยแรงศรัทธาทั้งด้าน

จิตใจและทรัพย์สิน เพื่อให้ชุมชนได้ทำหน้าที่ได้ดั่งงามในวัฒนธรรมเช่นเดียวกับคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548: 12-17) กล่าวว่า พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมคือ พลังที่มีอยู่ในชุมชนและสังคม ซึ่งเกิดจากการร่วมตัวของกลุ่มคนเพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันบนพื้นฐานความไว้วางใจ เชื่อใจ ทำให้เกิดพลังของคนในชุมชนในสังคม รวมทั้ง การจัดระเบียบทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ สำหรับอมรา พงศาพิชญ์ (2547: 25-31 ได้เสนอว่า การแบ่งพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1.ลักษณะชนบทรอบนิคมประเพณีและความเชื่อ ชนบทรอบนิคมประเพณีคือข้อตกลงอย่างไม่เป็นทางการของสังคม ส่วนความเชื่อ หมายถึงความเชื่อทางศาสนาหรือความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ 2.ลักษณะสิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่มนุษย์ได้จัดสร้างขึ้น เพื่อใช้ในการดำรงอยู่ทางวัตถุและทางจิตใจในสังคมที่สมดุลกัน เช่นเดียวกับ อังคณา ใจเหิม (2546: 11-141) ได้วิเคราะห์คุณค่าสังคมและวัฒนธรรมดังนี้ 1) ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางวัตถุ 2) ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางจิตใจ 3) ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าด้านภูมิปัญญา 4) ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ไทย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดและสภาพแวดล้อมก็เปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แต่การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้าขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มากเกี่ยวข้อง เช่น ระดับการศึกษาของผู้คนในสังคม การสื่อสารคมนาคม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสาเหตุนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเป็นคนละสิ่งหรือคนละประเด็น สังคมหมายถึง กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ส่วนวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมเป็นกรอบแห่งการปฏิบัติและการกระทำต่อกันทางสังคม สังคมและวัฒนธรรมเป็นของคู่กันและไปด้วยกัน ถ้าสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมก็เปลี่ยนและถ้าวัฒนธรรมเปลี่ยนสังคมก็เปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็เป็นปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การค้นพบ การประดิษฐ์ การขัดแย้ง การแข่งขัน ฯลฯ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) หมายถึง การที่ระบบสังคมกระบวนการแบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่น ชนบทรอบนิคมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครองแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจเป็นก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างการหรือชั่วคราวโดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้น และที่สำคัญก็คือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยมบรรทัดฐาน และระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงในแง่สิ่งของเครื่องใช้เกิดขึ้นง่ายกว่า แต่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องค่านิยมและสัญลักษณ์ทางสังคมมักจะต้องใช้เวลานานและยากเย็นกว่าตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนของค่านิยม

จากสถานภาพและบทบาทชายเป็นใหญ่ มาเป็นหญิงและชาย เท่าเทียมกัน คำนิยมในเรื่องการเลือกคู่ การแต่งงาน เป็นต้น (รัตนะ บัวสนธ์ และคณะ, 2541. หน้า 7-9)

ในความหมายแคบแล้ว การเปลี่ยนแปลงสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจแยกกัน แต่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิด การเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมกับการเปลี่ยนแปลง ในวิถีชีวิตของสังคมก็ย่อมเกี่ยวข้องและเกี่ยวเนื่องเสมือนเป็นด้านหัวและด้านท้ายของเหรียญอันเดียวกัน ในที่นี้เราจึงยึดความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในความหมายกว้าง อันรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ด้วย

พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการขับเคลื่อนด้วยความศรัทธา ความเชื่อที่มีต่อผลการกระทำในประเพณีที่ได้จัดขึ้น จากนั้นพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น มีวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นที่มีคติความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และสภาพทางสังคมของผู้คนที่อยู่ในท้องถิ่น ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงประเพณีบางส่วนออกไป จึงทำให้การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเป็นพลวัตและมีความหมายแตกต่างกันตามเจตนารมณ์ของผู้กระทำผู้วิจัยเห็นว่าจะนำไปใช้ในการจัดการพื้นที่ของการศึกษา

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับระบบทุนนิยม

หากให้นิยามถึง ระบบทุนนิยม ก็จะมีถึงระบบเศรษฐกิจที่มีฐานการผลิตและพลังการผลิตสินค้าและบริการที่มีขนาดใหญ่ ภายใต้การครอบครองปัจจัยการผลิตของชนชั้นศักดินาและนายทุนที่สั่งสมความมั่งคั่งจากการขายสินค้าและบริการบนเงื่อนไขการกดขี่ขูดรีดและการยึดเอามูลค่าส่วนเกินจากชนชั้นกรรมมาชีพ ที่มุ่งเน้นความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวทางการค้าเสรีเป็นหลัก ดังนั้นเพื่อที่จะวิเคราะห์ให้เห็นถึงระบบทุนนิยมว่าได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์อย่างไร ได้มีนักวิชาการและท่านผู้รู้ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับระบบทุนนิยมไว้ ดังนี้

ระบบนายทุนเป็นระบบต่อจากระบบศักดินา เมื่อพลังการผลิตพัฒนาขึ้นถึงระดับการผลิตเพื่อขายผลผลิตเป็นสินค้า (Commodity production) และเป็นการผลิตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ใช้เครื่องจักรและแรงงานอิสระความสัมพันธ์ทางการผลิตถูกผลักดันให้เปลี่ยนแปลงจากระบบศักดินา กลายเป็นระบบนายทุนข้อจำกัดการค้าถูกยกเลิกไพร่ถูกปลดปล่อยเป็นแรงงานอิสระเป็นกรรมกรที่ไม่มีปัจจัยการผลิต มีแต่แรงงานขายเลี้ยงชีวิต เจ้าของกรรมสิทธิ์สำคัญเปลี่ยนจากเจ้าของที่ดินมาเป็นนายทุน เริ่มจากนายทุนการค้ากลายมาเป็นนายทุนอุตสาหกรรม เป็นผู้สะสมทุนไว้ในมือ การขูดรีดเปลี่ยนลักษณะจากเจ้าของที่ดินกลายเป็นการขูดรีดของนายทุนต่อแรงงาน โดยการกดค่าจ้างแรงงานเอาค่าส่วนเกิน (Surplus value) คือมูลค่าของสินค้าที่แรงงานผลิตได้ไปเป็นของ แรงงานไปเป็นของนายทุน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2546 : 156 157)

ทุนนิยม หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่ปัจเจกบุคคลและบริษัทมีทรัพย์สินส่วนตัว แข่งขันกันเพื่อหารายได้ทางเศรษฐกิจทางการค้าเสรีและกิจกรรมในทางธุรกิจ โดยที่รัฐมีหน้าที่คุ้มครอง และไม่แทรกแซงตลาด (เสรี พงศ์พิศ 2547 : 71)

ในวงการของทฤษฎีการพัฒนาระแสหลัก ความมั่งคั่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการสะสมทุน การสะสมทรัพย์สินสมบัติ รายได้ วัตถุ และสินค้าทางเศรษฐกิจอื่นๆ ทัวไปมีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้น ความมั่งคั่งในที่นี้ คือ ความมั่งคั่งทางวัตถุในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 2549 : 4)

ระบบเศรษฐกิจการเมืองที่ถูกครอบงำด้วยทุน หรือถูกกำหนดด้วยทุนที่เรียกว่าทุนนิยม อันหมายถึง รูปแบบการผลิต (Mode of production) ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ที่ตกอยู่ในการครอบครองของกลุ่มบุคคลที่เป็นเอกชน ซึ่งการปฏิบัติงานทั้งปวงเป็นชนชั้นแรงงาน ปัจจัยการผลิตเป็นของนายทุน (Capitalists) แต่คนทำงานกับปัจจัยการผลิตคือคนงานในระบบทุนนิยมนี้ ทั้งปัจจัยการผลิตและกำลังแรงงาน (Labor power) เป็นสินค้าที่ซื้อขายกันได้ในตลาด การลงทุนใดๆของนายทุนเพื่อมุ่งผลกำไรเป็นสำคัญและกำไรนั้นจะถูกนำไปเพิ่มทุนขยายการผลิตต่อไปอีก (กำชัย ลายสมิต 2536 : 19 - 20)

ในระบบทุนนิยมจะมีลักษณะสำคัญทางเศรษฐกิจ ดังนี้

1. การผลิตจะเป็นไปเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยน เป็นการผลิตเพื่อตลาด (Commodity production) ไม่ใช่เพื่อใช้เอง ผลผลิตที่กลายเป็นสินค้าจะถูกกำหนดมูลค่าการแลกเปลี่ยนจากระบบตลาดในระบบเศรษฐกิจแบบนี้จะเกิดการแบ่งงานกันทำแต่ละหน่วยผลิตจะทำการผลิตสินค้าเฉพาะอย่างที่เป็นที่ต้องการของตลาด ดังนั้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคมจึงเป็นความสัมพันธ์ในระบบตลาดด้วย ในระบบทุนนิยมการสะสมความมั่งคั่งก็จะมาจากการผลิตสินค้าเพื่อขาย ดังนั้นผลผลิตต่างๆ ที่ผลิตได้ในสังคมจะถูกแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นสินค้า

2. เงินตราจะมีความสำคัญอย่างมากในระบบทุนนิยม การที่ระบบแลกเปลี่ยนสินค้าได้เข้ามาแทนระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ เงินจึงมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะตัวกลางในการแลกเปลี่ยน คนในสังคมจะต้องแสวงหาเงินตราเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนสินค้าอื่นๆ ที่ตนต้องการแต่ไม่ได้ผลิต นอกจากนี้เงินตรายังเป็นปัจจัยในการรักษาและสะสมมูลค่าการแลกเปลี่ยนที่พร้อมจะแลกเปลี่ยนเป็นตัวสินค้าอย่างหนึ่งอย่างใดได้โดยตรง เงินตราจึงกลายเป็นตัวแทนความมั่งคั่งทางวัตถุ และเงินตรายังสามารถแปลงเป็นทุนเพื่อใช้ในกระบวนการสะสมความมั่งคั่งต่อไป (ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ 2548 : 7 - 8)

ระบบทุนนิยมที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและพิธีกรรมงานศพ ในระบบทุนนิยมโลกยังได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมรวมทั้งความสัมพันธ์ ค่านิยม และพฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์ได้อีกด้วย ได้มีนักวิชาการ นักการศึกษา ได้ให้แนวความคิดถึงการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากระบบทุนนิยมโลกไว้ ดังนี้

Karl Marx ได้วิจารณ์ประวัติศาสตร์มนุษย์โดยเฉพาะ คือ การวิจารณ์ระบบนายทุนบนพื้นฐานปรัชญาวัตถุนิยม ได้อาเล็คติคและมีสาระเป็นวัตถุนิยม

ลักษณะสำคัญของวิธีได้อาเล็คติค (สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต)

1. ถือว่าสรรพสิ่งและปรากฏการณ์ทั้งหลายเกี่ยวข้องกัน ต่างกำหนดซึ่งกันและกัน จะเข้าใจปรากฏการณ์ได้ต้องพิจารณาปรากฏการณ์เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม

2. ถือว่าสรรพสิ่งอยู่ในสภาพเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงเป็นนิจเสื่อมสลาย เกิดใหม่ และพัฒนาการต้องพิจารณาปรากฏการณ์ทั้งในแง่ที่เกี่ยวข้องกัน กำลังมีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง ถือว่าสิ่งที่สำคัญไม่ใช่สิ่งที่คงทนอยู่แต่คือสิ่งที่กำลังเริ่มต้นและกำลังพัฒนา

3. ขบวนการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนทางปริมาณก่อนทีละน้อย ซึ่งมองไม่เห็นนำไปให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพนี้เกิดขึ้นฉับพลันเป็นการก้าวกระโดดและมีได้เกิดขึ้น โดยบังเอิญแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดเป็นช่วงๆ การเปลี่ยนแปลงแบบได้อาเล็คติคเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ และจะไม่เคลื่อนไหวเป็นวงกลมจะไม่ซ้ำรอยเดิม แต่จะเป็นการเคลื่อนไหวไปสู่สภาพใหม่ซึ่งดูดีขึ้นกว่าเดิมอยู่เสมอ

4. ถือว่าสรรพสิ่งมีความขัดแย้งกันภายใน ในของสิ่งเดียวกันจะมีทั้งด้านบวกและด้านลบของเก่าและของใหม่สิ่งที่เสื่อมและสิ่งที่เจริญ การต่อสู้ขัดแย้งภายในสรรพสิ่งทำให้เกิดการพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางปริมาณไปสู่การเปลี่ยนทางคุณภาพ วิธีแบบได้อาเล็คติคถือว่า ขบวนการพัฒนามิได้เกิดขึ้นโดยการผสมกลมกลืน แต่เป็นการต่อสู้สิ่งที่ขัดแย้งกัน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2546: 145 - 147)

ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ (2548 : บทนำ) ในสังคมปัจจุบันเกิดการยอมรับต่อวิถีชีวิต การผลิตรูปแบบใหม่ ทำให้การขยายตัวของสินค้าและชนิดของสินค้ามีมากขึ้น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองจากระบบพอยังชีพ (Subsistent economy) ไปสู่ระบบทุนนิยม สิ่งสำคัญของระบบทุนนิยมนี้ก็คือ การสะสมทุนจากการผลิตสินค้าและการค้าขายสินค้าจนทำให้สินค้าเข้ามามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและเศรษฐกิจของสังคม

ในปัจจุบันผลผลิตในสังคมแทบทุกชนิดได้ถูกแปรสภาพไปเป็นสินค้าแล้ว แม้กระทั่งในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรม ถ้าเรามองสังคมในปัจจุบันวัฒนธรรมถูกแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นสินค้าหรือการเป็นสินค้าหรือบริการจนเรามองเห็นได้ เช่น การทำให้ประเพณีให้กลายเป็นเรื่องของการท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นการรับใช้นายทุนหรือใครก็ตามที่พยายามจะแสวงหาผลประโยชน์จากประเพณี กระบวนการแปรสรรพสิ่งเป็นสินค้า (Commodification or commoditization) เป็นปมฐานที่เกื้อกูลการเติบโตของทุนวัฒนธรรมการเติบโตของเศรษฐกิจทุนนิยมมีบทบาทในการผลักดันให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าเมื่อวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบตลาด แม้วัฒนธรรมจะเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ กระบวนการยอมรับแบบแผนการดำรงชีวิตและพฤติกรรมใดๆ จนเป็นวิถีชีวิต จึงเป็นปมเงื่อนไข

สำคัญในการทำความเข้าใจต่อกระบวนการแปรวัฒนธรรมเป็นสินค้าได้ที่ต้องเมื่อมีความต้องการซื้อ ระบบทุนนิยมและนโยบายเศรษฐกิจเสรี มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมแนวใหม่ในสังคม การชิงดีชิงเด่นมีมากขึ้น ลัทธิปัจเจกนิยมงอกงาม ลัทธิการบริโภคนิยม ขยายตัวเมื่อเงินคือพระเจ้าและ เศรษฐกิจฟองสบู่เฟื่องฟูสุดท้ายจริยธรรมในการทำงานย่อมถดถอย (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ 2545 : 36) ความสลับซับซ้อนทางสังคมได้สร้างความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการแต่งตัวของวัยเด็ก รุ่น สมัยใหม่ที่ชอบวิ่งตามแฟชั่นใหม่ๆ เพื่อสร้างความสวยงาม หล่อหลอม ความสง่างาม ซึ่ง บางครั้ง ลอกเลียนแบบตามพวกตารา นักร้อง หรือพวกไฮโซ ที่มีวัฒนธรรมการแต่งตัวที่ทันสมัยเน้นสินค้าแบรนด์เนม ราคาแพง แสดงถึงยุคโลกาภิวัตน์ที่ได้สร้างแบบแผนการดำเนินชีวิตของเด็กวัยรุ่นสมัยใหม่ ภายใต้การครอบงำทางสินค้าและตลาดของระบบทุนนิยม (อมรรัตน์ เทพกำปนาท 2549 : 16)

สมศักดิ์ ศรีสันติสุขและสุวรรณ บัวทวน (2528 : 6) ได้กล่าวว่า ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในรูปของโครงสร้างและสถาบันทางสังคมและวัฒนธรรมใน ชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรือระบบต่างๆ ในสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เพื่อตอบสนอง ความต้องการของสมาชิกในสังคมปัจจุบันระบบครอบครัวและเครือญาติ เศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข การปกครอง ค่านิยม ระบบความเชื่อ และระบบสหนาการ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อาทิ การเลือกคู่ แบบแผนการแต่งงาน การเลือกที่อยู่อาศัย อำนาจในครอบครัว รวมทั้งความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความใกล้ชิด และความสำคัญที่มีต่อกัน ซึ่งสังคมสมัยใหม่ให้ ความสำคัญกับเงินตรามากขึ้น กิจกรรมต่างๆ ทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นการถือครองที่ดิน รายได้ รายจ่าย หนี้สิน อาชีพต่างๆ และการแลกเปลี่ยนแรงงานเป็นสิ่งที่กำลังเปลี่ยนแปลงตามกระแสนิยมมากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการในรูปแบบใหม่ทางสังคม

นิเทศ ดินณะกุล (2544 : 46 - 47) กล่าวว่า การเข้าสู่กระแสพัฒนาที่เรียกว่า โลกาภิวัตน์ นักสังคมวิทยาได้มองการเปลี่ยนแปลงในสังคมส่วนใหญ่รวมทั้งสังคมไทยว่า เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีดั้งเดิมสู่สังคมแบบใหม่ที่มีความทันสมัยทางเทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงมีทั้งการเพิ่มสิ่งใหม่และการสูญสลายไปของสิ่งเก่า ซึ่งมีผลต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ จำนวนการเพิ่มของประชากร โลกทัศน์ นวัตกรรมและการเคลื่อนไหว ของขบวนการทางสังคม

จากการเข้ามาของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมตะวันตก ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งทำให้ระบบเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการเกิดชนชั้นใหม่ คือ ชนชั้นนายทุน ที่พยายามสร้างความมั่งคั่งทาง เศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันสิทธิเสรีภาพทางกฎหมายการประกอบพิธีกรรมเผาศพได้เปิดกว้างมากขึ้น กล่าวคือ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ยกเลิกกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการประกอบพิธีกรรมเผาศพลง ซึ่งทำให้ประชาชนโดยเฉพาะชนชั้นนายทุนมีการประกอบพิธีกรรมงานศพอย่างยิ่งใหญ่ หล่อหลอม และมีความสลับซับซ้อนคล้ายกับการพระราชทานเพลิงศพของชนชั้นศักดินา และทำให้ อิทธิพลของวัฒนธรรม

การลอกเลียนแบบการจัดงานพิธีกรรมเผาศพที่ยิ่งใหญ่ หูหฺรา เริ่มขยายเพิ่มมากขึ้นในชนชั้นกลางและชนชั้นอื่นๆ ทั่วไป ซึ่งสถานภาพทางสังคมภายใต้ระบบทุน นิยมที่ให้ความสำคัญฐานะทางเศรษฐกิจก็มีอิทธิพลมากขึ้นด้วยพฤติกรรมของการบริโภคงานศพ ในเชิงโอ้อวดไม่ได้จำกัดแค่วงสังคมของคนชั้นสูงหรือชนชั้นศักดินาอีกต่อไป

สรุปว่า ระบบทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่สร้างความมั่งคั่งทางธุรกิจการค้าโดยชนชั้นศักดินาและเอกชนที่เรียกว่า นายทุน จะเป็นผู้ครอบครองทุนการผลิตและปัจจัยการผลิต (กรรมสิทธิ์ ที่สำคัญ โดยมีชนชั้นแรงงานเป็นผู้ทำงานหรือปัจจัยทางการผลิตที่สำคัญ ระบบทุนนิยมยังเป็นระบบที่ปลดปล่อยพันธนาการทางการค้าสู่การค้าเสรีสู่ตลาดของการแข่งขัน ในการแสวงหาความมั่งคั่งร่ำรวย ในอุตสาหกรรมการผลิตระบบทุนนิยมทุกอย่างมองเป็นสินค้าที่รอการแลกเปลี่ยนที่ออกมาในรูปแบบของเงินตรามากขึ้น เพื่อแสวงหาผลกำไรในการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แม้แต่บริการทางการวัฒนธรรมก็ถูกมองเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่กลายเป็นสินค้าที่สามารถซื้อ ขายกันได้ในตลาด ดังนั้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม จึงเป็นความสัมพันธ์ในระบบตลาดด้วย ระบบทุนนิยมในการสะสมความมั่งคั่งก็จะมาจากการผลิตสินค้าเพื่อขายผลผลิตต่างๆ ที่ผลิตได้ในสังคมและวัฒนธรรมจะถูกแปรเปลี่ยนให้กลายเป็นสินค้า จากการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้สร้างความจำเริญเติบโตทาง ธุรกิจการค้าไปทั่วทุกมุมโลก การขยายตัวในระบบทุนและการขยายฐานการผลิตในระบบ อุตสาหกรรมเริ่มขยายตัวอย่างไร้ขีดจำกัดทางการค้าเสรี พร้อมกับนำความทันสมัยทาง เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารเข้าสู่ตลาดโลกไร้พรมแดนได้สร้างความเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม แบบแผนการดำเนินชีวิตชนบทรบธรรมเนียมประเพณีกลายเป็นระบบสินค้า ในระบบตลาดเกิดพฤติกรรมการบริโภคและการลอกเลียนแบบวัฒนธรรมทุนนิยม เกิดการแข่งขัน มีความเป็นปัจเจกชนสูง รวมทั้งค่านิยม ระบบความเชื่อ แบบแผนการดำเนินชีวิตแนวใหม่ที่เน้นความหรูหราฟุ่มเฟือยตามกระตุนนิยมโลก รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมงานศพที่มีการเปลี่ยนแปลงตามสถานภาพทางเศรษฐกิจ ที่เน้นความยิ่งใหญ่ หูหฺรา และมีความสลับซับซ้อน คล้ายกับสังคมชั้นสูง (ศักดินา) มากขึ้น ด้วยพฤติกรรมของการบริโภคงานศพในเชิงโอ้อวดและการลอกเลียนแบบที่เริ่มขยายเพิ่มมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน

2.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจ

2.2.3.1 ธุรกิจทั่วไป

กรมิกา ลัมศิริ (2553 : 16-20) ได้ให้ความหมายของธุรกิจว่า ธุรกิจ (Business) หมายถึง กระบวนการของกิจการทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์เป็นระบบและอย่างต่อเนื่องในด้านการผลิต การซื้อขายแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับสินค้าและบริการ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะได้กำไรหรือผลตอบแทนจากกิจกรรมนั้น ความสำคัญของธุรกิจ ดังต่อไปนี้

1. ธุรกิจช่วยให้เศรษฐกิจของชาติมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคง
2. ธุรกิจทำให้ประชาชนมีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น
3. ธุรกิจทำให้รัฐมีรายได้เพิ่มขึ้น
4. ธุรกิจช่วยแก้ปัญหาทางสังคม
5. ธุรกิจทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

หน้าที่และความรับผิดชอบของธุรกิจ

1. หน้าที่ของธุรกิจ การประกอบธุรกิจนั้นผู้ประกอบการจะต้องทำหน้าที่ต่างๆ เพื่อให้ธุรกิจดำเนินไปได้ด้วยดี หน้าที่ต่าง ๆ ของธุรกิจมีดังนี้

- 1.1 การผลิตสินค้า ธุรกิจอาจเลือกผลิตสินค้าหลายชนิด เช่น ผู้ผลิตสินค้าสำเร็จรูป
- 1.2 การให้บริการ เป็นธุรกิจที่อำนวยความสะดวกให้แก่ธุรกิจและผู้บริโภค
- 1.3 การจำแนกแจกจ่ายสินค้า ธุรกิจดำเนินการเกี่ยวกับการซื้อขาย
- 1.4 การจัดซื้อ ธุรกิจจำเป็นต้องมีการจัดซื้อวัตถุดิบ เพื่อการดำเนินการ
- 1.5 การเก็บรักษาสินค้า ธุรกิจจะต้องเก็บรักษาวัตถุดิบและสินค้าสำเร็จรูปเพื่อ บริการให้แก่

ลูกค้า

- 1.6 การจัดจำหน่าย ธุรกิจมีหน้าที่จัดแสดงสินค้าเพื่ออำนวยความสะดวก
- 1.7 การจัดการทางการเงิน ธุรกิจมีหน้าที่จัดหาเงินทุน และบริหารเงินทุนที่มี จำนวนจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 1.8 การจัดทำบัญชี ธุรกิจมีหน้าที่จัดทำบัญชีเพื่อเสียภาษี
- 1.9 การทำการโฆษณาสินค้า ธุรกิจมีหน้าที่โฆษณา และประชาสัมพันธ์ให้ ผู้บริโภคได้รู้จักสินค้า และเกิดการตัดสินใจซื้อในที่สุด

1.10 ความรับผิดชอบต่อธุรกิจ ธุรกิจมีฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม จำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อบุคคล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 1.11 ความรับผิดชอบต่อเจ้าของกิจการ ดำเนินธุรกิจให้เกิดกำไรสูงสุด
- 1.12 ความรับผิดชอบต่อลูกค้า การให้บริการลูกค้าให้ดีที่สุด
- 1.13 ความรับผิดชอบต่อต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของรัฐ
- 1.14 ความรับผิดชอบต่อลูกจ้าง ในด้านสวัสดิการของลูกจ้าง
- 1.15 ความรับผิดชอบต่อสังคม โดยให้สังคมได้รับประโยชน์ตามสมควร

จุดมุ่งหมายของการดำเนินธุรกิจ คือ ต้องการให้ได้กำไรมากที่สุด (Maximized Profit) ซึ่งต่างจากการดำเนินงานของหน่วยราชการ และองค์การกุศล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการให้บริการแก่ประชาชนโดยไม่หวังผลตอบแทน

2.2.3.2 ธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพ

(1) ธุรกิจร้านดอกไม้ พวงหรีด

ร้านดอกไม้ พวงหรีด ลูกค้าส่วนใหญ่นิยมดอกไม้ในประเทศที่มีราคาถูก ร้านที่ดำเนินธุรกิจนี้ส่วนใหญ่มีวัดประจำเป็นของตนเอง ดอกไม้ที่นิยมใช้กันมีทั้งดอกไม้แห้ง ดอกไม้สด ดอกไม้ผ้า แต่ที่นิยมมากที่สุดเป็นดอกไม้สดที่ปลูกในประเทศ ดอกไม้ที่ใช้ประดับงานศพมีราคาไม่จำกัดขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าภาพ ราคาดอกไม้ประดับหน้าศพ ที่นิยมกันราคาประมาณ 1,000-5,000 บาท ต่องานศพ 3 คืน ลูกค้าย่อมจะมีการต่อรอง ราคามากขึ้นซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ขายไม่ค่อยได้ราคา สำหรับราคาของพวงหรีด ที่คนไปงานศพนิยมซื้อกันคือราคาประมาณ 300-500 บาท ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ซื้อ พวงหรีดไปงานศพน้อยลงแต่จะหันมาใส่ซองเป็นเงินแทน รวมถึงของชำร่วยงานศพเป็นธุรกิจที่ชบเซามาก เพราะงานศพบางงานอาจจะไม่มีของชำร่วยให้กับแขก ที่มางานศพ มีเพียงด้ายแดงเป็นเครื่องรางให้โชคเท่านั้น หากจะมีของชำร่วยเจ้าภาพ ก็จะเลือกซื้อของชำร่วยที่มีราคาถูกและมีการต่อรองราคากันมากขึ้นทำให้ผู้ขายไม่อาจตั้งราคาไว้สูงได้ ปัจจุบันของชำร่วยที่นิยมกันในงานศพมีราคาขึ้นละประมาณ 3-10 บาท ที่นิยมกันได้แก่ยาหม่อง ยาต้ม พิมเสนน้ำ และหนังสือธรรมะ เป็นต้น ของชำร่วย ในงานศพส่วนใหญ่มักเน้นประโยชน์ใช้สอยเพื่อให้ได้ความผ่อนคลายหรือสบายใจขึ้น

(2) ธุรกิจรับ-ส่งศพ

รับ-ส่งศพ มักประจำตามโรงพยาบาล โดยเฉพาะโรงพยาบาลของรัฐบาล หรือ ตามร้านขายหีบศพที่ส่วนมากเป็นการขายหีบศพแบบครบวงจร กล่าวคือมีทั้งหีบศพและ บริการที่เกี่ยวข้องกับงานศพเสนอให้บริการด้วยเช่นการฉีดยากันเน่า การเคลื่อนย้ายศพ การจัดดอกไม้หน้าศพ เป็นต้น ปัจจุบันจะมีการเจรจาต่อรองราคากันมากขึ้น ทำให้การ ตั้งราคาไม่อาจปรับสูงขึ้นได้มาก ส่งผลให้กำไรจากการประกอบการมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากสภาพการจราจรที่ติดขัด ทำให้ในแต่ละวัน วิ่งรับ-ส่งได้น้อยเที่ยวลง นอกจากนี้ ผู้ประกอบการบางรายให้บริการฟรีเป็นการบริจาค

(3) ธุรกิจขายหีบศพ

เมื่อมีพิธีศพ สิ่งที่เขาขาดไม่ได้คือ โลงศพ ไม่ว่าคนชาติใด ภาษาใด เมื่อสิ้นชีวิตลงก็ต้องใช้โลงศพด้วยกันทั้งนั้น แต่ลักษณะหรือรูปร่างของโลงศพย่อมแตกต่างกันไป ตามความเชื่อและค่านิยมของแต่ละศาสนา หีบศพไทยโดยทั่วไปมีความยาวมาตรฐาน 1.80 เมตร และมีความกว้างตั้งแต่ 18 นิ้ว 20 นิ้ว และ 22 นิ้ว ตามลำดับ ถ้าต้องการความ กว้างมากกว่า 22 นิ้ว ญาติผู้ตายจะต้องสั่งทำเป็นกรณีพิเศษ โดยราคาก็จะเพิ่มสูงกว่าโลง ขนาดทั่วไป ทั้งนี้ราคาของโลงศพย่อมขึ้นอยู่กับขนาดของโลง และชนิดของไม้และลวดลาย ที่ปรากฏอยู่บนโลง

ประเภทโลงศพเฉพาะโลงแบบไทย จะมี 7 แบบ คือ

1. โลงศพไม้ธรรมดา ซึ่งจัดว่ามีราคาต่ำสุด พ่นสีขาวโดยรอบ ภายในบรรจุหมอน 1 ใบ ผ้าขาว 1 ผืน ทราย 1 ขด กระจ่างรูป 1 ใบ และรูปอีก 2 ห่อ โลงศพแบบนี้ขนาด ความกว้าง 18 นิ้ว

(เหมาะกับศพน้ำหนักไม่เกิน 60 กิโลกรัม) ราคาใบละ 2,000 บาท ขนาด 20 นิ้ว (เหมาะกับศพน้ำหนักไม่เกิน 80 กิโลกรัม) ราคาใบละ 2,200 บาท ขนาด 22 นิ้ว (เหมาะกับศพน้ำหนักไม่เกิน 110 กิโลกรัม) ราคาใบละ 2,500 บาท

2. โรงศพชนิดมีขอบ พร้อมลายเทพนม อุปกรณ์แถมภายในโรงศพให้พร้อมเช่นเดียวกับแบบแรก ต่างตรงที่ภายในบุด้วยผ้าวมพร้อมติดลูกไม้ผ้าโดยรอบ ขนาด 18 นิ้ว ใบละ 3,500 บาท ขนาด 20 นิ้ว ใบละ 4,200 บาท ขนาด 22 นิ้ว ใบละ 5,000 บาท

3. โรงศพลายเทพนม ชนิดมีขอบ พร้อมฐานตั้ง 3 ชั้น ซึ่งถือเป็นรุ่นยอดนิยม ภายในมีอุปกรณ์แถม และบุผ้าวมให้พร้อม ขนาด 18 นิ้ว ใบละ 6,500 บาท ขนาด 20 นิ้ว ใบละ 1,200 บาท ขนาด 22 นิ้ว ใบละ 8,500 บาท

4. โรงศพชนิดมีฐาน 3 ชั้น ภายนอกบุด้วยผ้าตาต จั๊ปปี้รอบใบ ภายในบุด้วยผ้าต่วน พร้อมติดลูกไม้ผ้าโดยรอบ มีให้เลือก 2 รุ่น รุ่นกว้าง 20 นิ้ว ใบละ 12,000 บาท รุ่น 22 นิ้ว ใบละ 14,000 บาท

5. โรงศพแบบทรงธรรม ลักษณะคล้ายหีบศพชาวคริสต์ ทำจากไม้สักทองทั้งใบ ราคาขึ้นอยู่กับความประณีต มีตั้งแต่ใบละ 250,000 - 300,000 บาท

6. โรงศพไม้สักแบบมีฐาน ประดับด้วยทองคำเปลวแท้ 100 % ทั้งใบ โรงศพแบบนี้ภายในบุด้วยผ้าต่วนอย่างดี ที่พื้นหีบมีฟองน้ำหนา 3 นิ้ว ข้างหีบบุด้วยฟองน้ำหนา 6 นิ้ว ราคาต่ำสุดใบละ 300,000 บาท

7. โรงศพแบบไม้ฝังมุก (ใช้เปลือกหอยมุกไฟหรือเป่าฮื้อ กิโลกรัมละ 20,000 30,000 บาท) ส่วนใหญ่นิยมใช้กับศพพระระดับเกจิอาจารย์ หรือบุคคลชั้นสูง ราคา แบ่งเป็น 2 ส่วน ชนิดมีกระจกใส 4 ด้าน (ใช้เปลือกหอยมุกเป่าฮื้อ) หรือแบบทึบทั้งใบ (ใช้เปลือกหอยแมลงภู่) ราคาต่ำสุดใบละ 180,000 บาท แต่ถ้าเป็นแบบทึบ แกะสลักด้วย มุกไฟทั้งใบ (ใช้เปลือกหอยเป่าฮื้อ) ข้างหีบมีต้องใช้ใช้เวลาฝังมุกอย่างต่ำ 3 เดือน

ประเภทโรงศพที่ขายโดยทั่วไป แบ่งออกได้เป็น 3 แบบ คือ

1. โรงสื่เหลี่ยม เป็นที่นิยมใช้ในประเพณีไทย และอิสลาม ราคาอยู่ในช่วง 1,000 - 100,000 บาท หรือมากกว่านั้น ขึ้นอยู่กับขนาดของโรง เนื้อไม้ การตกแต่งภายใน และ ลวดลายภายนอก แต่ที่นิยมกันมาก อยู่ในช่วงราคา 4,000 - 8,000 บาท

1.1 ราคา 1,000-3,000 บาท ทำจากไม้อัด สำหรับใช้ตั้งสวด 3 คืน แล้วเผา

1.2 ราคา 4,000-12,000 บาท เป็นโรงสื่ขาว มีลวดลาย มีฐาน อาจจะเผาทันทีหรือเก็บไว้ 100 วัน เพื่อทำบุญภายหลัง

1.3 ราคา 12,000-30,000 บาทขึ้นไป ทำจากไม้สัก เมื่อเสร็จพิธีแล้วยังใช้เก็บศพไว้ต่อไปได้

2. โลงจำปา ใช้กันในประเพณีจีน ราคาอยู่ในช่วง 12,000 บาท - 1,000,000 บาท ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของโลงและเนื้อไม้อีกเช่นกัน ถ้าโลงทำจากไม้แผ่นมาประกอบกัน ราคาจะถูกกว่า โลงที่ทำจากการขุดท่อนซุงทั้งต้น ราคาที่เป็นที่นิยมอยู่ในช่วง 18,000-35,000 บาท

2.1 ราคา 12,000-20,000 บาท ทำจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ยางมาประกอบกัน

2.2 ราคา 20,000-ต่ำกว่า 4 แสนบาท ทำจากไม้สักมาประกอบกัน

2.3 ราคาตั้งแต่ 4 แสนบาทขึ้นไป ขุดจากไม้สักทั้งต้น

3. โลงหกเหลี่ยม ใช้กันในศาสนาคริสต์ ราคาอยู่ในช่วง 5,000 บาท - 20,000 บาท หรือมากกว่านั้น ขึ้นอยู่กับขนาด เนื้อไม้ การตกแต่งภายใน และที่สำคัญคือการตกแต่ง ภายนอก แต่ที่นิยมใช้กันอยู่ในช่วงราคา 9,000-14,000 บาท

3.1 ราคา 5,000 - 10,000 บาท ทำจากไม้เนื้อแข็ง ไม่มีลวดลาย มีห้วงข้างหีบ สำหรับใช้ยกศพ ทำจากเหล็ก

3.2 ราคา 10,000 บาทขึ้นไป ทำจากไม้สัก มีลวดลาย และมีห้วงข้างหีบทำด้วยทองเหลือง เฉพาะค่าแรงฝังมุกใบละ 40,000 บาท เหมาะสำหรับศพเศรษฐีเท่านั้น ราคาอยู่ที่ฝีมือส่วนใหญ่ใบละ 500,000-600,000 บาท

นอกจากโลงศพจะแบ่งตามรูปร่างของโลงศพแล้ว ยังมีโลงศพพิเศษคือมีการผลิต โลงศพติดแอร์ ซึ่งตัวโลงทำด้วยเหล็กสแตนเลส ฝาโลงจะอยู่ด้านข้างส่วนหัวของศพ ภายในโลงจะมีเครื่องควบคุมอุณหภูมิ ซึ่งสามารถทำให้ต่ำได้ 0 องศาเซลเซียสได้ ราคาอยู่ในช่วง 30,000-60,000 บาท ขึ้นอยู่กับขนาด คุณภาพของเหล็ก และการขัดลวดลาย ภายนอก หลักการในการทำงานภายในโลงจะเหมือนกับระบบในตู้เย็นโดยอาศัยพลังงาน จากกระแสไฟฟ้า ในระหว่างพิธีกรรมก็เสียปลั๊กไว้ เมื่อเสร็จพิธีจึงนำศพออกมาเผา นิยมกันในแถบจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และปิจิตร โลงศพประเภทนี้จะเป็นที่นิยมใช้ในกรณีที่ยาติ ไม่ต้องการฉีดยากันเน่าให้กับศพจึงใช้วิธีเก็บศพในโลงติดแอร์ซึ่งจะช่วยรักษาสภาพของศพไว้ไม่ให้เน่าได้โลงศพประเภทนี้พวกเศรษฐีมักจะซื้อถวายวัดไว้เพื่อเป็นสาธารณกุศล

จากความคิดที่ว่า โลงศพจะเป็นที่นอนสุดท้ายของคน ผู้มีฐานะดีจึงยอมลงทุนซื้อ โลงศพที่ดี ที่สุดให้กับญาติของตนที่ตาย การประดับประดาภายในโลงศพจะทำกันอย่าง เลิศหรู ซึ่งมูลค่าการตกแต่งอาจจะสูงถึง 30,000 บาท หรือมากกว่านั้น โดยครอบคลุม ถึงนมหรือฟองน้ำภายใน หมอน ฝ้าตกแต่งอาจจะผ้าลูกไม้ ผ้าตาตทอง หรือ ผ้ากำมะหยี่ ดอกไม้ผ้า และอื่นๆ แล้วแต่ญาติผู้ตาย

คนส่วนใหญ่ไม่นิยมที่จะสั่งจองโลงศพไว้ล่วงหน้า ซึ่งเกิดจากความเชื่อที่ว่า จะเป็นการแข่งตัวเองให้ตายเร็วขึ้น การซื้อโลงศพจึงมักเป็นหน้าที่ของญาติผู้เสียชีวิตมาก กว่าและส่วนใหญ่ญาติก็จะมาหาซื้อโลงศพเอาเมื่อเกิดการตายแล้ว ซึ่งการตั้งราคานั้น ผู้ขายจะอาศัยประสบการณ์และความชำนาญ โดยจะพิจารณาจากท่าทางความพร้อมที่จะ จ่ายของผู้ซื้อ ยิ่งถ้าผู้ซื้อมีความเฉพาะเจาะจงในการเลือกโลงศพการตั้งราคาก็ยิ่งสูงตาม ไปด้วย แต่การตั้งราคาไว้นั้นก็คำนึงว่าลูกค้าอาจจะไปซื้อที่อื่น

ทำให้เสียลูกค้าได้ อย่างไรก็ตาม ในอารมณโศกเศร้าของญาติผู้เสียชีวิต คงจะได้คำนึงถึงเรื่องของการต่อรองราคาเพื่อให้ได้โรงศพที่มีราคาสมน้ำสมเนื้อ ดังนั้นถ้าไรเกินพอดีจึงมักตกเป็นของคนขายเสมอ โดยเฉลี่ยกำไรจากการขายจะตกประมาณร้อยละ 20-30 ของต้นทุนการผลิต แต่อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากการผลิตเพื่อขายส่งแล้วกำไรต่อชิ้นของการขายแปรผันไปตามการตั้งราคาของผู้ขายเป็นหลัก ซึ่งผู้ขายจะตั้งราคาโดยสังเกตจากบุคลิกลักษณะและความต้องการของลูกค้าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

ต้นทุนการผลิตโรงศพพอจะแบ่งแยกได้ว่าร้อยละ 70 เป็นค่าไม้ ซึ่งไม่มีทั้งจากแหล่งวัตถุดิบภายในประเทศและการนำเข้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะไม้สักจะนำเข้า จากพม่า ลาว และเขมร อีกร้อยละ 10 เป็นค่าแรงส่วนร้อยละ 20 ที่เหลือเป็นค่าสี ยากันราวกันซึม น้ำยาขัดเงา และอื่น ๆ

ลักษณะของการดำเนินการธุรกิจจำหน่ายโรงศพ

จากแนวโน้มการขยายตัวเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ประกอบกับโรงศพเป็น สินค้าที่อยู่คู่กับความตาย ใครตายก็ต้องใช้โรงศพจึงเห็นได้ว่าแนวโน้มของความต้องการ ใช้โรงศพจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้ธุรกิจค้าโรงศพเป็นที่น่าสนใจยิ่งขึ้นและดึงดูดใจ ให้มีผู้ที่ต้องการเข้ามาแบ่งปันผลประโยชน์ที่ดูเหมือนจะดูดซับไม่หมดนี้มากขึ้นตลอดเวลา ปัจจุบันธุรกิจ โรงศพ มีการดำเนินการใน 4 ลักษณะด้วยกันดังนี้

1. พวกนายหน้าจะได้รับค่าคอมมิชชั่นขั้นต่ำประมาณร้อยละ 10 ของราคาขาย จากร้านขายโรงศพ ส่วนใหญ่พวกนี้มักจะเป็นเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลซึ่งมีโอกาส ที่ญาติผู้ตายกำลังสับสนเสนอตัวเข้ามาให้ความช่วยเหลือหรืออาจจะเป็นเจ้าของที่ของวัด ปัจจุบันการตั้งสวดที่วัดบางวัดต้องใช้โรงศพที่วัดจัดให้เท่านั้น
2. พวกค้าปลีก พวกนี้ไม่มีการผลิตเอง แต่รับสินค้าจากผู้ผลิตรายใหญ่มาขาย เงินลงทุนจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้ง และขนาดของหน้าร้านเป็นหลัก กำไรที่ได้ คือผลต่างของราคาขายหักด้วยต้นทุนของโรงศพที่รับมา
3. พวกผลิตขายเอง พวกนี้นอกจากจะมีหน้าร้านในการขายแล้ว ยังมีการผลิตเอง การผลิตอาจจะทำเองภายในครอบครัวหรือมีลูกจ้าง ก็ขึ้นอยู่กับขนาดของกิจการ กำไรที่ได้ย่อมมากกว่าผู้ค้า
4. พวกที่ดำเนินกิจการงานศพครบวงจร พวกนี้นอกจากจะผลิตและขายแล้ว ยังช่วยญาติของผู้ตายดำเนินพิธีกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการตาย จึงช่วยให้ญาติที่กำลังเศร้าโศกเสียใจ สับสนและขาดความเข้าใจในพิธีกรรมต่าง ๆ เกิดความเบาใจ สบายใจ ขึ้นบ้าง กำไรย่อมมากขึ้นเพราะนอกจากจะขายสินค้าแล้วยังพ่วงบริการจัดพิธีกรรมอย่าง ครบถ้วนให้ด้วย

แม้จะดูเหมือนว่า ธุรกิจนี้มีโอกาสที่ให้ตกตวงผลประโยชน์ไปอย่างไม่รู้จบ แต่การเข้ามาร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ก็เริ่มจะลำบากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะการแข่งขันมีมาก ขึ้นการดำเนินธุรกิจต้องอาศัยความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นแต่ก่อนธุรกิจนี้ยังไม่มีนายหน้า ลูกค้าร้อยละร้อยจะมาเลือกหาจากร้าน

ขายโดยตรง แต่ปัจจุบันนายหน้าซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล และเจ้าหน้าที่ของวัด จะมีส่วนดัก
 ลูกค้าไว้มากถึงเกือบร้อยละ 25 เท่า ๆ กัน เนื่องจากปัจจุบันผู้ป่วยมักไปเสียชีวิตที่โรงพยาบาลมากขึ้น
 ประกอบกับญาติมักอยู่ ในอารมณที่สับสนจึงเป็นช่องทางให้พวกนายหน้าเหล่านี้ได้มีโอกาสเสนอขาย
 สินค้า แบ่งเอาส่วนที่เป็นคอมมิชชั่นจากร้านขายโลศพ นอกจากนั้นลูกค้าอีกประมาณร้อยละ 50
 ยังคงไปเลือกซื้อด้วยตัวเอง ระบบผูกขาดเริ่มแทรกตัวเข้ามาในธุรกิจนี้ โดยผ่านนายหน้า เพื่อกีดกัน
 การหากินของผู้เข้ามาใหม่ ผู้ที่ขาดความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่เหล่านี้ย่อมหากินลำบาก ปัจจุบันวัด
 บางแห่งเปิดประมูลว่าร้านใดเสนอเงิน กินเปล่าให้วัดสูงสุด ทางวัดจะใช้แต่โรงจากร้านนั้น เมื่อสภาพ
 การแข่งขันเข้มข้นเช่นนี้ จึงทำให้ผู้ที่เข้ามาใหม่หรือแม้แต่ผู้ดำเนินการเดิมต้องสร้างความโดดเด่น
 เฉพาะตัวขึ้นมา วิธีการขายแบบ เก่า ๆ ที่รอคอยให้ลูกค้าเดินเข้ามาหาอย่างเดียวย่อมจะไม่เพียงพอ
 จำเป็นจะต้องมีการเสนอ ขายบริการเกี่ยวกับงานศพอย่างครบวงจร ไปในตัวด้วย ในอนาคตอันใกล้
 เมื่อถึงเวลาที่ ความเชื่อของคนไทยที่ว่า การซื้อหรือสั่งจองโลศพไว้ก่อนจะทำให้อายุสั้นลงหมดไป เรา
 ท่านทั้งหลายอาจเห็นการตลาดรูปแบบแปลก ๆ ของการขายโลศพ และการเสนอขาย โลศพผ่านสื่อ
 โฆษณาเช่นสินค้าทั่ว ๆ ไป อาจมีให้เห็นเป็นของธรรมดาได้

คนไทยมักจะเชื่อถือโชคลางเมื่อคราใดมีเคราะห์ร้ายหรือมีความฝันไม่สู้ดี ก็จะมี กรรมวิธี
 แก้เคล็ด โดยส่วนใหญ่จะไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เจ้ากรรมนายเวร สำหรับ การบริจาคโลศพ ก็
 เป็นวิธีหนึ่งที่มีผลทางจิตใจต่อผู้ที่ตกอยู่ในห้วงแห่งความทุกข์ และร้านขายหีบศพโดยส่วนใหญ่ก็ตลาด
 พอที่จะนำประเด็นดังกล่าวมาสร้างจุดขายให้กับร้าน นอกจากนั้นร้านขายหีบศพส่วนใหญ่จะมีการ
 บริจาคหีบศพให้กับศพอนาถา การบริจาค ทำโดยผู้ที่มาซื้อโลศพบริจาคเงินส่วนหนึ่งไว้ที่ร้านเพื่อ
 ทำบุญให้กับผู้ที่มาขอบริจาค เมื่อผู้มาติดต่อขอรับบริจาคทางร้านก็จะแจ้งไปให้กับผู้บริจาคทราบ
 นอกจากการบริจาค จะมีร้านขายหีบศพแล้ว ตามมูลนิธิต่าง ๆ ก็มีการบริจาคด้วยวิธีคล้ายกัน ซึ่งทาง
 ร้านและ มูลนิธิทำตัวเป็นคนกลางในการบริจาค เป็นที่น่าสังเกตว่าแต่เดิมการซื้อหีบศพ ผู้ซื้อมักไม่
 ค่อยต่อรองราคาเพราะคนจำนวนมากเชื่อว่าเป็นการทำบุญให้กับผู้ตายแล้วจะนำมาซึ่งความเป็นสิริ
 มงคลแก่ตนเอง แต่ในปัจจุบันพบว่าผู้ที่มาซื้อหีบศพจะต่อรองราคามากขึ้นเพื่อให้ได้สินค้าที่มีราคาถูกที่สุด
 เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการจัดงานไปในตัว พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนี้ทำให้ผู้ทำธุรกิจไม่อาจทำกำไร
 ได้มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากในย่านนั้นมีร้านขายหีบศพหลายร้าน การตัดราคากันก็ยิ่งมีมากขึ้น
 เนื่องจากการกำไรของการขายลดลง ร้านค้าส่วนใหญ่มักนิยมใช้วิธีหารายได้ เสริมจากการพ่วงขายสินค้า
 อื่น ๆ ด้วย เช่น ดอกไม้-พวงหรีด ของชำร่วย เป็นต้น เป็นการชดเชยกำไรที่ลดลงจากการขายหีบศพ (ประพนธ์
 นทีประสิทธิพร ,2546: 3)

2.2.4 แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า

กระบวนการทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้น การแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นกันโดยทั่วไปในโลกของสังคมการแลกเปลี่ยน โดยสิ่งของที่จะนำมาแลกเปลี่ยนนั้นจะต้องมีคุณค่าในการนำมาแลกเปลี่ยนในมาตรฐานเดียวกัน โดยทั่วไปต่างมองว่าสินค้า คือ วัตถุ หรือสิ่งของ ที่ใช้สำหรับการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นอยู่ 2 มูลค่า คือ มูลค่าการใช้สอยกับมูลค่าการแลกเปลี่ยนในกรณีของการทำให้เป็นสินค้านั้น คือการทำให้ผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นมีมูลค่าการแลกเปลี่ยนดังนั้นกระบวนการกลายเป็นสินค้า (Commodification) จึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนผ่านความสัมพันธ์ไปสู่ความสัมพันธ์แบบเชิงพาณิชย์ ความสัมพันธ์ที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในระบบของตลาด เป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมให้กลายเป็นความสัมพันธ์ทางการค้า ที่ถูกกำหนดโดยระบบเงินตราและระบบตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค (ผู้ซื้อ) โดยมีผู้ขายซึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเป็นการแสวงหาผลกำไรและการสะสมทุนตัวอย่างของการกลายเป็นสินค้า ในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบดังต่อไปนี้

1. การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ก็ถูกผันแปรให้กลายเป็นมูลค่า การแลกเปลี่ยน เช่น การสร้างให้ผู้หญิงในสังคมอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนเลี้ยงดูลูก ทำงานบ้านและทำอาหารก็ถูกระบบของทุนนิยมนำเอาระบบการซื้อขายแลกเปลี่ยนเข้ามาเพื่อแลกกับแรงงานเหล่านี้
2. กระบวนการแปรรูปให้เป็นเอกชน (Privatization) ของการให้บริการภาครัฐเท่ากับการให้บริการภาครัฐที่เป็นสวัสดิการไปสู่การซื้อขายอยู่ในระบบตลาด

กระบวนการทำให้เป็นอาชีพ (Professionalization) ดังเช่น กีฬาสมัครเล่นต่างๆจากที่เคยเป็นการเล่นเพื่อการพักผ่อนหรือออกกำลังกายให้ร่างกายแข็งแรง แต่ถูกกลายมาสู่ระบบตลาดเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยน และผู้เล่นกีฬาเหล่านี้ได้ยึดมาเป็นอาชีพในการหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวอย่างจริงจัง ดังนั้นการขยายกระบวนการทำให้เป็นสินค้าเป็นกระบวนการที่สะท้อนออกมาว่าด้านหนึ่งของกระบวนการนี้จะลดทอนการเป็นมนุษย์ และเกิดการลดทอนความหมายบางอย่างลงไป แต่ในขณะเดียวกันกระบวนการของมันก็ยังคงมีความก้าวหน้า ยกตัวอย่างเช่น กระบวนการนี้อาจจะทำให้สถานะของผู้หญิงที่สามารถประกอบอาชีพในการเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ แต่ในขณะเดียวกันก็กลับตกอยู่ในกระบวนการถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ลงกลายเป็นสินค้า เช่น การประกวดนางงาม เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการกลายเป็นสินค้าจึงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างรากฐานทำให้ทุนนิยมเติบโตเป็นการค้าที่มั่นคงได้ โดยระบบทุนนิยมให้ความสำคัญ ในเรื่องของ การแลกเปลี่ยนโดยใช้เงินตราเป็นตัวสำคัญ เพื่อแสวงหาผลกำไรทางเศรษฐกิจ แม้แต่ในเรื่องของการแปรรูปวัฒนธรรมเป็นสินค้าของประเพณีการจัดงานศพที่ถูกมองว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรม ที่ทำให้เกิดการซื้อขายบริการขึ้นในตลาด ซึ่งเป็นกลไกอันสำคัญที่มารักษาค้นพบว่าได้ช่วยในเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุก

อย่างให้กลายเป็นสินค้าก็คือการตั้งราคาแพง (Price) ให้แก่สิ่งนั้น ซึ่งเป็นการทำให้วัตถุ สิ่งของนั้น เปลี่ยนจากการอยู่ใต้กฎเกณฑ์ต่างของ มูลค่าใช้สอย (Use value) ไปสู่มูลค่าแลกเปลี่ยน (Exchange value) ซึ่งเป็นกฎของมูลค่าประเภทที่ระบบทุนนิยมใช้เป็นรูปแบบหลักก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

กระบวนการกลายเป็นสินค้ามีหลากหลายทัศนะที่จะทำให้สิ่งต่างๆ รอบตัวกลายเป็นสินค้า เพื่อแลกเปลี่ยนกันได้และสิ่งที่สามารถนำมาแลกเปลี่ยนกันได้นั้นจำเป็นต้องมีคุณค่าในการแลกเปลี่ยน ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ความหมายของแนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้าบุคคลทั่วไปมองว่าสินค้า เป็นวัตถุสิ่งของที่ผู้ซื้อสินค้ามีสิทธิครอบครอง โดยสิ่งของนั้นถูกผลิต ดำรงอยู่และกระจายตัวผ่านการ แลกเปลี่ยนกับสินค้าหรือเงินตราภายในระบบเศรษฐกิจ โดยปกติสินค้าชิ้นหนึ่งประกอบไปด้วยคุณค่า อย่างน้อย 2 ประเภท คือ คุณค่าในการใช้ (use value) และคุณค่าในการแลกเปลี่ยน (exchange value) และนอกเหนือจากนี้ยังมีคุณค่าอื่นๆ เช่น คุณค่าทางจิตใจ (sentimental value) คุณค่าทาง ศิลปะ (Artistic value) หรือการเป็นสิ่งหาได้ยาก (scar city) เป็นต้น (ยศ สันตสมบัติ, 2535: 7)

กระบวนการกลายเป็นสินค้าตามแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองของคาล มาร์ก (Karl Marx) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในการผลิต ประกอบด้วยกิจกรรม 4 ด้านคือ การผลิต (production) การแบ่งปัน (Distribution) การแลกเปลี่ยนหมุนเวียน (exchange) และการบริโภค (consumption) กิจกรรมการผลิตทั้ง 4 ด้านนี้ต้องอยู่ภายใต้กรอบของโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่และแต่ละยุคสมัย (อริคม โกมลวิทย์ธร, 2538 : 6)

ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางการผลิตของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ทำให้มีผู้ผลิตจำนวนมาก ได้มีการผลิตที่มากมายทั้งสินค้าและบริการ ในขณะที่เดียวกันมีผู้บริโภคจำนวนมากแต่ไม่สามารถ บริโภคทั้งสินค้าและบริการได้ทั้งหมด จึงทำให้สินค้าที่ผลิตออกมามีรูปแบบเดียวกัน ความแตกต่าง ของสินค้าจึงตั้งอยู่บนความแตกต่างของภาพลักษณ์ (Image) ไม่ใช่ความแตกต่างในตัวสินค้าแต่ยังให้ ผลในด้านของผู้ผลิตจึงจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) โดยยึดหลักมูลค่ามาแลกเปลี่ยนเป็นหลัก และการผลิตจะอยู่ในลักษณะของการผลิตแบบจำนวนมาก (mass production) เพื่อผู้บริโภคเป็นหลัก ส่วนของผู้บริโภคนั้นมีความต้องการที่ไม่สิ้นสุดเพราะความ ต้องการได้ถูกกระตุ้นผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้สินค้าได้ถูกบริโภคผ่านกลไกของการแลกเปลี่ยน (law of exchange) สินค้าดังกล่าวไม่จำเป็นต้องถูกใช้สอยใดๆ ลักษณะดังกล่าวคือ กระบวนการที่เรียกว่า การ บูชาสินค้า (fetishism of commodity) ผู้บริโภคบริโภคสินค้ากันมากมาย โดยไม่คำนึงถึงการใช้และ อาจกล่าวได้ว่าสิ่งนี้คือ อุดมการณ์หลักของสังคมบริโภคในสังคมทุนนิยม (ปัทมวรรณ เนตรพุกณะ, 2539 : 4)

ปัจจุบันระบบทุนนิยมเน้นการผลิตสินค้าจำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการที่ถูก กระตุ้นและการผลิตสินค้าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยม เกิดขึ้นเนื่องจากนายทุน

ต้องการขายสินค้าในจำนวนมากให้กับคนชนชั้นกลาง โดยเริ่มจากการค่อยๆ เปลี่ยนแปลงค่านิยมในการบริโภคกลไกทางตลาด การโฆษณา นายทุนมักจะสร้างค่านิยมใหม่ๆ ให้กับคนส่วนใหญ่ของสังคม จึงทำให้ผู้คนตกเป็นผู้บริโภคในระบบทุนนิยม นายทุนจะใช้วิธีการต่างๆ เพื่อเข้าครอบงำความคิดของผู้บริโภคโดยการใช้วิธีการโฆษณา เพราะนายทุนเห็นถึงผลประโยชน์หรือกำไรจากการโฆษณา แทนที่จะขายได้ขึ้นเดียวกลับขายได้หลายชิ้น และเมื่อมีการผลิตเพิ่มมากขึ้น ราคาของสินค้าจะตกลงตามกลไกตลาด หมายถึงคนส่วนใหญ่ของสังคมผู้ซึ่งเป็นคนชนชั้นกลางที่พอจะมีกำลังหรือความสามารถในการบริโภคซึ่งสามารถซื้อหาสินค้าเหล่านั้นได้ ส่วนในด้านของผู้ผลิตสินค้าจำนวนมากที่เหมือนๆ กัน สินค้าที่เคยบริโภคในชนชั้นสูงซึ่งเป็นส่วนน้อยที่จะบริโภคมีการบริโภคได้อย่างทั่วไป ไม่จำเป็นว่า จะต้องบริโภคแต่คนชั้นสูงเท่านั้น ชนชั้นกลางเองก็จะเห็นจะเลียนแบบการบริโภคของคนชั้นสูงด้วย ดังนั้นกระบวนการกลายเป็นสินค้าที่ระบบทุนนิยมให้เป็นเครื่องมือหลักในการทำงานทุกอย่าง ล้วนแปรสภาพกลายเป็นสินค้า แม้วก่อนหน้าระบบทุนนิยมเข้ามามีเพียงสิ่งของบางอย่างเท่านั้นที่เป็นสินค้าและบางอย่างไม่สามารถที่จะเป็นสินค้าได้แต่ในระบบทุนนิยม สิ่งเหล่านี้ล้วนกลายเป็นสินค้า ไม่เว้นแม้แต่จิตวิญญาณของมนุษย์ (ลัดดา ประสพสมบัติ, 2545: 72)

กระบวนการผลิตสินค้าเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมและการให้ความหมายสินค้า ไม่ได้เป็นเพียงการผลิตวัตถุเท่านั้น แต่ต้องได้รับการนิยามความหมายทางวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งของวัตถุชนิดหนึ่งด้วย วัตถุสิ่งของอาจจะเป็นสินค้าในเวลาและสถานที่หนึ่งแต่กลับไม่ใช่สินค้าในเวลาและสถานที่อื่นๆ หรืออาจถูกนิยามความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล สังคม การเปลี่ยนแปลง และความแตกต่างในการนิยามความหมายของสินค้า (commodities) แสดงให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจแบบศีลธรรมที่อยู่เบื้องหลังระบบเศรษฐกิจการตลาดและการแลกเปลี่ยนสินค้า ในชีวิตประจำวัน (Kopytoff, 1988)

ในยุคปัจจุบันผลผลิตในสังคมได้ถูกแปรสภาพไปเป็นสินค้า แม้กระทั่งวัฒนธรรมที่ถูก แปรสภาพไปเป็นทั้งสินค้าและบริการจนเราสามารถมองเห็นได้ จนทำให้เห็นถึงผลประโยชน์จึงมีผู้เห็นโอกาสเข้าทำกำไรจากสิ่งเหล่านั้น ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมที่มนุษย์ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามวิถีชีวิตของมนุษย์ คนในชุมชนที่เป็นผู้ผลิตพิธีกรรมนั้นได้กลายมาเป็นการรับใช้นายทุนหรือไม่ว่าใครก็ตามที่พยายามจะหาผลประโยชน์จากประเพณีวัฒนธรรม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536 : 3)

ในทัศนะของ อับปาตูรีย (Appadurai, 1989) กระบวนการกลายเป็นสินค้า (commoditization) หมายถึง การศึกษาชีวิตประวัติของสิ่งของโดยมองสิ่งของในฐานะสิ่งที่สร้างวัฒนธรรมที่ถูกนิยามให้มีความหมายเฉพาะเจาะจงและได้รับการจัดจำแนกหรือยกเลิกการเป็นวัตถุหรือสินค้า สินค้าจึงเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั่วไป การดำรงอยู่ของสินค้าเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสิ่งของทั้งที่เป็นวัตถุและบริการสินค้ามักถูกมองว่าเป็นความอยากของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งของเป็นอิสระจากการควบคุมของศีลธรรมหรือข้อห้ามทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องใช้เงินซื้อหา ไม่ใช่ได้จาก

ความสัมพันธ์ทางสังคม กระบวนการกลายเป็นสินค้าจึงขึ้นอยู่กับ การซ้อนทับกันอย่างสลับซับซ้อน ขององค์ประกอบต่างๆ ทั้งเรื่องเวลา วัฒนธรรมและสังคม หากสิ่งของบางอย่างมีคุณลักษณะที่สามารถแปรผันเป็นสินค้าได้ โดยมีช่องทางการนำเสนอสินค้า และมีบริบทที่เหมาะสมต่อการซื้อขาย สิ่งของเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสินค้าได้ด้วยตนเอง

เช่นเดียวกับงานวิจัยของปัญญา เลิศสุขประเสริฐ ที่ว่าด้วยเรื่องของกระบวนการ กลายเป็นสินค้าของพิธีกรรมงานศพ ผลการวิจัยพบว่า การจัดงานศพในอดีตเปรียบเทียบกับ การจัดงานศพในปัจจุบันพบว่าในอดีตการจัดงานศพฝ่ายฆราวาสจะจัดด้วยตนเองเป็นหลักไม่ได้เกี่ยวข้องกับการบริการของวัดทั้งสิ้น และอีกทั้งยังค้นพบว่ามีความเชื่อที่เกี่ยวกับพิธีกรรมท้องถิ่น ตามหลักศาสนาพุทธที่สืบทอดต่อกันมา และรวมไปถึงความเชื่อเรื่องผีสง สำหรับชนชั้นสูงจะเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมจากลัทธิของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมของไทยตั้งแต่ยุคสมัยศักดินา ในอดีตการจัดงานศพอาศัยความร่วมมือของคนในครอบครัว เพื่อนฝูง และคนในชุมชนที่รู้จักกัน ทำให้จัดการงานศพได้สำเร็จลงได้โดยไม่ต้องพึ่งพาแรงงานจ้างมากนัก ในปัจจุบันพบว่าพิธีกรรมงานศพในฐานะสินค้าบริการมีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองการบริโภคที่นิยมจัดงานศพอย่างใหญ่โตเพื่อแสดงสถานภาพทางสังคมของผู้ตายหรือครอบครัวมากกว่าให้ความสำคัญต่อคุณค่าในเชิงศาสนา

กล่าวได้ว่าแนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้าหมายถึงสิ่งของหรือวัตถุ และการบริการที่ประกอบไปด้วยคุณค่าในการใช้สอยและการแลกเปลี่ยน แต่ในลักษณะทางสังคมกระบวนการกลายเป็นสินค้าได้หมายถึง การมองตัววัตถุเป็นสิ่งที่สร้างวัฒนธรรมทำให้สินค้าสามารถดำรงอยู่ได้ในวัฒนธรรมที่เกิดควบคู่ไปกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าวัตถุและบริการ และมีความสัมพันธ์กับสังคมในเรื่องของการให้คุณค่า และค่านิยมของสินค้าและบริการ จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณีได้กลายมาเป็นสินค้าเพื่อรับใช้นายทุนในด้านของการบริการ ปัจจุบันพบว่าประเพณีงานศพได้กลายเป็นสินค้า และการแสดงออกทางสังคมในการจัดงานศพมากกว่าการให้ความสำคัญหรือคุณค่าของงานศพในฐานะพิธีกรรมทางศาสนา โดยมีตัววัตถุการบริการและค่านิยมที่เข้ามาสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันที่ทำให้มนุษย์เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางศาสนา โดยมีการให้บริการจัดงานศพแบบครบวงจรในปัจจุบัน

2.2.5 บริบทประเพณีงานศพและบริบทพื้นที่วิจัย

2.2.5.1 บริบทประเพณีงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลโกสุมพิสัย

(1) พิธีกรรมงานศพในอดีต

พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่า ความตายเป็นเรื่องของวิญญาณที่ละทิ้งร่างกายเดิมเพื่อไปจุติในภพใหม่หากผู้ทำกรรมดีก็จะไปสู่ภพภูมิที่ดีหรือไปสู่สุคติภพ หากทำกรรมชั่ว วิญญาณก็จะวนเวียนไม่สามารถไปภพใดได้ ประเพณีเกี่ยวกับการตายมีพิธีกรรมและขั้นตอน ดังนี้

การสวดบังสุกุลเป็นหรือการจำเริญอายุ เมื่อคนในบ้านป่วยหนัก ญาติจะนิมนต์ พระสงฆ์ 5 รูป หรือ 7 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ เรียกว่า การบังสุกุลเป็น เป็นการทำบุญให้ผู้ป่วยเห็นก่อนสิ้นใจ ผู้ป่วยบางรายเมื่อทำพิธีแล้วอาจจะฟื้นไข้หรือหายเป็นปกติถือว่าเป็นการต่ออายุ หรือการจำเริญอายุ

การบอกทาง ก่อนผู้ป่วยจะสิ้นใจ ญาติจะจัดดอกไม้ธูปเทียนบรรจุภายในกรวยใบตอง โดยให้ผู้ป่วยพนมมือ หรืออาจจะนิมนต์พระสงฆ์มาหรือตั้งพระพุทธรูปไว้ใกล้ๆ แล้วคอยเตือน ให้ผู้ป่วยได้ระลึกถึงพระพุทธคุณ โดยกล่าว อรหัง หรือ พุทโธ เพื่อจะได้ภาวนาและยึดถือเป็น พุทธานุสติ เมื่อสิ้นลมหายใจแล้วจะได้ไปสู่สุคติ

การทำพิธีต๋อย เมื่อผู้ป่วยสิ้นลมหายใจ ญาติจะจุดเทียนขี้ผึ้งหนักหนึ่งบาทมีไส้ 7 เส้นตั้งไว้จนเทียนหมดเล่มจึงเชื่อว่าตายสนิท จากนั้นเชิญคนที่มีความรู้ด้านไสยศาสตร์หรือหมอผีมา เสกทำน้ำมันต๋อยขี้ผึ้งใสหรือปัดรังควาน ประพรมน้ำมันต๋อยที่ซอกศพเพื่อป้องกันไม่ให้กลับมาหลอกหลอน เรียกว่าพิธีต๋อย มักทำให้กับคนที่ตายด้วยอุบัติเหตุ ตายห้อยกลม ถูกฆ่าตาย หรือเรียกการตายในลักษณะนี้ว่า ตายโหง และมีความเชื่อว่าคนที่ตายโหงนั้นผีจะแรงมีความอาฆาตสูง การอาบนํ้าศพเมื่อทำพิธีต๋อยแล้วก็จัดอาบนํ้าศพ โดยเอาขมิ้นกับดินเหนียวตำให้เข้ากัน แล้วนํานํ้าร้อน นํ้าเย็น นํ้ามะพร้าวผสมเพื่ออาบชำระศพให้สะอาด การอาบนํ้าศพจะทำการเฉพาะลูกหลานภายในเท่านั้น นอกจากการอาบนํ้าศพแล้วจะไม่มีการรดนํ้าศพกันอีกบางท้องถิ่นจะเอาใบมะกรูด ใบมะนาว และรากสะบ้ามาตำกับขมิ้นทาศพเป็นการดับกลิ่นและฆ่าเชื้อโรค การที่เอาขมิ้นมาผสมกับดินเหนียว นํ้าร้อน นํ้าเย็นและนํ้ามะพร้าว เพื่อแทนธาตุทั้ง 4 คือ ดิน นํ้า ลม ไฟ ส่วนการใช้รากสะบ้า ใบมะกรูด และใบมะนาวมาตำกับขมิ้นทาศพ ถือว่าเป็นปริศนาธรรม การอาบนํ้าศพนั้นเพื่อแสดงถึงคนตายได้รับการดูแลเอาใจใส่ชำระล้างสิ่งสกปรกทั้งหมดออกจากร่างกาย (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2544 : 26)

การแต่งศพ เมื่ออาบนํ้าศพเสร็จแล้วจะทำการยกศพขึ้นเพื่อให้แห้งเงยหน้าขึ้น ไขยดอกกล้วย ทำเป็นกรวยกรอกนํ้าผึ้งรวงหรือนํ้าตาลเหลวผสมการบูร ลงไปในท้องหลายๆ เพื่อป้องกันไม่ให้ศพเน่าเร็วแล้วจึงแต่งศพด้วยการหิว้มปรกลงมาทางด้านหน้า หวีที่ใช้แล้วจะหักทิ้งใส่โลง จากนั้นจึงแต่งตัวให้ศพด้วยชุดที่ผู้ตายชอบใช้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ หรือให้ญาติทำผ้าขาวทำปกไว้ข้างหลัง หางกระเบนอยู่ข้างหน้า หรือไม่นุ่งโจงกระเบน ก็ได้ ถ้าใช้กางเกงให้สวมกลับหน้ากลับหลัง การสวมเสื้อ และกลัดกระดุมก็ต้องกลับมากอยู่ข้างหลังแทนข้างหน้าเช่นกัน

การทำโลง โลงศพจะทำด้วยไม้ลักษณะปากผายกว้างกว่ากัน แนวต่อของไม้ที่กันโลงศพจะต้องใช้ดินเหนียวตามผสมกับใบบอนหรือใบฝรั่ง ยา (ทา) โดยตลอดเพื่อมิให้นํ้าเหลืองนํ้าหนอง ไหลออกมาข้างนอกโลง แล้วเอาปูนขาวผสมด้วยสิ่งที่ดูดซึมง่าย เช่น ขี้เลื่อยโรยไว้บน จากนั้นจึงเอาไม้รอตตั้งขวางโลงไว้ 4 อัน เรียกว่า ไม้กั้นตอง หรือไม้ข้ามเล (ทะเล) ใช้ไม้ฟาก 7 ซี่ วางบนไม้รอตฟาก 7 ซี่ นั้นต้องถักเชือก 3 แห่ง ไปในทางเดียวกันไม่กลับไปกลับมา ซึ่งหมายถึงการข้ามพ้นแล้วจะไม่กลับไป

อีก เมื่อเอาศพลงโลงเรียบร้อยแล้วก็นิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรม 1 เที่ยง เรียกว่าการสวดหน้าศพ หรือสวดหน้าไม้

การตั้งศพ - สวดศพ ที่ตั้งศพจะต้องมีฐานวางศพ 2-3 ชั้น ส่วนใหญ่นิยมจัดให้ศพหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก จัดโต๊ะหมู่บูชา ที่พระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรมและที่แสดง พระธรรมเทศนาอยู่ในที่อันสมควร การตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านโดยส่วนมากจะตั้งศพเป็นเวลา 3 หรือ 7 วัน ในบางท้องถิ่น หลังจากสวดแล้วอาจมีฆราวาสสวดคฤหัสถ์ ซึ่งเรียกว่าสวดมาลัยในช่วงดึกซึ่งในปัจจุบันหาได้ยากแล้ว ตลอดเวลาที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศลจะมีการตั้งอาหารข้าว น้ำให้ศพวันละ 2 เวลา บางรายมีการเคาะโลงบอกให้กิน

การเผาศพ การเลือกวันเผาศพ จะถือวันขึ้นแรมเป็นสำคัญกล่าวคือถ้าเป็นข้างขึ้นห้ามเผาวันเลขคู่ ถ้าวันข้างแรมห้ามเผาวันเลขคู่ เช่น วันขึ้น 1 ค่ำ 3 ค่ำ หรือแรม 2 ค่ำ แรม 4 ค่ำ เหล่านี้จะเผาศพไม่ได้ ถือว่าเป็นวันผีหามคน แต่ถ้าเป็นวันขึ้น 2 ค่ำ 4 ค่ำ 10 ค่ำ หรือวันแรม 1 ค่ำ 3 ค่ำ 5 ค่ำวันเหล่านี้เผาได้ เรียกว่า วันคนหามผี แม้จะตรงกับวันพระ วันอาทิตย์ วันศุกร์ หรือวันใดๆ ก็ไม่ห้ามในการเผาศพ ในส่วนของการนำศพออกจากบ้านต้องทำประตูปรางคือ การนำเอาไม้ สีสันทำเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าทาบไว้ที่ทางออกประตูทางออกข้างนอกที่จะนำศพออกจากประตูปรางนี้ เมื่อนำศพออกแล้วให้นำเอาประตูปรางออกทิ้งเสีย ศพที่นำ ออกทางประตูต้องนำไปเผาศพออกก่อน และต้องลบรอยเท้าคนหามเพื่อไม่ให้ผีกลับบ้านถูก แล้วจัดกระบวนแห่ศพ โดยมีพระภิกษุเดินนำหน้าศพ เรียกว่า พระเบิกทาง และมีการโปรยข้าวตอกไปตลอดทาง ส่วนเครื่องไทยทานสำหรับถวายพระเบิกทางมี เสือ หมอน มุ้ง ตะเกียง ถ้วย ชาม ผ้าไตร เป็นต้น นอกจากนี้ต้องจัดเตรียมของถวาย พระ นักเทศน์ พระสวดบังสุกุล มีผ้าบังสุกุล ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องขอขมาศพ หมากพลู บุหรี่ เครื่องดื่มของต้อนรับแขกก็ต้องเตรียมไปให้พร้อมด้วย เมื่อนำศพไปถึงป่าช้าแล้วก่อนเผาศพต้องหามศพ เวียนที่เผาไปทางซ้ายมือ 3 รอบ แล้ววางโลงศพให้ศีรษะหันไปทางทิศตะวันตก สมัยก่อนที่เผาศพมักทำเป็น การชั่วคราว ใช้เสาปักไว้ 4 ต้น เรียกว่ากองฟอน ปัจจุบันที่เผาศพทำเป็นเชิงตะกอนหรือเมรุอย่างถาวร

การดับธาตุ วันรุ่งขึ้นหลังจากเผาศพ ตอนเช้ามีดลูกหลานจะไปเก็บอัฐิ รวบรวม กระดูกเข้า ถังทำเป็นรูปคนนอนหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกเรียกว่า ดับธาตุ ราตนํ้าอบไทย เอาผ้าขาวคลุมไว้ ทอดผ้าบังสุกุล แล้วแปรเถ้าถ่านเสียใหม่ ให้หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเรียกว่า หลบธาตุ จากนั้นจึงเก็บกระดูกส่วนหนึ่งเพื่อนำไปเก็บไว้ในบัว (สฤป) เพื่อไว้บังสุกุลอุทิศส่วนกุศล ส่วนชี้เถ้ากระดูก (อังคาร) ที่เหลือจะขุดหลุมฝัง ปัจจุบันนิยมเอาไปลอยทะเลหรือแม่น้ำลำคลองเรียกว่า ลอยอังคาร (คณะฝ่ายประมวลผลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542: 24)

กล่าวได้ว่า พิธีกรรมงานศพในอดีตมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่ละทิ้งร่างกาย เพื่อไปสู่ภพภูมิใหม่ ผู้ที่กระทำความดีจะไปสู่สุคติภพ ส่วนที่ทำความชั่ววิญญานจะวนเวียนไม่สามารถไปภพภูมิ

ได้ จึงทำให้เกิดการทำพิธีกรรมต่างๆ ให้กับวิญญาณที่ออกจากร่างกายมนุษย์ จึงเกิดพิธีกรรมงานศพ ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันได้มีการลดทอนพิธีกรรมหรือลดอุปกรณ์ ในการประกอบพิธีกรรมงานศพและบางอย่างได้สูญหายไปตามกาลเวลา เพื่อความสะดวกรวดเร็วของคนในยุคปัจจุบัน

1.2 การจัดงานศพในปัจจุบัน

การจัดงานศพในปัจจุบัน เจ้าภาพจะได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นเพราะมีสัปเหร่อและเจ้าหน้าที่ทางวัดคอยให้บริการเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ มีเมรุเผาศพ มีศาลาตั้งศพสวดพระอภิธรรม สถานที่บรรจุศพ สถานที่เก็บอัฐิ รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ไว้บริการ โดยเจ้าภาพไม่ต้องลงทุน ด้วยเหตุนี้เอง เจ้าภาพจึงนิยมนำศพมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดมากกว่าตั้งศพที่บ้าน ประกอบกับภาวะแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป บ้านที่อยู่อาศัยเล็กลงพื้นที่ จึงไม่พอที่จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลและรวมถึงการรับรองแขก ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ก็ไม่มี หรือมีครบแต่ไม่เพียงพอกับการจัดงานศพ ถ้าจะจัดหาที่สิ้นเปลืองโดยใช้เหตุ เพราะใช้งานแค่ครั้งเดียว ในขณะที่วัดมีแผนก ฌาปนกิจบริการให้พร้อมทุกอย่าง นับตั้งแต่การจัดหาโลงศพ ตั้งศพ เตรียมโต๊ะหมู่บูชา เตรียมเครื่องสักการะศพ นิมนต์พระสวดอภิธรรม จัดเครื่องไทยธรรม จัดดอกไม้หน้าศพ ตลอดจนติดต่อร้านขายหนังสือ ของชำร่วย และร้านค้ารับทำภัตตาหารถวายพระ อาหารเช่นศพ อาหารว่างน้ำดื่มที่เลี้ยงแขกที่มาเข้าร่วมงานและดอกไม้จันทน์ที่ต้องใช้ในวันเผา เมื่อทางวัดมีบริการเพียบพร้อม ตัวเจ้าภาพก็ไม่มีเวลาจัดหาอุปกรณ์หรือเตรียมงานมากนัก จึงทำให้เจ้าภาพหันมาใช้บริการของวัดมากขึ้น เพียงเจ้าภาพเตรียมเงินให้พอจ่ายเท่านั้น ดังนั้นการที่เจ้าภาพมีความประสงค์ที่จะจัดงานศพอย่างไร จะให้ใหญ่โตหรูหราเพียงใด ก็แจ้งความประสงค์ไปที่แผนกฌาปนกิจบริการของวัด ก็จะได้ตั้งใจที่เจ้าภาพต้องการ นับว่าสะดวกมากสำหรับเจ้าภาพ และถ้าเจ้าภาพไม่รู้หรือไม่เข้าใจสิ่งใด เจ้าหน้าที่ทางวัดก็จะเป็นผู้คอยแนะนำ หรือเป็นพิธีกรให้ด้วย อีกทั้งยังปฏิบัติแทนเจ้าภาพอีกหลายประการ จนเราลืมไปว่านั่นคือหน้าที่ของเจ้าภาพ ในส่วนนี้เอง เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เสียเปรียบและเสียเงินเกินจำเป็นสำหรับการจัดงานศพ (ลักขณา ศกุนะสิงห์. 2556: 3)

ปัจจุบัน พิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาหลายอย่างในภาคอีสานได้เปลี่ยนแปลงไปมาก อันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจในสาระแห่งพิธีกรรมของผู้ดำเนินการทำพิธี กอปรกับคนอีสานมักมีนิสัยชอบสนุกสนาน มักรักษาหน้าตาโดยไม่คำนึงถึงฐานะและความเหมาะสม ทำให้การประกอบ พิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาได้ถูกปฏิบัติโดยเน้นเพียงเปลือกนอกของพิธีกรรมที่เชื่อสืบๆต่อกันมา จนกลายเป็นเน้นความบันเทิงเป็นพื้นฐาน ส่งผลให้การทำพิธีกรรมมักมีขั้นตอนที่ต้องใช้จ่ายทรัพยากรไปเป็นจำนวนมากอย่างไม่ควรจะเป็น ทำให้เกิดการสิ้นเปลืองทรัพยากรโดยใช้เหตุ และสร้างปัญหาภาระหนี้สินต่อเจ้าภาพที่จัดงาน เช่น งานวันเกิด งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ (ธีระพงษ์ มีไธสง,อภิวัฒน์ โพธิ์สาน,พระครูสิริปริยัติโสภิต. 2550 : บทนำ)

กล่าวได้ว่าพิธีกรรมในประเพณีงานศพในปัจจุบัน พิธีกรรมเกี่ยวกับศพเป็นแบบแผนที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย เป็นการอโหสิกรรมระหว่างกันเพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตาย และขจัดความโศกเศร้าสำหรับผู้ที่มีชีวิตอยู่ พิธีกรรมเกี่ยวกับศพและขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อแสดงถึงการดำรงอยู่ทางสถานภาพทางสังคมของมนุษย์ในแต่ละกลุ่ม ทำให้ความสำคัญของพิธีกรรมศพนั้น ส่งผลต่อมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อให้เห็นถึงการเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงและดับสลายเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย และศาสนา การจัดงานศพในอดีตสะท้อนให้เห็นถึงการร่วมมือร่วมแรงกันช่วยจัดงานศพ ความสัมพันธ์ของครอบครัวญาติสนิท มิตรสหาย ส่วนใหญ่แล้ว มักจะนิยมจัดงานศพที่บ้านและเมื่อถึงวันฌาปนกิจศพจึงได้เคลื่อนศพไปที่วัดเพื่อทำการฌาปนกิจศพตามประเพณี ส่วนการจัดงานศพในปัจจุบันจากการศึกษาจะเป็นงานศพที่สำเร็จรูป หน้าที่ของเจ้าภาพงานศพถูกแทนที่ด้วยธุรกิจการจัดงานศพ ที่มีทั้งรูปแบบของการจัดงานศพแบบสำเร็จรูป และแยกประเภทของธุรกิจของการบริการ เช่น ร้านดอกไม้ ร้านให้บริการเต็นท์ โต๊ะ เครื่องเสียง ร้านสังฆภัณฑ์ เป็นต้น ส่วนของผู้ให้บริการเป็นทั้งบุคคลภายนอก และวัดเองที่เป็นผู้ให้บริการ ทำให้การจัดงานศพในปัจจุบันสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

2.2.5.2 บริบทพื้นที่วิจัย

(1) ประวัติความเป็นมา

ตามบันทึกพงศาวดาร หัวเมืองมณฑลอีสานในส่วนที่เกี่ยวกับเมืองโกสุมพิสัย ซึ่งคณะกรรมการเมืองโกสุมพิสัย ทำส่งไปถวายกรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑลลาวท้าว เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2439 มีความว่าเมืองโกสุมพิสัยนี้แต่ก่อน ชื่อบ้านวังท่า ยังไม่มีคำว่า " หอขวาง " เดิมท้าว ต่อมาจึงได้นามว่า บ้านวังท่าหอขวาง สันนิษฐานว่าเคยเป็นบ้านๆหนึ่งนานมาแล้ว โดยสันนิษฐานจากลักษณะศิลปะของพระพุทธรูปที่พบคาดว่าจะมีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในราว พ.ศ. 1300 – 1700 ในสมัยขอมเรืองอำนาจสมัยเดียวกับปราสาทหินพิมายเขาพระวิหาร และถ้ำต่างๆ ที่อยู่ทั่วภาคอีสาน ต่อมาถูกปล่อยให้รกร้างไปประมาณ 200 ปี จนเกิดเป็นป่าดงพงทึบมีและสัตว์ต่าง ๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากส่วนที่มาของคำว่า " หอขวาง " นั้น มีที่มาดังนี้

ในปี พ.ศ. 2413 มีนายพราน 2 คน คนหนึ่งชื่อพรานหมา อีกคนหนึ่งชื่อพรานบัวกับพวกอีก 10 คน เป็นคนบ้านโนนเมือง (บ้านโนนเมืองเป็นบ้านเก่าแก่อีกบ้านหนึ่งอยู่ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของเมืองขอนแก่นมาก่อน พวกกันไปล่าสัตว์ป่า แต่ก็หาได้พบสัตว์ป่าไม่ จนล่องเข้ามาในเขตพัทธสีมาด้านตะวันตก (อยู่ข้างวัดกลางโกสุมในปัจจุบัน) ต่างก็รู้สึกอ่อนเพลียไปตาม ๆ กันจึงพากันหยุดพักนอนในที่นั้นในคืนนั้นพรานคนหนึ่งฝันว่า มีบุรุษหนึ่ง ร่างกายกำยำสูงใหญ่ ท่าทางดูร่าเริงน่ากลัวถือตะบองมาชูว่า " พวกสุมาทำไม ไม่รู้ว่ากูเป็นใหญ่อยู่ที่นี้หรือ " สุล่งล้ามาในเขตแดนของกูทำไม กูจะตีเสียให้ตายเดี๋ยวนี้ " พรานเกิดความหวาดกลัวจนตัวสั่นได้แต่วิ่งวนร้องขอชีวิต

ไว้ บุรุษนั้นจึงสั่งว่า "ถ้าพวกสู้อยากได้น้ำ จงพากันมากราบไหว้ทำสักการบูชา กับปลูกหอเพิงตาขวางตะวันให้กู ถ้าไม่ทำเช่นนั้น กูจะตามไปฆ่าเสียให้ตายและพวกสูจะไม่ได้น้ำไปแม้สักตัวเดียว" พรานคน นั้นตกใจตื่นขึ้น ก็ได้เลาะความฝันให้พรรคพวกฟัง จึงตกลงกันว่า จะปลูกหอให้ตามที่ได้นิมิตนั้น ครั้นรุ่งเช้าจึงช่วยกันปลูกหอมเหศักดิ์ (ศาลเจ้า) ซึ่งมีลักษณะทอดยาวจากทิศเหนือมาทิศใต้ ซึ่งเรียกว่า "ขวางตะวัน" (หอขวาง) แล้วพากันหาดอกไม้ต่าง ๆ มาบูชาและกราบไหว้อธิษฐานขอให้ น้ำได้สมความประสงค์ แล้วก็ออกหาเนื้อตามป่าแถบนั้น ก็ไปพบหมู่ป่ากำลังขุดคุ้ยอาหารอยู่ริมฝั่งน้ำ ห่างจากที่พักประมาณ 1 เส้น พรานก็เลยยิงถูกกลางลำตัวพอดี แต่หมู่ป่าไม่ตายคาที่ พวกพรานจึงไล่ตามหมู่ป่าไปพบโบสถ์หลังหนึ่ง (คือสถานที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อมิ่งเมืองเดี๋ยวนี้) เห็นมีรอยเลือดติดอยู่ฝาผนัง จึงตามรอยเลือดไปจนพบหมู่ป่าอนตายพิงผนังโบสถ์ร้างอีกแห่งหนึ่งอยู่ (คือโบสถ์ร้างวัดใต้โกสุม) พวกพรานจึงพากันหามหมู่ป่ากลับถิ่นฐานของตนต่อไป

ส่วนความเป็นมาของบรรพบุรุษชาวโกสุมพิสัยนั้น พงศาวดารกล่าวไว้ว่า บรรพบุรุษเป็นชาวกรุงศรีสัตนาคนหุต (ลานช้าง) ซึ่งได้อพยพกระจัดกระจายลงมาอยู่ในดินแดนอีสานทุกวันนี้โดย แสวงหาที่ทำกินอันเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมแก่จริตนิสัยของตน พวกไหนเห็นว่าสถานที่ใดเป็นที่เหมาะสม คือมีที่ทำกินมีน้ำ มีปลา และมีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ ก็รวมกลุ่มกันตั้งบ้านตั้งเมืองขึ้นในสถานที่นั้นๆ เช่นเมืองหนองบัวลำภู (ลุ่มภู) นครจำปาศักดิ์ ดอนมดแดง และอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งไม่สามารถจะจาระไนให้ครบถ้วนได้

ในสมัยนั้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 มณฑล คือ 1. มณฑลอีสาน (ลาวขาว) 2. มณฑลอุดร (ลาวพวน) 3. มณฑลนครราชสีมา (ลาวกลาง) เฉพาะมณฑลอีสานนั้น ตั้งที่ทำการมณฑลอยู่ที่เมืองอุบลราชธานี สมัยนั้นบ้านเมืองต่างๆ อยู่ห่างกันมาก เพราะพลเมืองมีน้อยไม่เหมือนทุกวันนี้ในพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานซึ่ง หม่อมอมรวงศ์ วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐม คเนจร) กล่าวว่าเมื่อประมาณ พ.ศ. 2231 ชาวกรุงศรีสัตนาคนหุต (ลานช้าง) ได้พากันอพยพไปตั้งบ้านกระติบเมือง กลางริมแม่น้ำโขงฝั่งตะวันตกขนานนามเมืองว่า พระนครกาละจำบาก นาคบุรีศรี มีพระเจ้าสุทนต์ราชาเป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมือง ต่อมาเมื่อญาคูวัดโพนสะเม็ก (ญาคูชี้หอม) พาบริวารมาตั้งอยู่จนครจำปาศักดิ์ ได้อัญเชิญเจ้าหน่อกษัตริย์ ซึ่งเป็นพระราชนัดดา ของพระเจ้าสุริยวงศา แห่งเวียงจันทร์ขึ้นปกครองเมือง ทรงพระนามว่า เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ในปี พ.ศ. 2256 เปลี่ยนชื่อเมืองเป็นนครจำปาศักดิ์นาคบุรีศรี เมื่อพลเมืองมากขึ้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินคับแคบ ท้าวแก้วมงคล (จารย์ แก้ว) แห่งนครจำปาศักดิ์ได้นำสมัครพรรคพวกแยกพลเมืองจากนครจำปาศักดิ์ไปตั้งเมืองใหม่ขึ้นอีก เมื่อ พ.ศ. 2256 ชื่อว่า " เมืองสุวรรณภูมิ" (คืออำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดทุกวันนี้) จำเนียรกาล ต่อมา เมืองสุวรรณภูมิมีพลเมืองมากขึ้น บุตรชายท้าวแก้วมงคล ชื่อท้าวสุทนต์ได้นำพรรคพวกจาก เมืองสุวรรณภูมิ ไปตั้งเมืองใหม่อีกชื่อว่า เมืองร้อยเอ็ด เมืองนี้ตั้งขึ้นเมื่อปีมะแม พุทธศักราช 2318 ตรงกับจุลศักราช 1137 เมืองร้อยเอ็ดเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ ลุถึงพุทธศักราช

2409 จุลศักราช 1227 รัตนโกสินทร์ศก 72 ได้มีการแยกพลเมืองจากเมืองร้อยเอ็ดมาตั้งขึ้นอีกชื่อว่า เมืองมหาสารคาม โดยมีพระเจริญราชเดชวรเชษฐชัตติยวงษา (ท้าวมหาชัย กวด) เป็นเจ้าเมืองและท้าว บัวทอง(หลาน) ทั้งสองท่านนี้เป็นหัวหน้าบัญชาการสร้างเมือง พระเจริญราชเดชเป็นเจ้าเมือง มหาสารคามตั้งแต่ปี 2408 ถึงปี 2420 ตอนนั้นพระอรรชัษฎีวัชรเจ้าเมืองธวัชบุรี (นามเดิมท้าวโพธิราช เป็นบุตรของพระพิไชยสุริยวงศ์ เจ้าเมืองโพนพิสัย) มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อ "ท้าวเสื่อ" ซึ่งขณะนั้นรับ ราชการอยู่ด้วยกับกับ พระเจริญราชเดช เจ้าเมืองมหาสารคาม พระเจริญราชเดชเห็นว่า ท้าวเสื่อเป็น ผู้ที่รับราชการเมืองมาด้วยความอุตสาหะวิริยะ กอปรด้วยเป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้ จึงส่งให้ไปเรียน การเมือง (การรัฐศาสตร์) ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ที่กรุงเทพฯ พร้อมด้วยท้าวอุ่น (พระเจริญราช เดช เจ้าเมืองมหาสารคามคนที่ 3) เมื่อเรียนสำเร็จแล้วก็กลับมารับราชการยังที่เดิม เจ้าเมืองมหาสารคามจึง เลื่อน ตำแหน่งท้าวเสื่อให้เป็น " ท้าวสุริโย"

ในปี พ.ศ. 2417 (ปีที่พราหมณ์พราหมณ์บวมาสร้างหอขวางตะวันตก) ได้มีครอบครัวอพยพมา จากบ้านหนองคู แขวงเมืองสุวรรณภูมิ 7 ครอบครัว มาจากบ้านสองแขวงเมืองมหาสารคามอีก 5 ครอบครัว รวมเป็น 12 ครอบครัว มีคนประมาณ 31 คน ได้มาพบที่นี้เข้าเห็นว่าเป็นชัยภูมิที่ดีใกล้ น้ำ สมควรที่จะตั้งเป็นบ้านได้ จึงพากันถากถางขุดโค่นปรับพื้นที่ใกล้เคียงกับศาลเจ้า (หอขวาง) นี้ แล้ว ตั้ง เป็นบ้านขึ้นให้ชื่อตามฉายาของหอที่พราหมณ์สร้างไว้ชื่อว่า " บ้านหอขวาง" แต่นั้นเป็นต้นมา ครั้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2414 อุปฮาดเมืองมหาสารคาม พาสัณครพรรคพวกมาอีก 16 ครอบครัว รวมชายหญิง ทั้งสิ้น ประมาณ 62 คน มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหอขวาง จนถึงปี พ.ศ. 2421 พระเจริญราชเดช (กวด) เจ้า เมืองมหาสารคาม ได้ถึงแก่กรรมลง อุปฮาด จึงต้องกลับไปดำรงตำแหน่งแทนพระเจริญราชเดชเจ้าเมือง มหาสารคามต่อไป ตั้งแต่นั้นมาชาวเล่าลือความอุดมสมบูรณ์ของบ้านดงวังท่าหอขวาง ก็กระจายออกไป จึง มีคนอพยพมาจากถิ่นต่าง ๆ เช่น มาจากเขตเมืองกันทรวิชัย และเมืองท่าสวนยา ซึ่งแตกบ้านอพยพมา อยู่เป็นจำนวนมาก กลายเป็น 3 หมู่บ้าน คือบ้านคุ้มใต้ บ้านคุ้มกลาง และบ้านคุ้มสังข์ ค่อยๆ เจริญ และเพิ่มปริมาณครอบครัวขึ้นเป็นลำดับ

ต่อมาเมื่อปีมะเส็ง พุทธศักราช 2425 จุลศักราช 1244 รัตนโกสินทร์ศก 100 พระเจริญราชเดช (ฮึง) เจ้าเมืองมหาสารคาม เห็นว่าควรจะต้องตั้งเมืองขึ้น 2 เมือง คือ 1. ขอตั้งบ้าน หนองบัวโพธิธนาเลา โดยขอท้าวสุริยวงศ์ (บุญมี) เป็นเจ้าเมืองวาปีปทุม ต่อมาเห็นว่าไม่เหมาะสมจึง ย้ายมาตั้งที่บ้านหนองแสงเป็นเมืองวาปีปทุมจนทุกวันนี้ 2. ขอตั้งบ้านดงวังท่าหอขวาง โดยขอท้าว สุริโย (เสื่อ) บุตรท้าวโพธิราช หลานของพระชัตติยวงษา (เสื่อ) เป็นเจ้าเมือง ขอท้าวเซียง (จันท) น้องชายพระเจริญราชเดช เป็นอัครฮาดขอท้าวราชามาตย์ บุตรเวียงแก หลานพระเจริญราชเดช (ฮึง) เป็นอัครวงษ์ ขอท้าวสายทองบุตรท้าวสุทิสสารเมืองร้อยเอ็ดเป็นวรบุตร พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านดงวังท่าหอขวางเป็นเมืองโกสุมพิสัยให้ ท้าวสุริโย (เสื่อ) เป็นพระสุนทรพิพิธเจ้าเมืองขึ้นกับเมืองมหาสารคาม ส่วนตำแหน่งอัครฮาด อัครวงษ์และวร

บุตร ก็ได้โปรดให้มีตราพระราชสีห์แต่งตั้งตามที่พระราชเดชขอไปในการขอตั้งเมืองวาปีปทุมและเมืองโกสุมพิสัยทั้ง 2 เมืองนี้ ตามพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน กล่าวไว้ว่า พระเจริญราชเดช (อิง) เจ้าเมืองมหาสารคาม ได้แต่งตั้งให้ท้าวสุริยวงษานำไปบอกพร้อมทั้งเครื่องราชบรรณาการลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เครื่องราชบรรณาการบ้านหนองแสง ใช้เงินทำเป็นรูปดอกบัว เพราะหนองแสงสมัยนั้นมีบัวมาก จึงพระราชทานนามเมืองตามเครื่องราชบรรณาการว่า " วาปีปทุม" เพราะวาปี แปลว่า บึงหรือหนองน้ำ ปทุม แปลว่า ดอกบัวส่วนบรรณาการของบ้านดงวังท่าหอขวางนั้น ใช้เงินทำเป็นรูปดอกมะค่าป่า เพราะถิ่นนี้แต่ก่อนมีแต่ต้นมะค่าป่าเป็นส่วนมาก จึงพระราชทานนามเมืองว่า "โกสุมพิสัย"ซึ่งแปลว่าแดนหรือที่อยู่แห่งต้น มะค่าป่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งท้าวสุริยวงษาเป็น " พระพิทักษ์นรากร เป็นเจ้าเมืองวาปีปทุม และตั้งท้าวสุริโย (เสื่อ) เป็น "พระสุนทรพิพิธ เป็นเจ้าเมืองโกสุมพิสัย " ชื่อเมืองและชื่อเจ้าเมืองทั้งสองนี้ เป็นราชทินนามคล้องจองกันมากคือ ชื่อเมืองก็ว่า วาปีปทุม โกสุมพิสัย ชื่อเจ้าเมืองก็ว่า พระพิทักษ์นรากร พระสุนทรพิพิธ

เมื่อพ.ศ. 2444 การปกครองได้แบ่งเขตการปกครองประเทศ ตามพระราชบัญญัติการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2450 ออกเป็นมณฑล จังหวัด และอำเภอ เมืองโกสุมพิสัยจึงถูกยุบลงเป็นอำเภอโกสุมพิสัย โดยพระสุนทรพิพิธได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอคนแรก

เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2499 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะ 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านคุ่มกลาง บ้านคุ่มสังข์ และบ้านคุ่มไต้ ขึ้นเป็นสุขาภิบาลหัวขวาง มีประชากร 4857คน ต่อมาเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2523 ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนแปลงแนวเขตสุขาภิบาลขวางใหม่ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 97 ตอน 114 ทำให้สุขาภิบาลหัวขวาง ประกอบด้วยหมู่บ้านต่างๆ ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านคุ่มกลาง หมู่ที่ 2 บ้านคุ่มไต้ หมู่ที่ 3 บ้านคุ่มสังข์ หมู่ที่ 10 บ้านคุ่มสังข์ หมู่ที่ 11 บ้านคุ่มไต้ หมู่ที่ 12 บ้านคุ่มสังข์ และหมู่ที่ 13 บ้านคุ่มกลาง มีเขตพื้นที่ 5.55 ตาราง กิโลเมตร ประชากร 10,456 คน จำนวน 2,064 หลังคาเรือน

ต่อมาเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2542 สุขาภิบาลได้เปลี่ยนแปลง ฐานะเป็นเทศบาลตำบลหัวขวาง ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. 2542 ซึ่งประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 9 กวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 มีผลบังคับใช้เมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป (เทศบาลตำบลโกสุมพิสัย.2562 : เว็บไซต์)

(2) ภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเชียงยืน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอกันทรวิชัยและอำเภอเมืองมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบรบือและอำเภอกุดรัง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบ้านไผ่ อำเภอบ้านแฮด และอำเภอเมืองขอนแก่น (จังหวัดขอนแก่น)

เขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยมีพื้นที่ทั้งหมด 5.55 ตารางกิโลเมตร มีสภาพภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบไม่มีภูเขา ระดับพื้นที่โดยเฉลี่ยสูงจากน้ำทะเลปานกลาง คือ 130-230 เมตร จัดอยู่ในกลุ่มที่ราบสูงโคราชพื้นที่ค่อนข้างเตจาก แนวทิศเหนือไปทางทิศตะวันออก

(3) ประชากร

ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร

ตำบล/หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
ทะเบียนบ้านกลาง	1	7	9	16
หมู่ที่ 1 บ้านคึมกลาง	583	504	607	1,111
หมู่ที่ 2 บ้านคึมใต้	394	323	357	680
หมู่ที่ 3 บ้านคึมสังข์	596	743	840	1,583
หมู่ที่ 10 บ้านคึมสังข์	404	494	504	998
หมู่ที่ 11 บ้านคึมใต้	412	639	682	1,321
หมู่ที่ 12 บ้านคึมสังข์	433	420	452	872
หมู่ที่ 13 บ้านคึมกลาง	568	417	424	841
หมู่ที่ 22 บ้านคึมกลาง	233	195	246	441
หมู่ที่ 23 บ้านคึมสังข์	141	218	240	458
หมู่ที่ 24 บ้านคึมใต้	274	345	379	724
รวม	4,039	4,305	4,740	9,045

ตาราง 1 ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร ณ วันที่ 1 เมษายน 2565 แหล่งที่มา จากเว็บไซต์

สำนักงานเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

(4) สภาพทางสังคม

เทศบาลตำบลโกสุมพิสัย มีสถานศึกษาในสังกัด สพป.มค เขต 3 จำนวน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนศรีโกสุมวิทยามิตรภาพที่ 209 และโรงเรียนบ้านสังข์ทอง และศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอโกสุมพิสัย โรงเรียนในสังกัด สพม.26 จำนวน 1 โรงเรียน คือโรงเรียนโกสุมวิทยาสรรค์ โรงเรียนในสังกัด สช.จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนมัธยมวัดกลางโกสุม โรงเรียนอนุบาลสายรุ้ง และโรงเรียนอนุบาลพิสมัย และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในสังกัดของเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย จำนวน 1 แห่ง

(5) ศาสนสถาน

ประชากรในเขตเทศบาลส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย มีวัด จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ วัดกลางโกสุม วัดใต้ วัดสังข์ทองวนาราม วัดเกาะแก้ว และวัดดงรัง ดังนี้

1. วัดกลางโกสุม ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2390 โดยมีนายแพง แสงไชยราช เป็นผู้บริจาคที่ดิน ในการสร้างวัดที่ได้ชื่อว่าวัดกลางโกสุมนั้นเพราะวัดตั้งอยู่กลางระหว่าง ชุมชนตั้งอยู่เลขที่ 1 บ้านคุ่มกลาง ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สังกัด คณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ 11 ไร่, 64.7 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 358-359 อาณาเขต ทิศเหนือจดฝั่งแม่น้ำชี ทิศใต้จดทางสาธารณะประโยชน์ ทิศตะวันตกจดทางสาธารณะประโยชน์ ทิศตะวันออกจดทางสาธารณะประโยชน์ มีปูชนียวัตถุมีพระพุทธรูปปางเลไลยก์ ชาวบ้านเรียกว่า พระมิ่งเมือง สร้างด้วยศิลาแลง สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยขอม เมื่อปี พ.ศ. 1300 มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามคือ รูปที่ 1 พระอธิการสุภีร์ สุบุญโญ พ.ศ. 2468-2488 รูปที่ 2 พระครู พิศาลสังวรยุต พ.ศ. 2488-2499 (กรมการศาสนา. 2537 : 571)

2. วัดสังข์ทองวนาราม ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2392 โดยมีพระสุนทรพิพิธ นายอำเภอคนแรก ของอำเภอโกสุมพิสัยเป็นผู้สร้างตั้งอยู่เลขที่ 1 บ้านคุ่มสังข์ ตำบลบัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ 70 ไร่ อาณาเขต ทิศเหนือจดทางสาธารณะประโยชน์ ทิศใต้จดถนนสุนทรพิพิธ ทิศตะวันออกจดบึงบอนสังข์ (บึงบอน) ทิศตะวันตกจดทางสาธารณะประโยชน์ มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม รูปที่ 1 พระบุญ รูปที่ 2 พระพิสัย รูปที่ 3 พระบุญตา รูปที่ 4 พระทน รูปที่ 5 พระหนู รูปที่ 6 พระพรหม รูปที่ 7 พระใบฎีกา อ่อนสี (กรมการศาสนา. 2537 : 856)

3. วัดใต้โกสุม ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2410 ตั้งอยู่เลขที่ 1 บ้านคุ่มใต้ ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ 6 ไร่ 1 งาน 92 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 10760 อาณาเขต ทิศเหนือจดแม่น้ำชี ทิศใต้ จดถนนสุนทรพิพิธ ทิศตะวันออกจดทางสาธารณะประโยชน์ ทิศตะวันตกจดทาง สาธารณะประโยชน์ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2456 มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ 1 พระหลักคำ พ.ศ. 2410-2417 รูปที่ 2 พระสังฆราช พ.ศ. 2417-2436 รูปที่ 3 พระปึก พ.ศ. 2436-2443 รูปที่ 4 พระสม พ.ศ. 2443-2448

รูปที่ 5 พระจันดี พ.ศ. 2448-2461 รูปที่ 6 พระศรีธรรมศาสน์ พ.ศ. 2461-2496 รูปที่ 7 พระมหาเกษม พ.ศ. 2496-2499 (กรมการศาสนา. 2537 : 652)

4.วัดเกาะแก้วโกสัม ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2482 โดยมี นายเขียว ดวงกัลยา นายเอ็ด แสดแสน นายหลง ศีลคุณ และกำนันออต สิงหะบุตร ร่วมกันสร้างวัดขึ้นโดยนิมนต์ พระใบฎีกา อ่อนสี ฉัตตะธรรมโม มาเป็นเจ้าอาวาส ตั้งอยู่เลขที่ 4 บ้านเกาะแก้ว ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสัมพสัย จังหวัดมหาสารคาม สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต มีเนื้อที่ 21 ไร่ 50 ตารางวา มีอาณาเขต ทิศเหนือจดลำชีหลง ทิศใต้จดทางสาธารณะประโยชน์ ทิศตะวันออก จดทาง สาธารณะประโยชน์ ทิศตะวันตกจดทางสาธารณะประโยชน์ (กรมการศาสนา. 2537 : 581)

5.วัดดงรัง ตั้งอยู่ที่ 12 ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสัมพสัย สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต มีเนื้อที่ 19 ไร่ 14 ตารางวา ตั้งเมื่อ พ.ศ.2518 วัดตั้งอยู่ในป่า มีไม้เต็ง ไม้รังเป็นจำนวนมาก จึงตั้งชื่อวัดว่า วัดป่าดงรัง และเมื่อเสนอขออนุญาตสร้างวัดจึงเปลี่ยนชื่อเป็น วัดดงรัง (กรมการศาสนา. 2537 :646)

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยในประเทศ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศพในแต่ละพื้นที่ที่ทฤษฎีและกรณีศึกษาที่แตกต่างกันออกไป เพื่อนำมาเปรียบเทียบหาส่วนต่างหรือสิ่งที่ขาดหายไป เพื่อนำมาปรับใช้กับงานวิจัยผู้วิจัยโดยแบ่งออกเป็นประเด็นดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อ พิธีกรรมประเพณีงานศพได้แก่งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

อวยชัย ตั้งเตรียมใจ (2546: 4-6) กล่าวเกี่ยวกับรูปแบบการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมประเพณีงานศพของชาวไทยเชื้อสายจีนในตำบลทรายมูล อำเภอสนักแก่ง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แบ่งออกดังนี้ ด้านความเชื่อการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ได้แก่ การอาบนํ้าศพ การใส่เงินปากศพ การมัดตราสังข์ การเบิกโลงศพ การตามไฟหน้าศพ การเซ่นไหว้ศพ การเคลื่อนย้ายศพ และการกลับจากการเผาศพ ด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านปัจจุบันได้แก่ การปรึกษากำหนดงานศพ การปิดหน้าศพ การตั้งศพ การเผาศพ การแต่งกายไว้ทุกข์ การส่งศพ และข้อห้ามวันเผา ด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันได้แก่ การแต่งตัวศพ การทำโลงศพ และการสวดศพ ด้านสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันได้แก่ การเคลื่อนย้ายศพออกจากเรือน นอกจากนี้ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายที่สะท้อนให้เห็น ถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน ที่ต้องปรับเปลี่ยนไปเพื่อความคงอยู่ของชาติพันธุ์ของตน

พระบุญธรรม สุทธิกุล (2550: 7) กล่าวเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยพิธีกรรมงานศพภายใต้ระบบทุนนิยม กรณีศึกษา: ชุมชนวัดพระธาตุหนองบัว 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมงานศพในระบบทุนนิยมไว้ว่า ในอดีตการจัดพิธีกรรมงานศพจะปฏิบัติตามขั้นตอนทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดเชื่อว่าพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และการจัดพิธีกรรมงานศพได้อาศัยคนในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อลดค่าใช้จ่าย แต่ปัจจุบันพบว่า การจัดพิธีกรรมงานศพ แต่ละงานมีการใช้เงินจำนวนมากพิธีกรรมจะมีความศักดิ์สิทธิ์และแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม ทำให้ความเข้าใจในขั้นตอนของพิธีกรรมงานศพตามหลักพระพุทธศาสนาลดน้อยลง

คนคิตา พรหมสุวรรณ (2551: 4) ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้านอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการเกิดและการตายของชาวบ้านอำเภอนาหม่อม ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดของชาวบ้านในอำเภอนาหม่อม แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงตั้งครรภ์ ช่วงคลอด และช่วงหลังคลอด ในช่วงตั้งครรภ์ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ไสยศาสตร์ และศาสนาเป็นต้น มีการประกอบพิธีกรรมคือ พิธีกรรมการตั้งรாத พิธีกรรมบัตราต และพิธีกรรมเปิดปากหรือเบิกปากเด็ก เป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายของชาวบ้านในอำเภอนาหม่อม แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงใกล้เสียชีวิต ช่วงทำศพและช่วงหลังเผาศพ ในช่วงทำศพชาวบ้านจะมีความเชื่อเกี่ยวกับการจุดประทัดเป็นสัญญาณให้เพื่อนบ้านทราบว่ามีงานศพ ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ ความเชื่อเกี่ยวกับคนป่วยกับศพ และความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพและสวัสดิภาพ จึงมีการประกอบพิธีดับธาตุ พิธีเก็บอัฐิ และพิธีกรรมทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย

พระอธิการบุญจันทร์ อันไฮ (2553: 3-4) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการจัดงานศพโดยชุมชนมีส่วนร่วมที่มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมาได้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมา ความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบงานศพในปัจจุบันรวมถึงปัญหาการจัดงานศพในจังหวัดนครราชสีมา ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของความเชื่อพิธีกรรมและรูปแบบการจัดงานศพ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ด้านที่หนึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในการจัดงานศพ เรื่องผีบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา และยังคงมีอิทธิพลต่อชาวนครราชสีมา ในเรื่องของการทำความดี และทำให้สังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านที่สองเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดงานศพแบ่งออกเป็นสามขั้นตอน คือ พิธีกรรมก่อนตาย ตอนตาย และหลังตาย และด้านที่สามเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดงานศพ ที่ประกอบไปด้วย การจัดพิธีศพ บทสวด การเตรียมฌาปนกิจ และการปฏิบัติตนระหว่างร่วมพิธีศพการจัดงานศพโดยชุมชน มีส่วนร่วมมีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้น ด้านเศรษฐกิจ พบว่าตามทัศนของชาวบ้าน งานศพไม่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากนักเพราะถือว่าเป็นการทำบุญ ด้านสังคม พบว่าการจัดงาน ศพเป็น

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา ได้ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน และด้านวัฒนธรรม พบว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับศพมีที่มาจากความเชื่อเหนือธรรมชาติ ศาสนา จารีต และประเพณีที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน ความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบเกี่ยวกับการจัดงานศพของแต่ละชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ (2554: 4-6) กล่าวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ กรณีศึกษาบ้านหมื่น ตำบลนาปรัง อำเภอบึง จังหวัดพะเยา ให้ความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของพิธีศพบ้านหมื่น สาเหตุมาจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดค่านิยมที่นึกถึงความสะดวกสบายมากกว่าความสามัคคี ค่านิยมของเจ้าภาพงานศพที่ต้องการความทัดเทียมกับผู้อื่น นอกจากนั้นยังมีปัจจัยภายนอกที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างท้องถิ่น และกระแสของทุนนิยม จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการจัดพิธีศพ

พระครูกันตธรรมมาภิวัฒน์ (คัมบัวลา) (2555: 2-4) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมการฌาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ ตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยศึกษาความเชื่อของประเพณีการฌาปนกิจในพระพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมการฌาปนกิจศพ และศึกษาความเปลี่ยนแปลงของพิธีฌาปนกิจศพของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ ผลการศึกษาพบว่าขั้นตอนพิธีการฌาปนกิจศพของชาวอีสานในอดีตและปัจจุบันมีความใกล้เคียงกัน มีบางขั้นตอนเท่านั้นที่แตกต่างกันออกไปในส่วนของชาวบ้านขอนแก่นเหนือเมื่อมีคนตายพี่น้องจะแจ้งข่าวให้ญาติๆ และชาวบ้านได้ทราบเพื่อที่จะมาช่วยจัดงานศพจะตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ที่บ้านหรือวัดก็ได้แล้วแต่ความสะดวก หลังจากนั้นก็อาบน้ำศพ แต่งตัวศพ พิธีดอยศพ บรรจุศพลงหีบศพ และจัดบำเพ็ญกุศลตามประเพณีนิยมตั้งศพบำเพ็ญกุศลใน 3 วัน เมื่อถึงวันฌาปนกิจก็เคลื่อนศพไปเผาที่เมรุ ในวัด ส่วนด้านความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการรับวัฒนธรรมตะวันตกและภาคกลางเข้ามาด้านเศรษฐกิจจะส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการจัดงานศพ ด้านเทคโนโลยี เมรุเผาศพแทน กองฟอน ใช้รถยนต์แทนคนหามเป็นต้น ด้านสังคม การช่วยเหลือในงานศพลดน้อยลง เพราะสามารถหาซื้อได้ตามตลาด ไม่ต้องร่วมมือกันทำแบบในอดีต และด้านสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบคือปัญหาขยะ จากโคมที่ใช้ในการทำพวงหรีด ก่อให้เกิดมลพิษภาวะ

2. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ (2548: 6-7) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นสินค้าของพิธีกรรมงานศพ ได้ศึกษาในบริบทของวัดเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะผู้ที่ให้บริการ โดยวิเคราะห์ในแง่ประวัติศาสตร์เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมงานศพไปสู่การให้บริการ ผลการวิจัยพบว่าพิธีกรรมงานศพในฐานะที่เป็นสินค้ามีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองการบริโภคค่านิยมที่จัดงานใหญ่โตเพื่อแสดงออกถึงสถานภาพทางสังคมมากกว่าให้ความสำคัญต่อศาสนา อีกทั้งยังมีการบริโภค

เชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้งานศพมีมูลค่าการแลกเปลี่ยนสูงซึ่งเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อผู้ให้บริการมากกว่า นำไปสู่บทบาทที่ขัดแย้งของวัดที่มีบทบาทในด้านของศาสนาที่เป็นผู้ขึ้นนำพิธีกรรมเพื่อให้เกิดคุณค่าทางศาสนาต่อเจ้าภาพกับการเป็นผู้ให้บริการพิธีกรรมงานศพที่อยู่ในเงื่อนไขความจำเป็นทางเศรษฐกิจ

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

อัจฉรา วงศ์วัฒนางมกล (2545: 4-6) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคนิยมในชุมชน โดยยกตัวอย่างงานศพของคนในชุมชนหมู่บ้านหนองมะแพบแสนตอ (ชื่อสมมุติ) ตำบลพรหมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า การพยายามแก้ไขแนวทางการบริโภคของคนในสังคมด้วยการมุ่งเน้นให้ปัจเจกบุคคลเป็นผู้เปลี่ยนค่านิยม ทศนคติ หรือพฤติกรรมในการบริโภคเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคอย่างแท้จริงนั้นต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เป็นรากฐานของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภค บริโภคนิยมได้ถูกสร้างขึ้นมาจากกระบวนการกระทำต่อกันทางสังคมที่นำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมและยังส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน

อารยณันท์ หนูด้วง (2546: 3-6) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนะของประชาชนต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้การปฏิรูปพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพของวัดชลประทานรังสฤษฎ์อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มประชาชนที่มาเข้าร่วมงานศพ เป็นเพศหญิงอายุระหว่าง 31-40 ปี เป็นพนักงานบริษัทเอกชน ผู้คนที่มาร่วมงานส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตายในฐานะเพื่อนบ้าน หรือเพื่อนร่วมงาน ส่วนทัศนะที่ประชาชนได้รับประโยชน์จากการมาเข้าร่วมงานศพ คือความเป็นระเบียบเรียบร้อยในเรื่องความกระชับของพิธีกรรม รองลงมาคืองานศพสามารถส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ด้านการเป็นระเบียบเรียบร้อยในการเดินขึ้นไปวางดอกไม้จันทน์ ด้านส่งเสริมสติปัญญาในการช่วยเหลือส่วนรวม ตลอดจนการใช้ชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และด้านความประหยัด ในเรื่องของการบริการอาหาร และงานรื่นเริงอื่นๆ เป็นต้น ทัศนะของประชาชนต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้การปฏิรูปพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพด้านต่างๆ พบว่า ประชาชนสามารถนำรูปแบบการปฏิรูปงานศพไปถ่ายทอดแก่บุคคลที่ตนเองรู้จัก เช่น ญาติหรือเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยค้นพบว่า งานศึกษาเกี่ยวกับงานศพส่วนใหญ่ศึกษาใน 3 ประเด็นดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในการจัดงานศพการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพิธีกรรมการจัดงานศพตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในแต่ละบริบทพื้นที่ที่มีสาเหตุต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น ระบบเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม การบริโภค และระบบทุนนิยม เป็นต้น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ใช้วิธีการศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพ จึงทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความเป็นมาของประเพณีงานศพในแต่ละท้องถิ่นได้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันในแง่ของการศึกษาถึง

ประวัติศาสตร์จึงทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษา ในประเด็นของพลวัตของประเพณีงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงงานศพ และศึกษาถึงประเด็นของประเพณีงานศพเกี่ยวกับการให้คุณค่าและสิ่งที่ประกอบสร้างงานประเพณี งานศพได้กลายมาเป็นกระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพภายใต้กระแสบริโภคนิยมของเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Remsberg (1993 : 15-17) ได้วิจัยจากการทำโลงสู่การจัดการศพ : ช่วงรุ่งโรจน์ของอุตสาหกรรมจัดการพิธีศพ 1880 พบว่า ในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 สัปเหร่อเพียงแค่เพิ่มบริการจัดหาโลงศพให้แก่ผู้ตาย นอกเหนือจากหน้าที่ประจำเท่านั้น แต่ประมาณปี 1900 สัปเหร่อเริ่มให้บริการจัดการพิธีศพครบวงจรมากขึ้นตั้งแต่การเตรียมศพก่อนฝัง อาทิเช่น การรับศพมาจัดการ การอาบน้ำยาศพ การบรรจุศพ การจัดหาโลงศพ การจัดซื้อจัดหาที่ฝังศพ การขุดหลุมฝังศพ การประสานงาน และหาผู้ช่วยดำเนินการพิธีศพ การจัดงานนักจิตวิทยาและผู้ที่อยู่ในความเศร้าโศกและเรียกตัวเองว่า “ผู้อำนวยบริการพิธีศพ”

Johnson (2004 : 1509-A) ได้วิจัยการจัดการศพ : การเมืองของสัปเหร่อเชื้อสายแอฟริกัน-อเมริกัน ผลการวิจัยพบว่าสัปเหร่อเชื้อสายแอฟริกัน-อเมริกันซึ่งเรียกตัวเองว่า “ผู้อำนวยบริการพิธีศพ” เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในแวดวงของคนผิวดำ สัญชาติอเมริกันไม่เฉพาะแต่เรื่องพิธีศพของชุมชนเท่านั้น แต่ยังมีส่วนอุทิศตนช่วยเหลือกิจกรรมทางด้านสังคม-การเมืองอีกด้วย การศึกษาวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาที่ความต่อเนื่องของกิจกรรมทางการเมืองของสัปเหร่อชาวแอฟริกัน-อเมริกัน ซึ่งมีบทบาทมากในศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวของ 3 ตระกูลดังทางการเมือง ได้แก่ ครอบครัวลีวี แห่งโคลัมเบีย รัฐเซาธ์ คาโรไลนา ครอบครัวดิกส์แห่งดีทรอยต์ รัฐมิชิแกน และครอบครัวฟอร์ด แห่งเมมฟิส รัฐเทนเนสซี

Harrawood (2004 : 96-A) ได้วิจัยการศึกษาสหสัมพันธ์ระหว่างสัปเหร่อและความตระหนักในความตาย โดยมีความมุ่งหมายอยู่ 2 ประเด็นคือ 1) ศึกษาระดับของความตระหนักในความตายของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสัปเหร่อชาวอเมริกัน จำนวน 2 กลุ่ม 2) ศึกษาสหสัมพันธ์ระหว่างระดับของความตระหนักในความตายกับลักษณะส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างสัปเหร่อชาวอเมริกันที่อาวุโสและมีประสบการณ์ในอาชีพจะมีความตระหนักในความตายสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นสัปเหร่อซึ่งมีอายุน้อยและมีประสบการณ์น้อยและกลุ่มที่ได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่นจะมีความตระหนักในความตายสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวในลักษณะที่มีความอบอุ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Stansberry (2005 : 744) ได้วิจัยการฝังศพในอัลปาลาเซียตอนใต้ การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาความพิเศษของพิธีฝังศพของชาวอัลปาลาเซียตอนใต้ โดยการสัมภาษณ์ผู้รู้ที่เกี่ยวข้องกับ

พิธีฝังศพนี้ จำนวน 8 คน รวมทั้งนายกเทศมนตรีและสัปเหร่อ พบว่าพิธีฝังศพแบบดั้งเดิมของ ประชาชน ในเขตอัลปาเลาเซียตอนใต้ยังคงดำรงเอกลักษณ์ของตนเองด้วยความเข้มแข็งของชุมชนและความ เข้มแข็งทางความเชื่อและศาสนา แม้ว่ากำลังจะถูกอุตสาหกรรมการจัดการศพแบบใหม่ของอเมริกัน เข้าไปกีดกร่อนความเชื่อดั้งเดิมก็ตาม

Meade (2005 : 637-A) ได้ศึกษาความหมายของชีวิตมองผ่านพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ตามความเชื่อพื้นบ้านของชาวโคลัมเบีย พบว่าชาวโคลัมเบียมีความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย เมื่อตายไปแล้วทุกคนจะต้องไปรับคำพิพากษาจากพระเจ้าซึ่งดูร้ายโทษหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับกรรมดี หรือกรรมชั่วขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ทุกคนจะต้องไปทำการชำระบาปก่อนที่จะไปขึ้นสวรรค์ เพื่อชดใช้กรรมโดยไปใช้ชีวิตร่วมกับยมทูต เพื่อขอให้ช่วยเหลือให้พ้นโทษเมื่อชดใช้กรรมหมดแล้ว ความเชื่อเหล่านี้เป็นที่มาของการจัดระเบียบทางสังคม กลายเป็นการจัดโครงสร้างทางสังคม ตลอดจน การจัดลำดับชั้นทางสังคมของชาวโคลัมเบีย โดยสังเกตได้จากคำสวดในพิธีศพของชาวโคลัมเบียจะมีเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อเหล่านี้ผสมผสานอยู่

Miller (2006: 107) ได้วิจัยพื้นที่สำหรับความตายงานวิจัยนี้ ชี้ให้เห็นว่าปัญหาของ เมืองใหญ่สมัยใหม่คือ ไม่มีพื้นที่สำหรับความตายหรือพิธีศพ จึงได้ทำการวิจัยทางสถาปัตยกรรมโดย ออกแบบพื้นที่สำหรับความตายเป็นโครงการเสนอแนะแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวใช้ชื่อว่า “เกาะ สำหรับผู้ตายเมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา” ในผลงานการออกแบบได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ พื้นที่สำหรับฌาปนกิจในเมืองสมัยใหม่ ตลอดจนสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็น แนวทางสำหรับเมืองร่วมสมัยเมืองอื่นๆ ต่อไป

Birtwistle (2006 : 209-C) ได้วิจัยบทบาทของพยาบาลชุมชนในการรองรับความ สูญเสีย การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยในประเทศอังกฤษ โดยประเด็นแรกศึกษาความคาดหวังของผู้ที่ เคยได้รับประสบการณ์การสูญเสียจำนวน 13 คน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างต้องการให้มี เจ้าหน้าที่ช่วยชีวิตเบื้องต้น ซึ่งได้รับการฝึกอบรมมาเป็นอย่างดี และเจ้าหน้าที่ด้านการจัดการศพ (สัปเหร่อ) เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการที่จะรับมือกับความสูญเสียในชุมชน ประเด็นที่สอง ศึกษา ค้นคว้าเพื่อค้นหาอาสาสมัครพยาบาลที่จะเข้ามาทำหน้าที่รองรับความสูญเสีย โดยเลือกกลุ่มในพื้นที่ ภาควิชาของชายฝั่งทะเลตอนใต้ของเกาะอังกฤษ มีการตอบรับทั้งหมด 62% ประเด็นที่สามศึกษา เกี่ยวกับเจตคติของการเป็นพยาบาลชุมชน โดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 22 คน เกี่ยวกับความเข้าใจในบทบาท ความเชื่อ ค่านิยม แรงจูงใจในอาชีพพยาบาลชุมชน ซึ่งทำหน้าที่รองรับ ความสูญเสีย พบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพยาบาลชุมชนทั้ง 22 คน มีความต้องการที่จะได้รับ การ ฝึกอบรมเพิ่มขึ้น ต้องการเอกสารความรู้เกี่ยวกับการรองรับความสูญเสียและต้องการพิสูจน์ตัวเอง ด้วยการทำหน้าที่รองรับความสูญเสียทั้งระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

Schulz (2006 : 558-0 ได้วิจัยความตายในเยอรมนีตะวันออก ปี 1945-1990 ผลการวิจัยพบว่าในช่วงปี 1945-1990 เยอรมนีตะวันออกประสบปัญหาห่วงใยทั้งทางด้านอุดมการณ์ทางการเมือง และปัญหาเศรษฐกิจ สถานการณ์ทั้งภาคเมือง และชนบทเกิดความตึงเครียดไปทั่ว การเผชิญหน้ากับภาวะทันสมัย ความขัดแย้ง อันเกิดจากวัฒนธรรมการฝังศพระหว่างชนชั้นสูง และคนชั้นสามัญชนโดยที่ชนชั้นสูงมีความได้เปรียบเพราะเป็นผู้กำหนดชีวิตและความตายของสังคม ชนชั้นสูงมักเลือกทำเลที่มีสาธารณูปโภคสาธารณูปการครบครันสำหรับพื้นที่ฝังศพของคนในตระกูล ขณะที่คนชั้นสามัญชนต้องจัดสรรพื้นที่ในการฝังศพกับสาธารณชนอื่นๆ ด้วยความยากลำบาก

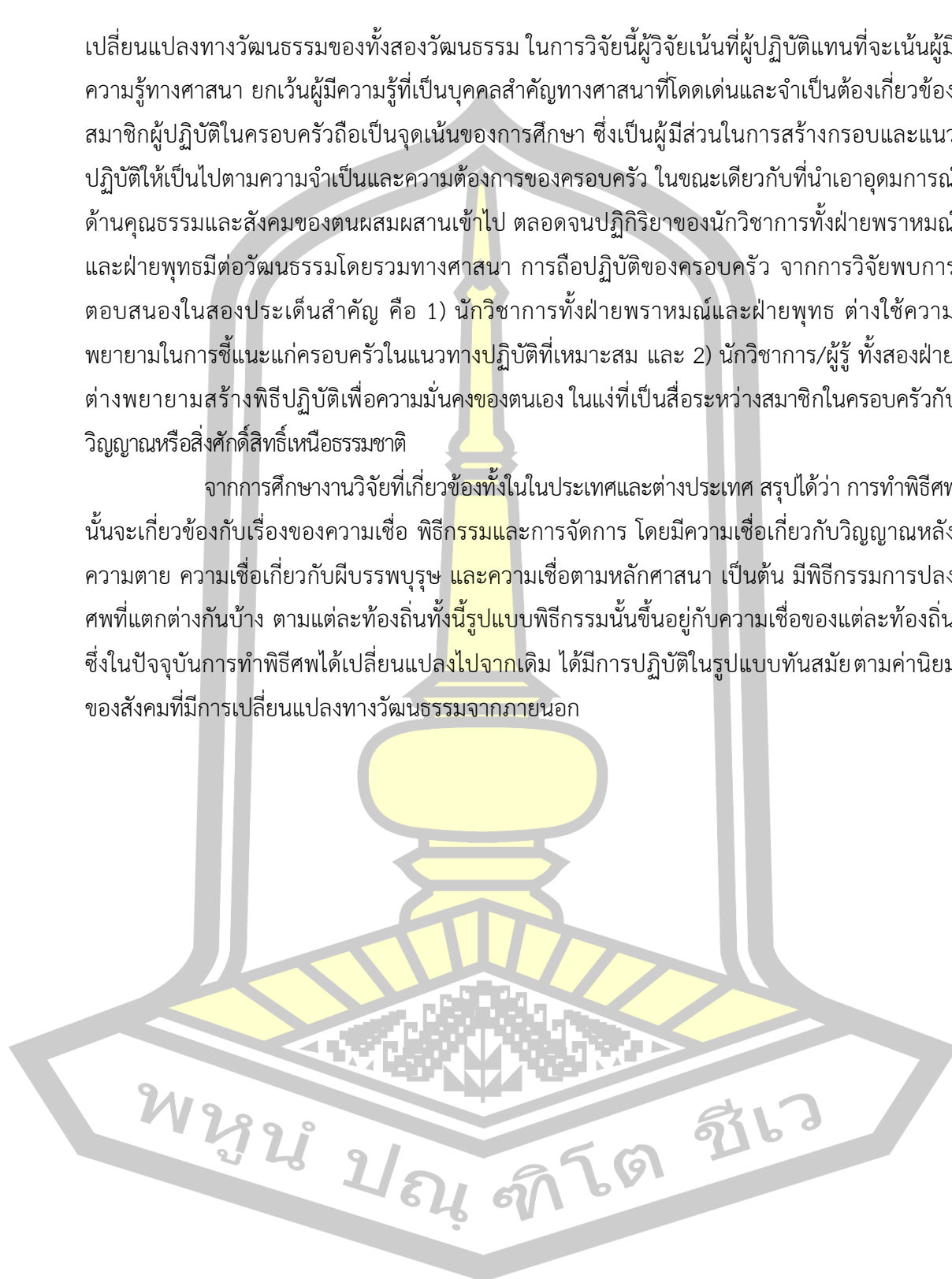
Kee (2006 : 4495-A) ได้วิจัยไม่มีสถานที่สำหรับศพ : การปฏิรูปสุสานช่วงกลาง ศตวรรษที่ 19 ลอนดอน พบว่า 1) สาเหตุของปัญหาเกิดจากความขัดแย้งระหว่างผู้ก่อตั้งโบสถ์และบุคคลที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์นิกายแองกลิกัน 2) การปฏิรูปสุสานเกิดจากความกังวลเกี่ยวกับปริมาณศพที่เพิ่มขึ้น แม้ว่าจากประวัติศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขจะระบุว่าได้เกิดอหิวาตกโรคครั้งใหญ่ในกรุงลอนดอนทำให้เกิดความตื่นตัวอย่างมากในเรื่องสาธารณสุขแต่ก็เป็นเพียงแค่สาเหตุโดยอ้อม ความกังวลว่าจะไม่มีสถานที่ฝังศพ และความน่าสะพรึงกลัวของซากศพเป็นตัวเร่งให้เกิดการปฏิรูปสุสานขึ้น 3) แนวคิดเกี่ยวกับ “การเฉลิมฉลองต่อความตาย” ของยุควิคตอเรียนซึ่งมีอิทธิพลต่อมุมมองเกี่ยวกับความตายในลักษณะเป็นโลกเหนือความจริงของชนชั้นกลาง การปฏิรูปสุสานให้มีลักษณะคล้าย “สวนเพื่อการพักผ่อน” จึงบังเกิดขึ้นกับสุสานในลอนดอนด้วยอิทธิพลของแนวคิดนี้

Isaac (2007: 191) ได้วิจัยทฤษฎีเกี่ยวกับความตาย พิธีกรรมและพื้นที่: พัฒนาการของพิธีศพที่ควรจะเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 แคนาดา ผลการวิจัยพบว่าการจัดหาพื้นที่และการออกแบบพื้นที่สำหรับพิธีศพ ควรจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทางสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับพิธีกรรมซึ่งมีความหลากหลายทางความเชื่อและความเชื่อส่วนบุคคลบางอย่าง แคนาดาในปัจจุบันเป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางวัฒนธรรม นักออกแบบตกแต่งสถานที่ประกอบพิธีศพจึงควรศึกษาให้ ลึกซึ้งในทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และออกแบบในลักษณะของการรวมกลม

Sayers (2008 : Abstract) ได้ศึกษาการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ : พิธีเช่นสรวงบรรพบุรุษ ในหมู่ชาวฮินดูและชาวพุทธสมัยโบราณ (Feeding the ancestors: Ancestor worship in ancient Hinduism and Buddhism) เมื่อปี ค.ศ. 2008 กล่าวว่าวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงความเข้าใจในชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของผู้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันของชาวอินเดียในยุคโบราณ และบริบททางสติปัญญาในการแข่งขันระหว่างผู้เชื่อชาวยุโรปพราหมณ์กับผู้เชื่อชาวยุโรปพุทธ ที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ในการประกอบพิธีเช่นสรวงบรรพบุรุษของสมาชิกในครอบครัว เนื้อหาที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์ของวิทยานิพนธ์นี้ นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ศาสนาของเอเชียใต้ คือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากยุคพระเวทเข้าสู่ยุคฮินดู ซึ่งตรงกับช่วงเวลากับการก้าวสู่ความรุ่งเรืองของพุทธศาสนา การสร้างสรรค์ทางศาสนวิทยาตามอุดมการณ์ของสมาชิกในครอบครัว เป็นจุดเน้นของการ

เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของทั้งสองวัฒนธรรม ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเน้นที่ผู้ปฏิบัติแทนที่จะเน้นผู้มีความรู้ทางศาสนา ยกเว้นผู้มีความรู้ที่เป็นบุคคลสำคัญทางศาสนาที่โดดเด่นและจำเป็นต้องเกี่ยวข้องสมาชิกผู้ปฏิบัติในครอบครัวถือเป็นจุดเน้นของการศึกษา ซึ่งเป็นผู้มีส่วนในการสร้างกรอบและแนวปฏิบัติให้เป็นไปตามความจำเป็นและความต้องการของครอบครัว ในขณะที่เดียวกับที่นำเอาอุดมการณ์ด้านคุณธรรมและสังคมของตนผสมผสานเข้าไป ตลอดจนปฏิกิริยาของนักวิชาการทั้งฝ่ายพราหมณ์และฝ่ายพุทธมีต่อวัฒนธรรมโดยรวมทางศาสนา การถือปฏิบัติของครอบครัว จากการวิจัยพบการตอบสนองในสองประเด็นสำคัญ คือ 1) นักวิชาการทั้งฝ่ายพราหมณ์และฝ่ายพุทธ ต่างใช้ความพยายามในการชี้แนะแก่ครอบครัวในแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม และ 2) นักวิชาการ/ผู้รู้ ทั้งสองฝ่ายต่างพยายามสร้างพิธีปฏิบัติเพื่อความมั่นคงของตนเอง ในแง่ที่เป็นสื่อระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า การทำพิธีศพนั้นจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของความเชื่อ พิธีกรรมและการจัดการ โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณหลังความตาย ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ และความเชื่อตามหลักศาสนา เป็นต้น มีพิธีกรรมการปลงศพที่แตกต่างกันบ้าง ตามแต่ละท้องถิ่นทั้งนี้รูปแบบพิธีกรรมนั้นขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันการทำพิธีศพได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ได้มีการปฏิบัติในรูปแบบทันสมัยตามค่านิยมของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากภายนอก

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง พลวัตวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เน้นศึกษาเกี่ยวกับการ วิจัยแนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology study) ที่เกี่ยวกับประสบการณ์หรือโลกในชีวิตประจำวัน โดยอาจเป็นประสบการณ์ในระดับสังคมหรือที่คนส่วนใหญ่เข้าใจและปฏิบัติเหมือนกัน หรืออาจเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล โดยมีขอบเขตและวิธีการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 เนื้อหาการวิจัย

3.1.2 วิธีวิจัย

3.1.3 พื้นที่ในการวิจัย

3.1.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 เนื้อหาการวิจัย มีขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วย

1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2) ศึกษากระบวนการกลายเป็นธุรกิจการจัดงานศพในชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

3.1.2 วิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม การบันทึกข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลภาคสนามมาจัดกระทำข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล

จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษามาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกตามความมุ่งหมายของการวิจัยและนำเสนอข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์(Descriptive Analysis)

3.1.3 พื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดให้วัดในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยโดยเน้นไปที่ชุมชนบ้านคุ้มสังข์ หมู่ที่ 3 และชุมชนบ้านคุ้มกลางหมู่ที่ 1 เป็นพื้นที่การทำการวิจัยเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความชัดเจนในการจัดประเพณีงานศพที่มีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นในเขตอำเภอโกสุมพิสัย

3.1.4 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรในชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเพณีงานศพของชุมชน และกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนและวัด ได้แก่ ชุมชนวัดใต้โกสุม ชุมชนวัดกลาง ชุมชนวัดสังข์ทองวนาราม ชุมชนวัดเกาะแก้ว จำนวน 20 คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1) กลุ่มผู้รู้ (Key informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่คาดว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลในแนวลึกได้ ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาและประเพณีการจัดงานศพในชุมชน รวมถึงพิธีกรรม ความเชื่อในงานศพทั้งในอดีตและปัจจุบันจำนวน 5 คน ดังนี้

- กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน
- กลุ่มผู้รู้ด้านศาสนา ประกอบด้วยพระสงฆ์ จำนวน 2 รูป
- กลุ่มผู้รู้ในชุมชน ประกอบด้วยผู้อาวุโสและผู้ประกอบการเกี่ยวกับงานศพ จำนวน 1

คน

2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศพของบุคคลและชุมชนได้ จำนวน 10 คน

- พระภิกษุ จำนวน 2 รูป
- ผู้รับจ้างและผู้ประกอบการเกี่ยวกับงานศพ จำนวน 5 คน
- สัปเหร่อ จำนวน 2 คน
- เจ้าภาพงานศพ จำนวน 1 คน

3) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General informants) จำนวน 5 คน

- กลุ่มชาวบ้านญาติของผู้เสียชีวิต จำนวน 3 คน
- กลุ่มชาวบ้านทั่วไปที่เข้าร่วมงาน จำนวน 2 คน

3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

3.2.1.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ผู้วิจัยได้เลือกใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แนวคำถามที่สร้างขึ้น ตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับประเพณีการจัดงานศพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน

3.2.1.2 แบบสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตภาคสนามในแต่ละครั้ง ในการเข้าร่วมงานศพภายในวัดโดยนำข้อมูลที่ได้มาทำการบันทึกข้อมูล เพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุม ตามประเด็นที่ต้องการและใช้การบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการบันทึกสภาพภูมิทัศน์ ประกอบกับการบันทึกภาพถ่าย เพื่อนำมาประกอบในการหาคำตอบของการวิจัย

3.2.1.3 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม สนทนาตามกรอบแนวคิดและความมุ่งหมายของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้ได้คำตอบที่หลากหลายและเพื่อหาข้อยุติในประเด็นนั้นๆ

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง ได้แก่

3.2.2.1 ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเพื่อเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจที่จะสามารถนำมาอธิบาย และเชื่อมโยงกับงานวิจัยนี้ได้แก่ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับบริบทงานศพในภาคอีสาน

3.2.2.2 ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการดังนี้

(1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักและข้อมูลรองในประเด็นที่เกี่ยวกับงานศพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ ประเพณีงานศพ ในบริบทของการจัดงานศพในอดีตจนถึงปัจจุบันที่ทำให้ประเพณีงานศพกลายมาเป็นสินค้าได้ในกระแสบริโภคนิยม เพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุมตามประเด็นที่ต้องการโดยการสัมภาษณ์ในลักษณะของการเล่าเรื่องราว และสอบถามผู้ให้ข้อมูลเป็นระยะ ในเรื่องราวของพลวัตการจัดประเพณีงานศพ จนถึงขั้นตอน รูปแบบการจัดงานศพในปัจจุบันและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรอง ในประเด็นของการเข้าร่วมงานศพ พร้อมกับการตรวจสอบข้อมูลเป็นระยะในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะกระทำซ้ำกลับไปกลับมาจนแน่ใจว่าข้อมูลที่ได้มาสามารถเชื่อถือได้ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการถามประเด็นเดียวกับ

ผู้ให้ข้อมูลหลายบุคคลหรือคำถามเดียวกันกับบุคคลในพื้นที่วิจัยเมื่อได้คำตอบผู้วิจัย จะนำมาแยกแยะความเหมือนและความต่าง แล้วนำคำสัมภาษณ์เหล่านั้นมาสะท้อนในงานวิจัย โดยการเขียนเล่าเรื่องราวที่ผู้วิจัยได้พบในการสัมภาษณ์พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ และสะท้อนสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ในการในงานวิจัย

(2) การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการจัดงานศพในบริเวณพื้นที่วิจัย โดยผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยผู้วิจัยใช้สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในระยะแรกในการเข้าไปร่วมประเพณีงานศพ โดยเป็นเพียงผู้ที่เข้าร่วมงานศพ โดยอาศัยการติดตามญาติผู้ใหญ่ไปงานศพในพื้นที่วิจัย เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในภายหลัง โดยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีงานศพ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยที่ผู้วิจัยเข้าไปร่วมงานศพกับกลุ่มคนที่ศึกษา มีการกระทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดความรับรู้การเข้าใจถึงปรากฏการณ์ประเพณีงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย โดยผู้วิจัยเข้าไปทำหน้าที่ในส่วนของกรช่วยเหลือศพน้ำ เสิร์ฟอาหารให้กับผู้ที่เข้าร่วมงานศพร่วมฟังสวดพระอภิธรรม เพื่อทำการเก็บข้อมูลและสอบถามผู้มาเข้าร่วมงานศพ

(3) การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้วิจัยดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา แบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้เครื่องมือบันทึกเสียงช่วย ในการบันทึกตลอดการสนทนากลุ่ม เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความสมบูรณ์ครบถ้วน

3.2.3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัยคือการตีความโดยใช้แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ มีประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.2.3.1 ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม รูปแบบการจัดงานศพในอดีต ผู้วิจัยใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีการงานศพมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

3.2.3.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมงานศพ รูปแบบการจัดงานศพที่เปลี่ยนไปของพื้นที่ที่ศึกษาผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับระบบทุนนิยม แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจ แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพิธีกรรม รูปแบบการจัดงานศพในปัจจุบันและดำเนินการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมาย หากมีส่วนใดที่ไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป

3.2.4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาเรื่อง พลวัตวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามนั้น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลด้วยการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยนำเสนอความเป็นมาของพิธีกรรม รูปแบบการจัดงานศพจากอดีต การเข้ามาของวัฒนธรรมทุนนิยมและกระแสการบริโภคนิยมที่ทำให้รูปแบบการจัดงานศพในชุมชนในเขตเทศบาลโกสุมพิสัยเปลี่ยนแปลงไป

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ปัจจุบันสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม ธุรกิจ และการเป็นศูนย์กลางการปกครองของอำเภอโกสุมพิสัยทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นการดำรงชีวิตแบบสังคมเมืองความผูกพันระหว่างคนเป็นกับคนตายเริ่มห่างไกลรวมไปถึงความผูกพันระหว่าง ผู้คน ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน วัด หรือชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตแบบสังคมเมือง ประเพณีงานศพถือเป็นประเพณีที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่จำเป็นต้องปฏิบัติให้เรียบร้อยตามจารีตประเพณี จึงทำให้ประเพณีงานศพได้รับผลกระทบที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของกระแสบริโภคนิยม ซึ่งประเพณีงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยได้รับผลกระทบจากกระแสสังคม ส่งผลให้การจัดประเพณีงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1. การจัดงานศพในอดีตของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย
2. การจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย
3. การจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ในรูปแบบวัฒนธรรมทุนนิยม

และธุรกิจการจัดงานศพ

4.1 การจัดงานศพในอดีตของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

4.1.1 พิธีกรรมงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยในอดีตที่ได้มีการปฏิบัติสืบต่อๆ กันมา ดังนี้

4.1.1.1 การอาบน้ำศพ

เมื่อผู้ป่วยสิ้นใจแล้วให้เทเครื่องยารักษาโรคต่างๆ ทั้งให้หมดหรือไม่เช่นนั้นก็นำไปไว้นอกชายคาเรือนก่อนที่ผู้ป่วยตาย ส่วนเสื้อผ้า ที่นอน หมอน มุ้ง ของใช้ของคนตาย ในวันที่นำศพออกไปป่าช้ากำลังตั้งศพบนศาลาและบังสุกุลอยู่นั้น น้ำของเหล่านี้นี้ไปวางไว้ข้างๆ โถง พอเสร็จพิธีบังสุกุลแล้วก็เอาให้ทานแก่ผู้ยากจน หรือแก่ผู้ที่รักษาศีลต่อไป หลังจากที่ผู้ป่วยสิ้นใจแล้วการอาบน้ำศพ เป็นขั้นตอนการทำพิธีกรรมเป็นอันดับแรกญาติๆ ก็จะพากันต้มน้ำให้ร้อน นำมะกรูดหรือใบส้มป่อยใส่ลงไปพอน้ำเดือดยกลงผสมด้วยน้ำเย็นพออุ่นและเตรียมน้ำอบน้ำหอมไว้ เหตุที่ใช้ใบมะกรูดหรือใบส้มป่อยต้มกับน้ำนั้น ไพรัตน์ บุญมาตุ่น เล่าว่าการอาบน้ำศพ เป็นการชำระล้างศพให้สะอาดบริสุทธิ์ปราศจากมลทินเพื่อการไปเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี ใช้ใบมะกรูดหรือใบส้มป่อยเพื่อบดกลิ่นที่จะเกิดขึ้นกับศพและใช้น้ำอบน้ำหอมประพรมร่างศพอีกที อีกทั้งการอาบน้ำศพยังเป็นการให้ลูกหลานหรือ

ญาติมิตรของผู้ที่เสียชีวิตได้ทำการขอขมาลาโทษในสิ่งที่ได้ล่วงเกินกันไปเมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ หากเป็นการอาบนํ้าศพผู้เป็นบิดา มารดา ให้ลูกหลานอาบก่อนจนครบจากนั้นเพื่อนบ้านจึงทยอยกันมาอาบเมื่ออาบนํ้าศพแล้วก็ปะพรมร่างศพด้วยนํ้าอบนํ้าหอมเพื่อให้ร่างผู้เสียชีวิตนั้นมีกลิ่นหอมเพื่อดับกลิ่นคาวเหม็นที่อาจจะเกิดขึ้น นํ้าศพดองไว้ที่บ้านเพื่อรอบรรจุในโลงศพ หากเป็นการตายที่ผิดปกติหรือเป็นการตายร้าย เช่น ตายด้วยโรคฝีดาษ ตายทั้งกลมหรือตายโหง ตายด้วยประสบอุบัติเหตุ เด็กอายุต่ำกว่า 12 ปีตาย ไม่ต้องอาบนํ้าศพให้นำไปฝังที่ป่าช้าเลย หากตายตอนกลางคืนก็เอาศพใส่เกวียนลากไปฝังตอนกลางคืนเลยห้ามตั้งไว้ที่บ้าน ห้ามเผา เมื่อฝังเสร็จจึงให้พระมาสวดพุทธมนต์ที่บ้าน (ไพรัตน์ บุญมาตุ่น.2563 : สัมภาษณ์)

4.1.1.2 การทำโลงและการเบิกโลง

ในอดีตเมื่อมีผู้เสียชีวิตเพื่อนบ้านก็จะมาช่วยกันทำโลง หากผู้ตายเป็นบิดา มารดาผู้เป็นเจ้าบ้านเจ้าเรือนให้หรือเอาพื้นกระดานบ้าน 2 แผ่น หรือฝาบ้านก็ได้ เหตุที่เอากระดานพื้นบ้านก็เพราะถือว่าผู้ตายเป็นเจ้าของบ้านเป็นสมบัติที่ได้ก่อสร้างสั่งสมมาจึงให้นำติดตัวไป ผู้ที่ทำโลงจะบอกกับลูกหลานหรือญาติของผู้ตายว่า "ให้เพื่อนไปซะ เพื่อนเอาไปสำนึละ เพื่อนบ่อมาเอาอีกดอก" หมายความว่าทรัพย์สินสมบัติที่บิดา มารดา หรือปู่ ย่า ตา ยาย ได้สร้างได้ทำมาทานก็เอาไปได้เพียงไม้กระดาน 2 แผ่นและไม่กลับมาเอาอะไรไปได้อีก หากศพนั้นตรงกับวันห้ามเผาจำเป็นต้องตั้งศพไว้หลายวันก่อนนำศพใส่โลงให้นำเสื้อและฟูกปูพื้นโลง โรยปูนขาวทั่วบริเวณฟูกและเสื้อเพื่อเป็นการดูดซึมนํ้าเหลืองที่ซึมออกจากร่างศพและป้องกันสัตว์แมลง ช่วยป้องกันกลิ่นเหม็นอับจากศพได้อีกนอกจากนั้นยังนำยาฉุนและใบฝรั่งวางหรือโรยรอบๆ ศพ เพื่อเป็นการดับกลิ่นศพป้องกันไม่ให้ศพส่งกลิ่นรบกวนแขก ญาติพี่น้องที่มาร่วมงาน เมื่อทำโลงเสร็จแล้วให้ทำพิธีเบิกโลงหรือเช่นโลงซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ทำกับโลงศพก่อนที่จะยกศพใส่โลง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โลงศพว่างจากสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ภูตผีทั้งหลายที่สิ่งสถิตอยู่กับไม้ที่เอามาทำโลงถือว่าเป็นโลงที่มีวิญญาณเป็นเจ้าของแล้ว เมื่อนํ้าศพผู้ตายบรรจุวิญญาณของคนตายจะถูกรบกวนถูกรังแก และไม่ยอมเดินทางไปกับซากศพของตนจะเป็นผีสิ่งสถิตอยู่ในบ้านไม่ไปผุดไปเกิดเสียทีนับว่าเป็นจัญไร จึงให้มีพิธีเช่นสังเวีย เสกมิดที่จะสับปากโลงด้วยคากาแล้วถามตนเองว่า โลงใคร แล้วตอบว่า โลงของ (ชื่อผู้ตาย) แล้วสับปากโลงด้วยมีดหมอ 3 ครั้ง โดยสับตรงกลางครั้งที่ 1 สับซ้ายครั้งที่ 2 สับขวาครั้งที่ 3 ด้านที่มีรอยสับนี้ให้เป็นเครื่องหมายว่าเป็นด้านหัว แล้วพลิกเครื่องเช่น เทียน ด้ายที่เหลืกลงไปในโลงแล้วนำใบตองกล้วยตานีที่ก้านไม่หัก ใบไม้แตก 3 ใบ มาปูทับลงไป เป็นอันเสร็จพิธีเบิกโลงตามแบบโบราณ (ชุมพล ศิริเกตุ. 2563 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 2 โลงศพที่ทำจากฝ้ายบ้าน

4.1.1.3 การสวดพระอภิธรรม

การตั้งศพเพื่อบำเพ็ญกุศล ในอดีตนั้นเรียกว่า ให้บุญผี ซึ่งเป็นขั้นตอนพิธีกรรมการสวดพระอภิธรรม คำผาย ศักดิ์ถาวรชัย กล่าวว่า ในอดีตเมื่อมีคนตายจะต้องนิมนต์พระสงฆ์มาให้บุญผี ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการสวดส่งวิญญาณของคนตายให้ไปสู่สุรวงสวรรค์ ซึ่งก็คือการสวดพระอภิธรรมนั่นเอง จะตายช่วงเวลาใดก็ให้นิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรมในช่วงเวลานั้นหากตายในยามดึกก็จะต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรมในยามดึกเช่นเดียวกัน โดยไม่ได้จำกัดจำนวนพระสงฆ์แต่ส่วนมากจะนิมนต์พระมาหมวดวัด ญาติผู้ใหญ่หรือมัคนายกก็ต้องเตรียมพานดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อนำไปนิมนต์พระสงฆ์ ในอดีตนั้นไม่มีรถยนต์ไม่มีไฟฟ้าพระสงฆ์จึงต้องเดินทางด้วยเท้าใช้ตะเกียงหรือได้จุดไฟเพื่อเป็นแสงสว่างในการเดินทางมาสวดพระอภิธรรมในเวลาคดึก มัคนายกหรือผู้ที่ไปนิมนต์พระสงฆ์ก็จะติดต่องระหว่างเดินทางจากวัดมายังบ้านคนตายเพื่อเป็นสัญญาณให้เพื่อนบ้านได้รู้ว่ามีคนตายจะได้ไปร่วมด้วยช่วยงานศพ (ชุมพล ศิริเกตุ. 2563: สัมภาษณ์)

4.1.1.4 จันเฮือนดี

บ้านที่มีคนตาย เรียกว่า เฮือนดี ขน ดรศรีโยเพชร กล่าวว่า คนโบราณไม่ได้กำหนดให้งานศพเป็นงานของความทุกข์โศก แต่เป็นการไปร่วมงานเพื่อลดทอนความทุกข์และความเศร้าของญาติพี่น้องผู้ตาย จึงมักมีการนำการเล่นต่างๆ มาเป็นส่นบันเทิงในงานศพเสมอ ทั้งนี้เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ญาติๆ ที่กำลังตกอยู่ในสภาวะทุกข์ทั้งยังสั่งสอนกันอย่างแยบยลให้เข้าใจถึงสภาวะความไม่เที่ยงของสังขาร จึงหมายเรียกบ้านที่มีคนตายว่าเฮือนดี เพื่อให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้พิจารณาหลักธรรมคำสอนเรื่องอนิจจังของสังขาร (ขน ดรศรีโยเพชร. 2563: สัมภาษณ์) เมื่อเสร็จสิ้นจากการสวดพระอภิธรรมแล้ว ก็จะมีการรับประทานอาหาร ซึ่งแม่ครัวก็จะเป็นผู้หญิงในละแวกบ้านคนตายหรือคนรู้จักมาช่วยทางเจ้าภาพเตรียมอาหารสำหรับเลี้ยงแขกที่มาฟังสวด พระอภิธรรมและจัน

เอือนดี เมนูอาหารส่วนใหญ่จะเป็นอาหารอีสานง่ายๆประเภทซุบ เช่นซุบหน่อไม้ ซุปมะเขือ ซุปหมากมี แกงอ่อม แกงหน่อไม้ แก้วบอง ผักลาวก วัตถุดิบที่น่าทำก็จะเป็นอย่างที่คนในชุมชนนำมาทำบุญ แม่ครัวจะมาช่วยด้วยความสมัครใจไม่ได้มีการจ้างใดๆเป็นการแสดงน้ำใจของคนในชุมชน และจะมีการเล่นต่างๆ เพื่ออยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพซึ่งเรียกว่า จันเอือนดี เป็นการเล่นพื้นบ้าน เช่นหมากอีหมุ่น ปั่นแปะ ซึ่งชาวบ้านก็จะเล่นด้วยกันอย่างสนุกสนาน เพื่อไม่ให้เจ้าภาพเกิดไม่ให้เกิดความกลัว ความวังเวง ความทุกข์โศก จึงมีการเล่นจันเอือนดีเพื่ออยู่เป็นเพื่อน คนแก่ก็จะหาหลานพื้นบ้านมาเล่ามาอ่านสู่กันฟัง เช่น ชูลูนางอ้าว ผาแดงนางไอ่ (ชุมพล ศิริเกตุ. 2563: สัมภาษณ์)

4.1.1.5 การจุ่งศพ

ทำพิธีขอขมาศพก่อนที่จะหามศพออกจากบ้าน ในอดีตพวกลูกหลานญาติมิตรคนหนุ่มหรือผู้ที่ยังมีกำลังวังชาที่อยู่มาหามโลงศพลงทางบันไดบ้าน โดยให้ย่ายันไดออกจากที่เดิมและพลิกกลับด้านบันไดแล้วหามศพลงตรงตำแหน่งบันไดเดิมเมื่อหามศพพ้นเรือนให้เทน้ำคว่ำอ่อง คุ้ง ให้หมด เหตุเพราะจะทำให้ผีหรือวิญญาณผู้ตายจำบ้านได้ จะได้ไปอื่นไม่มารบกวนลูกหลานผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ทำคานหามด้วยไม้ไผ่บ้าน 4 ลำ วางตามแนวยาวของโลง 2 ลำ และวางทางขวางตรงหัวท้ายของโลง เอาโลงศพขึ้นตั้งขึ้นด้วยตอกชะเนาะให้แน่นป้องกันไม่ให้โลงตกระหว่างทางหากโลงศพตกระหว่างทางต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวดใหม่ตรงที่โลงศพตก ใช้ผ้าขาวผืนยาวคลุมโลง ลูกหลานชายหามข้างละ 3 - 4 คน ก่อนหามให้นำธูปเทียนดอกไม้ทัดหูแล้วยกคานหามศพขึ้นบ่าเอาเท้าศพไปก่อน ญาติมิตรเพื่อนบ้านจับชายเสื้อผู้หามหรือจับที่ไม้คานหามเป็นการช่วยกันหามศพไป เมื่อเคลื่อนศพไปสู่ป่าช้า จะมีการจุ่งศพโดยใช้ด้ายสายสิญจน์โยงจำนวนหลายทบขนาดใหญ่มากเป็นเชือกจุ่งผู้ตายมีลูกชายหลานชายก็บวชเป็นสามเณรจุ่งศพเรียกว่า บวชหน้าไฟ เพราะเชื่อว่าผู้ตายจะได้ชายผ้าเหลืองลูกหลานที่บวชให้ไปขึ้นสวรรค์ ในขบวนจุ่งศพจะมี พระสงฆ์นำหน้า 1 รูป สามเณรผู้บวชจุ่ง ผู้เคารพนับถือและญาติมิตรตามลำดับ ระหว่างเดินทางมีการหว่านข้าวตอกนำหน้าการจุ่งศพตลอดระยะทาง เหตุเพราะว่าหว่านข้าวตอกให้ผีลงมาเก็บกิน จะไม่ทำให้ผู้หามหนัก ทั้งเป็นการสอนให้คนเป็นพิจารณาคุณค่าคนตายว่าคนตายรูปกับนามแตกต่างกันเหมือนข้าวตอกแตกก็เป็นเช่นนี้ มีหม้อไพนำทาง ใช้หม้อดินขนาดเล็กนำไม้ไผ่ปลายข้างหนึ่งผ่าซีกขนาดหนึ่งแขนมาคียบคอกหม้อดินไว้ นำเม็ดฝ้าย นุ่นหรือเปลือกมะพร้าวแห้งแล้วจุดไฟ เพื่อให้เกิดควันไฟไปตลอดทาง เป็นการส่งทางให้วิญญาณคนตายไปสวรรค์ ธง 4 ทิศเสารงทำด้วยไม้ไผ่ผ่าแล้วเหลายาวประมาณหนึ่งแขน 4 อัน ปลายข้างหนึ่งผ่าแยกไว้หนีบธง ปลายอีกข้างหนึ่งเหลาให้แหลมไว้ปักดิน ธงทำด้วยเศษผ้าสีขาวหรือกระดาษสีขาวตัดให้เป็นสามเหลี่ยมเท่าฝ่ามือ 4 อัน แล้วนำไปเสียบกับเสารงที่เตรียมไว้ถือเดินนำหน้าขบวนจุ่งศพ ในระหว่างส่วนหนึ่ง พวกพ่อบ้านพ่อเรือนอีกส่วนหนึ่งก็จะไปหาน้ำเพื่อมาทำกองฟอนสำหรับเผาศพอยู่ที่ป่าช้า การทำกองฟอนก็จะมีผู้ที่เป่าขลุ่ยหรือผู้ที่เคยกาประจําเป็นคนพาทำ ว่าทำอย่างไรไม่ให้พื้นล้มเวลาเผา อีกพวกหนึ่งก็ไป

หาตัดต้นไม้ขนาดใหญ่สำหรับทำไม้ข่มเหงนำเกวียนไปช่วยกันลากมา ไม้ข่มเหงต้องใช้ไม้สดและขนาดใหญ่พอที่จะทับโรงศพไว้ได้เพื่อไม่ให้โรงศพเคลื่อนตกจากกองฟอนเวลาเผา ตอนวางไม้ข่มเหง ให้นวนะหิรั้มโม อะธัมโม จะอุโธ สมะวิปากิโน อะธัมโม นิระยัง เนติ ธัมโม ปาเปติ สุกะติง แปลว่าความดีกับความชั่วให้ผลต่างกัน ความชั่วพาไปตกทุกข์ ความดี พาไปถึงสุข (บุญเลิศ ดวงสุริยเนตร. 2563: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 3 การหามศพออกจากบ้าน

ภาพประกอบที่ 4 การจูงศพ

4.1.1.6 การเวียนสามรอบ

ในอดีตเมื่อหามศพไปถึงกองฟอนที่ป่าช้าแล้ว ก็ให้หามเวียนซ้ายรอบกองฟอน 3 รอบ เป็นสิ่งมีความหมายว่า ทุกชีวิตจะตกอยู่ในห้วงวิภวภูณ วน 3 รอบ คือ วนเวียนอยู่กับเหตุ 3 อย่าง ได้แก่ กิเลส กรรม วิบาก ก่อนจะยกศพขึ้นตั้งกองฟอน จะกระแทกกองฟอนแรงๆ 3 ครั้ง เป็นสัญญาณเตือนผู้ตายว่าที่นี่เป็นบ้านที่ได้อยู่แห่งใหม่ การกระแทก 3 ครั้งนั้นหมายถึง อนิจจัง ไม่เที่ยง ไม่คงที่ คือไม่เด็กตลอด ไม่หนุ่มตลอด เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกข์ เจ็บปวดทุกข์ ทรมาน และอนัตตา ดับตาย หรือเอาไว้ไม่อยู่นั่นเอง (สวิง บุญเจิม. 2539 : 520 - 521) การแห่เวียนซ้ายเป็นการแห่ทั้งสิ่งที่ไม่ดีไม่เป็นมงคล นำธง 4 ทิศไปปักไว้บริเวณรอบๆ กองฟอนทั้ง 4 ทิศ เพื่อเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่าเป็นเขตของผี (ชน ดรศรีโยเพชร. 2563 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 5 การเวียนศพลามรอบ

4.1.1.7 การเผาศพ

ก่อนเผามีการสวดมาติกาและล้างหน้าศพ ทูบเอาน้ำมะพร้าวมาล้างหน้าศพเพราะน้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ โดยมีความเชื่อว่า เมื่อล้างแล้วจะทำให้สรวงามบริสุทธิ์ไปจนถึงชาติหน้าภพหน้าก่อนจุดไฟเผาศพ ญาติของผู้ตายจะโยนผ้าที่คลุมศพข้ามโลง กลับไปกลับมา 3 ครั้ง โดยโยนข้ามโลงศพไปมาให้ตกดิน 2 ครั้ง พอโยนครั้งที่สามจึงมีผู้คอยรับเอาไว้แล้วนำเอาไปถวายพระ การโยนผ้านี้คนในชุมชนเชื่อกันว่า ทำให้ผีหลงทาง คือ โยนไปโยนมาผีก็ตาลาย เลยหลงทางตามมา เอาผ้าทำให้วิญญาณหาทางกลับบ้านไม่ถูกจะได้ไม่มารบกวนผู้ที่ยังอยู่ ในทางพระท่านสอนคนเป็นสมบัติหรือสิ่งของในโลก มันเป็นของในโลก มิได้เป็นของใคร มันหมุนเวียนเปลี่ยน ไม่ว่าเงินหรือสิ่งของจะเก็บจะสะสมไว้ทำไมมากมาย ตายไปมันก็เป็นของคนอื่น ถ้าเขาใช้ในทางที่ถูกก็ดีไป แต่ถ้าเขาใช้ผิดบาปกรรมก็ตกเป็นของผู้สะสมด้วย เพราะเป็นเสมือนสะสมอาวุธให้คนใช้ทำชั่ว คาถาโยนผ้ารับผ้าว่า ปุตตา นัตถิ ทุณณมัตติ ฌาปิถัมปิ ณะเต สรรริัง กุโต ปุตตา กุโต ธะนัง แปลว่าจะมีบ้านเพื่ออยู่ทำไม

ว่าลูกของเรา ทรัพย์ของเรา แม้ร่างกายของเขาก็กียังถูกเผาอยู่ขณะนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ทรัพย์อยู่ที่ไหน ลูกอยู่ที่ไหน ไฟสำหรับจุดศพนั้นมีไว้ต่างหากขีดหรือจุดเทียน ห้ามมิให้จุดต่อกันโดยเด็ดขาดด้วย ถ้าวาไฟธรรมดาก็ดี ไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะ ก็ดี ไฟทั้งนี้เป็นของร้อนถ้าไปต่อกันเข้าจะลุกลาม ไหม้โตไหม้บ้านเมืองและทำลายทรัพย์สินอาคารให้เสียหายพินาศ ก่อนกลับจากพิธีเผาศพผู้ที่ไปร่วมงานต้องล้างมือ ล้างหน้าในคุ้งที่ตั้งบริเวณพิธี ประเพณีนี้เป็นการปลดเปลื้องมลทินที่ไปเผาศพ มีความเชื่อว่าได้ล้างสิ่งชั่วร้ายหรืออปมงคลที่อาติดตัวมาให้สะอาดหมดจด เหลือแต่สิ่งมงคลนั่นเอง (เสถียร โกเศศ. 2531: 162) หากศพที่ตายผิดปกติ คือ ตายด้วยโรคฝีดาษ ตายทั้งกลม ตายด้วยอุบัติเหตุ เด็กอายุต่ำกว่า 12 ปีตาย ให้ฝังห้ามเผา ถ้าตายด้วยฟ้าผ่าให้นำไปฝังในซึ่งห้ามเผาในวันพระ วันอังคาร และวันศุกร์ ผู้รู้ได้อธิบายว่าที่ห้ามเผาในวันพระ เพราะถือว่าวันพระเป็นวันที่พระสงฆ์ทำกิจ พระศาสนา ญาติโยมก็พากันไปรักษาศีล ฟังธรรม ห้ามเผาวันอังคารเพราะถือว่าเป็นวันแข็ง (ไพรัตน์ บุญมาตุ่น.2563 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 6 การล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว

ภาพประกอบที่ 7 เชิงตะกอนที่เตรียมสำหรับเผาศพ

ภาพประกอบที่ 8 การเผาศพ

4.1.1.8 การแปรรูป

ในอดีตหลังจากเผาศพได้ 3 วัน บรรดาลูกหลานและญาติมิตรของผู้ตายจะไปนิมนต์พระสงฆ์ไปยังที่เผาศพ มีปราสาทผึ้ง เสื้อผ้าของผู้ตาย จัดอาหารคาวหวานไปด้วย เมื่อไปถึงก็นำอาหารคาวหวานเลี้ยงผีคนตายตรงบริเวณที่เผาศพนั้น ลูกหลานจัดรูปเทียนบอกผีผู้ตายให้กินอาหารทิ้งไว้สักครู่เมื่อคิดว่าผู้ตายกินอิ่มแล้วจึงยกอาหารไปเก็บ หลังจากนั้นบรรดาลูกหลานและญาติพี่น้องก็ช่วยกันเกลี่ยเศษกระดูกและซี่โครงบริเวณที่เผาให้เป็นรูปคนนอนหงายหันหัวไปทางทิศตะวันตก สมมุติว่าตาย เสร็จแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาบังสุกุลตาย เสร็จแล้วจึงเกลี่ยรูปนั้นแล้วทำรูปใหม่ขึ้นอีก โดยหันหัวไปทางทิศตะวันออก สมมุติว่า เกิด เสร็จแล้วลูกหลานและญาติพี่น้องช่วยกันโปรยดอกไม้ประพรมน้ำหอมลงบนร่างกระดูกนั้น แล้วนิมนต์พระสงฆ์บังสุกุลเป็น (ชักอนิจจาเป็น) อีกครั้งหนึ่งเพื่อส่งดวงวิญญาณไปเกิดใหม่ (ไพรัตน์ บุญมาตุ่น.2563 : สัมภาษณ์)

4.1.1.9 การเก็บอัฐิ

เมื่อเสร็จจากบังสุกุลแล้ว จึงช่วยกันเก็บกระดูกโดยเลือกกระดูกมือ เท้า แขน ขา หน้าอก ศีรษะ ใส่ห่อผ้าขาวหรือโกฐทองเหลืองนำไปทำบุญอุทิศอีกครั้งหนึ่ง ส่วนเก้าถ่านบริเวณที่เผาศพก็รวบรวมห่อผ้าขาวมัดด้วย้ายดิบหรือด้ายสายสิญจน์นำไปฝังดินไว้บริเวณที่เผาศพ ด้ายสายสิญจน์โผล่พ้นพื้นดินเพื่อเป็นเครื่องหมายว่ามีกระดูกคนตายฝังอยู่หากมีพระพุทธรูปผ่านท่านจะได้ชักอนิจจาให้ และมีการถวายปราสาทผึ้งแด่พระสงฆ์ เชื่อว่าเป็นการสร้างปราสาทหรือที่อยู่ให้แก่ผู้ตายบนสรวงสวรรค์ ในอดีตชาวบ้านจะสร้างปราสาทผึ้ง โดยใช้ไม้ไผ่สานขึ้นรูปลักษณะคล้ายโกฐเก็บอัฐิประดับด้วยกาบกล้วยและกระดาษให้สวยงาม นำขี้ผึ้งตีมาแผ่เป็นแผ่นบางๆ ขนาดเท่านิ้วหัวแม่มือไป

ติดเรียงที่ตัวปราสาทให้คล้ายรังผึ้ง ใช้ขี้ผึ้งขยเป็นท่อนเล็กๆ ปักไม้กลัด (ชน ดรศรีโยเพชร. 2563 : สัมภาษณ์)

ประเพณีงานศพได้มีการสืบทอดต่อกันมา ผ่านลูกหลาน เพื่อประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต จึงถือได้ว่าประเพณีงานศพเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต ที่เรียกกันว่าประเพณีการตาย และเป็น ประเพณีที่พุทธศาสนิกชนทุกคนล้วนปฏิบัติ เพราะความตายไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปได้ ในทางพุทธ ศาสนาการจัดประเพณีงานศพเป็นการจัดขึ้นเพื่อเป็นการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน กับให้ พุทธศาสนิกชนที่มีชีวิตอยู่ ได้ตระหนักถึงการมีชีวิตที่ไม่ประมาท มีสติรู้อยู่ตลอดเวลา โดยใช้ผู้ที่ ล่วงลับไปแล้วเป็นบทเรียนแก่พุทธศาสนิกชน ในส่วนของพุทธศาสนิกชนการจัดประเพณีงานศพ ถือ เป็นการจัดงานศพเพื่อให้เกียรติแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

4.1.2 การให้ความหมายและคุณค่าของการจัดงานศพในอดีตของเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

การจัดประเพณีงานศพเป็นการจัดขึ้นเพื่อเรียนรู้การดำรงชีวิตที่มีเกิดขึ้นและมีดับไป ตามธรรมชาติสังขารของมนุษย์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์ได้รับรู้และ เข้าใจถึงปรัชญาชีวิตทางวิถีทางของพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ภายใต้การประกอบพิธีกรรม จึงทำให้ ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเกิดขึ้นในระหว่างการจัดประเพณีงานศพ เพราะการคบหาสมาคม การ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันจากญาติมิตรหรือผู้ที่เข้าร่วมงานศพทำให้เจ้าภาพอุ่นใจและคลายความเศร้า หมอง รู้สึกสำนึกถึงบุญคุณ การให้กำลังใจในยามทุกข์เศร้าโศกเสียใจ ครั้นเมื่อถึงคราวที่คนอื่น ประสบเหตุความทุกข์เช่นกัน เจ้าภาพต้องสอบสนองไมตรีจิตเช่นเดียวกันแบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้

4.1.2.1 พิธีกรรมแห่งความตายกับความเชื่อในการจัดงานศพ

เริ่มแรกในอดีตย้อนไปเมื่อประมาณ 100 กว่าปีที่แล้ว ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2425 การจัด ประเพณีงานศพเนื่องจากการจากไปของครอบครัวทำให้เกิดความเศร้าโศก จึงเกิดประเพณีงานศพ เพื่อผ่อนคลายจากความเศร้า และเข้าใจถึงปรัชญาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาที่มีความหมายแฝง อยู่ในพิธีกรรมการจัดประเพณีงานศพของผู้คนในอำเภอโกสุมพิสัยนิยมจัดงานศพที่บ้าน โดยบำเพ็ญ กุศลที่บ้านและนำศพไปเผาที่วัดที่มีเชิงตะกอน โดยมีความเชื่อว่าผู้ที่ตายแบบธรรมชาติที่ว่าด้วยการ ตายจากโรคภัยไข้เจ็บ และความชราจึงจัดงานศพที่บ้านส่วนการจัดงานศพที่วัด มีความเชื่อว่าเป็นผู้ที่ ตายโดยไม่เป็นไปตามกลไกทางธรรมชาติ คือการตายด้วยประสพอุบัติเหตุ ฆาตกรรม และตายท้อง กลม หรือภาษาที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ตายโหง จะไม่นิยมนำศพเข้ามาจัดงานศพที่บ้าน เพราะมีความ เชื่อว่า คนที่ตายด้วยสภาวะจิตที่ไม่พร้อมในการตาย ดวงจิตวิญญาณจะไม่สงบสุข มักมีจิตที่ยังยึดติด อยู่กับครอบครัวจึงจัดงานศพที่วัด เพราะวัดคือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการ คัมครองผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ (บุญ เลิศ ดวงสุริยนตร.2563 : สัมภาษณ์)

พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่า ความตายเป็นเรื่องของวิญญาณที่ละทิ้งร่างกายของตนเพื่อไปเกิดในภพภูมิหากทำกรรมดีจะไปสู่ภพภูมิที่ดี หากทำกรรมชั่ววิญญาณจะวนเวียนไม่สามารถไปภพใดได้ จึงเกิดประเพณีงานศพที่มีพิธีกรรมและขั้นตอน คือ พิธีการบรรจุศพลงโลงศพ มักจะเอาเหรียญเงินหรือเหรียญ ทองใส่ปากผู้ตาย เพราะมีความเชื่อว่าผู้ตายจะได้นำเหรียญที่ใส่ไว้ในปากไปใช้ในภพหน้า หลังจากนั้นนำดอกไม้ ธูป เทียน ใส่ในมือผู้ตายซึ่งจัดให้มือประสานกันประหนึ่งประนมมือ ซึ่งแสดงถึงความเป็นพุทธศาสนิกชน การนำดอกไม้ ธูป เทียน โดยมีความเชื่อว่าเป็นการนำไปสู่สวรรค์สำหรับผู้ที่ยังไม่บรรลุนิพพานอันสูงสุด การบรรลุนิพพานอันสูงสุดในศาสนาพุทธคือ พระนิพพาน คือ การไม่เกิด เพราะการเกิดใหม่จะทำให้พบกับการแก่ การเจ็บ และการตายของวัฏจักรชีวิตมนุษย์ ในพิธีการสวดพระอภิธรรม ส่วนของการกรวดน้ำเป็นการระลึกถึงนึกถึงผู้ตายซึ่งมีความเชื่อ การกรวดน้ำเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้ตายไปสู่สุคติไม่มากนักน้อย แต่ในหลักของพุทธศาสนา การทำบุญนั้นจะมีความเชื่อว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำผู้หนึ่งก็จะได้รับผลบุญตอบแทน (ไพรัตน์ บุญมาตุ่น.2563 : สัมภาษณ์)

การจัดประเพณีงานศพในอดีตของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย หมายถึง การส่งผู้ตายไปสู่สรวงสวรรค์ตามหลักปรัชญาของศาสนาพุทธ โดยนิยมจัดประเพณีงานศพที่บ้าน เนื่องจาก เจ้าภาพได้ผ่อนคลายจากความเศร้าโศก และมีความเชื่อว่าการจัดงานศพที่บ้านคือผู้ที่เสียชีวิตตามอายุขัย ส่วนผู้ที่เสียชีวิตที่ไม่เป็นไปตามอายุขัย อาทิ ผู้ประสบอุบัติเหตุ ตายห้องกลม และถูก ฆาตกรรม โดยจะจัดงานศพที่วัด ส่วนขั้นตอนของการจัดงานศพจะแฝงไปด้วยความเชื่อในเรื่องของกฎศีลวิญญูณ และความเชื่อในเรื่องภพภูมิ ชาตินี้ รวมถึงการส่งผู้ตายไปสู่สรวงสวรรค์

4.1.2.2 การจัดงานศพกับปรีชาธรรม

การจัดงานศพในอดีต หมายถึงการจัดงานศพตามครรลองครองธรรมของหลักพระพุทธศาสนา พระสงฆ์จะทำหน้าที่เป็นผู้เผยแผ่ศาสนา โดยผ่านการเทศนาสั่งสอนในงานศพ ให้กับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ เพราะในธรรมะของศาสนาพุทธ สอนไว้ว่า ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจเป็นความทุกข์ เมื่อความทุกข์เกิดขึ้นในครอบครัวใด พระท่านก็ทำหน้าที่ปลอบประโลมจิตใจคนในครอบครัว คือการไปเทศน์เพื่อสอนธรรมะ โดยใช้ผู้ตายเป็นสื่อกลางในการเปรียบเทียบในการเผยแผ่ทางศาสนา ในเรื่องของบาปบุญ คุณโทษ เพื่อให้ทำความเข้าใจถึงสรรพภาวะของชีวิตของการตั้งอยู่และดับไปของสรรพสิ่งล้วนเป็นสังขารที่เป็นสากลโลก ความทุกข์ที่อยู่ในใจก็จะผ่อนคลาย (พระครูโกศลปัญญารักษ์ .2563 : สัมภาษณ์)

พิธีกรรมในประเพณีงานศพล้วนแฝงไปด้วยปรีชาธรรมเพื่อเตือนสติผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ขั้นตอนพิธีอาบนํ้าศพ โดยนำเอานํ้าอุ่นมาอาบนํ้าให้ศพ นํ้าอุ่นมาทาศพเป็นการดับกลิ่นศพ และได้แฝงปรีชาธรรมว่าการอาบนํ้าศพเพื่อได้แสดงให้เห็นถึงคนตายได้รับการดูแลเอาใจใส่ ชำระล้างสิ่งสกปรกทั้งหมดออกจากร่างกาย พิธีรดนํ้าศพ มีการคล้องพวงมาลัยที่มีมือและรดนํ้าศพ การคล้องพวงมาลัยที่

เมื่อผู้ตายนั้นเป็นปรีชาธรรมที่ว่าฉันตายไม่ได้ทำอะไรไป โดยการหยายมือให้ความหมายว่า เวลาไม่ได้ทำอะไรมา เวลาไปก็ไม่ได้ทำอะไรไป มีแต่บุญกุศลเท่านั้นที่นำติดตัวไป จึงเรียกได้ว่า สี่คนหาสามคนแห่ อีกหนึ่งคนนั่งอยู่ใกล้ สองคนพาไป หมายถึงปรีชาธรรม ดังนี้ สี่คนหา หมายถึงธาตุทั้งสี่ มนุษย์มีทั้งหมดสี่ธาตุ ถ้าธาตุใดธาตุหนึ่งไม่รับรู้หรือดับสลายไป มนุษย์ต้องตาย เพราะธาตุในร่างกายของมนุษย์ถูกผูกสมานกลมเกลียวกัน สามคนแห่ หมายถึง พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์แห่ตัวมนุษย์ เพราะพุทธศาสนิกชนนั้นอยู่ด้วยความเคารพนับถือพระรัตนตรัย อีกคนนั่งใกล้ หมายถึง คนตาย เพราะทุกคนล้วนต้องตาย สองคนพาไป หมายถึง สิ่งที่น่าพาไปได้นั้นคือบุญกับบาป เพราะมนุษย์นั้นไม่ได้ทำบุญตลอดเวลา คนที่มีบุญ บุญก็จะนำพา เมื่อหมดบุญ บาปเข้ามารับหน้าที่แทน ในคัมภีร์สวดพระอภิธรรมคัมภีร์สุดท้ายของการจัดงานศพ และวันเผาศพจะมีการเทศนา 1 กัณฑ์ เพื่อที่จะได้เข้าใจในหลักธรรมที่พระสวดไปก็ดี เป็นการขยายธรรมะเพื่อที่จะผู้ที่มาร่วมพิธีได้ทั้งบุญและกุศล การได้บุญเกิดจากการฟังธรรมะแล้วเกิดความสุขสบายใจ เย็นใจ และได้ความสงบใจ ได้กุศลก็คือได้ปัญญา ให้เกิดความเข้าใจว่าผู้คนที่มางานศพได้ข้อคิดปรีชาธรรมเพื่อจะได้ไม่ประมาทในชีวิต มีสติได้หลักธรรมทำให้เป็นผู้ที่มีปัญญาขึ้น โดยให้คนตายเป็นครูเพื่อเตือนสติในเรื่องของการตาย คนนี้ตายแล้ว ต่อไปมนุษย์เราเมื่อถึงเวลาก็ต้องตาย ควรบำเพ็ญความดี ละเว้นความชั่ว เพื่อจะได้ นำบุญที่ได้สั่งสมมาไว้ใช้ในภพภูมิหน้า (พระครูพิสัยสาคูณ .2563 : สัมภาษณ์)

4.1.2.3 การจัดงานศพ: คนเป็นตอบแทนคนตาย

การจัดงานศพในอดีต หมายถึงการแสดงออกถึงความกตัญญู ความรักและอาลัยถึงการจากไปของผู้ตาย ญาติมิตร หรือคนในครอบครัว จึงจัดงานศพเพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณให้กับผู้ตายไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว ญาติ มิตรสหาย หรือลูกศิษย์ อาจารย์ ที่มีคุณงามความดีมีบุญคุณต่อกัน เมื่อเสียชีวิตไป ทำให้คนที่อยู่ภายหลังได้ระลึกถึงคุณงามความดีที่ผู้ตายได้สร้างไว้ จึงจัดงานศพให้เหมาะสมกับผู้ตาย ในอดีตการจัดงานศพ เมื่อมีคนเสียชีวิตในหมู่บ้าน หรือในชุมชน คนในชุมชนทราบข่าวจากการ “บอกปาก” หรือการบอกกล่าวกันปากต่อปากว่ามีคนในหมู่บ้านเสียชีวิต ทุกคนในหมู่บ้านต่างแห่แหนกันไปช่วยจัดงานศพ โดยนำสิ่งของ หรือวัตถุดิบในการทำอาหารที่สามารถช่วยงานศพได้นำไปคนละไม้คนละมือเพื่อช่วยจัดงานศพเป็นการตอบแทนผู้ตาย (ล้อม ปัญญามงคล .2563 : สัมภาษณ์)

งานศพที่มีผู้ที่เข้าร่วมงานศพเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นคนสำคัญทางราชการ นักการเมืองท้องถิ่น นักธุรกิจ มิตรสหาย และคณะญาติพี่น้อง แสดงให้เห็นผู้ตายมีคุณงามความดีทางด้านสังคม หรือการทำคุณูปการให้กับสังคม จนเป็นที่จดจำในวงสังคม หรือในกรณีที่ผู้ตาย ก่อนเสียชีวิตไม่ได้มีการไปร่วมงานศพของคนในแวดวงสังคมเดียวกัน เมื่อเสียชีวิตจะไม่มีผู้คนมาร่วมงานศพเช่นเดียวกัน การเข้าร่วมงานศพถือเป็นการตอบแทนคุณงามความดีของผู้ตาย แม้ตัวตายแต่ยังคง

ดำรงชื่อเสียงไว้ นายจำเนียร บุตรโคตร กล่าวว่าส่วนมากก็มีทุกระดับ มีนักการเมืองท้องถิ่น มีข้าราชการ มีนักธุรกิจ แล้วก็มีคณะญาติพี่น้อง มีหลายระดับอยู่และผู้เสียชีวิตจะมีชื่อเสียงขนาดไหน ถ้าผู้ที่เสียชีวิตมีชื่อเสียงคนก็จะมาร่วมงานเยอะแต่ว่าอยู่ที่ผู้ที่ เสียชีวิตไปร่วมงานคนอื่นด้วยมั๊ย (จำเนียร บุตรโคตร .2563 : สัมภาษณ์)

การจัดงานศพ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู ความรัก และอาลัยต่อผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว เจ้าภาพจึงจะจัดงานศพซึ่งเป็นงานสุดท้ายของชีวิตผู้ตายเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณ หรือการระลึกถึงคุณงามความดีที่ผู้ตายได้สั่งสมมาตลอดชีวิต ผ่านการช่วยเหลือ แบ่งปันสิ่งของหรือวัตถุบูชา ในการจัดงานศพ อีกทั้งยังตอบแทนคุณงามความดีในการเป็นผู้เข้าร่วมงานศพ

4.1.2.4 ความสัมพันธ์ในงานศพ: การช่วยเหลือในหมู่เครือญาติ

ในส่วนของการจัดงานศพ การทำพิธีศพที่บ้านหรือเรียกว่าการสวด พระอภิธรรม ในอดีตใช้ระยะเวลาจัดงานศพที่บ้านจำนวนอย่างน้อย 3 วัน ถึง 10 วัน เนื่องจากการ ติดต่อสื่อสาร และการเดินทางที่ยากลำบาก จึงทำให้การจัดงานศพมีระยะเวลานานเพื่อรอลูกหลาน ญาติพี่น้องหรือคนสนิทที่อยู่ต่างถิ่นนั้นได้เดินทางมาเคารพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายในส่วนของงานเลี้ยง อาหารรับรองผู้ที่เข้าร่วมงานศพจะเป็นเพียงการเลี้ยงน้ำสมุนไพร กาแฟ หรือเพียงแค่อาหารพื้นบ้านง่ายๆ อาหารที่เลี้ยงรับรองผู้ที่มาเข้าร่วมงานล้วนทำกันเองทั้งสิ้น บ้านใครมีวัตถุดิบอะไรก็นำมาช่วยเหลือในงาน แบ่งปันซึ่งกันและกัน เมื่อครบกำหนดการตั้งศพบำเพ็ญกุศลแล้วนั้นจะนำศพไปเผายังวัดสังข์ทองวนารามที่มีเชิงตะกอน (เมรุชั่วคราว) สำหรับเผาศพ โดยใช้ไม้ปักเป็น 4 มุม แล้วนำไม้พินใส่ขวาง ระหว่างไม้ 4 มุม และนำตัวโลงศพไปตั้งบนเชิงตะกอน โดยมีสัปเหร่อเป็นผู้ทำหน้าที่เผาศพ โดยนำโลงศพขึ้นรถยนต์เพื่อแห่ศพไปเผาที่วัด ในกรณีไม่มีรถยนต์ลากไปจะใช้รถลากแห่ศพไปยังวัด เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กับวัด ดังนั้นเหล่าญาติมิตรจึงช่วยกันลากจูงรถลากแห่ศพไปยังวัดเพื่อทำพิธีฌาปนกิจ (ไพรัตน์ บุญมา ตุ่น.2563 : สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าในอดีตการจัดเตรียมงานศพ อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดงานศพเพื่อรองรับผู้ที่เข้าร่วมงานศพเพื่อแสดงความไว้อาลัยจะเป็นไปอย่างเรียบง่าย เพราะต่างคนต่างสรรหาวัตถุดิบหรืออุปกรณ์มาช่วยงานศพ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น มั่นคง เพราะผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพต่างคบหาสมาคม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเนื่องจากญาติมิตรที่เข้ามาช่วยเหลืองานศพยังส่งผลให้เจ้าภาพได้รับความอบอุ่นใจ ไม่ว่าจะเหนื่อยและโดดเดี่ยว และทำให้เจ้าภาพเกิดความรู้สึกสำนึกบุญคุณที่มีญาติมิตรคอยให้กำลังใจยามทุกข์ เมื่อถึงคราวที่ผู้อื่นประสบเหตุการณ์เช่นเดียวกันเจ้าภาพต้องตอบแทนด้วยความไม่ตรีจิตในทำนองเดียวกัน

4.2. การจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

จากในอดีตอำเภอโกสุมพิสัย สถานที่เผาศพของคนในชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย จะนำศพไปเผายังวัดที่คนตายหรือญาติที่เป็นเจ้าภาพอาศัยอยู่ โดยแต่ละชุมชนก็จะมียัดในชุมชนของตนเอง เช่น คุ่มไต้ก็จะมียัดไต้โกสุม คุ่มกลางก็จะมียัดกลางโกสุม คุ่มสังข์ก็จะมียัดสังข์ทองวนาราม ใช้เป็นสถานที่สำหรับฌาปนกิจ ซึ่งแต่ละวัดก็จะมีเชิงตะกอน (เมรุชั่วคราว) สำหรับเผาศพ โดยใช้ไม้ปักเป็น 4 มุม แล้วนำไม้พื้นใส่ขวางระหว่างไม้ 4 มุม และนำตัวโลงศพไปตั้งบนเชิงตะกอน เพื่อทำพิธีฌาปนกิจศพ จากการเผาศพด้วยเชิงตะกอน ต่อมาในช่วงหลังปี พ.ศ. 2531 แต่ละวัดก็ได้มีการสร้างเมรุเผาศพขึ้น โดยใช้ถ่านในการเผา เมื่อมีการสร้างเมรุเผาศพที่ใช้ถ่านเผาศพ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากการนำศพมาเผาที่เชิงตะกอนเป็นการนำศพมาเผาที่เมรุมากขึ้นโดยมีธรรมเนียมประเพณี คือ การเวียน รอบเมรุเผาศพ โดยการนำรถแห่ศพเวียนทางด้านซ้ายของเมรุจนครบ 3 รอบ แล้วนำศพยกขึ้นเมรุเพื่อทำพิธีฌาปนกิจ เนื่องจากชาวบ้านในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยได้จัดงานศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในระยะเวลาต่อมาเมื่อมีการสร้างศาลาพักรศพที่วัดสังข์ทองวนารามเมื่อปี พ.ศ.2534 ชาวบ้านในเขตคุ่มสังข์มีการขยายตัวของบ้านเรือนทำให้ในชุมชนมีความแออัดพื้นที่แคบ ไม่มีที่สำหรับกางเต็นท์ การเข้าออกในซอยหมู่บ้านค่อนข้างลำบากและไม่สะดวก เมื่อมีคนตาย ศาลาพักรศพที่วัดจึงเป็นสถานที่เหมาะที่จะใช้เป็นสถานที่ สำหรับจัดงานศพ

วัดสังข์ทองวนาราม เป็นเมรุที่ใช้เผาศพแบบถ่านมาราวประมาณ 35 ปี จากยุคที่มีการนำศพมาไว้ที่วัดเฉพาะศพที่ตายไม่ปกติ แต่เมื่อการขยายตัวของชุมชนทำให้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น มีวัดที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยได้ริเริ่มมีการสร้างศาลาพักรศพขึ้นมา เป็นจำนวน 4 วัด คือ ศาลาพักรศพวัดกลางโกสุม ศาลาพักรศพวัดไต้โกสุม ศาลาพักรศพวัดเกาะแก้วโกสุมและศาลาพักรศพวัดป่าดงรัง จึงทำให้ผู้คนที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยได้กระจายไปจัดงานศพโดยนำศพไปจัดที่วัดมากขึ้น เนื่องจากเห็นว่าการจัดงานศพที่วัดมีความสะดวกด้านสถานที่ ลดขั้นตอนและความยุ่งยากของเจ้าภาพ โดยเจ้าภาพจะถวายของปัจจัยเป็นค่าบำรุงเมรุประมาณ 3,500 - 4,000 บาทเท่านั้น ส่วนถ่านที่ใช้เผาศพ ทางเจ้าภาพจะเป็นผู้จัดหาและมีสัปเหร่อเป็นผู้ทำการเผาศพให้

จากนั้นปีพ.ศ. 2562 ทางวัดกลางโกสุมก็ได้มีการปรับปรุงเมรุ โดยได้รับงบประมาณจากจังหวัดในการสร้างเมรุเผาศพ แบบปลอดมลพิษเป็นที่แรกเพื่อใช้เผาศพที่เสียชีวิตจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 โดยจากเดิมที่มีการใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิงเผาก็ได้มีการเปลี่ยนเป็นระบบไฟฟ้าในการเผา ทำให้ไม่มีควัน หรือฝุ่นที่ทำให้เกิดมลพิษในชุมชน

การจัดประเพณีงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยได้ริเริ่มจากการเผาศพแบบเชิงตะกอนหรือที่เรียกกันว่าเมรุเผาศพชั่วคราว โดยใช้ไม้พื้นในการเผาศพ เชิงตะกอนจะจัดตั้งอยู่บริเวณริมกำแพงของวัด งานศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านและนำศพมาเผาที่วัด ต่อมาเมื่อมีการจัดสร้างเมรุและศาลาพักรศพ

ประกอบกับชุมชนมีการขยายตัวบ้านเรือนมีความแออัดก็เริ่มมีการเปลี่ยนการจัดตั้งงานศพที่บ้านมาเป็นจัดงานศพที่วัด ซึ่งทำให้เจ้าภาพมีความสะดวกสบายและเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสบริโภคนิยม เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของความเป็นเมืองที่มีความเจริญเติบโต จึงส่งผลให้เกิดธุรกิจที่เข้ามาช่วยเหลือความสะดวกสบายในการจัดงานศพเพิ่ม มากขึ้นตามลำดับ

4.2.1 พิธีกรรมงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

4.2.1.1 การอาบน้ำศพ

การอาบน้ำศพได้ลดความสำคัญลงไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางครอบครัวและฐานะของผู้ตายด้วย ส่วนใหญ่จะทำกันเฉพาะหมู่ญาติใกล้ชิด ไม่มีเพื่อนบ้านมาร่วมอาบน้ำศพเหมือนในอดีต ในปัจจุบันการอาบน้ำศพของชาวชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยมี 2 กรณี คือ ศพที่เสียชีวิตอยู่ที่บ้านส่วนใหญ่เป็นการเสียชีวิตด้วยการสิ้นอายุไขตามธรรมชาติหรือตายปกติ มีการอาบน้ำศพด้วยน้ำอุ่นธรรมดาและประพรมด้วยน้ำอบน้ำหอม และศพที่เสียชีวิตที่โรงพยาบาลก็จะอาบน้ำศพที่โรงพยาบาลโดยการบริการจากเจ้าหน้าที่ ญาติพี่น้องคนตายเพียงนำโลงศพไปรับศพกลับบ้านเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนาบางศพญาติก็นำกลับมาอาบน้ำที่บ้านโดยมาทำพิธีบรรจุโลงที่บ้านด้วย หากเป็นการตายด้วยโรคร้ายหรืออุบัติเหตุจะไม่มีการอาบน้ำศพเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลได้ทำความสะอาดและห่อศพเรียบร้อยแล้ว

4.2.1.2 การทำโลงและการเบิกโลง

ในยุคสมัยที่บ้านเมืองเจริญขึ้นบ้านเรือนของชาวมุสลิมในเขตตำบลโกสุมพิสัยก็ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยมีการสร้างบ้านด้วยวัสดุถาวร ไม่จึงเป็นสิ่งที่หายาก จึงใช้โลงศพสำเร็จจากร้านค้าซึ่งมีความสะดวกและสวยงาม มีการใช้สารฟอร์มาลีนฉีดป้องกันศพเน่าไม่ต้องใช้ยาฉุน ใบฝรั่ง หรือปูนขาวอีก จนถึงปัจจุบันได้นำศพบรรจุในโลงเย็นเป็นส่วนใหญ่ ส่วนสารฟอร์มาลีนมีการฉีดเพียงบางศพ ชุมพล ศิริเกตุ กล่าวว่า ในปัจจุบันถึงแม้จะเป็นโลงที่ใช้บริการจากร้านค้าซึ่งมีสวยงาม การเบิกโลง เพราะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้จะต้องมีการเบิกโลงทุกศพ บางศพเสียชีวิตที่โรงพยาบาล เมื่อกลับถึงบ้านก็ต้องทำพิธีเบิกโลงเช่นกัน เพราะป้องกันภูตผีวิญญาณคนตาย จะมารบกวนลูกหลานญาติพี่น้อง การเบิกโลงจึงเป็นการสะกดวิญญาณร้าย ปิดปากภูตผี ไม่ให้มารบกวนคนที่มีชีวิตอยู่ได้ (ชุมพล ศิริเกตุ, 2563: สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 9 โลงศพในปัจจุบัน

4.2.1.3 การสวดพระอภิธรรม

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2531 ขณะนั้น พระครูพิสัยสารคุณ เจ้าอาวาสวัดกลางโกสุมได้เปลี่ยนแปลงการสวดพระอภิธรรมจากเดิมที่ตายเวลาใดต้องสวดเวลานั้นซึ่งเป็นการรบกวนพระสงฆ์ขณะทำกิจอยู่และบางครั้งเกิดความไม่สะดวกในเรื่องของเวลา สถานที่ ของเจ้าภาพ อีกทั้งการสวดพระอภิธรรมเป็นการสวดให้คนเป็นฟังไม่ใช่เป็นการสวดให้ผี จึงเปลี่ยนมาเพื่อให้สวดเมื่อมีการตั้งศพเรียบร้อยแล้วจนถึงปัจจุบัน (พระครูพิสัยสารคุณ. 2563 : สัมภาษณ์) เมื่อเสร็จสิ้นจากการสวดพระอภิธรรมแล้ว ก็จะมีการรับประทานอาหาร ซึ่งแม่ครัวก็จะเป็นคนในชุมชนที่เข้ามารับจ้างประกอบอาหารเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพ ซึ่งถ้าเจ้าภาพตกลงจ้าง ทางแม่ครัวที่รับจ้างก็จะเข้ามาประกอบอาหารตั้งแต่วันที่เริ่มสวดอภิธรรมวันแรกจนถึงวันเผาศพหรือวันเก็บอัฐิ เจ้าภาพจะเป็นผู้จ่ายค่าวัตถุดิบประกอบอาหารส่วนแม่ครัวจะทำหน้าที่ปรุงอาหาร เสิร์ฟอาหาร ล้างจาน ดูแลเรื่องอาหารทั้งหมดในงาน ซึ่งราคาการจ้างวันละประมาณ 4,000 – 5,000 บาท (ชุมพล ศิริเกตุ. 2563 : สัมภาษณ์)

พูน ปณ ภิโต ชีเว

ภาพประกอบที่ 10 การสวดพระอภิธรรม

4.2.1.4 จันทิมนต์

เมื่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพบ้านเมืองมีความเจริญขึ้น การเล่นจันทิมนต์ของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัยจากการละเล่นพื้นบ้าน เล่านิทาน เป็นการเล่นไฟ ไฮโล หรือตีหมอลออฮอลล์

4.2.1.5 การจุ่งศพ

เมื่อปี พ.ศ. 2531 การสร้างบ้านเรือนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบกึ่งไม้กึ่งตึกการห้ามศพออกจากบ้านจึงเปลี่ยนแปลงเป็นห้ามออกทางหน้าบ้านแต่ก็ยังมีการคว่ำโองน้ำ ถังน้ำ ตามแบบดั้งเดิมอยู่ และใช้รถยนต์กระบะแทนการทำไม้คานหามที่ต้องใช้คนแบก ซึ่งรถที่ใช้อาจเป็นรถของเจ้าภาพหรือรถที่ให้บริการพร้อมหีบศพ ในขบวนจุ่งศพก็มีดนตรีบรรเลงประกอบเพิ่มเข้ามา เมื่อมีการสร้างเมรุถาวร ก็ยังคงมีการเวียน 3 รอบ แล้วก็ตั้งศพไว้บนเมรุ แต่ปัจจุบันเมื่อมีการนำศพมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด ก็เปลี่ยนเป็นการจุ่งศพจากบ้านมาเป็นการเวียนรอบเมรุ 3 รอบ

พูน ปณ จิตโต ชีเว

ภาพประกอบที่ 11 การจุ่งศพ

4.2.1.6 การเผาศพ

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เริ่มด้วยไหว้พระสมณานศีล แสดงพระธรรมเทศนาหน้าศพหรือการเทศน์อาถรรพ์ แล้วจึงสวดมาติกาบังสุกุล มีพิธีทอดผ้าบังสุกุล อ่านประวัติ และวางดอกไม้จันทน์จึงทำพิธีเผาซึ่งมีสัปเหร่อเป็นคนพาทำ สัปเหร่อคนแรกคือ นายบุญเลิศ ดวงสุริยเนตร ก่อนเผาล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าวตามแบบดั้งเดิม การโยนผ้าข้ามโลงได้ตัดทอนลงไป การจุดไฟเผา มาเป็นให้ลูกหลานเป็นคนจุดไฟและไม่ว่าจะเป็นการตายแบบใดจะทำพิธีเผาศพเหมือนกันไม่มีการฝัง วันห้ามเผาได้เปลี่ยนแปลงเป็นห้ามเผาวันอังคารเท่านั้น (บุญเลิศ ดวงสุริยเนตร. 2563 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 12 การเผาศพบนเมรุ

4.2.1.7 การแปรรูป

การแปรรูปได้เปลี่ยนแปลงเป็นจากเผาได้ 3 วัน ก็เป็นในวันรุ่งเช้าหลังจากเผาแล้ว พิธีกรรมอย่างอื่นก็ยังคงมีการทำตามแบบดั้งเดิม

4.2.1.8 การเก็บอัฐิ

การเก็บอัฐิยังคงทำตามแบบดั้งเดิม คือเมื่อเสร็จจากบังสุกุลแล้ว จึงช่วยกันเก็บกระดูก โดยเลือกกระดูกมือ เท้า แขน ขา หน้าอก ศีรษะ ใส่ห่อผ้าขาวหรือโกฎิทองเหลืองนำไปทำบุญอุทิศอีกครั้งหนึ่ง ส่วนเถ้านบริเวณที่เผาศพก็รวบรวมห่อผ้าขาวมัดด้วยด้ายดิบหรือด้ายสายสิญจน์นำไปฝังดินไว้บริเวณรอบๆ เมรุ โดยให้ด้ายดิบหรือด้ายสายสิญจน์โผล่พ้นพื้นดินเพื่อเป็นเครื่องหมายว่ามีกระดูกคนตายฝังอยู่ และมีการถวายปราสาทผึ้งแด่พระสงฆ์ เชื่อว่าเป็นการสร้างปราสาทหรือที่อยู่ให้แก่ผู้ตายบนสรวงสวรรค์ การทำปราสาทผึ้งก็เปลี่ยนมาเป็นการใช้วัสดุที่สามารถใช้เช่นตัวปราสาททำด้วยชั้นวางของซึ่งสามารถนำไปใช้สอยในวัดได้ ตกแต่งด้วยกระดาษสีตัดลวดลายสวยงาม

4.2.2 การให้ความหมายและคุณค่าของการจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

เทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

การจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ผู้คนในของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยนิยมจัดงานศพในเขตที่ตนอาศัยอยู่ เนื่องจากวัดในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยมีการสร้างเมรุและมีศาลาพักรศพ เป็นสถานที่ที่มีความสะดวกสบายในการจัดงานศพ การจัดงานศพในปัจจุบันของผู้คนในของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยพบว่า ผู้ที่มาจัดงานศพในวัดสังข์ทองวนารามนั้น มีตั้งแต่บุคคลธรรมดาทั่วไป จนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่แะเวียนกันมาจัดงานศพที่เมรุวัดสังข์ทองวนาราม จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษานอกจากความสะดวกสบายของเจ้าภาพแล้วยังมีนัยยะอื่นหรือไม่ที่ทำให้คนในชุมชนนิยมจัดงานศพที่วัด การที่ผู้คนจะเข้ามาจัดงานศพในวัดได้นั้นจะต้องมีการติดต่อกับทางวัดเพื่อจองพื้นที่ในการจัดงานศพ ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนแรกของการจัดงานศพโดยญาติผู้ตายตกลงกันภายในครอบครัวในเรื่องของการตั้งศพที่ไหน เมื่อเห็นพ้องต้องกันจึงไปติดต่อวัดเพื่อจองสถานที่ในการจัดตั้งงานศพ ทางวัดก็จะดำเนินการเปิดศาลาให้กับเจ้าภาพ และทำการตกลงกับเจ้าภาพถึงเรื่องข้อตกลงในการจัดตั้งงานศพ ตลอดทั้งอุปกรณ์ที่เจ้าภาพต้องเตรียมในการประกอบพิธีกรรม พร้อมทั้ง ระบุช่วงเวลาในการเผาศพ รวมไปถึงกฎระเบียบที่ต้องห้ามในการจัดงานศพ คือ ห้ามดื่มสุรา และของมีเมาทุกชนิดในวัดให้เจ้าภาพทราบก่อนการจัดงานศพภายในวัด

การจัดประเพณีงานศพปัจจุบันภายในวัดสังข์ทองวนาราม และวัดกลางโกสุม โดยทั่วไปผู้ที่เข้ามาจัดงานศพเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปจนถึงบุคคลธรรมดา จากการสัมภาษณ์ เจ้าอาวาสของทั้งสองวัดได้บอกกล่าวแก่ผู้วิจัยว่า สถิติการจัดงานศพภายในวัด ประมาณ 6 - 10 ศพต่อเดือน ด้วย

เหตุผลที่คนในชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยนิยมจัดตั้งงานศพภายใน 2 วัด เนื่องจากมีการอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพตั้งแต่มาติดต่อขอจัดงานศพภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นในด้านของสถานที่ที่สามารถรองรับงานศพของบุคคลสำคัญในอำเภอโกสุมพิสัย อุปกรณ์สำหรับการประกอบพิธีกรรม การบริการ ตั้งแต่เริ่มนำศพมาไว้ที่วัดจนถึงการเก็บอัฐิ จะกำหนดชัดเจนให้กับผู้ที่จัดงานศพได้เข้าใจและทำถูกต้องตามหลักศาสนาตลอดทั้งการปฏิบัติตามกฎของวัด ซึ่งนับว่าแตกต่างจากอดีตที่จัดงานศพที่บ้าน มีการได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และจัดงานศพด้วยตนเอง โดยในสังคมเมืองปัจจุบัน เน้นความสะดวกสบายในการจัดงานศพที่เจ้าภาพใช้เงินซึ่งเป็นตัวกลางในการซื้อบริการจัดงานศพ

4.2.2.1 การให้ความหมายและคุณค่าในเรื่องของเวลา

พิธีกรรมกับเวลาในปัจจุบันการกำหนดเวลาในการประกอบพิธีกรรมเพื่อความสะดวกความเป็นแบบแผน ระเบียบเรียบร้อยในการจัดงานศพ และถูกต้องตามพิธีกรรม ความเชื่อในการจัดงานศพผ่านคำบอกเล่าของชาวอำเภอโกสุมพิสัย มีขั้นตอนดังนี้ เมื่อเจ้าภาพเข้ามาติดต่อวัด ทางวัดจะมีเจ้าหน้าที่ที่คอยให้คำแนะนำขั้นตอนพิธีกรรมให้กับเจ้าภาพทราบว่าเป็นอย่างไร เจ้าหน้าที่คือ พิธีกรและสัปเหร่อ พิธีกรรมแรกเริ่มสำหรับงานศพ คือ พิธีรดน้ำศพ ในส่วนขั้นตอนพิธีรดน้ำศพจะเป็นช่วงเวลา 13.00 - 14.00 น. เพื่อให้เจ้าภาพได้เตรียมอุปกรณ์ และดอกไม้สำหรับพิธีรดน้ำศพ และการบรรจุโลงให้เรียบร้อยพร้อมทั้งรอผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีรดน้ำศพ จึงจะเริ่มพิธีการเมื่อเจ้าภาพได้เตรียมอุปกรณ์ครบถ้วนแล้ว ในส่วนของพิธีการ พิธีกรจะทำหน้าที่เชิญประธานในพิธี จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย หลังจากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ โดยเป็นพระสงฆ์หรือประธานสงฆ์ เชิญประธานในพิธีอีกครั้งในการคล้องมาลัยที่มือผู้ตาย หลังจากนั้นประธานในพิธีทำการรดน้ำศพ และเชิญผู้ที่มาเข้าร่วมรดน้ำศพตามลำดับ เมื่อเสร็จพิธีรดน้ำศพ จากนั้นคือพิธีบรรจุศพลงหีบศพ การมัดตราสังข์ และนำดอกไม้มาประดับหน้าโลงศพเป็นการเสร็จพิธี พิธีรดน้ำศพ และการมัดตราสังข์ เป็นหน้าที่ของสัปเหร่อในการทำพิธี ผู้วิจัยพบว่า ความประสงค์ของเจ้าภาพมีความแตกต่างกัน บางศพไม่ทำพิธีรดน้ำศพ และไม่มัดตราสังข์ เพียงแค่ให้ศพยกมือไหว้ประธาน เพื่อต่อสายสัญญาณ นายไพรัตน์ บุญมาตุ่น เล่าว่า บางศพไม่นิยมห่อผ้าขาว เนื่องจากในอดีตการห่อศพและมัดให้แน่น หมายถึงสมัยก่อนไม่มี ยาฉีดยา หรือป้องกันน้ำเหลือง คนที่ตายแล้วแขน ขาจะกางออก แต่ในปัจจุบันมีโลงศพแอร์ มีฟอร์มาลินฉีดศพ จึงไม่จำเป็นต้องมัดศพก็ได้ (ไพรัตน์ บุญมาตุ่น.2563 : สัมภาษณ์)

ปัจจุบันการอาบน้ำศพ หรือการรดน้ำศพสำหรับผู้เข้าร่วมงานศพเพียงแต่นำนํ้าอบรดที่มือศพเท่านั้น ทางเจ้าภาพจะจัดเตรียมนํ้าอบไว้ให้เรียบร้อย และผู้ที่เป็นแขกจะกล่าวคำขอขมาศพ ปัจจุบันได้โยกย้ายการทำพิธีกรรมการอาบน้ำศพ ให้โรงพยาบาลเป็นผู้จัดการรับผิดชอบในการทำพิธีชำระล้างร่างกาย แต่งตัวให้แก่ศพ ในส่วนของทางวัดทำหน้าที่เพียงแค่พิธีรดน้ำศพตามลำดับ ถือเป็น

การลดขั้นตอนและระยะเวลาให้แก่ผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ ได้ขอขมาลาโทษและอโหสิกรรมให้กับผู้ตาย ในอดีตการที่ผู้คนที่เข้าร่วมงานศพใช้เวลาในการพบปะพูดคุย และช่วยเหลือเจ้าภาพในงานศพแต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการร่นระยะเวลา และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมที่จำเป็นต้องทำภายในวัด คือ พิธีรดน้ำศพ และโยกย้ายพิธีอาบน้ำศพให้ทางโรงพยาบาลเป็นผู้ทำหน้าที่ในการชำระล้างร่างกายของผู้ตาย เว้นเสียแต่ศพเสียชีวิตที่บ้านทางญาติจะเป็นผู้ทำพิธีการอาบน้ำศพก่อนจะนำมาไว้ที่วัด

พิธีสวดพระอภิธรรม เป็นการสาธยายธรรมโดยทำหน้าที่สูงสุดเรียกว่าอภิธรรม หรือ ธรรมะสูงสุดที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโปรดพระพุทธมารดา จึงนำพระอภิธรรมมาสวด ช่วงเวลาสวดพระอภิธรรมในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย จะเป็นช่วงเวลา 19.00-20.00 น. เป็นช่วงเวลาที่ผู้คนเข้าร่วมงานศพได้มีโอกาสฟังธรรมหลังจากเสร็จภารกิจในการทำงาน โดยพิธีสวดประกอบไปด้วย พระสงฆ์ 4 รูป ซึ่งหมายถึง ธาตุ 4 ธาตุ เพราะคนมี 4 ธาตุ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ โดยพิธีสวดพระอภิธรรมจะเริ่มจากพิธีกรจะถามถึงเจ้าภาพ และเจ้าภาพร่วม ในพิธีการสวดพระอภิธรรมในแต่ละคืน ส่วนเจ้าภาพงานศพจะเป็นเจ้าภาพหลัก เพื่อเชิญเจ้าภาพจตุรูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย และจุดเทียนหน้าตู้พระอภิธรรมโดยอาจจะเป็นเจ้าภาพร่วมเป็นผู้จุดเทียน ส่วนหน้าโลงศพจะเป็นลูกหลาน เพื่อเป็นตัวแทนจตุรูปหน้าโลงศพ เป็นธรรมเนียมเพื่อบอกให้ทราบถึง การเข้าสู่พิธีกรรมทางศาสนาให้ผู้ตายได้ฟังธรรม หลังจากจตุรูป เทียน เป็นที่เรียบร้อยแล้ว พิธีกรจะทำหน้าที่กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อาราธนาศีลห้า เพื่อผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีจะได้มีความบริสุทธิ์หรือเป็นมนุษย์ เมื่อรับศีลเสร็จ พระสงฆ์จะเป็นผู้สาธยายธรรมเพื่อสวดพระอภิธรรม และจะมีการเทศน์แต่เป็นที่นิยมเทศน์ 1 กัณฑ์ ในคืนสุดท้ายของการจัดงานศพ ในส่วนของการเทศน์ในงานศพนั้นเพื่อเป็นการขยายธรรมะ ให้ผู้ ที่มาเข้าร่วมพิธีนั้นได้ทั้งบุญและกุศล ได้บุญ คือ เกิดจากการฟังธรรมะและความสบายใจ เย็นใจ และความสงบใจ ได้กุศล คือ การได้ปัญญาทำให้เกิดความเข้าใจสำหรับผู้เข้าร่วมงานศพว่าได้ข้อคิด ได้ปริศนาธรรมอะไรบ้าง เพื่อจะได้ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต มีสติ ได้หลักธรรมกลับไปจะได้เป็นผู้ที่ปัญญา (ไพรัตน์ บุญมาตุ่น.2563 : สัมภาษณ์)

เมื่อเสร็จจากการเทศน์แล้ว จะมีการถวายทานทำบุญ ปัจจุบันนิยมถวายเป็นจตุปัจจัย เรียกว่า กปียกัณฑ์ ถือว่าเป็นสิ่งที่สะดวกสำหรับพระสงฆ์ในการนำไปใช้ เมื่อถวายจตุปัจจัยเสร็จแล้วสุดท้ายคือ การกรวดน้ำ เพื่อระลึกถึงผู้ตาย โดยมีความเชื่อว่าการกรวดน้ำเป็นการเสริมบุญให้ผู้ตายไปสู่สุคติ แต่กระนั้นในทางพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับการทำบุญไว้ก่อนตายของผู้ตาย ซึ่งหมายถึงผู้ใดทำบุญย่อมได้กับตัวเอง จากนั้นกล่าวคำแผ่เมตตาและลาพระ เป็นอันเสร็จพิธีของการสวดพระอภิธรรม ในแต่ละคืนของการทำพิธีบำเพ็ญกุศลจะต้องมีเจ้าภาพและเจ้าภาพร่วม ซึ่งจะเป็นบุคคลทางการเมืองท้องถิ่น หรือตัวแทนหน่วยงานของผู้ตายหรือญาติผู้ตายหรือเพื่อนพ้อง เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตายโดยการสวดหนึ่งคืนอาจจะมีเจ้าภาพหลายๆ รายมารวมกัน เพื่อเป็นการประหยัดเวลา และทำให้งานดูคึกคักเนื่องจากมีผู้เข้าร่วมงานศพในจำนวนมาก

พิธีฌาปนกิจศพ พิธีจะเริ่มต้นในช่วงเวลา 12.00 น. เพื่อถวายเพลหรือ ภัตตาหารแก่พระสงฆ์ เมื่อถึงเวลา 13.00 น. นิมนต์พระสงฆ์มาสวด เรียกว่า สวดมาติกาบังสุกุล พิธีกร จะเป็นผู้นำดำเนินรายการ พิธีการจะเริ่มด้วยการเชิญประธาน หรือตัวแทนญาติในการจุดธูป เทียน บูชา พระ และเชิญจุดธูปหน้าโลงศพ หลังจากนั้นกล่าวคำบูชาพระ อาราธนาศีล อาราธนาธรรม พระสงฆ์ สวดมาติกาบังสุกุล ถวายจตุปัจจัย กรวดน้ำ แล้วลาพระเป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นจะเป็นพิธีการประชุมเพลิงหรือการวางดอกไม้จันทน์บนเมรุ จากนั้นจึงทำพิธีทอดผ้าบังสุกุล พิธีกรจะทำหน้าที่อ่านรายนามผู้แทนทอดผ้าบังสุกุล จนถึงคนก่อนสุดท้าย ก็จะทำให้ญาติหรือตัวแทนในการอ่านประวัติผู้วายชนม์ เมื่ออ่านจบพิธีกรจะให้ผู้ที่เข้าร่วมงานศพ ร่วมไว้อาลัย โดยการยืนสงบนิ่ง 1 นาที และทำการเชิญประธานเพื่อทอดผ้าไตรบังสุกุลผืนสุดท้าย พระสงฆ์จะวางดอกไม้จันทน์เป็นลำดับแรก ตามด้วยคณะแขกผู้มาร่วมพิธี และญาติวางดอกไม้จันทน์จนหมด และทำพิธีขอขมาศพว่าด้วยการประมาทพลาดพลั้งทั้งด้วยกาย วาจา หรือใจ ก็ขอให้โศกกรรมแก่ผู้ตาย เมื่อเสร็จแล้วทำพิธีเผาศพ โดยเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ หน้าที่ของสัปเหร่อนั้นนอกจากจะทำหน้าที่เผาศพแล้ว ถ้าในกรณีที่ผู้ตายมีคู่ครอง คู่สมรส จะทำพิธีการหย่าหน้าโลงให้ กรณีผู้เสียชีวิตจากกัน โดยนำหมากคำเดียวมาตัดที่โลงศพก่อนการเผาศพ ตัดเพื่อให้หย่าขาดจากกัน ต่างคนต่างอยู่ คนตายก็อยู่ในส่วนของคนตาย คนเป็นก็อยู่ในส่วนของคนเป็น คือ โลกมนุษย์ในปัจจุบัน ส่วนของความเชื่อวันห้ามนั้น ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยไม่นิยมในการเผาวันอังคาร เชื่อว่าเป็นวันแข็ง (จำเนียร บุตรโคตร.2563 : สัมภาษณ์)

การแปรรูปหรือพิธีดับธาตุ ทำพิธีหลังจากการเผาในวันรุ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นในช่วงเวลา 7.00 น. ในพิธีจะประกอบไปด้วยพระสงฆ์ 4 รูป และสัปเหร่อ สัปเหร่อจะทำหน้าที่นำอัฐิออกมาจากเตาเผา และนำมาเทลงใส่ผ้าดิบขาว เพื่อรวบรวมอัฐิและจัดแต่งเป็นรูปคนนอน โดยให้ศีรษะหันไปทางทิศตะวันออก หลังจากนั้นให้ลูกหลานนำน้ำอบประพรมลงบนอัฐิ และนำธูป เทียนมาปักที่อัฐิเพื่อทำพิธี จากนั้นพระสงฆ์ 4 รูป ประกอบพิธีบังสุกุลเป็นกับกองเถ้ากระดูก 3 จบ จากนั้นเปลี่ยนทิศลาดสำหรับรองกระดูก โดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก และกล่าวพิธีบังสุกุลตาย รอบกองเถ้ากระดูกอีก 3 จบ เสร็จแล้วทางเจ้าภาพสามารถเก็บเถ้ากระดูกใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำไปประกอบพิธีทำบุญตักบาตร เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ตายต่อไป พระสงฆ์จะเป็นผู้ทำพิธีทางศาสนาในการสวดบังสุกุลเป็น และตาย จึงสามารถนำอัฐิเก็บลงใส่โกศที่เตรียมไว้ และนำไปบรรจุลงในธาตุ ส่วน อัฐิที่เหลือจากจากเก็บใส่โกศ เจ้าภาพจะนำไปฝังใต้ต้นไม้ใหญ่ภายในวัด (ไพรัตน์ บุญมาตุ่น.2563 : สัมภาษณ์)

การให้คุณค่าและความหมายกับเวลา จะเห็นได้ว่าเวลาเข้ามาให้ความหมายและคุณค่า พิธีกรรม เป็นสิ่งที่เกิดคู่กันในการประกอบพิธีกรรมในปัจจุบัน เพื่อกำหนดเวลา ให้งานศพมีความเป็นระเบียบแบบแผน และสะดวกรวดเร็วแก่ผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพและเจ้าภาพ

4.2.1.2 การให้ความหมายและคุณค่ากับวัตถุ

การจัดงานศพในปัจจุบันประกอบไปด้วยวัตถุเพื่อเติมแต่งงานศพให้ครบถ้วนสมบูรณ์ สวยงาม และสมเกียรติผู้ตายหรือเจ้าภาพงานศพวัตถุที่เข้ามาเพื่อเป็นสิ่งประกอบของงานศพคือ ดอกไม้ การจัดดอกไม้บริเวณหน้าโลงศพ ถือว่าเป็นหน้าเป็นตาให้กับงานศพ เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ของเจ้าภาพงานศพ เพราะสิ่งแรกที่ผู้เข้าร่วมงานศพต้องมาเคารพศพ และพบเจอจะเป็นบริเวณแรกคือหน้าโลงศพ ปัจจุบันพบเห็นได้ว่าการจัดดอกไม้เป็นเครื่องประดับหลักของงานศพ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของหน้าโลงศพ และวันฌาปนกิจศพ จะมีดอกไม้ประดับบริเวณเมรุเผาศพเพื่อแสดงให้เห็นถึงการส่งผู้ตายไปสู่สวรรค์ในช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิต อีกทั้งการจัดดอกไม้ยังบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมของผู้ตายหรือเจ้าภาพงานศพ งานศพของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จะพบว่า บริเวณศาลาและเมรุจะมีการตกแต่งดอกไม้ทั่วทั้งงานจนกระทั่งวันสุดท้าย

โดยในอดีตการวางพวงหรีดหมายถึงการไว้อาลัยและระลึกถึง หรือไว้อาลัยให้กับผู้ตาย โดยมีความเชื่อว่า พวงหรีดจะนำวิญญาณของคนตายไป การให้พวงหรีดก็ถือเป็น การแสดงความเคารพต่อผู้ตายด้วย ปัจจุบันพวงหรีดหมายถึง ตัวแทนผู้เข้าร่วมงานศพที่ใช้แสดง ความเคารพ และอาลัยในกรณีผู้ที่ไม่สามารถมาเข้าร่วมงานศพตามวันเวลาที่กำหนดจัดงานศพ พวงหรีดเป็นอีกเครื่องประดับหนึ่ง ที่เป็นส่วนสำคัญในงานศพ ในการเป็นตัวแทนของบุคคล หรือ หน่วยงาน องค์กร ต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตายหรือญาติผู้ตาย เพื่อเป็นการให้เกียรติในกรณีที่ไม่ได้เข้าร่วมงานศพ ในวันและเวลาที่จัดงาน อีกทั้งพวงหรีดบ่งบอกถึงการแสดงความไว้อาลัยให้แก่ผู้ตาย และสถานภาพของผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ โดยการนำป้ายชื่อแนบติดกับพวงหรีดเพื่อบ่งบอกถึง สถาบัน หน่วยงาน องค์กร และบุคคลสำคัญทางการเมือง เช่น พวงหรีดของนักการเมืองท้องถิ่น ที่มีการส่งร้านดอกไม้ เพื่อจัดส่งให้กับงานศพในเขตการปกครองของตน เป็นการแสดงถึงฐานเสียงและให้ความสำคัญกับประชาชน อีกนัยยะหนึ่งเป็นการส่งผลทางการเมืองของผู้ที่มอบพวงหรีดให้กับเจ้าภาพ หรือพวงหรีดของบุคคลสำคัญระดับจังหวัดเพื่อแสดงให้เห็นถึงงานศพที่จัดเป็นงานศพที่มีเกียรติ หรือ เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในอำเภอโกสุมพิสัย

การจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยเป็นการให้คุณค่าและความหมายขององค์ประกอบในงานศพ จะเริ่มต้นตั้งแต่วันรดน้ำศพ จนถึงวันฌาปนกิจมีการนำดอกไม้มาประดับเมรุเป็นการให้เกียรติแก่ผู้วายชนม์ และบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมของผู้ตายหรือเจ้าภาพงานศพแล้วแต่มีความตั้งใจให้งานศพที่เกิดขึ้นอย่างสมเกียรติมากที่สุดแก่ผู้ตายในช่วงระยะเวลาสุดท้ายของชีวิต

4.3 การจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ในรูปแบบวัฒนธรรมทุนนิยมและ ธุรกิจการจัดงานศพ

เมื่อไปร่วมในงานศพเราจะพบกับความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นตรงหน้ากับการเข้าร่วมงานศพเพื่อแสดงความเสียใจและให้กำลังใจกับเจ้าภาพงานศพ ถึงผู้วายชนม์ที่จากไปโดยทิ้งคุณงามความดีที่สะสมมาไว้เบื้องหลัง เพื่อให้คนที่อยู่เบื้องหลังได้ระลึกถึงแม้ร่างกายจะสูญสลาย ภาพที่เห็นคือบรรยากาศงานศพที่เตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ที่มีการจัดอยู่อย่างเพียบพร้อมอยู่หน้าโลงศพ โลงศพที่มีสีสันทันพร้อมไฟประดับ เพื่อต้อนรับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ ในการไหว้เคารพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย อีกทั้งบริเวณงานศพยังมีอาหารเตรียมพร้อมรับรองผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพเพื่อเป็นการขอบคุณผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ และในวันสุดท้ายของการจัดงานศพคือวันฌาปนกิจ จะมีพิธีกรคอยบอกกล่าวถึงพิธีกรรมสุดท้ายของชีวิต โดยจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ เพื่อสวดส่งท้ายให้กับผู้ตาย และเทศนาสั่งสอนคติธรรม เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้กับผู้ที่มาร่วมงานศพ ในการใช้ชีวิตที่ไม่ประมาท ดำรงชีวิตอยู่บนความมีสติตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ทุกคน พิธีกรจะนำทุกคนสู่พิธีการต่อไปคือการนำโลงศพไปไว้ที่หน้าเมรุ ให้ครอบครัวและญาติได้ส่งศพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายรวมถึงผู้คนที่มาร่วมงานศพได้ไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้ายโดยการวางดอกไม้จันทน์หน้าศพ หลังจากเสร็จพิธีผู้คนที่มาร่วมงานศพจะได้รับของที่ระลึกงานศพ เพื่อแสดงความขอบคุณที่มาร่วมไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้ายของช่วงชีวิตผู้ตาย จากที่กล่าวมาพบเห็นได้ว่าทุกขั้นตอนพิธีกรรม มีการเตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดีเพื่อต้อนรับแขกที่เข้ามาร่วมงาน ขั้นตอนระหว่างการจัดงานนั้นเป็นไปอย่างรวดเร็ว สะดวกสบายถูกต้องตามพิธีกรรมและถูกใจเจ้าภาพหรือตามคำสั่งเสียของผู้ตาย

ในระยะเวลาอันสั้นเพียงไม่กี่วันของการจัดประเพณีงานศพ การที่จะจัดงานศพแบบเพียบพร้อมทุกอย่างได้นั้นถ้าหากย้อนไปในอดีตต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือ สละสิ่งของ เงินทอง สละแรงกาย แรงใจ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แต่ทว่าในสภาพปัจจุบันการ จัดงานศพให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเกิดจากธุรกิจร้านค้าที่ให้บริการและคอยอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเริ่มเกิดขึ้นในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย เมื่อ พ.ศ. 2554 ที่เริ่มมีร้านค้าและการบริการต่างๆ หยอยเข้ามาให้บริการแก่งานศพ ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการทำมาหากินของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียง นับได้ว่าเป็นภาพที่สะท้อนถึงการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 การประกอบสร้างพื้นที่ทางกายภาพให้เป็นธุรกิจ

การจัดประเพณีงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย เริ่มต้นขึ้นเมื่อมีการสร้างเมรุเผาศพและการสร้างศาลาพักศพขึ้นมา จึงทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยได้ทยอยเข้ามาจัดงานศพภายในวัด ในอดีตวัดเป็นเพียงสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมงานศพ รวมถึงพิธีกรรมทางศาสนาอื่นๆ เมื่อมีการสร้างเมรุและศาลาพักศพ จึงทำให้ผู้คนเข้ามาจัดงานศพที่วัด

4.3.1.1 การทำให้ศาลาที่ตั้งงานศพกลายเป็นสินค้า

ศาลาในอดีตเป็นเพียงที่พักพิงสำหรับจัดตั้งงานศพโดยเจ้าภาพจะดูแลตัวเอง จัดการงานศพด้วยตนเองทางวัดเพียงแค่มียุ้งที่เพื่อก่อตั้งงานศพ แต่ในปัจจุบันทางวัดได้มีการอำนวยความสะดวกในเรื่องของการจัดงานศพ การเผาศพ สถานที่รวมไปถึงอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการงานศพ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพงานศพ (ชน ดรศรีโยเพชร.2563 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 13 ศาลาที่ตั้งบำเพ็ญกุศลวัดสังข์ทองวนาราม

การติดต่อนำศพมาจัดตั้งบำเพ็ญกุศลภายในวัดนั้นทางวัดจะมีระเบียบการ ติดต่อนำศพมาให้แก่เจ้าภาพเพื่อเตรียมตัวและเตรียมงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้ การที่เจ้าภาพจะนำศพมาบำเพ็ญกุศลนั้นให้นำใบมรณบัตร มาแสดงแก่เจ้าอาวาสหรือผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส เพื่อติดต่อขอใช้ศาลาพักศพและเมรุ ในส่วนของสถานที่ทางวัดได้มีการจัดเตรียมและทำความสะอาด ศาลาตั้งศพ เมรุเผาศพ โดยค่าใช้จ่ายจะขึ้นอยู่กับกำลังศรัทธาของเจ้าภาพงานศพบริจาคเพื่อบำรุงเมรุและศาลา โดยรวมไปถึงค่าใช้จ่ายทั้งน้ำและไฟ ที่ใช้ในการงานศพ ส่วนค่าสัปเหร่อ น้ำมันเชื้อเพลิงและถ่าน เจ้าภาพจะต้องจัดหาและตกลงกับสัปเหร่อเอง (บุญเลิศ ดวงสุริยเนตร.2563 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 14 เมรุวัดสังข์ทองวนาราม

วัดเป็นอีกหนึ่งช่องทางสำหรับการให้บริการแก่ผู้จัด งานศพ โดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมสถานที่ไม่ว่าจะเป็นศาลาตั้งศพ โต๊ะ เก้าอี้สำหรับนั่งไหว้พระในศาลา อุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นแก่งานศพ ไม่ว่าจะเป็น โลงเย็น ผ้าไตรจีวร ผ้าบังสุกุล ตลอดจนทั้งคอยชี้แนะแนวทางในเรื่องของพิธีกรรม การเตรียมอุปกรณ์ และคำแนะนำหรือคอยประสานงานร้านค้าที่ให้บริการแก่เจ้าภาพจนถึงวันสุดท้ายของการจัด ประเพณีงานศพ ถือว่าในปัจจุบันสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นในการจัดงานศพ อีกทั้งยังพ่วงหรือแถมค่าใช้จ่ายสำหรับงานศพเพื่อแลกกับความสะดวกสบายและประโยชน์ ที่ได้รับทั้งที่เป็นในรูปแบบของการ บริจาคตามแรงศรัทธา หรือการกำหนดค่าใช้จ่ายในส่วนต่างๆ ที่จำเป็นต้องจ่ายให้กับวัด จะเห็นได้ว่า วัดมีการพัฒนาการให้บริการแก่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นในด้านของสถานที่ มีการสร้างศาลาเพื่อรองรับงานศพ สร้างห้องน้ำเพื่อบริการประชาชน ส่วนหนึ่งที่ทำให้วัดมีการพัฒนาและมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ก็มาจากการบริจาคของเจ้าภาพที่ต้องการอุทิศบุญกุศลให้กับผู้ตายด้วยการบริจาค เช่น การต่อเติมศาลา การปรับปรุงห้องน้ำ การมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆก็มาจากการบริจาคจากงานศพทั้งสิ้น

4.3.1.2. การทำพื้นที่อภัยทานให้เป็นพื้นที่ธุรกิจ

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันวัดถือเป็นสถานที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย วัดจึงมีความเหมาะสมสำหรับจัดงานศพ ปัจจุบันเมื่อมีคนเสียชีวิตจึงมักนิยมจัดงานศพที่วัด ในปัจจุบันส่วนของทางวัด พระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ในส่วนของสถานที่และเจ้าหน้าที่พิธีกรรม ซึ่งได้แก่ พิธีกร และสัปเหร่อมีการชี้แนะแนวทางในการประกอบพิธีกรรมทางด้าน ศาสนา เพื่อให้เจ้าภาพได้เข้าใจถึงขั้นตอนพิธีกรรม และอำนวยความสะดวกสบายแก่

เจ้าภาพที่เข้ามาจัดงานศพภายในวัดเพื่อจัดงานศพให้สำเร็จดังความตั้งใจของพุทธศาสนิกชน ในส่วนของด้านพิธีกรรมในแต่ละวัดจะมีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในด้านพิธีกรรมคือ พระสงฆ์ พิธีกร และสัปเหร่อ ซึ่งเป็นผู้ที่คอยชี้แนะขั้นตอนการจัดงานศพให้กับเจ้าภาพ และอุปกรณ์ที่ต้องเตรียมในการประกอบพิธีกรรมตั้งแต่วันแรกที่จัดงานศพจนถึงวันสุดท้าย อะไรที่ขาดเหลือในงานศพเจ้าภาพสามารถบอกกล่าวหรือแจ้งผู้ประสานงานของวัดได้ นางประกาย สิงห์จันดา เล่าว่าถ้ามีส่วนที่ทางเจ้าภาพงานหาไม่ได้ เช่นว่า ไม่มีที่จะติดต่อแม่ครัว ถ้าเจ้าภาพงานบอกไม่มีให้ช่วยหาให้หน่อย ก็จะติดต่อแม่ครัวให้มาคุยกับเจ้างานเอง ก็จะอำนวยความสะดวก ถ้าจะปรึกษาอะไร ถ้างานนี้ไม่รู้จะเอาร้าน ดอกไม้ที่ไหนดี ก็ช่วยแนะนำร้านดอกไม้ให้ ลองโทรมาร้านนี้นะคุยกับเขาก่อน ให้เข้าใจทั้งสองฝ่ายราคาเท่านี้ เจ้าภาพงานจะรับไหม ที่วัดก็ได้ผู้คุมมัด (ประกาย สิงห์จันดา.2563 : สัมภาษณ์)

บทบาทหน้าที่ของพิธีกร ก่อนการจัดงานศพ พิธีกรเป็นผู้ที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพในเรื่องของการให้คำปรึกษาในการจัดงานศพ อีกทั้งยังให้คำแนะนำเกี่ยวกับ พิธีการการสวดพระอภิธรรมในแต่ละคืน จนกระทั่งถึงวันฌาปนกิจ ปัจจุบันพิธีกรมีบทบาทมากขึ้นในงานศพ พิธีกรถือเป็นส่วนหนึ่งของงานศพ โดยทำหน้าที่เตรียมงานและบอกกล่าวขั้นตอนพิธีกรรมงานศพให้กับเจ้าภาพ มีหน้าที่เตรียมอุปกรณ์สำหรับใช้ในงานศพ เกี่ยวกับพิธีกรรม โดยเตรียมโต๊ะหมู่บูชา ตู้พระอภิธรรม แจกันดอกไม้ รูป เทียน ระหว่างการดำเนินงานศพ ในขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม พิธีกรได้มีการทำหน้าที่ควบคู่ไปกับพระสงฆ์

ภาพประกอบที่ 15 พิธีกรในงานศพ

ในส่วนของพิธีวันฉาปนกิจศพหน้าที่หลักคือพิธีกรและพระผู้ทำพิธีการกำหนดการเผาศพคือตั้งแต่เวลาเที่ยงเป็นต้นไป จะเริ่มพิธีประมาณ 13.00 น. – 15.00 น. ในส่วนของขั้นตอนของพิธีกรรมจะมีพิธีกรเป็นผู้ดำเนินการ พระสงฆ์และสามเณรจะสวดมาติกาพร้อมเพรียงที่ศาลาบำเพ็ญกุศล ตัวแทนเจ้าภาพจุดธูป เทียน หน้าโต๊ะหมู่บูชา จากนั้นคณะเจ้าภาพและแขกผู้มีเกียรติ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยตามพิธีกรทำหน้าที่เป็นผู้นำในการกล่าวคำอาราธนาศีล (ขอศีล) และ สมาทานศีล (รับศีล) พระสงฆ์องค์แสดงธรรมจึงเริ่มแสดงพระธรรมเทศนา จากนั้นเป็นพิธีทอดและชักผ้าบังสุกุลทางพิธีกรประกาศเรียนเชิญแขกผู้มีเกียรติได้เป็นตัวแทนในการทอดผ้าบังสุกุล หลังจากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ได้ทำการพิจารณาชักผ้าบังสุกุลลำดับต่อไป มีการอ่านประวัติผู้วายชนม์ให้แขกผู้มีเกียรติมาร่วมงานได้ทราบ ต่อด้วยการยืนไว้อาลัยแก่ผู้ตาย ลำดับถัดไป แยกที่มาร่วมงานเข้าแถววางดอกไม้จันทน์หน้าหีบศพ นิยมนำโดยพระสงฆ์ที่มีอาวุโสแล้วตามด้วยแขก ที่มาในงาน เป็นการแสดงไว้อาลัย ขณะที่เจ้าภาพคอยยืนกล่าวคำขอบคุณและมอบของที่ระลึกแก่แขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานศพ แทนคำขอบคุณ เมื่อเสร็จขั้นตอนของการวางดอกไม้จันทน์หน้าศพแล้วจะมีการหว่านโปรยทานเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้วายชนม์ ขั้นตอนสุดท้ายพิธีกร จะทำหน้าที่กล่าวขอบคุณผู้ที่เข้าร่วมงานศพแทนเจ้าภาพ เพราะเนื่องจากเจ้าภาพบางงานศพ พุดไม่เก่ง จึงมอบให้พิธีกรทำหน้าที่ตรงนี้แทนเจ้าภาพหลังจากนั้นพิธีกรจึงส่งมอบหน้าที่ต่อไปให้สัปเหร่อใน การเผาศพ จนถึงวันรุ่งขึ้นที่เก็บอัฐิ

4.3.1.3. การประกอบการด้านมรณาพานิษฐ์

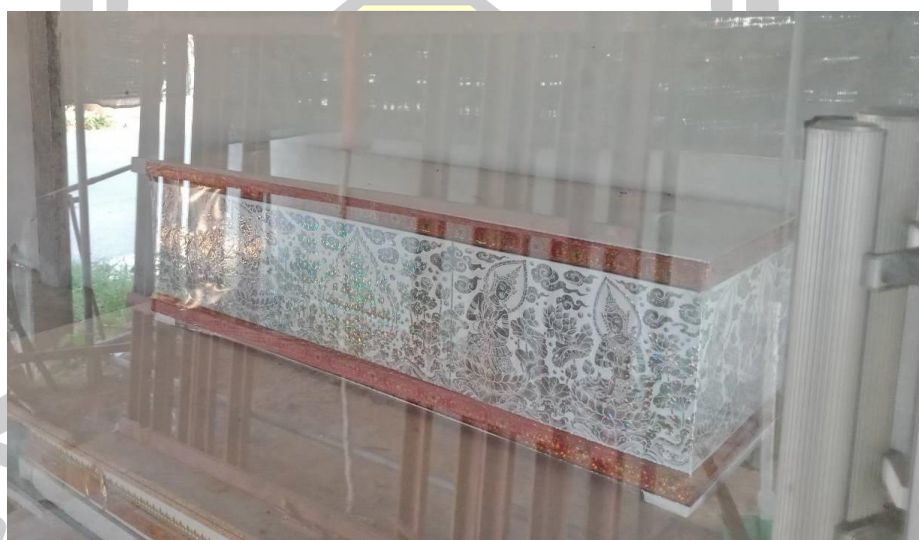
ปัจจุบันมีร้านค้าบริการมากมายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการแก่งานศพ เพราะถือว่างานศพเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเพิ่มรายได้ให้กับร้านค้า ผู้วิจัยพบว่าร้านค้าที่ให้บริการแก่งานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ประกอบไปด้วย ร้านขายโลงศพ ร้านดอกไม้ แม่ครัวรับจ้างทำอาหาร และร้านค้าอื่นๆ โดยมีช่องทางการให้บริการจากการบอกปากต่อปากของเจ้าภาพงานศพของผู้ที่เคยใช้บริการมาก่อน ผลการวิจัยค้นพบว่า ร้านค้าต่างๆ ที่ให้บริการแก่งานศพ มีการให้บริการเป็นแพ็คเกจ หรือการรับจ้างเหมาเฉพาะวันและตลอดช่วงการจัดงานศพ อยู่ที่มีการตกลงของ เจ้าภาพและร้านค้า ตามราคาและผลงานที่เจ้าภาพต้องการ เพราะงานศพเป็นงานที่มีการเตรียมตัวน้อย จึงทำให้เกิดธุรกิจเข้ามาเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการจัดงานศพ ที่พร้อมไปด้วยการบริการอย่างสะดวก รวดเร็ว และถูกต้องตามหลักศาสนา

(1) ร้านขายโลงศพ

ในส่วน of ร้านขายโลงศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยนั้นพบร้านที่ให้บริการ เกี่ยวกับโลงศพนั้นมีเพียงร้านเดียวในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยที่คอยให้บริการรับ ส่ง โลงศพให้กับลูกค้าตลอด 24 ชั่วโมง ทางร้านยังมีบริการส่งโลงศพถึงวัด เพื่อความสะดวกแก่เจ้าภาพ ราคาโลงศพเริ่มต้นราคา

ประมาณ 4,000 - 9,500 บาท แล้วแต่ความสูงหรือความใหญ่ของโรงศพ พร้อมกับลวดลายและสีสันท่างๆ ที่มีทั้งสีเงิน สีทอง สีขาว หรือ 3 สี ให้ลูกค้าได้เลือกและมีอุปกรณ์เสริม คือผ้าดิบและหมอนให้แก่เจ้าภาพ เพื่อเพิ่มความสะดวก และประหยัดเวลาในวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงของศิลปะโรงศพนั้น ได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและค่านิยมของคนไทยในยุคสมัยปัจจุบัน วิธีการทำโลงก็ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยปัจจุบัน โรงศพได้พัฒนามาจนถึงในยุคปัจจุบันที่ต้องแข่งกับเวลา ความสะดวกสบาย และเงินเป็นสิ่งสำคัญ โรงศพก็เช่นเดียวกัน ยังมีลวดลาย สีสันทัน หรือยิ่งใหญ่จะแสดงให้เห็นถึงฐานะของบุคคล หรือครอบครัว

นอกจากนั้นปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตโรงศพ เพื่อให้ง่ายต่อความต้องการของลูกค้า ที่สังเกตได้คือการดัดลวดลายในปัจจุบัน ใช้ลายสกรีนลงบนสติ๊กเกอร์และนำไปติดลงบนตัวโลงนั้นสามารถทำได้รวดเร็วกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก ทำให้ในปัจจุบันโรงศพจึงมีลวดลายที่สวยงามมากขึ้น ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ของคนทำโรงศพ ทำให้โรงศพมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นไปตามลวดลายที่ตกแต่งบนโรงศพ นอกจากนั้นการบริการโรงศพแล้วแต่ความต้องการของลูกค้า ว่าอยากจะได้โรงศพขนาดไหน ทางร้านจะผลิตตั้งไว้ให้ลูกค้า สามารถเลือกได้เลยในเวลาที่ต้องการ ทำให้โรงศพในปัจจุบันตอบสนองลูกค้าได้อย่างชัดเจนตามที่ลูกค้าต้องการ

ภาพประกอบที่ 16 ร้านขายโรงศพในชุมชน

ภาพประกอบที่ 17 โลงเย็นหรือโลงแอร์ภายในร้านขายโลงศพ

(2) การจัดดอกไม้ในงานศพ: การสะท้อนสถานะทางสังคม

การจัดดอกไม้ในงานอวมงคลหรืองานศพหมายถึง การลดความเศร้าโศกเสียใจกับญาติของผู้ตาย ปัจจุบันการจัดดอกไม้ในงานศพเป็นเพียงเพื่อความสวยงาม และบ่งบอกถึงสถานภาพของเจ้าภาพจึงทำให้ดอกไม้ที่จัดขึ้นในงานศพเป็นบริการของร้านดอกไม้ ผู้วิจัยพบว่า นอกจากการจัดดอกไม้หน้าโลงศพแล้วยังมีบริการเสริมคือ การรับออกแบบการจัดวางดอกไม้ให้กับลูกค้ หรือออกแบบให้ตามที่ลูกค้ต้องการ หรือมีรูปแบบมาให้ร้านดอกไม้และราคาที่กำหนดไว้ ร้านค้าจะทำการช่วยออกแบบให้คล้ายคลึงกับที่เจ้าภาพต้องการ โดยอยู่ในงบประมาณที่พอเหมาะ พอควรตามที่ลูกค้กำหนด นอกจากนั้นงานใหญ่ หรืองานข้าราชการชั้นสูง นอกจากจะรับจัดดอกไม้ หน้าโลงศพแล้วยังมีการบริการจัดตกแต่งสถานที่งานศพให้ดูสวยงาม เช่น การตกแต่งศาลาด้วยผ้า การปูพรมหน้าโลงศพ ทำความสะอาดศาลา รวมไปถึงวันสุดท้าย ที่มีการตกแต่งดอกไม้ตั้งแต่หน้างานศพจนกระทั่งถึงบริเวณเมรุเผาศพ ด้วยดอกไม้ ผ้าและของตกแต่งต่างๆ ตามราคาที่เจ้าภาพกำหนดมา นอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบว่า นอกจากร้านดอกไม้ยังมีบริการเหล่านี้ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังค้นพบว่าบางร้านดอกไม้มีบริการจัดงานศพเป็นแพ็คเกจ หรือเหมารวมในส่วนของการจัดดอกไม้ พวงหรีด ดอกไม้จันทน์ ของชำร่วย ทั้งหมดนี้จะรวมอยู่ในแพ็คเกจเดียวโดยมีร้านดอกไม้เป็นผู้ดูแลและติดต่อประสานงานให้ การตกแต่งดอกไม้ในงานศพถือเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบหลักในงานศพ ในปัจจุบันการตกแต่งดอกไม้หน้าโลงศพมีหลากหลายรูปแบบให้เจ้าภาพงานศพหรือลูกค้ได้เลือกสรร หรือออกแบบได้ด้วยตนเอง แบ่งออกเป็น 2 แบบคือ การจัดดอกไม้เฉพาะหน้าโลงศพ และการจัดดอกไม้ประดับเมรุเผาศพ ในส่วนของการจัดดอกไม้เฉพาะหน้าโลงศพเป็นที่นิยมของงานศพทั่วไปราคาสำหรับดอกไม้ ตั้งหน้าโลงศพ ไม่มีจัดประดับเมรุ ราคาอยู่ที่ 3,500-6,000 บาท แต่ถ้าเหมาเป็นงานดอกไม้ทั้งหมด ทั้งประดับหน้าโลงและประดับเมรุด้วย ราคาอยู่ที่ 15,000 -25,000 บาท แล้วแต่ความประสงค์ของเจ้าภาพ อีกทั้งยังพบว่า

นอกจากการจัดตกแต่งดอกไม้หน้าโรงศพแล้ว ยังมีเครื่องประดับตกแต่งเสริมให้กับดอกไม้หน้าโรงศพคือ พุ่มขาว พุ่มดอกบานไม่รู้โรย นกยูง ลายกนก โดยใช้โฟมแกะเป็นลวดลายตามที่กล่าว งานศพให้ ความสำคัญกับการตกแต่งดอกไม้หน้าโรงศพ รวมไปถึงการตกแต่งดอกไม้บริเวณงานศพ พวงหรีด และเมรุเผาศพด้วย การตกแต่งดอกไม้ในงานศพในปัจจุบัน ถือว่าเป็นราคาที่สูงตามระดับความ ต้องการของลูกค้า อีกทั้งทางร้านจัดดอกไม้ยังมีบริการที่ครบวงจร ทั้งดอกไม้หน้าโรงศพ โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะรับแขก การจัดสวนบริเวณงานศพ และบริเวณรอบๆ เมรุเผาศพสำหรับวันสุดท้ายในการฌาปนกิจ ศพ อีกทั้งยังมีการให้บริการดูแลดอกไม้ให้ตลอดการจัดงานศพตามที่ลูกค้าต้องการ (อารีย์ สายนที.2563 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบที่ 18 พวงหรีด

ในส่วนของสถานที่การจัดงานศพทางร้านดอกไม้ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในอีกแง่มุมหนึ่ง นอกจากการจัดดอกไม้หน้าโรงศพแล้ว ยังมีบริการเสริมเพิ่มเติมเข้ามาคือการช่วยออกแบบตกแต่ง สถานที่จัดงานศพ คือศาลาวัดให้มีความสวยงาม เช่น การตกแต่งศาลา เมรุเผาศพด้วยผ้าสีชาวดำ การปูพรมหน้าโรงศพ รวมไปถึงผ้าคลุมเก้าอี้ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงความใส่ใจในการบริการ ความ สะดวกสบายให้กับเจ้าภาพในทุกส่วนของการจัดงานศพ

พูน ปณ จิตโต ชีเว

ภาพประกอบที่ 19 การประดับดอกไม้หน้าโลงศพ

ภาพประกอบที่ 20 การประดับดอกไม้ที่เมรุ

(3) การจัดเลี้ยงอาหารในงานศพ

การจัดเลี้ยงอาหารในงานศพ เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาต้องจัดเลี้ยงทุกวัน เพื่อเป็นการขอบคุณแขกผู้มีเกียรติที่เสียสละเวลาเพื่อมาเข้าร่วมงานศพ ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพที่ต้องจัดอาหารรับรองให้แก่ผู้มาเข้าร่วมงานศพ โดยมีร้านสำหรับบริการอาหารที่เลี้ยงต้อนรับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าแม่ครัว แม่ครัวจะมีหน้าที่รับผิดชอบทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาเข้าร่วมงานในแต่ละคืน ส่วนอาหารเจ้าภาพสามารถเลือกกับข้าวที่จะเสิร์ฟในงานศพได้ตามต้องการ ส่วน

ค่าใช้จ่ายจะคิดเป็นราคาเหมาในแต่ละวัน ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า การจัดงานศพในเขตชุมชนเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อาหารที่นิยมเลี้ยงส่วนใหญ่จะเลี้ยงอาหารแบบธรรมดา คือ แกงหม้อ อาหารอีสานตามที่เจ้าภาพต้องการ ส่วนการมอบอาหารแบบกลับไปรับประทานที่บ้านนั้น ได้เริ่มมาจากการจัดงานศพในช่วงที่สถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 ตามแนวทางของกระทรวงสาธารณสุขที่ห้ามการรับประทานอาหารร่วมกัน การจัดอาหารในงานศพช่วงนั้นจึงเป็นการมอบอาหารให้ผู้มาร่วมงานนำกลับไปรับประทานที่บ้านแทน และเมื่อสถานการณ์โควิดเริ่มคลี่คลาย การมอบอาหารให้แขกที่มาร่วมงานนำกลับไปรับประทานที่บ้านก็ยังคงมีการดำเนินการเช่นนั้นอยู่เนื่องจากสะดวกสำหรับเจ้าภาพ และสามารถมอบให้แขกที่มาร่วมงานได้อย่างทั่วถึงกว่า นอกจากการบริการด้านอาหารที่เลี้ยงต้อนรับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพแล้ว ทางแม่ครัวจะมีผู้ช่วยในการทำอาหาร ประมาณ 5-6 คน ทั้งเป็นผู้ช่วยในการหุงข้าวและล้างจาน ส่วนราคาในการจัดจ้างแม่ครัวและทีมงาน จะคิดราคาเหมารวมต่อวัน ประมาณ 4,500 - 5,000 บาท ต่อวัน

ภาพประกอบที่ 21 แม่ครัวกำลังประกอบอาหารในงานศพ

พูน ปณ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบที่ 22 แม่ครัวกำลังเตรียมอาหารในงานศพ

เจ้าของร้านค้าธุรกิจที่ให้บริการเกี่ยวกับงานศพ ที่เป็นหลักในการจัดงานศพภายในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ทำให้เห็นถึงการให้บริการที่สะดวกสบายแก่งานศพ โดยเริ่มให้บริการตั้งแต่มีการเริ่มเข้ามาของเมรุเผาศพและการสร้างศาลาพักศพที่สะดวกสบาย ทำให้เกิดธุรกิจร้านค้าต่าง ๆ มากมาย เข้ามามีบทบาทกับงานศพจนถึงปัจจุบัน การบริการที่เพียบพร้อมสะดวกสบายให้กับเจ้าภาพ

จากผลการศึกษาข้างต้นพบว่า มีธุรกิจที่เข้ามาให้บริการเกี่ยวกับงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย เนื่องจากการจัดงานศพนั้นมีขั้นตอนพิธีกรรมที่มีความละเอียดอ่อน ธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพจึงยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเจ้าภาพผู้จัดงาน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระในการจัดงานที่ถูกต้องตามประเพณีงานศพ โดยธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพนั้นเริ่มจากการขอช่วยจนกลายมาเป็นการทำธุรกิจเต็มตัว โดยมีช่องทางในการให้บริการจากคนรู้จัก การบอกปากต่อปาก และการโฆษณาตามออนไลน์ อีกทั้งยังมีการให้บริการแบบแพ็คเกจ การจ้างเหมาเฉพาะวัน หรือตลอดการจัดงานศพ ขึ้นอยู่กับการตกลงกับเจ้าภาพและธุรกิจที่เกี่ยวกับการจัดงานศพ คุณภาพของงานศพจะขึ้นอยู่กับราคาที่เจ้าภาพจ่ายการจัดประเพณีงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นว่าการจัดประเพณีงานศพนั้นล้วนใช้เงินตราเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน เพื่อความสะดวกสบาย รวดเร็ว เพราะงานศพนั้นเป็นงานที่มีเวลาเตรียมตัวน้อยที่สุดในการจัดงาน เพื่อให้งานศพออกมาสมบูรณ์ที่สุด จึงมีองค์ประกอบเหล่านี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่เคยให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำอย่างถูกต้องตามหลักศาสนา ช่วยแบ่งเบาภาระให้แก่เจ้าภาพ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เข้ามาในช่วงของการสร้างเมรุเผาศพ และการสร้างศาลาพักศพที่สะดวกสบาย ปลอดภัยมากขึ้น จึงทำให้ผู้คนทยอยเข้ามาจัดงานศพในวัดสังข์ทองวนารามและวัดกลางโกสุม เมื่อมีการจัดงานศพมากขึ้นทางวัดย่อมมีการพัฒนาวัด เพื่อรองรับการจัดงานศพให้แก่ญาติโยม โดยมีการจัดระบบระเบียบ ในส่วนของวัดเพื่อรองรับและอำนวยความสะดวก

สะดวกให้กับเจ้าภาพในด้านของสถานที่ อุปกรณ์ และผู้ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนพิธีกรรมในการจัดงานศพ ส่วนของธุรกิจที่เข้ามามีบทบาทในการจัดงานศพ แรกเริ่มจากการไว้วางใจให้รับผิดชอบช่วยเหลือในส่วนที่ตนถนัดในการช่วยงานศพ ระยะเวลาต่อมาได้ผันตัวหันมาทำเป็นอาชีพหลัก จึงทำให้เกิดธุรกิจที่ให้บริการเกี่ยวกับงานศพ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานศพ โดยแบ่งเป็นธุรกิจหลักที่พบในงานศพในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย คือ ร้านโลงศพ ร้านดอกไม้ และร้านอาหาร โดยมีการกำหนดราคาที่เหมาะสม และคุณภาพสินค้าตามอัตราราคาที่เจ้าภาพสามารถมีกำลังจ่าย พร้อมทั้งบริการตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อให้การจัดงานศพมีคุณค่าเหมาะสม ตามสถานภาพของเจ้าภาพหรือผู้ตายมากที่สุด

ขั้นตอนการจัดประเพณีงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย เริ่มจากเจ้าภาพ เข้ามาติดต่อทางวัดเพื่อจัดตั้งงานศพ ทางวัดจะมีระเบียบ ในการจัดงานศพภายในวัดให้กับเจ้าภาพทราบโดยรวมพร้อมทั้งให้คำแนะนำแก่เจ้าภาพในเรื่องของอุปกรณ์ที่เจ้าภาพ ต้องเตรียมพิธีกรรมในแต่ละวันต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง โดยทางวัดจะมีเจ้าหน้าที่ดูแลเรื่อง การจัดงานศพภายในวัด คือ พระสงฆ์ พิธีกร และสัปเหร่อ เป็นทั้งเจ้าหน้าที่ดูแลงานศพและการประกอบพิธีกรรม เมื่อเจ้าภาพติดต่อทางวัดเสร็จเรียบร้อย พิธีแรกคือพิธีรดน้ำศพทางวัด จะกำหนดเวลาในการรดน้ำศพ เจ้าภาพต้องเตรียมโลงศพ โดยติดต่อร้านโลงศพเพื่อนำผู้ตายใส่โลงศพ และติดต่อร้านดอกไม้ในการจัดดอกไม้เพื่อทำพิธีรดน้ำศพ รวมไปถึงการจัดดอกไม้หน้าโลงศพ หน้าเมรุเผาศพในวันฌาปนกิจ และตกแต่งศาลาให้ดูสะอาดสวยงาม ในส่วนของอาหารที่ใช้รับรองผู้ที่เข้า ร่วมงาน เจ้าภาพจะต้องติดต่อร้านบริการสำหรับอาหาร หรือแม่ครัวในการทำอาหารในงานศพ ส่วนของแม่ครัวจะมีทีมงานในการทำอาหาร หุงข้าวและล้างจาน เพื่อรองรับผู้ที่มาร่วมงานอย่างเพียงพอ จะเห็นได้ว่าการจัดงานศพในปัจจุบันของของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยล้วนประกอบไปด้วยสิ่งที่อำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของวัดที่มีการบริการทั้งด้านสถานที่ และการประกอบพิธีกรรมที่คอยอำนวยความสะดวกและคำแนะนำให้กับเจ้าภาพ อีกทั้งยังมีส่วนของธุรกิจที่เข้ามาอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพคือ ร้านโลงศพ ร้านดอกไม้ และร้านบริการด้านอาหาร ที่มีการบริการให้กับเจ้าภาพ ตามที่เจ้าภาพต้องการ ในการจัดงานศพทางธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพจะจัดสรรให้ตามที่เจ้าภาพต้องการตามราคาที่เหมาะสมเพื่อให้งานศพงานสุดท้ายของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วสมบูรณ์และสมเกียรติมากที่สุด

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องวิจัยเรื่องพลวัตวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตทางวัฒนธรรมการจัดงานศพและกระบวนการกลายเป็นธุรกิจการจัดงานศพของชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารงานวิจัย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในลักษณะการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ กับผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการ เข้าร่วมงานศพ และผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนในงานศพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุป นำเสนอด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ สามารถสรุปผลการศึกษาได้เป็นประเด็นดังต่อไปนี้

5.1.1 พลวัตทางวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

5.1.1.1 การจัดงานศพในอดีตของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

การประกอบพิธีกรรมงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีการประกอบพิธีกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพิธีศพของชาวอีสานทั่วไป กล่าวคือ เมื่อมีคนตาย ถ้าตายด้วยอาการป่วยให้เฝ้ารักษาโรคทิ้งให้หมดเพราะเชื่อว่าเป็นของถูกผีทับ เมื่อผู้ป่วยสิ้นใจแล้วมีการอาบน้ำศพ เป็นขั้นตอนการทำพิธีกรรมเป็นอันดับแรก ญาติๆ ก็จะพากันต้มน้ำให้ร้อน นำมะกรูดหรือใบส้มป่อยใส่ลงไปพอน้ำเดือดยกลงผสมด้วยน้ำเย็นพออุ่นและเตรียมน้ำอบน้ำหอมไว้ เหตุที่ใช้ใบมะกรูดหรือใบส้มป่อยต้มน้ำนั้นเป็นการชำระล้างศพให้สะอาดบริสุทธิ์ปราศจากมลทินเพื่อการไปเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี อีกทั้งการอาบน้ำศพยังเป็นการให้ลูกหลานหรือญาติมิตรของผู้ที่เสียชีวิตได้ทำการขอขมาลาโทษในสิ่งที่ได้ล่วงเกินกันไปเมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ แล้วนุ่งผ้าให้ศพ ผ้าที่ใช้นุ่งให้ศพนั้นใช้เสื้อผ้าที่ผู้ตายชอบใส่มากที่สุดหรือชุดที่ใส่ไปอาบุญในเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ให้ใส่เอาด้านที่มีตะเข็บกลับด้านออกมา ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยเชื่อว่าเมื่อคนตายแล้วต้องไปอยู่เมืองผี มีความเป็นอยู่เหมือนโลกมนุษย์ ญาติพี่น้องกลัวว่าผู้ตายจะอดอยากจึงเอาเงินใส่ปากให้ เพื่อนำไปใช้จ่ายในเมืองผีเป็นค่าจ้างค่ารถ เอาไว้ซื้อที่ซื้อทาง แล้วทำการจัดดอกไม้หนึ่งดอก รูปหนึ่งดอก เทียนหนึ่งเล่ม ใส่ในกรวยใบตองนำไปใส่มือศพให้พรมมือถือไว้เพื่อไปไหว้พระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ เพื่อนบ้านก็จะมาช่วยกันทำโลง หากผู้ตายเป็นบิดา มารดาผู้เป็นเจ้าบ้านเจ้าเรือนให้หรือเอาพื้นกระดานบ้าน 2 แผ่น หรือฝาบ้านก็ได้ เหตุที่เอากระดานพื้นบ้านก็เพราะถือว่าการทำโลงเป็นเจ้าของบ้านเป็นสมบัติที่ได้ก่อสร้างสั่งสมมาจึงให้นำติดตัวไป เมื่อทำโลงเสร็จแล้วให้ทำพิธี

เบิกโรงหรือเช่นโรงซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ทำกับโรงศพก่อนที่จะยกศพใส่โรง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โรงศพว่างจากสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ภูตผีทั้งหลายที่สิ่งสถิตอยู่กับไม้ที่เอามาทำโรงถือว่าเป็นโรงที่มีวิญญาณเป็นเจ้าของแล้ว เมื่อนำศพผู้ตายบรรจุวิญญาณของคนตายจะถูกรบกวนถูกรังแก และไม่ยอมเดินทางไปกับซากศพของตนจะเป็นผีสิ่งสถิตอยู่ในบ้านไม่ไปผุดไปเกิดเสียทีนับว่าเป็นจัญไร จึงให้มีพิธีเช่นสังเวยก่อนนำศพใส่โรงให้นำเสื้อและฟูกปูพื้นโรง โรยปูนขาวทั่วบริเวณฟูกและเสื้อเพื่อเป็นการดูดซึมน้ำเหลืองที่ซึมออกจากร่างศพและป้องกันสัตว์แมลง ช่วยป้องกันกลิ่นเหม็นอับจากศพได้อีก นอกจากนี้ยังนำยาฉุนและใบฝรั่งวางหรือโรยรอบๆ ศพ เพื่อเป็นการป้องกันกลิ่นหรือดับกลิ่นศพที่ตั้งไว้หลายวัน ศพยังไม่ได้บรรจุโรงให้นำศพไปนอนบนเสื้อหรือฟูกหันหัวศพไปทางทิศตะวันตก ถือว่าการนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตกนอนอย่างผี หันไปทางทิศตะวันออกนั้นนอนอย่างคน

การตั้งศพเพื่อบำเพ็ญกุศล ในอดีตนั้นเรียกว่า ให้งูผี ซึ่งเป็นขั้นตอนพิธีกรรมการสวดพระอภิธรรม ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการสวดส่งวิญญาณของคนตายให้ไปสู่สุรวงสวรรค์ โบราณไม่ได้กำหนดให้งานศพเป็นงานของความทุกข์โศก เป็นการไปร่วมงานเพื่อลดทอนความทุกข์และความเศร้าของญาติพี่น้องผู้ตาย จึงมักมีการนำการเล่นต่างๆ มาเป็นสิ่งบันเทิงใจในงานศพเสมอ ทั้งนี้เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ญาติๆ ที่กำลังตกอยู่ในสภาวะทุกข์ หมูญาติพี่น้องก็จะมีการเล่นต่างๆ เพื่ออยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพซึ่งเรียกว่า จันเหียนดี เป็นการละเล่นพื้นบ้าน เช่น หมากอีหมุ่น ปั่นแปะ ชาวบ้านก็จะเล่นด้วยกันอย่างสนุกสนานเพื่อไม่ให้เจ้าภาพเกิดไม่ให้เกิดความกลัวความวังเวง ความทุกข์โศก จึงมีการเล่นจันเหียนดีเพื่ออยู่เป็นเพื่อน

ในวันเผาศพ ทำพิธีขอขมาศพก่อนที่จะหามศพออกจากบ้าน พวกลูกหลานญาติมิตรคนหนุ่มหรือผู้ที่ยังมีกำลังวังชาดื้อยามหามโรงศพลงทางบันไดบ้าน โดยให้ย่ายันไดออกจากที่เดิมและพลิกกลับด้านบันไดแล้วหามศพลงตรงตำแหน่งบันไดเดิมเมื่อหามศพพ้นเรือนให้เทน้ำคว่ำไถ่หมด เหตุเพราะจะทำให้ผีหรือวิญญาณผู้ตายจำบ้านไม่ได้ จะได้ไปที่อื่นไม่มารบกวนลูกหลานผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อเคลื่อนศพไปสู่ป่าช้า จะมีการจุดศพโดยใช้ด้ายสายสิญจน์โยงจำนวนหลายทบขนาดใหญ่เป็นเชือกจูง ถ้าผู้ตายมีลูกชายหลานชายก็บวชเป็นสามเณรจุดศพเรียกว่า บวชหน้าไฟ เพราะเชื่อว่าผู้ตายจะได้เกาะชายผ้าเหลืองลูกหลานที่บวชให้ไปขึ้นสวรรค์ ระหว่างเดินทางมีการหว่านข้าวตอกนำหน้าการจุดศพตลอดระยะทาง เหตุเพราะว่า หว่านข้าวตอกให้ผีลงมาเก็บกิน จะไม่ทำให้ผู้หามหนักมีหม้อไพน้าทาง เป็นการส่องทางให้วิญญาณคนตายไปสวรรค์ มีไม้ข่มเหงต้องใช้ไม้สดและขนาดใหญ่พอที่จะทับโรงศพไว้ได้เพื่อไม่ให้โรงศพเคลื่อนตกจากกองฟอนเวลาเผา เมื่อหามศพไปถึงกองฟอนที่ป่าช้าแล้ว ก็ให้หามเวียนซ้ายรอบกองฟอน 3 รอบ ก่อนจะยกศพขึ้นตั้งกองฟอนจะกระแทกกองฟอนแรงๆ 3 ครั้ง เป็นสัญญาณเตือนผู้ตายว่าที่นี่เป็นบ้านที่อยู่แห่งใหม่ ก่อนจะเผาศพจะมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา คือสวดมาติกา แล้วล้างหน้าศพ คือหุบเอาน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ น้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่ใสสะอาดการล้างก็เพื่อให้ศพสะอาดปราศจากมลทิน ก่อนจะจุดไฟเผาศพ ญาติของผู้ตายจะโยนผ้าที่คลุมศพข้าม

โหลง กลับไปกลับมา 3 ครั้ง โดยโยนข้ามโหลงศพไปมาให้ตกดิน 2 ครั้ง พอโยนครั้งที่จึงมี ผู้คอยรับเอาไว้ แล้วนำเอาไปถวายพระ การโยนผ้านี้ชาวบ้านเชื่อกันว่า ทำให้ผีหลงทาง คือโยนไปโยนมาผีก็ตาลาย เลยหลงทางตามมาเอาผ้าทำให้วิญญาณหาทางกลับบ้านไม่ถูกจะได้ไม่มารบกวนผู้ที่ยังอยู่ ส่วนไฟ สำหรับจุดเผาศพนั้นมีไว้ต่างหากใช้ได้หรือจุดเทียน ห้ามมิให้จุดติดต่อกันโดยเด็ดขาดด้วยถือว่าไฟ ธรรมดาที่ดี ไฟ คือ รากะ โทสะ โมหะ ก็ดี ไฟทั้งนี้ เป็นของร้อนถ้าไปต่อกันเข้าจะลุกลามใหญ่โต ใหม้ บ้านเมืองและทำลายทรัพย์สินอาคารบ้านเรือนให้เสียหายพินาศ ก่อนกลับจากพิธีเผาศพผู้ที่ไป ร่วมงานต้องล้างมือ ล้างหน้าในถังที่ตั้งบริเวณพิธี ประเพณีนี้เป็นการปลดเปลื้องมลทินที่ไปเผาศพ มีความเชื่อว่าได้ล้างสิ่งจัญไรหรืออัปมงคลที่อาจติดตัวมาทำให้สะอาดหมดจด เหลือแต่สิ่งมงคลนั่นเอง วันที่ห้ามเผาศพ วันพระ วันอังคาร วันศุกร์ ถือว่าเป็นวันที่ไม่ควรเผา วันพระเป็นวันที่พระสงฆ์ทำกิจ พระศาสนา ญาติโยมก็พากันไปรักษาศีลฟังธรรม วันอังคารถือว่าเป็นวันแข่งจะทำให้วิญญาณคนตาย มีความดุร้าย ยั่วนเวียนอยู่กับญาติคอยรบกวนอยู่ไม่ไปไหนตามความเชื่อโบราณหลังจากเผาศพได้ 3 วัน เป็นการเก็บอัฐิ บรรดาลูกหลานและญาติมิตรของผู้ตายช่วยกันเกลี่ยเศษกระดูกและขี้เถ้าบริเวณที่ เผาให้เป็นรูปคนนอนหงายหันไปทางทิศตะวันตก สมมุติว่าตาย เสร็จแล้วนิมนต์พระสงฆ์มาบังสุกุล ตาย เสร็จแล้วจึงเกลี่ยรูปนั้นแล้วทำรูปใหม่ขึ้นอีก โดยหันหัวไปทางทิศตะวันออก สมมุติว่า เกิด แล้ว ลูกหลานและญาติพี่น้องช่วยกันโปรยดอกไม้ ประพรมน้ำหอมลงบนร่างกระดูกนั้น แล้วนิมนต์พระสงฆ์ บังสุกุลเป็นอีกครั้งหนึ่งเพื่อส่งดวงวิญญาณไปเกิดใหม่เมื่อเสร็จจากบังสุกุลแล้ว จึงช่วยกันเก็บกระดูก โดยเลือกกระดูกมือ เท้า แขน ขา หน้าอก ศีรษะใส่ห่อผ้าขาวหรือโกฏีทองเหลืองนำไปทำบุญอุทิศอีก ครั้งหนึ่ง ส่วนเถ้าถ่านบริเวณที่เผาศพก็รวบรวมห่อผ้าขาวมัดด้วยด้ายดิบหรือด้ายสายสิญจน์นำไปฝัง ดินไว้บริเวณที่เผาศพโดยให้ด้ายดิบหรือด้ายสายสิญจน์โผล่พ้นพื้นดินเพื่อเป็นเครื่องหมายว่ามีกระดูก คนตายฝังอยู่หากมีพระพุทธรูปผ่านมาท่านจะได้ชักอนิจจาให้ มีการถวายปราสาทผึ้งแด่พระสงฆ์ เชื่อว่า เป็นการสร้างปราสาทหรือที่อยู่ให้แก่ผู้ตายบนสรวงสวรรค์ในอดีตชาวบ้านจะสร้างปราสาทผึ้ง โดยใช้ ไม้ไผ่สานขึ้นรูปลักษณะคล้ายโกฏีเก็บอัฐิ ประดับด้วยกากกล้วยและกระดาศให้สวยงาม นำขี้ผึ้งดีมา แผ่เป็นแผ่นบางๆ ขนาดเท่านิ้วหัวแม่มือนำไปติดเรียงที่ตัวปราสาทให้คล้ายรังผึ้งด้วยไม้กลัดใช้ขี้ผึ้ง หน่อเป็นท่อนเล็กๆ ปีกที่หัวไม้กลัด เมื่อเสร็จพิธีเก็บอัฐิแล้วนำอัฐิไปที่บ้าน นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระ พุทธมนต์แล้วทำพิธีชักบังสุกุลอัฐิ มีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ เลี้ยงญาติมิตรและเก็บอัฐิไว้บูชา หรือทำบุญอีกเมื่อต้องการ

เมื่อ พ.ศ. 2531 ได้มีการสร้างเมรุถาวรขึ้นในวัด พิธีกรรมต่างๆ ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามยุค สมัย การอาบน้ำศพได้ลดความสำคัญลงไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางครอบครัวและฐานะของผู้ตายด้วย ส่วนใหญ่จะทำการฉะพินาศหมู่ญาติใกล้ชิด การนุ่งผ้าให้ศพได้มีการเปลี่ยนแปลงไปคือ ใช้เสื้อผ้าชุดใหม่ มุ่งให้ส่วนใหญ่เป็นชุดขาว โดยนุ่งเหมือนคนปกติไม่มีการกลับ มีการใช้สารฟอร์มาลีนฉีดกันศพเน่าการ มัดตราสังใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกที่ข้อมือแล้วโยงเพื่อให้พระสงฆ์ชักบังสุกุล การทำโหลงและการเบิกโหลงใน

ปัจจุบันถึงแม้จะเป็นโรงที่ใช้บริการจากร้านค้าซึ่งมีสวยงามก็ยังคงทำพิธีเบิกโรง เพราะเป็นสิ่งที่จะต้องมีการเบิกโรงทุกศพ การสวดพระอภิธรรม เปลี่ยนมาเป็นสวดเมื่อมีการตั้งศพเรียบร้อยแล้วจนถึงปัจจุบัน การเล่นงันเฮือนดี จากการละเล่นพื้นบ้าน เล่านิทาน ก็เป็นการเล่นไฟไฮไล หรือบางงานก็ไม่มีกิจกรรมใดๆ ใช้ธูปจตุศพแทนการทำไม้คานหามที่ต้องใช้คนแบก ในขบวนจตุศพก็มีดนตรีบรรเลงประกอบเพิ่มเข้ามา พิธีเผาศพของชุมชนคือก่อนจะเผาศพจะมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เริ่มด้วยให้หัวพระสมათานศีล แสดงพระธรรมเทศนาหน้าศพหรือการเทศน์อันสังคแล้วจึงสวดมาติกาบังสุกุล มีพิธีทอดผ้าบังสุกุล อ่านประวัติ และวางดอกไม้จันทน์ แล้วจึงทำพิธีเผาศพ การกำหนดวันเผาได้เปลี่ยนแปลงเป็นห้ามเผาวันอังคารเท่านั้น

การจัดงานศพในอดีต ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันในหมู่เครือญาติ ในเรื่องของการจัดเตรียมงานศพ อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดงานศพเพื่อรองรับผู้ที่เข้ามาร่วมงานศพเพื่อแสดงความไว้อาลัยจะเป็นไปอย่างเรียบง่าย เพราะต่างคนต่างสรรหาวัตถุดิบ หรืออุปกรณ์มาช่วยงานศพ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น มั่นคง เพราะผู้เข้ามาเข้าร่วมงานศพต่างคบหาสมาคม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเนื่องจากญาติมิตรที่เข้ามาช่วยเหลืองานศพ ยังส่งผลให้เจ้าภาพได้รับความอบอุ่นใจ ไม่ว่าวุ่นใจและโดดเดี่ยว และทำให้เจ้าภาพเกิดความรู้สึกสำนึกบุญคุณที่มีญาติมิตรคอยให้กำลังใจยามทุกข์ เมื่อถึงคราวที่ผู้อื่นประสบเหตุการณ์เช่นเดียวกัน เจ้าภาพต้องตอบแทนด้วยความไม่ตรีจิตในทำนองเดียวกัน

เมรุเผาศพกับการปรับเปลี่ยนเข้าสู่สังคมเมือง แสดงให้เห็นถึงการจัดประเพณีงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ได้ริเริ่มจากการเผาศพแบบเชิงตะกอนหรือที่เรียกกันว่าเมรุเผาศพชั่วคราว โดยใช้ไม้พื้นในการเผาศพ เชิงตะกอนจะจัดตั้งอยู่บริเวณริมกำแพงของวัด งานศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านและนำศพมาเผาที่วัด ต่อมาเมื่อมีการจัดสร้างเมรุและศาลาพักศพ ประกอบกับชุมชนมีการขยายตัวบ้านเรือนมีความแออัดก็เริ่มมีการเปลี่ยนการจัดตั้งงานศพที่บ้านมาเป็นจัดงานศพที่วัด ซึ่งทำให้เจ้าภาพมีความสะดวกสบายและเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสบริโภคนิยมเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของความเป็นเมืองที่มีความเจริญเติบโต จึงส่งผลให้เกิดธุรกิจที่เข้ามาช่วยเหลือความสะดวกสบายในการจัดงานศพเพิ่ม มากขึ้นตามลำดับ

5.1.1.2 การจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

การจัดประเพณีงานศพปัจจุบันภายในวัดสังข์ทองวราราม และวัดกลางโกสุม โดยทั่วไปผู้ที่เข้ามาจัดงานศพเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปจนถึงบุคคลธรรมดา จากการสัมภาษณ์ เจ้าอาวาสของทั้งสองวัดได้บอกกล่าวแก่ผู้วิจัยว่า สถิติการจัดงานศพภายในวัด ประมาณ 6 - 10 ศพต่อเดือน ด้วยเหตุผลที่คนในของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยนิยมจัดตั้งงานศพภายใน 2 วัด เนื่องจากมีการอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพตั้งแต่มาติดต่อขอจัดงานศพภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นในด้านของ

สถานที่ที่สามารถรองรับงานศพของบุคคลสำคัญในอำเภอโกสุมพิสัย อุปกรณ์สำหรับการประกอบพิธีกรรม การบริการ ตั้งแต่เริ่มนำศพมาไว้ที่วัดจนถึงการเก็บอัฐิ จะกำหนดชัดเจนให้กับผู้ที่จัดงานศพได้เข้าใจและทำถูกต้องตามหลักศาสนาตลอดทั้งการปฏิบัติตามกฎของวัด ซึ่งนับว่าแตกต่างจากอดีตที่จัดงานศพที่บ้าน มีการได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และจัดงานศพด้วยตนเอง โดยในสังคมเมืองปัจจุบัน เน้นความสะดวกสบายในการจัดงานศพที่เจ้าภาพใช้เงินซึ่งเป็นตัวกลางในการซื้อบริการจัดงานศพ

การจัดงานศพในปัจจุบันจึงได้ให้ความหมายและคุณค่าในเรื่องของเวลา จะเห็นได้ว่าเวลาเข้ามาให้ความหมายและคุณค่าพิธีกรรม เป็นสิ่งที่เกิดคู่กันในการประกอบพิธีกรรมในปัจจุบันเพื่อกำหนดเวลาให้งานศพมีความเป็นระเบียบแบบแผน และสะดวกรวดเร็วแก่ผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ และเจ้าภาพ และให้ความหมายและคุณค่ากับวัตถุ ในสิ่งที่เป็นองค์ประกอบในงานศพจะเริ่มต้นตั้งแต่วันรดน้ำศพ จนถึงวันฌาปนกิจมีการนำดอกไม้มาประดับเมรุเป็นการให้เกียรติแก่ผู้วายชนม์ และบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมของผู้ตายหรือเจ้าภาพงานศพแล้วแต่มีความตั้งใจให้งานศพที่เกิดขึ้นอย่างสมเกียรติมากที่สุดแก่ผู้ตายในช่วงระยะเวลาสุดท้ายของชีวิต

5.1.2 การจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ในรูปแบบกระบวนการกลายเป็นสินค้า

การจัดงานศพในรูปแบบกระบวนการกลายเป็นสินค้านี้มีการประกอบสร้างพื้นที่ทางกายภาพให้เป็นธุรกิจ ศาลาในอดีตเป็นเพียงที่พักพิงสำหรับจัดตั้งงานศพโดยเจ้าภาพจะดูแลตัวเอง จัดการงานศพด้วยตนเองทางวัดเพียงแค่มียี่เพื่ที่ตั้งงานศพ แต่ในปัจจุบันทางวัดได้มีการอำนวยความสะดวกในเรื่องของการจัดงานศพ การเผาศพ สถานที่รวมถึงอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในงานศพเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพงานศพ วัดมีการพัฒนาการให้บริการแก่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นในด้านของสถานที่ มีการสร้างศาลาเพื่อรองรับงานศพ สร้างห้องน้ำเพื่อบริการประชาชน ส่วนหนึ่งที่ทำให้วัดมีการพัฒนาและมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ก็มาจากการงานศพ กำลังศรัทธาของเจ้าภาพที่ต้องการอุทิศบุญกุศลให้กับผู้ตายด้วยการบริจาค เช่น การต่อเติมศาลา การปรับปรุงห้องน้ำ การมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆก็มาจากการบริจาคจากงานศพทั้งสิ้น

ในส่วนองธุรกิจที่เข้ามาประกอบสร้างงานศพให้เป็นสุขคติพาณิชย์ ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงศิลปะโลงศพนั้นได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและค่านิยมของคนไทยในยุคสมัยปัจจุบัน วิธีการทำโลงก็ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยปัจจุบัน โลงศพได้พัฒนามาจนถึงในยุคปัจจุบันที่ต้องแข่งกับ เวลาความสะดวกสบาย และเงินเป็นสิ่งสำคัญ โลงศพก็เช่นเดียวกัน ยังมีลวดลาย สีส้นหรือยิ่งใหญ่ จะแสดงให้เห็นถึงฐานะของบุคคล หรือครอบครัว นอกจากนั้นได้เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตโลงศพเพื่อให้ง่ายต่อความต้องการของลูกค้า ที่สังเกตได้คือการติดลวดลายในปัจจุบัน ใช้น้ำสกรีนลงบน

สต็อกเกอร์และนำไปติดลงบนตัวโลงนั้นสามารถทำได้รวดเร็วกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก ทำให้ในปัจจุบัน โลงศพจึงมีลวดลายที่สวยงามมากขึ้น ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ของคนทำโลงศพ ทำให้โลงศพ มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นการบริการโลงศพ จะแล้วแต่ความต้องการของลูกค้าว่าอยากจะได้โลง ศพขนาดไหน กี่สี ทางร้านจะผลิตตั้งไว้ให้ลูกค้าสามารถเลือกได้เลยในเวลาที่ต้องการ ทำให้โลงศพ ตอบสนองลูกค้าได้อย่างชัดเจนตามที่ลูกค้าต้องการ

การจัดดอกไม้ในงานศพเป็นการสะท้อนสถานะทางสังคม การจัดดอกไม้ในงานศพถือว่าเป็นหน้าเป็นตาให้กับงานศพ ปัจจุบันการจัดดอกไม้หน้างานศพมีทางเลือกในการจัดแบบกอและแบบ สวน โดยมีการใช้ของตกแต่งเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับงานศพ อีกทั้งยังมีการบริการตกแต่งศาลา และการ จัดดอกไม้หน้าเมรุเผาศพให้ในวันฌาปนกิจ โดยเจ้าภาพตั้งงบประมาณในงานศพทางร้านรับจัดดอกไม้ ในงานศพจะออกแบบให้เจ้าภาพและบริการอย่างรวดเร็วให้ทันพิธีกรรม ยิ่งงานศพดอกไม้เยอะและ จัดดอกไม้ดูดีมีความหรูหราเพื่อบ่งบอกถึงสถานะทางสังคมของเจ้าภาพและผู้ตาย โดยธุรกิจที่เกี่ยวกับ งานศพนั้นเริ่มจากการขอช่วยจนกลายมาเป็นการทำธุรกิจเต็มตัว โดยมีช่องทางในการให้บริการจาก คนรู้จัก การบอกปากต่อปาก และการโฆษณาออนไลน์ อีกทั้งยังมีการให้บริการ การจ้างเหมาเฉพาะ วัน หรือตลอดการจัดงานศพ ขึ้นอยู่กับการตกลงกับเจ้าภาพและธุรกิจที่เกี่ยวกับการจัดงานศพ คุณภาพของงานศพจะขึ้นอยู่กับการที่เจ้าภาพจ่าย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การจัดงานศพในอดีตของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยเป็นประเพณีที่ทำให้ เกิดความสัมพันธ์กันในหมู่เครือญาติ ในเรื่องของการจัดเตรียมงานศพ อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดงานศพ เพื่อรองรับผู้ที่เข้าร่วมงานศพเพื่อแสดงความไว้อาลัยจะเป็นไปอย่างเรียบง่าย เพราะต่างคนต่างสรร หาวัตถุดิบ หรืออุปกรณ์มาช่วยงานศพ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น มั่นคง ซึ่งสอดคล้อง กับ ปราณี วงษ์เทศ (2534 : 7 - 8) ที่ว่าประเพณีไทย เมื่อมีผู้เสียชีวิตในบ้าน ญาติมิตรก็จะเริ่มจัดการ กับผู้เสียชีวิตเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลือกัน โดยไม่ต้องออกปาก นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการมา ช่วยงานศพได้กุศลแรงกว่าช่วยงานบุญด้านอื่นๆ ด้วย การดำเนินพิธีกรรมเกี่ยวกับศพและขั้นตอนการ ปฏิบัติต่างๆ ตามพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อแสดงถึงการดำรงอยู่ทางสถานภาพทางสังคมของมนุษย์ใน แต่ละกลุ่ม ทำให้ความสำคัญของพิธีกรรมศพนั้น ส่งผลต่อมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อให้เห็นถึงการ เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลง และดับสลายเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย และศาสนา สอดคล้องกับ อีระพงษ์ มีไธสง,อภิวัฒน์ โพธิ์सान,พระครูสิริปริยัติโสภิต (2550 : บทนำ) ที่ว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาหลายอย่างในภาคอีสานได้เปลี่ยนแปลงไปมาก อันเนื่องมา จากความไม่เข้าใจในสาระแห่งพิธีกรรมของผู้นำในการทำพิธี กอปรกับคนอีสานมักมีนิสัยชอบ

สนุกสนาน มักรักษาหน้าตาโดยไม่คำนึงถึงฐานะและความเหมาะสม ทำให้การประกอบ พิธีกรรมเกี่ยวกับพุทธศาสนาได้ถูกปฏิบัติโดยเน้นเพียงเปลือกนอกของพิธีกรรมที่เชื้อสืบทอดกันมา จนกลายเป็นเน้นความบันเทิงเป็นพื้นฐาน ส่งผลให้การทำพิธีกรรมมักมีขั้นตอนที่ต้องใช้จ่ายทรัพยากรไปเป็นจำนวนมากอย่างไม่ควรจะเป็น ทำให้เกิดการสิ้นเปลืองทรัพยากรโดยใช่เหตุ เนื่องจากประเพณีการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัยมีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรมส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตกับคนในชุมชนที่ต้องปรับตัวซึ่งสอดคล้องกับสุภาวดี เชื้อพราหมณ์ (2556: 133) ที่บอกว่า เป็นการปรับเปลี่ยนไปตามภาวะปกติตามครรลองของการดำเนินชีวิตของชุมชนให้เกิดวิถีชีวิตและพลังจากอำนาจของมนุษย์ทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เน้นให้เห็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดหรือแรงผลักดัน (force) และวิถี (way) จากแรงผลักดันที่กระทบหรือทิศทางการปรับตัวเพื่อให้อยู่รอด เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากยิ่งขึ้น ทำให้การจัดงานศพไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากคนใกล้ชิดสนิทสนมได้ดังเดิม การจัดงานศพที่บ้านจึงกลายเป็นความยุ่งยากของคนในสังคมสมัยใหม่ สอดคล้องกับปัญญา เลิศสุขประเสริฐ (2548) เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลง การจัดงานศพไม่สามารถพึ่งพาคนใกล้ชิดได้ดังเดิม การหาคนมาช่วยจัดงานศพที่บ้านทำได้ยากขึ้น แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับงานศพความสะดวกสบายและการประหยัดเวลาในการจัดงานศพเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมสมัยใหม่มากกว่า จึงทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของประเพณี งานศพในปัจจุบันที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมเข้ามาในชีวิต เพื่อตอบสนองการใช้ชีวิตของคนสมัยใหม่ คือความสะดวก รวดเร็ว และสามารถเลือกออกแบบรูปแบบประเพณีงานศพได้ตามความ ประสงค์ของเจ้าภาพงานศพ หรือการสูญเสียของผู้วายชนม์แบบสำเร็จรูป ซึ่งส่งผลกระทบให้วัฒนธรรมและสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เพราะรูปแบบวัฒนธรรมทุนนิยมและธุรกิจการจัดงานศพที่เข้ามามีบทบาทในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ได้เริ่มจากการเผาศพแบบเชิงตะกอนหรือที่เรียกกันว่าเมรุเผาศพชั่วคราว มามีการจัดสร้างเมรุและศาลาพักศพ ประกอบกับชุมชนมีการขยายตัวบ้านเรือนมีความแออัดก็เริ่มมีการเปลี่ยนการจัดตั้งงานศพที่บ้านมาเป็นจัดงานศพที่วัด ซึ่งทำให้เจ้าภาพมีความสะดวกสบายและเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสบริโภคนิยม จึงส่งผลให้เกิดธุรกิจที่เข้ามาช่วยเหลือความสะดวกสบายในการจัดงานศพเพิ่มมากขึ้นปัจจุบันยังการจัดประเพณีงานศพนั้น ยิ่งจัดยิ่งใหญ่เท่าไรถือเป็นการแสดงออกทางฐานะของคณะเจ้าภาพหรือผู้ตาย เพื่อการแข่งขันความมีหน้ามีตาในสังคมส่งผลให้คนในสังคมได้รับวัฒนธรรมที่เป็นสังคมบริโภคนิยม การจัดงานศพในปัจจุบันทำให้เกิดค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อในการใช้จ่ายเม็ดเงินเพื่อแลกกับความสะดวกสบาย ง่าย สำเร็จรูปในการจัดงานศพ โดยให้ความหมายงานศพเป็นการแสดงออกทางสังคม ค่านิยมที่ชี้วัดความหรูหรา มากกว่าความหมายของการสูญเสียและโสภณเศร้าของญาติมิตร อีกทั้งยังลดขั้นตอนพิธีกรรมตามแบบศาสนาพุทธในปัจจุบัน

การจัดประเพณีงานศพในเขตชุมชนเทศบาลโกสุมพิสัยอาจเรียกได้ว่า “มรณาพาณิชย์” เป็นการจัดการงานศพแบบครบวงจรสำหรับเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย อาจจะไม่เต็มรูปแบบมากนักภายในธุรกิจเดียว โดยมีการทำธุรกิจ จัดงาน จ้างเหมา เช่า และการบริการ แต่แยกออกเป็นบริการในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการวัดเป็นสถานที่สำคัญในการจัดประเพณีงานศพ ที่เป็นในเรื่องของสถานที่ พิธีกรรม และอุปกรณ์ต่างๆ ในงานศพทั้งที่เป็นสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมและการจัดงานศพ จนกระทั่งรวมไปถึงเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพคือพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการติดต่อเรื่องสถานที่การจัดตั้งงานศพ และพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีงานศพ อีกทั้งยังมีพิธีกรที่คอยให้คำแนะนำขั้นตอนการจัดงานศพ การเตรียมอุปกรณ์ในการจัดงานศพ และสัปเหร่อที่คอยจัดการเกี่ยวกับเรื่องของการเผาศพในด้านพิธีกรรม ในส่วนของค่าใช้จ่ายจะพบว่าทางวัดอาศัยแรงศรัทธาสำหรับการบริจาคให้กับวัดในการจัดงานศพงานศพในฐานะที่เป็นสินค้ามีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองการบริโภคค่านิยมที่จัดงานใหญ่โตเพื่อแสดงออกถึงสถานภาพทางสังคมมากกว่าให้ความสำคัญต่อศาสนา อีกทั้งยังมีการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้งานศพมีมูลค่าการแลกเปลี่ยนสูงซึ่งเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อผู้ให้บริการ วัดจึงมีบทบาทในด้านของศาสนาที่เป็นผู้ชี้นำพิธีกรรมเพื่อให้เกิดคุณค่าทางศาสนาต่อเจ้าภาพกับการเป็นผู้ให้บริการพิธีกรรมงานศพที่อยู่ในเงื่อนไขความจำเป็นทางเศรษฐกิจ (ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ, 2548)

ในส่วนของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานศพ ไม่ว่าจะเป็นร้านขายโลงศพ ร้านดอกไม้ และแม่ครัวทำอาหารในงานศพ และอื่นๆ พบว่าธุรกิจเหล่านี้ที่เกิดขึ้น เกิดจากการต้องการตอบสนองความต้องการของเจ้าภาพที่ขอความสะดวกสบาย โดยใช้เงินเป็นตัวช่วยให้ทุกอย่างง่ายขึ้นซึ่งสอดคล้องกับนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536 : 3) ที่กล่าวว่าผลผลิตในสังคมได้ถูกแปรสภาพไปเป็นสินค้า แม้กระทั่งวัฒนธรรมที่ถูก แปรสภาพไปเป็นทั้งสินค้าและบริการจนเราสามารถมองเห็นได้ จนทำให้เห็นถึงผลประโยชน์จึงมีผู้ที่เห็นโอกาสเข้าทำกำไรจากสิ่งเหล่านั้น ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมที่มนุษย์ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามวิถีชีวิตของมนุษย์ คนในชุมชนที่เป็นผู้ผลิตพิธีกรรมนั้นได้กลายมาเป็นการรับใช้นายทุนหรือไม่ว่าใครก็ตามที่พยายามจะหาผลประโยชน์จากประเพณีวัฒนธรรม จึงทำให้ธุรกิจร้านค้าที่เข้ามาให้บริการงานศพเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานศพกลายเป็นสินค้า เพราะธุรกิจร้านค้าเข้ามามีบทบาท ทำให้งานศพในปัจจุบันดำเนินไปอย่างสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เพราะในแต่ละกระบวนการต่างล้วนใช้เงินที่เป็นปัจจัยสำคัญ ในการดำเนินการของรูปแบบธุรกิจที่ใช้เงินตรา ประเพณีงานศพถูกทำให้กลายเป็นสินค้า จากการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมไทยปัจจุบันที่ได้เข้าสู่ยุคทุนนิยม ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยใหม่ และค่านิยมเพื่อตอบสนองรูปแบบวิถีชีวิตของคนในยุคบริโภคนิยมที่นิยม ที่มีการดำรงชีวิตแบบปัจเจกบุคคล การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็น การช่วยเหลือที่มีการหวังผลตอบแทน มากกว่าการช่วยเหลือโดยไม่หวังผลสิ่งใด รวมถึงการที่คนในสังคมมีชีวิตที่เร่งรีบมากขึ้นทำให้การจัดงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเกิดขึ้นในรูปแบบของ

การจัดทำเป็นรูปแบบสำเร็จรูป จึงทำให้การจัดงานศพในปัจจุบันมีความสะดวกสบาย รวดเร็วและ
 ธรรมดา เพื่อการจัดงานศพให้สมเกียรติให้กับผู้ตาย หรือเจ้าภาพงานศพ ในสังคมปัจจุบันพิธีกรรมงาน
 ศพได้เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมไทยพุทธสมัยใหม่ที่มีการจัดจ้าง การทำธุรกิจ และให้บริการภายใน
 งานศพอย่างครบวงจร เพื่อความสะดวกสบายของเจ้าภาพงานศพ สอดคล้องกับแนวคิดของพระ
 พิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ (2554: 4-6) ที่กล่าว สาเหตุของวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดค่านิยมที่
 นึกถึงความสะดวกสบายมากกว่าความสามัคคี ค่านิยมของเจ้าภาพงานศพที่ต้องการความทัดเทียมกับ
 ผู้อื่น นอกจากนั้นยังมีปัจจัยภายนอกที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างท้องถิ่น และกระแสของ
 ทุนนิยม จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการจัดพิธีศพ จึงทำให้การจัดประเพณีงานศพในเขตเทศบาล
 ตำบลโกสุมพิสัย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการให้คุณค่าและความหมายที่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ซึ่ง
 ในปัจจุบันความสัมพันธ์ได้จากการใช้ตัวเงินในการซื้อหา จึงทำให้ประเพณีงานศพที่ยังดำรงอยู่เกิดขึ้น
 ควบคู่ไปกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนของสินค้า วัตถุ และการ บริการ ที่มีการซ้อนทับกันในเรื่องของ
 องค์ประกอบของเวลา วัฒนธรรมและสังคม เมื่อมีช่องทางการนำเสนอสินค้าและมีบริบทที่เหมาะสม
 สำหรับการซื้อขาย อย่างมรณภาพณียที่เข้ามาอำนวยความสะดวกในงานศพ สิ่งของเหล่านั้นก็จะ
 กลายเป็นสินค้าได้ด้วยตนเอง (Appadurai, 1989)

5.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง พลวัตวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย
 อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การวิจัยนี้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพลวัตทางวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนเขต
 เทศบาลตำบลโกสุมพิสัย ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมในบริเวณนี้ ทั้ง
 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาครัฐและเอกชน สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิต
 ของประชาชนและพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ทั้งสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น
 ได้อย่างแท้จริง

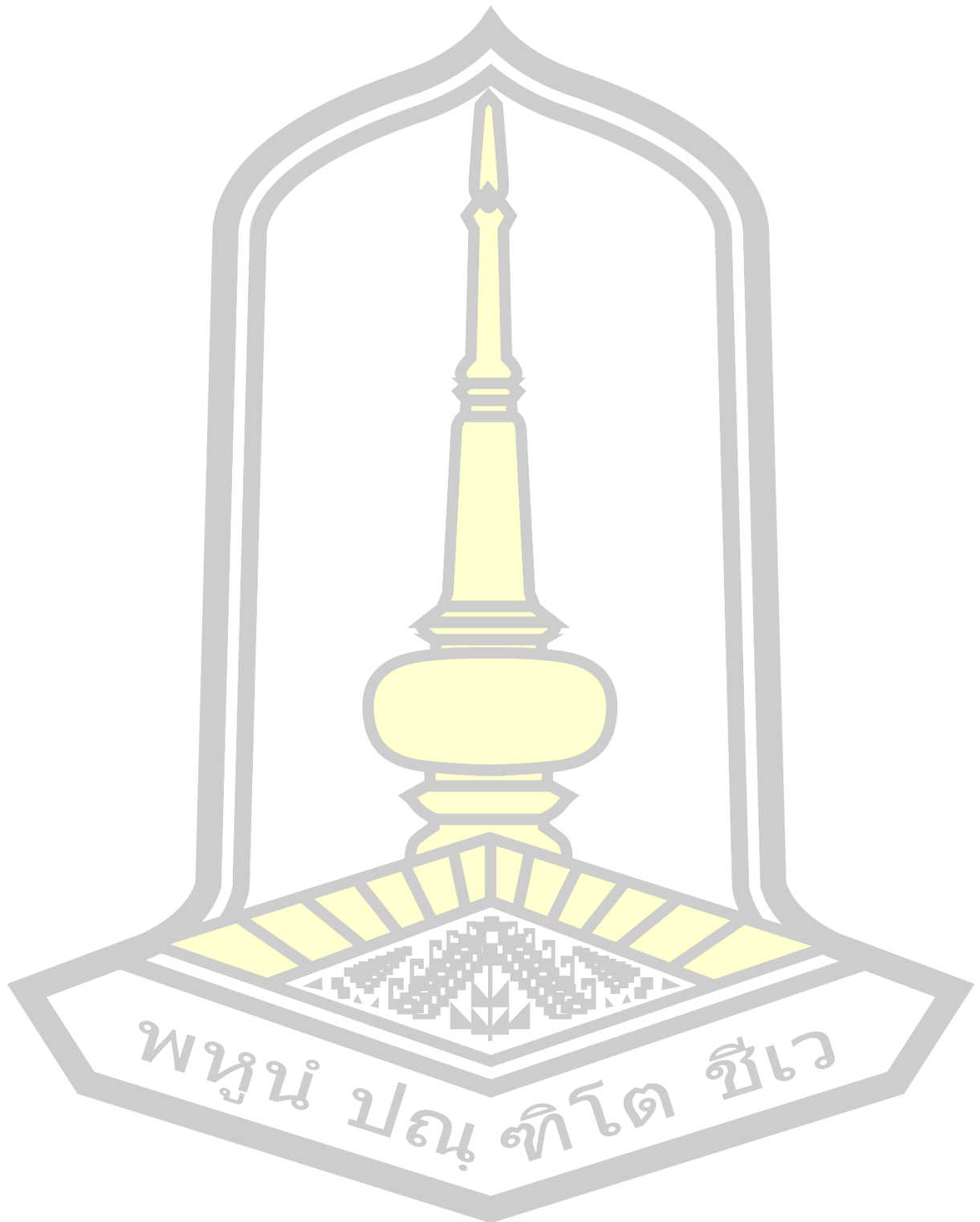
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นธุรกิจการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาล
 ตำบลโกสุมพิสัย สามารถนำไปปรับใช้และพัฒนาให้เหมาะสม โดยสอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง
 ไปอย่างรวดเร็ว อันนำไปสู่การจัดประเพณีงานศพได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรมเนียมประเพณีและ
 พิธีกรรมของพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของผู้คนในงานศพที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย รวมไปถึงการศึกษาการจัดงานศพของคนที่มีกำลังทรัพย์น้อยหรือไม่เพียงพอสำหรับการจัดงานศพในบริบทของชุมชนเมือง
2. ควรมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยการจัดงานศพ ความเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของจังหวัดอื่นๆ ที่มีบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกันต่อไป เพื่อจะได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของจังหวัดอื่นๆ หรือตอบรับกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กอบกุล อุทัยรัตน์. การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะว่าด้วยความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมในอำเภอธนบุรีกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2528.
- กัณฐิมา เรไร. พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวนบ้านน้ำลาด ตำบลนาบงกล อำเภอสทิต จังหวัดชัยภูมิ. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.
- กำชัย ลายสมิต. เศรษฐกิจไทยในระบบทุนนิยมโลก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- กรมิกา ลิ้มศิริ. การดำเนินธุรกิจปลาสด : กรณีศึกษาตำบลในเมือง อำเภอเมืองยโสธร จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2553.
- กรมการศาสนา. (2537). ประวัติวัดในจังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2548). พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมไทย. พิมพ์กรุงเทพฯ: ส. นักพิมพ์คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดอุดรดิตถ์ กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ.
- คนศิตา พรหมสุวรรณ. (2551). ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้าน อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ภูมิปัญญาเศรษฐกิจการเมือง พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- จิตพล กาญจนกิจ. (2541). ทัศนคติทางการเมืองเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความไว้วางใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง. พิมพ์กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.
- ทองสุข มันทาทร. ศิลปะการเป็นพิธีกร. พิมพ์ครั้งที่ 4. ขอนแก่น : เพ็ญพรินต์, 2543.
- ธรรมพร สุขมี.(2559). ประเพณีงานศพ:กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.สงขลา.

ธีระพงษ์ มีไธสง และคณะ. (2557). การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อการปฏิบัติที่ เหมาะสม :

กรณีศึกษาการจัดงานศพชุมชนบ้านท่าขอนยาง ต.ท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม
ณรงค์ เส็งประชา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2539.

นิเทศ ดินณะกุล, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2544

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). ท่องเที่ยวบุญบังไฟในอีสาน : บุญบังไฟต้องรับใช้ชาวยโสธรไม่ใช่ชาว
ยโสธรรับใช้บุญบังไฟ. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

แปลก สนธิรักษ์. พิธีกรรมและลัทธิประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2504.

ประชิด สุกณะพัฒน์. (2546). วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2544). วิถีชีวิตชาวใต้ ประเพณีและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก จัดพิมพ์
ประพนธ์ นทีประสิทธิ์พร. ธุรกิจการจัดงานศพของวัดในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์

เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.

ประเวศ วะสี. (2547). พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สยาม.

ปรีชา พิณทอง. ประเพณีโบราณอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 6. อุบลราชธานี : ศิริธรรม, 2530.

ปราณี วงษ์เทศ. (2534). พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บริษัทอัมรินทร์
พริ้นติ้งกรุ๊ป

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, บทความ การพัฒนาสังคม แนวคิดทฤษฎี และยุทธศาสตร์เพื่อการ
เปลี่ยนแปลง ชลบุรี: โครงการปริญญาเอกสาขาการศึกษาและการพัฒนา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา, 2549.

ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ. (2548). กระบวนการกลายเป็นสินค้าของพิธีกรรมงานศพ. วิทยานิพนธ์
เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปัทมวรรณ เนตรพุกคณะ. (2539). การวิเคราะห์ที่อยู่อาศัยในเชิงเศรษฐกิจสังคมโดยใช้สื่อ.
วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐกิจและสังคมการสื่อสารทางภาษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูกันตธรรมาภวัฒน์ (คุ่มบัวลา). (2555). การศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมการฌาปนกิจของ
ชาวบ้าน ขอนแก่นเหนือ ตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระบุญธรรม สุทธิกุล. (2550). เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยพิธีกรรมงานศพภายใต้ระบบทุนนิยม
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.

พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ. (2554). ศึกษาความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ
กรณีศึกษาบ้านหมื่น ตำบลนาปรัง อำเภอปง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย,พะเยา.

พระมหาปรีชา ปริญญาโน. ประวัติโบราณไทยอีสาน. พระนคร : พ.พิทยาการ, 2495.

พระอธิการบุญจันทร์ อันไฮ. (2553). ความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการจัดงานศพโดยชุมชนมีส่วน
ร่วมที่มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระอริยานุวัตร เขมจารี. ประเพณีอีสานบางเรื่อง เล่มที่ 1. มหาสารคาม : ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครู
มหาสารคาม, 2526. วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2528.

พัทธยา สายหู. (2540). พลวัตสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

พูนพิศมัย ดิศกุล. ประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2522.

ยศ สันตสมบัติ. (2537). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนพัฒนาท้องถิ่น

ลักขณา ศกุนะสิงห์. (2556). ความเชื่อและประเพณี : เกิด แต่งงาน ตาย. กรุงเทพฯ : พราวเพรส

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ทุนวัฒนธรรม : วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มติชน, 2545.

รัตนะ บัวสนธ์ และคณะ. (2541). บทบาทของสถาบันหลักและปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย
ที่เกี่ยวข้องในการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านหนองห้วยยาง. คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ลัดดา ประสพสมบัติ. (2545). การบริโภคสินค้าเงินผ่อนและการไต่ตอบของผู้บริโภคสินค้าใน
ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
พัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศรีศักร วัลลิโภดม. ความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติกับพิธีสิบสองเดือน : ศึกษาเฉพาะกรณีพิธีใน
เดือนหก. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

สวิง บุญเจิม. มรดกอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี : มรดกอีสาน, 2539.

สุทัศน์ ตันสุวรรณ. ประเพณีการตายของชาวไทยภูมบ้านแขงบาตาล ตำบลแขงบาตาล
อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.

สุพัตรา สุภาพ. (2541). สังคมไทยและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม: ครอบครัว: ศาสนา: ประเพณี.
พิมพ์กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน, เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมใน

ชุมชนชาติพันธุ์สองแห่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528.

สุทัศน์ ตันสุวรรณ. ประเพณีการตายของชาวไทยญ้อบ้านแซงบาดาล ตำบลแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.

สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. (2556). พลวัตวิถีชีวิตพื้นถิ่นของชุมชนและเรือนในกลุ่มทะเลสาบสงขลา.

พิมพ์กรุงเทพฯ: ส นักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2532). สังเกตพิธีกรรม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

เสถียร โกเศศ. ประเพณีเก่าของไทย ประเพณีเนื่องในการตาย. พระนคร : บางกอกเวิลด์, 2507.

เสถียร โกเศศ. (2531). ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตการตาย. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.

เสรี พงศ์พิศ. ร้อยคำที่ควรรู้, กรุงเทพฯ : พลังปัญญา, 2547.

สำนักงานเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย. ข้อมูลสภาพทั่วไป. 2562.

<https://kosumphisai.go.th/public/list/data/index/menu/1142> ,22 เมษายน 2565.

ไสว เสนาราช. พัฒนาการด้านภูมิปัญญาและความเชื่อในพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายของคนจังหวัด

ร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.

อมรา พงศาพิชญ์. (2547). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์และบทบาท

ในประชาสังคม. พิมพ์กรุงเทพฯ: ส นักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อังคณา ใจเข็ม. (2546). คุณค่าสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิธาน สมใจ. งานศพล้านนา : ปราสาทนักษัตติลิ่งคู่สุโขทัย. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

อนก นากะบุตร. (2545). ทิวทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย. พิมพ์กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เซ็นจูรี่จำกัด

อติคม โกมลวิยาธร. (2538). ทฤษฎีว่าด้วยการศึกษาเรื่องสังคมบริโภคนิยม. ในสิริพร สมบูรณ์

บุรณะ(บรรณาธิการ), วัฒนธรรมบริโภคแนวคิดและการวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัย

และผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.

อวยชัย ตั้งเตรียมใจ. (2546). การศึกษาพิธีกรรมประเพณีงานศพ ของชาวไทยเชื้อสายมลายู

อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชา

ไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, สมุทรปราการ.

อรุณทิพย์ วิริยะบุรณะ. ประเพณีไทยฉบับพระมหาราชครู. กรุงเทพฯ : ประจักษ์ การพิมพ์, 2531.

อัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล. (2545). การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมบริโภคนิยมในชุมชน. วิทยานิพนธ์ การศึกษา

ดุชนิพนธ์ วิทยานิพนธ์สาขาพัฒนาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, นครนายก.

- อมรรัตน์ เทพกำปนาท. “รากเหง้าวิถีไทยรักษาวัดวัฒนธรรมรักษาชาติ” สารศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม. 4 กรกฎาคม - กันยายน 2549): 16
- อารยพันธ์ หนูด้วง. (2546). ทศนะของประชาชนต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้การปฏิรูปพิธีกรรม เกี่ยวกับการงานศพของวัดรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.
- วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุ่ทอง ประศาสน์วินิจนัย. ซ่อนไว้ในลิ้ม ก – ฮ ในชีวิตอีสาน. กรุงเทพฯ : พูลสต็อป, 2551.
- เฮือนดี, เฮือนดี นัยแห่งชีวิต. กันยายน 2552. <<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=495233>> 20 พฤศจิกายน, 2554.
- Appadurai, Arjun. (1986). *Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press
- Birtwistle, John. “The Role of the Community Nurse in Bereavement Support,” *Dissertation Abstracts International*. 67(01) : 209 – C ; September, 2006.
- Comte. (1988). *The Enlightenment and the Founding of Sociology in France*, In *Sociological Theory*, George, Ritzer. 2 nd ed. New York: University of Maryland Press.
- Harrawood, Laura K. “A Dissertation on Correlates of Death Anxiety : ANationalSurvey of Funeral Directors,” *Dissertation Abstracts International*. 66(01) : 96 – A ; July, 2005.
- Isaac, Katherine Susan. “Theories of Death, Ritual, and Space : Evolving the Funeral Typology in Twenty – first Century Canada,” *Dissertation Abstracts International*. 45(03) : 191 ; June, 2007.
- Johnson, Christopher Leevy. “Undertakings : The Politics of African-American Funeral Directing,” *Dissertation Abstracts International*. 65(04 : 1509 – A ; October, 2004.
- Kee, Tara White. “No Place for the Dead : The Struggle for Burial Reform in Mid – nineteenth – century London,” *Dissertation Abstracts International*. 66(12) : 4495 – A ; June, 2006.
- Kopytoff, Igor. (1986). *The Cultural Biography of Thing: Commoditization as Process*. New York: University of Cambridge.
- Meade, Dale R. “The Meaning of Life as Seen Through the Window of Death

Rituals Practiced within Colombian Folk Religion,” Dissertation Abstracts International. 66(02) : 637 – A ; August, 2005.

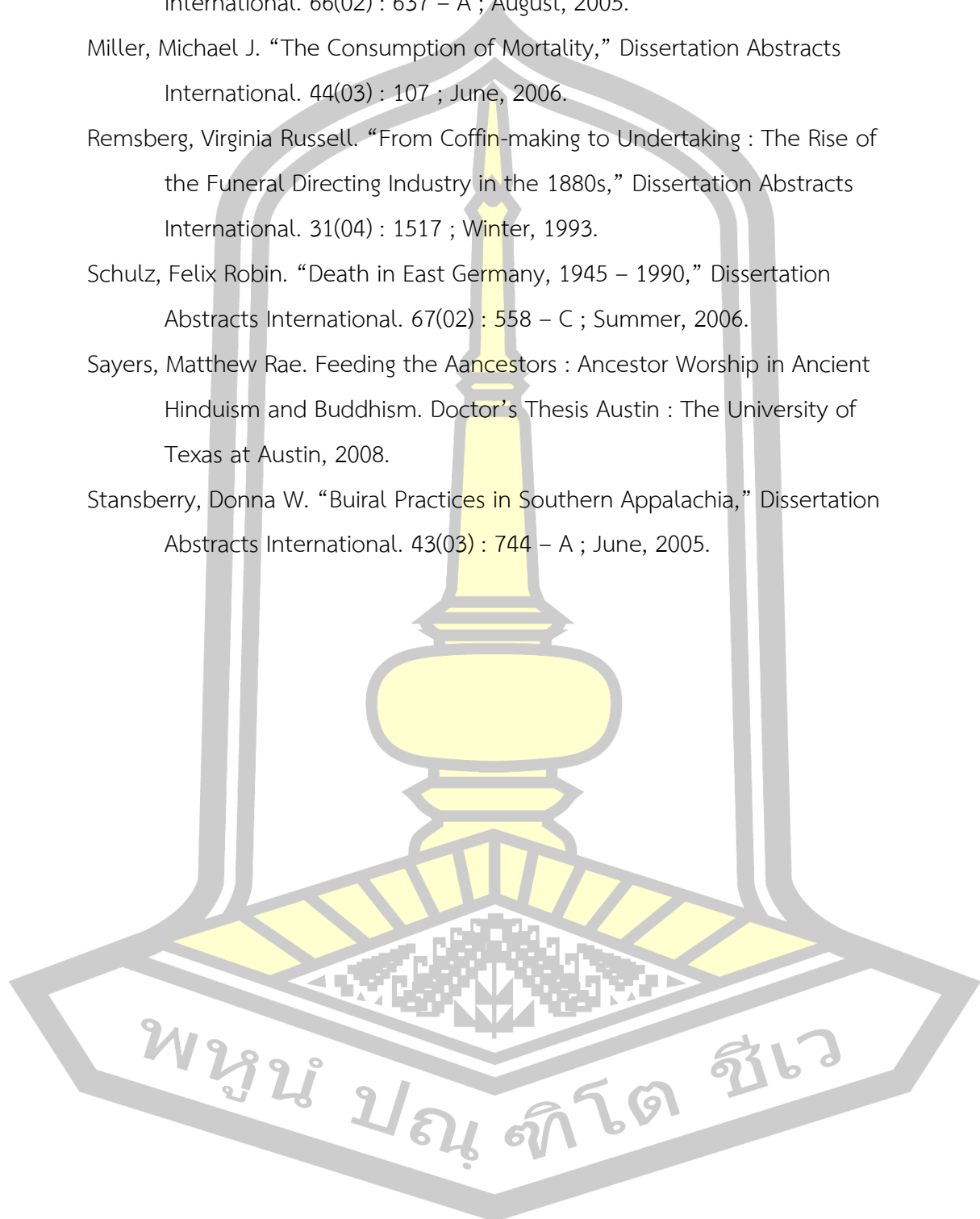
Miller, Michael J. “The Consumption of Mortality,” Dissertation Abstracts International. 44(03) : 107 ; June, 2006.

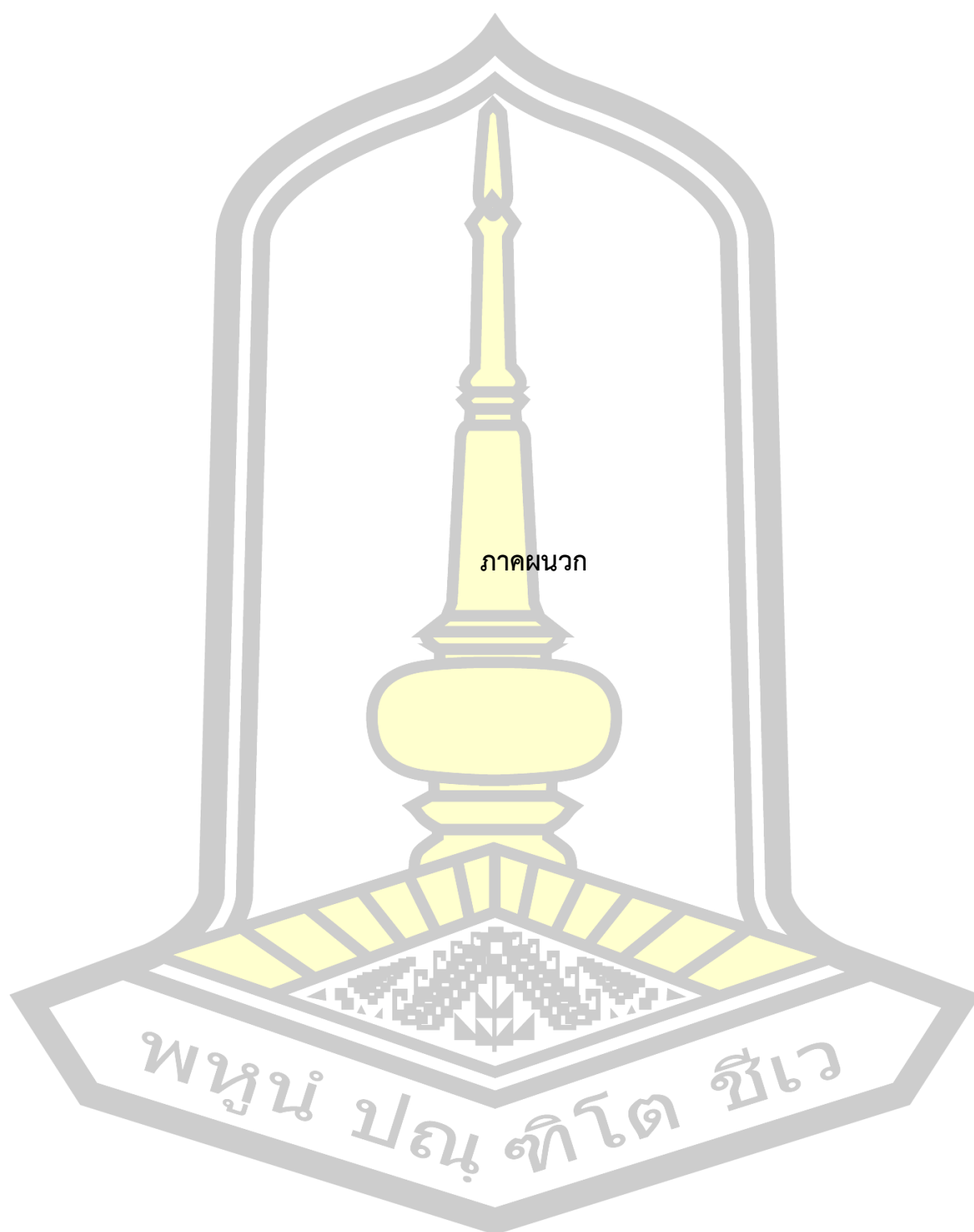
Remsberg, Virginia Russell. “From Coffin-making to Undertaking : The Rise of the Funeral Directing Industry in the 1880s,” Dissertation Abstracts International. 31(04) : 1517 ; Winter, 1993.

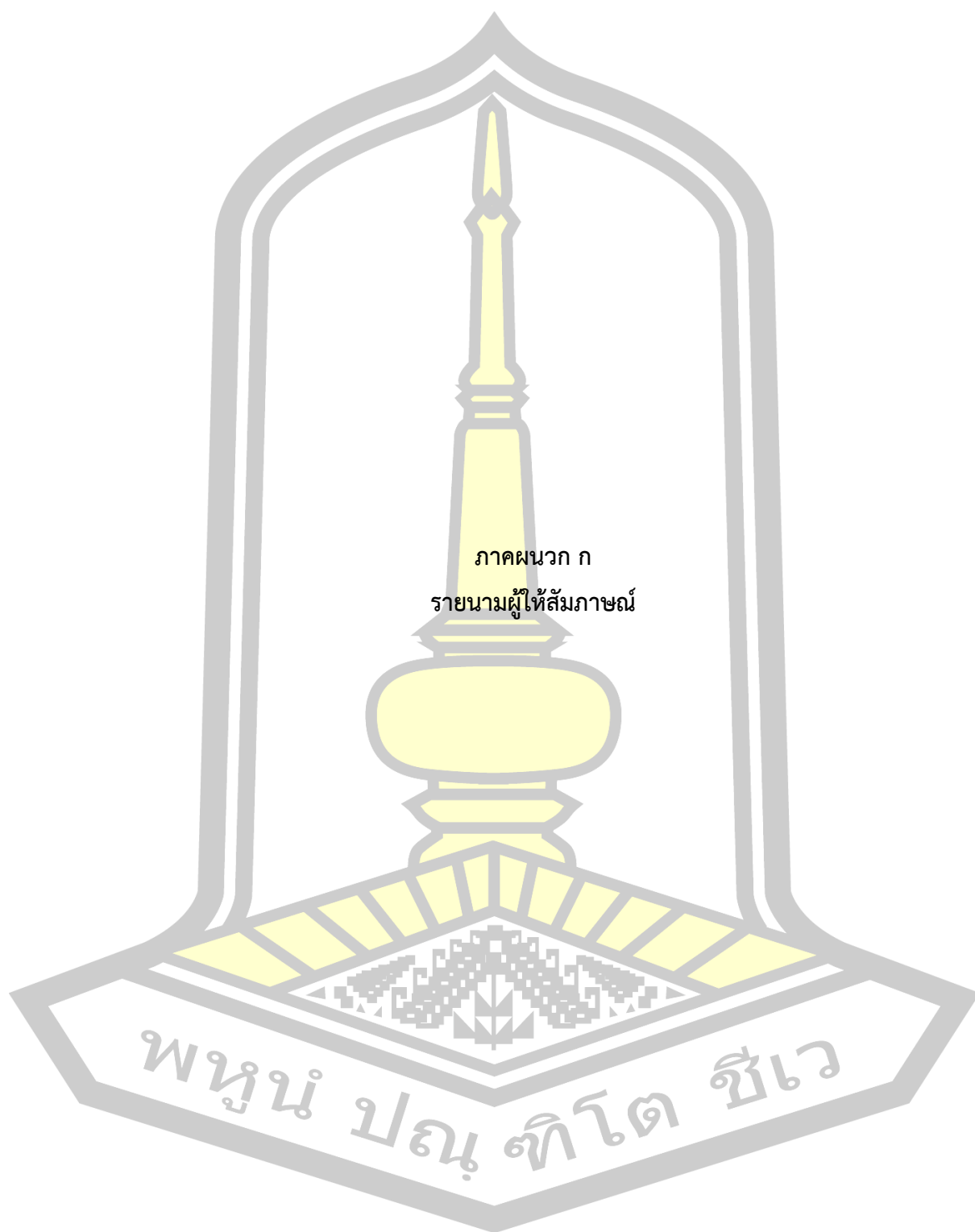
Schulz, Felix Robin. “Death in East Germany, 1945 – 1990,” Dissertation Abstracts International. 67(02) : 558 – C ; Summer, 2006.

Sayers, Matthew Rae. Feeding the Ancestors : Ancestor Worship in Ancient Hinduism and Buddhism. Doctor’s Thesis Austin : The University of Texas at Austin, 2008.

Stansberry, Donna W. “Burial Practices in Southern Appalachia,” Dissertation Abstracts International. 43(03) : 744 – A ; June, 2005.

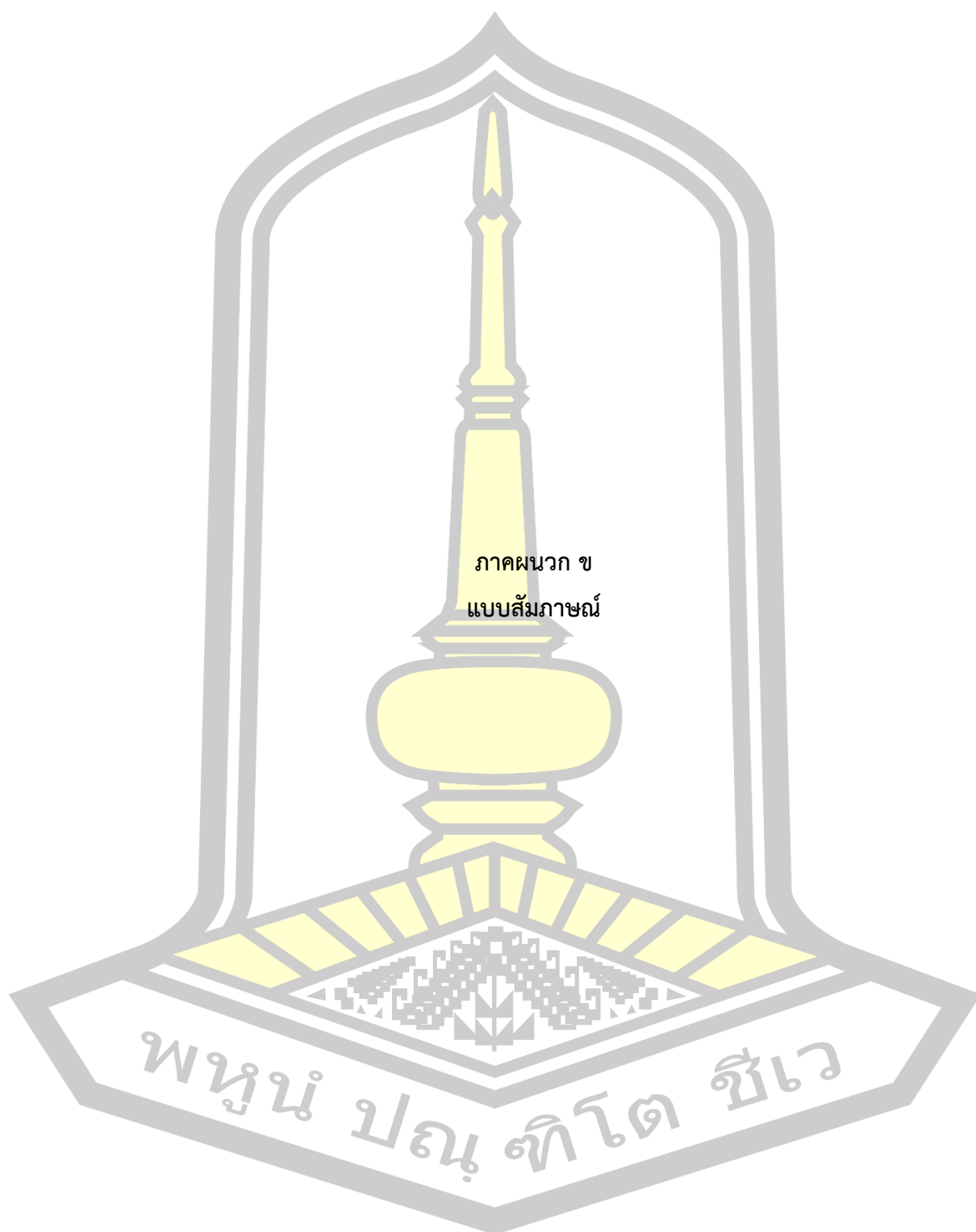

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- ชน ดรศรีโยเพชร. (14 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. ปราชญ์ชาวบ้าน. วัดสังข์ทองวนาราม หมู่ที่ 3 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัด มหาสารคาม.
- จำเนียร บุตรโคตร. (11 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด. วัดเกาะแก้ว หมู่ที่ 10 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.
- ชุมพล ศิริเกตุ. (11 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. มัคทายกวัดเกาะแก้ว. วัดเกาะแก้ว หมู่ที่ 10 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.
- บุญเลิศ ดวงสุริยเนตร. (14 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. สัปเหร่อ. วัดเกาะแก้ว หมู่ที่ 10 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.
- ประกาย สิงห์จันดา. (13 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 10. ศาลากลางบ้าน หมู่ที่ 10 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.
- พระครูโกศลปัญญาภรณ์. (11 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้ว. วัดเกาะแก้ว หมู่ที่ 10 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.
- พระครูพิสัยสารคุณ. (16 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. เจ้าอาวาสวัดกลางโกสุ่ม. วัดกลางโกสุ่ม หมู่ที่ 1 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.
- ไพรัตน์ บุญมาตุ่น. (16 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. ปราชญ์ชุมชน. บ้านเลขที่ 284 หมู่ที่ 3 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.
- ล้อม ปัญญามงคล. (17 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.
- อารีย์ สายนที. (13 กันยายน 2563). สัมภาษณ์. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10. ศาลากลางบ้าน หมู่ที่ 10 ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.

พูน ปณ จิตโต ชีเว

แบบสัมภาษณ์ชุด ก.

สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เจ้าภาพงานศพ พระสงฆ์ สัปเหร่อ พิธีกร

และกลุ่มผู้ทำธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ

เรื่อง พลวัตวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย

อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-นามสกุล (นามสมมติ).....

2. อายุ.....ปี

ส่วนที่ 2 แนวคำถามหลัก

1. การจัดงานศพในอดีตเป็นอย่างไร

1.1 กระบวนการ (ขั้นตอน) /พิธีกรรมการจัดงานศพเป็นอย่างไร

1.2 ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการให้ความร่วมมือในลักษณะไหนและอย่างไร

1.3 ผู้เข้าร่วมงานศพเป็นใคร เพราะเหตุใด

1.4 มีระยะเวลาการจัดงานศพกี่วัน และทำการฃาปนกิจศพเมื่อไหร่ มีความเชื่ออย่างไร เพราะอะไร

2. การจัดงานศพในปัจจุบันเป็นอย่างไร

2.1 มีขั้นตอนการจัดงานศพอย่างไร แตกต่างจากอดีตหรือไม่อย่างไร ในช่วงเวลาใด

2.2 การจัดงานศพในรูปแบบปัจจุบันเปลี่ยนแปลงในเรื่องอะไรบ้าง

2.3 ชุมชนเข้ามามีบทบาทในลักษณะไหน อย่างไร

2.4 กระบวนการ/ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมงานศพในปัจจุบันแตกต่างจากอดีตหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 3 แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนพิธีกรรมงานศพ และความเชื่อ

1. การจัดงานศพมีความเป็นมาอย่างไร

2. การจัดงานศพมีความสำคัญอย่างไร

3. ทางวัดมีบริการอะไรบ้าง ให้กับเจ้าภาพงานศพ

4. การติดป้ายโฆษณา เข้ามาช่วงเวลาไหนและมีความสัมพันธ์กับงานศพอย่างไร

5. ขั้นตอนเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดประเพณีงานศพ

5.1 บุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดงานศพมีใครบ้าง

5.2 สถานที่สำหรับจัดงานศพเป็นอย่างไร

- มีความเชื่ออย่างไร
- การจัดเตรียมสถานที่ของวัดให้แก่เจ้าภาพ มีอะไรบ้าง
- การติดต่อวัดเพื่อจัดงานศพ ต้องมีหลักฐานอะไรบ้าง

5.3 วัตถุประสงค์ที่ใช้ในพิธีกรรมมีอะไรบ้าง และมีความเชื่ออย่างไร

5.4 ช่วงเวลาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมมีอะไรบ้าง และมีความเชื่ออย่างไร

5.5 การจัดการศพ มีขั้นตอนพิธีกรรมอย่างไร ในแต่ละขั้นตอนมีความเชื่ออย่างไร

5.6 การสวดอธิษฐานหน้าศพประจำคืนมีขั้นตอนอย่างไร

- องค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสวดศพ เปลี่ยนไปไหมจากอดีต

5.7 การเคลื่อนศพไปยังฌาปนสถาน มีขั้นตอนอย่างไร เพราะอะไร

5.8 การเก็บอัฐิ มีขั้นตอนพิธีกรรมอย่างไร

- ในแต่ละขั้นตอนมีความเชื่ออย่างไรบ้าง

ส่วนที่ 4 แนวคำถามสำหรับเจ้าภาพงานศพ

1. เมื่อมีคนเสียชีวิตเจ้าภาพติดต่อทางวัดอย่างไร

2. ทางวัดมีบริการอะไรบ้าง สำหรับเจ้าภาพ

3. เจ้าภาพมีความรู้เรื่องการจัดงานศพมากน้อยแค่ไหน

- ถ้าเจ้าภาพไม่มีความรู้เรื่องการจัดงานศพ บุคคลใดบ้างสามารถแนะนำขั้นตอนพิธีกรรมให้กับเจ้าภาพ

4. เพราะเหตุใดถึงเลือกวัดนี้เพื่อจัดงานศพ

5. การจัดงานศพครั้งนี้เจ้าภาพออกแบบงานศพด้วยตนเอง หรือเป็นคำสั่งเสียของผู้ตายเพราะอะไร

6. ค่าใช้จ่ายสำหรับงานศพ เป็นอย่างไร

6.1 ค่าใช้จ่ายส่วนของวัด (ค่าน้ำไฟ ค่าถวายปัจจัย และอื่นๆ)

6.2 ค่าใช้จ่ายในส่วนของธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ ประกอบด้วยอะไรบ้าง

6.3 ในกรณีเงินทุนไม่พอในการจัดงานศพท่านจะทำอย่างไร

7. การติดต่อธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ เจ้าภาพติดต่อด้วยตนเอง หรือทางร้านค้าเข้ามาเสนอขายบริการเป็นอย่างไร

- ในกรณีไม่เข้าร่วมงานศพด้วยตนเอง มีการใส่ซอง ส่งพวงหรีด หรือ อื่นๆ

8. ผู้คนที่มาร่วมงานศพช่วงเวลาไหน เพราะอะไร

9. เพราะเหตุใดจึงต้องเชิญแขกผู้ใหญ่ หรือคนที่มีฐานะทางสังคมมาเป็นเจ้าภาพงานศพในการสวดอภิธรรมในคืนสุดท้าย หรือวันฌาปนกิจ
10. ท่านคิดว่าการเข้ามาของธุรกิจเกี่ยวกับงานศพในปัจจุบันส่งผลกระทบอย่างไรบ้างต่องานศพ

ส่วนที่ 5 แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้ทำธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ

1. เปิดธุรกิจเริ่มแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. อะไร
2. อาชีพเดิมทำอะไร ทำไมถึงมาทำงานด้านนี้
3. ทางร้านจำหน่ายอุปกรณ์ หรือให้บริการอะไรบ้างเกี่ยวกับงานศพ
4. การโฆษณาของทางร้าน โฆษณาช่องทางไหนบ้าง
5. ทางร้านเริ่มให้บริการเกี่ยวกับงานศพช่วงเวลาไหน

ร้านสังฆภัณฑ์

1. อุปกรณ์สำหรับงานศพ มีอะไรบ้าง เพราะอะไร
2. เหยียญไปรยทาน มีกี่แบบ ที่สี่ คนนิยมสีอะไรบ้าง ส่วนใหญ่จะสั่งเท่าไรต่องาน
3. ดอกไม้จันทน์ มีกี่แบบ คนนิยมแบบไหน เพราะอะไร ราคาเท่าไร

ร้านอาหาร

1. อาหารสำหรับเลี้ยงในงานศพ
 - 1.1 มีกี่แบบ (ทั่วไป/บริการตัวเอง)
 - 1.2 อาหารในงานศพต้องมีกี่อย่าง ประกอบด้วยอะไรบ้าง
 - 1.3 เจ้าภาพนิยมสั่งทำแกงอะไรบ้าง กับข้าวจำนวนเท่าไร
 - 1.4 ราคาเหมาทั้งงาน ต่อวัน ต่อมือ ราคาเท่าไร
 - 1.5 บอกจากรับทำอาหารแล้วรวมถึงของว่างในงานศพด้วยไหม อาหารว่างสั่งจากไหน จัดอย่างไร ราคาเท่าไร
 - 1.6 อุปกรณ์ในการทำอาหารหาจากไหน
 - 1.7 วัตถุดิบในการทำอาหารเจ้าภาพจ่ายในราคาเหมารวมหรือแยกจ่าย

2 บริการล้างจาน

- 2.1 เหมาทั้งงาน ต่อวัน ต่อมือ ราคาเท่าไร

ร้านจำหน่ายโลงศพ

1. โลงศพ
 - 1.1 โลงศพมีกี่แบบ กี่สี และมีลวดลายอะไรบ้าง
 - 1.2 เจ้าภาพนิยมโลงศพแบบไหนมากที่สุด เพราะเหตุใด
 - 1.3. นอกจากโลงศพแล้วทางร้านมีบริการเสริมอะไรบ้างให้กับเจ้าภาพ เช่น ไปรับศพจากโรงพยาบาล และดนตรีช่วงแห่ศพ เป็นต้น

1.4 มีการส่งโลงศพล่วงหน้าก่อนตายหรือเปล่า

ผู้ให้บริการเต็นท์ โต๊ะ เครื่องเสียง

1. เต็นท์ โต๊ะและเครื่องเสียง

1.1 เต็นท์มีกี่แบบ ราคาเท่าไร

1.2 โต๊ะ นับเป็นจำนวนโต๊ะ ราคาเท่าไร

1.3 เครื่องเสียง เหมาะเป็นวัน หรือระยะเวลาที่จัดงานศพ ราคาเท่าไร

ร้านดอกไม้

1. ดอกไม้หน้าโลงศพ

1.1 ดอกไม้หน้าโลงศพมีกี่รูปแบบ

1.2 ราคาต่อวันสำหรับดอกไม้ และตลอดทั้งงาน

1.3 ทางร้านมีบริการออกแบบให้สำหรับลูกค้ำหรือเปล่า

2. พวงหรีด

2.1 พวงหรีดมีกี่แบบ อะไรบ้าง

2.2 นอกจากพวงหรีดดอกไม้แล้ว มีพวงหรีดชนิดอื่นอีกไหม

ผู้สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์ชุด ข.

สำหรับผู้ให้ข้อมูลรอง เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีงานศพ
เรื่อง พลวัตวัฒนธรรมการจัดงานศพของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโกสุมพิสัย
อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

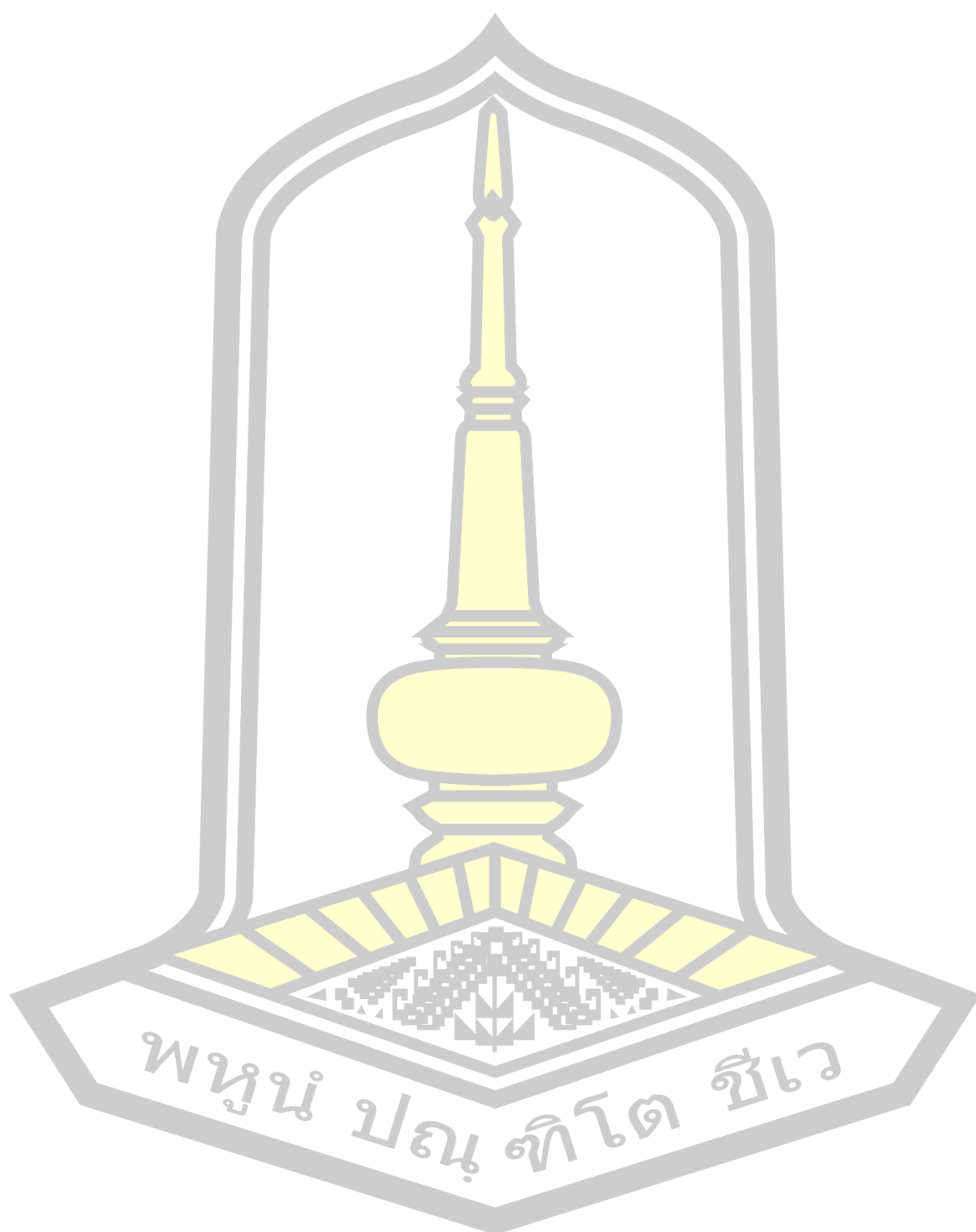
ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-นามสกุล (นามสมมติ).....
2. อายุ..... ปี

ส่วนที่ 2 แนวคำถามหลัก

1. ความเป็นมาของการจัดงานศพ
 - 1.1 จัดงานศพเพื่ออะไร เพราะอะไร
 - 1.2 มีความเชื่ออย่างไรกับการจัดงานศพ
2. ขั้นตอนเกี่ยวกับการจัดประเพณีงานศพ
 - 2.1 ในอดีตเมื่อมีคนเสียชีวิตจัดงานศพที่ไหน (บ้าน/วัด)
 - 2.2 ต้องเตรียมตัวหรือเตรียมสิ่งของอะไรบ้างสำหรับจัดงานศพ
 - 2.3 มีการบอกกล่าวถึงงานศพอย่างไร เมื่อมีคนเสียชีวิต
 - 2.4ญาติ เพื่อน หรือคนในชุมชนมีส่วนร่วม ช่วยเหลือในการจัดงานศพอย่างไร
 - 2.5 (ถ้ามี) ช่วยเหลืองานศพในด้านใดบ้าง
 - 2.6 อุปกรณ์หรือสิ่งของสำหรับจัดงานศพ ประกอบด้วยอะไรบ้าง
3. ขั้นตอนเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดประเพณีงานศพ
 - 3.1 เมื่อมีคนเสียชีวิตต้องมีการประกอบพิธีกรรมอะไรบ้าง
 - 3.2 ในอดีตเมื่อมีคนเสียชีวิตจะนำศพไปเผาที่ไหน
4. งานศพในสงขลาเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปีพ.ศ.ไหน เปลี่ยนอย่างไร
5. มีขั้นตอนการจัดงานศพอะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เป็นอย่างไร
6. ท่านคิดว่างานศพในปัจจุบันเป็นอย่างไร
7. ท่านทราบข่าวงานศพจากอะไร (ป้ายไว้อาลัย/social network โทรศัพท์/การบอกปาก)
8. สิ่งที่ท่านต้องทำเมื่อเข้าร่วมงานศพ

ผู้สัมภาษณ์.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวนันทิยา ภูมิศรี
วันเกิด	18 กรกฎาคม พ.ศ.2524
สถานที่เกิด	โรงพยาบาลโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม ถนนเลี้ยวเมืองมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง มหาสารคาม 44000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม ถนนเลี้ยวเมืองมหาสารคาม-ร้อยเอ็ด ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง มหาสารคาม 44000
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2542 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมัธยมวัดกลางโกสุม พ.ศ. 2553 ปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2567 ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ทุนวิจัย	-
ผลงานวิจัย	-

พูน ปณ ภิโต ชีเว